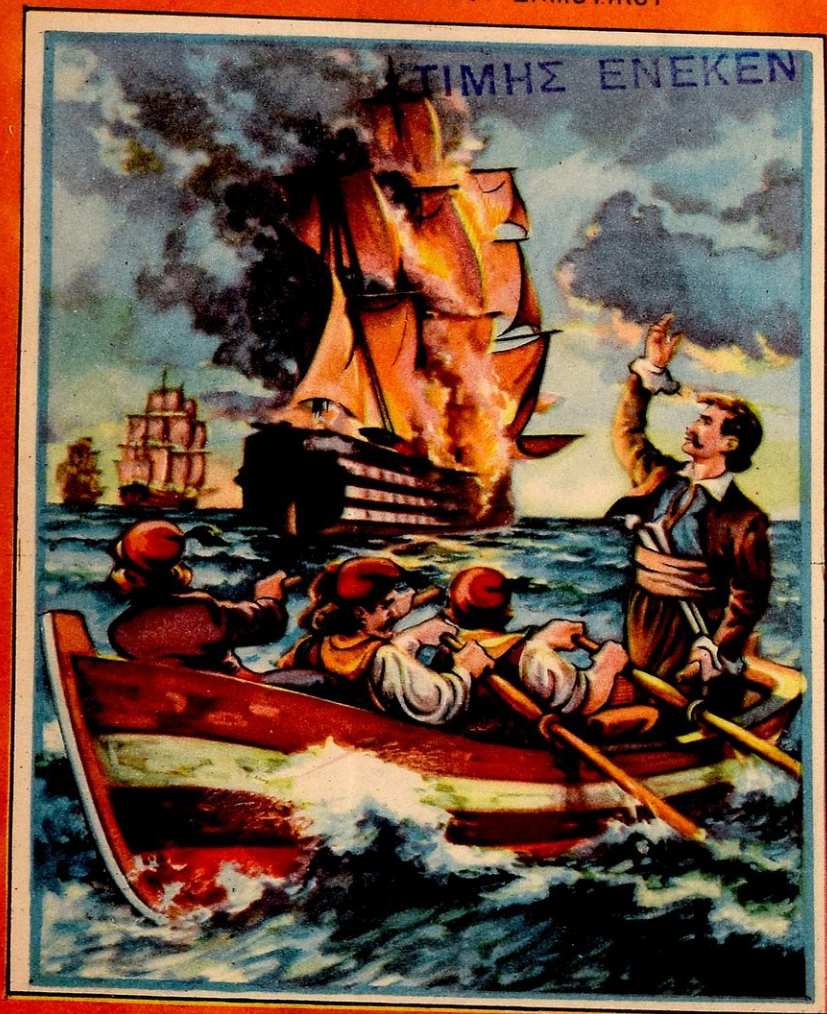

Γ. ΣΑΚΚΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ - «ΝΕΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ» - ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΑΘΗΝΑΙ - ΙΟΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΤΗΛ. 25.149

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

12.00
06

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΣΑΚΚΑ
Διευτοῦ 18ου Δημοτ. Σχολείου Α. Π. Ἀθηνῶν

46096

ΤΙΜΗΣ ΕΝΕΚΕΝ

“ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ,”

ΣΤ’ ΤΑΞΕΩΣ ΔΗΜ. ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Α’ ΕΚΔΟΣΙΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΧΑΡΗ ΠΑΤΣΗ
ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 & ΠΑΤΗΣΙΩΝ 19 ΤΗΛ. 58.417 - ΑΘΗΝΑΙ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΔΙΣΙΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Αριθ. πρωτ. 73256

Εν Αθήναις τῇ 30-6-56

Πρὸς
τὸν κ. Γεωρ. Σακκᾶν

Κρίνων 12 (Χαλάνδριον) Ἀττικῆς

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 67.002]19]6]56 πράξεως τοῦ Ὑπουργείου μετὰ συμφωνον γνωμοδότησιν τοῦ Κ.Γ.Δ.Σ.Ε. ἐνεκρίθη διὰ μίαν διετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τῆς ἐνάριξεως τοῦ πρόσεχουδς σχολικοῦ ἔτους 1956 - 57 τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διενεργηθέντα σχετικὸν διαγωνικὸν βιβλίον σας Ἱστορία ὡς βοηθητικὸν τοῦ μαθήματος τῆς Ἱστορίας διὰ τὴν ΣΤ' τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου.

Παρακαλοῦμεν ὅθεν, ὅπως προβῆτε εἰς τὴν διόρθωσιν τοῦ βιβλίου σας κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν οἰκείων Ἐπιτροπῶν καὶ μετὰ τὴν θεώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβούλου ἐκτυπώσητε τοῦτο, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔγκρισις αὕτη παρέχεται ὑπὸ τὸν ὅρον τῆς διορθώσεως τῶν σφαλμάτων καὶ δύναται νὰ ἀνακληθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν.

Πᾶν βιβλίον μὴ φέρον αὐτολεξεὶ τὴν παροῦσαν δὲν εἶναι ἐγκεκριμένον.

Ἐντολῇ Ὑπουργοῦ
Ὁ Διευθυντῆς
Χ. ΜΟΥΣΤΡΗΣ

ΣΗΜ. Τὸ παραδιδόμενον ὑμῖν σήμερον πρωτότυπον τοῦ βιβλίου σας ἐν χειρογράφῳ θέλει ἐπιστραφῇ ἡμῖν μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν μετὰ πέντε ἀντιτύπων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ «Ἱστορία τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος» περιλαμβάνει τὴν Ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι σήμερον καὶ εἶναι τὸ τελευταῖον ἱστορικὸν βιβλίον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

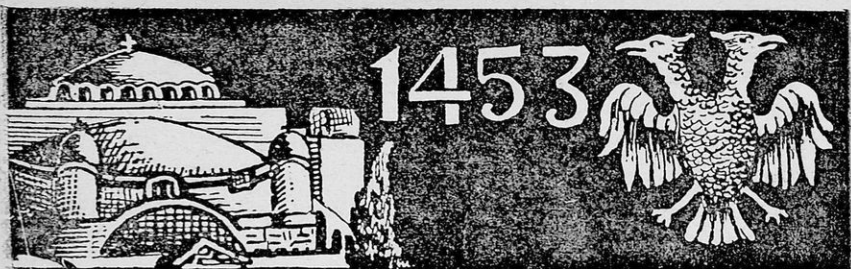
Εἰς τὰς σελίδας του, τὸ βιβλίον αὐτὸ περιλαμβάνει καὶ ἐξιστορεῖ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἔζησαν καὶ ἔπαθαν ὑπὸ ξένον ζυγὸν οἱ Ἕλληνες καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς ὁποίους διεξήγαγον διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν καὶ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των.

Περιλαμβάνει ἐπίσης ὅλην τὴν ζωὴν τῆς ἐλευτέρας πλέον Ἑλλάδος καὶ μᾶς ἀποδεικνύει πόσον τραχὺν καὶ δύσκολον ὁδὸν διέτρεξεν ἡ Πατρίς μας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ὀρθοποδήσῃ καὶ ζήσῃ ὡς ἐλεύθερον Κράτος.

Τέλος, περιλαμβάνει τὰ γεγονότα τῆς τελευταίας πεντηκονταετίας ἐν περιλήψει εἰς τὰ ὁποῖα διαφαίνεται ἡ δύναμις τῆς Φυλῆς μας ὡς ἀνθρώπων καὶ Ἔθνους.

Διατρέχων τὰς σελίδας τῆς Νεωτέρας Ἱστορίας μας ὁ μαθητὴς αἰσθάνεται ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν διὰ τοὺς προγόνους του διότι οὗτοι κατώρθωσαν διὰ τῆς μεγάλης ψυχικῆς τῶν δυνάμεως νὰ ἐπιβληθοῦν ὡς Φυλὴ καὶ Ἔθνος μεταξὺ τῶν πολιτισμένων λαῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Κόσμου ὁλοκλήρου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Ἡ ὑποδούλωσις τῆς Ἑλλάδος

Εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ε' τάξεως ἐμάθομεν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ Β' τὴν 29ην Μαΐου τοῦ ἔτους 1453.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πρωτευούσης ἠκολούθησεν καὶ ἡ πτώσις τῆς ὑπολοίπου Ἑλλάδος. Ὁ Σουλτάνος, μετ' ὀλίγον χρόνον ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἐλευθέρας Ἑλληνικὰς περιόχας, ὅπως ἦσαν ἡ Ἀττικὴ, ἡ Βοιωτία, ἡ Πελοπόννησος, μερικαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κ. ἄ.

Ἡ Ἀττικὴ, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο δουκάτον τῶν Φράγκων. Ὁ Σουλτάνος τὴν ἐκυρίευσεν ἄνευ ἀντιστάσεως καὶ ὅταν ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, μετέβαλε εἰς τζαμίον τὸν ναὸν τοῦ Παρθενῶνος.

Τὸ ἔτος 1460 κατέλυσε τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μυστρᾶ τὸ ὁποῖον περιελάμβανε σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ ὡς Δεσπότης, τοὺς ἀδελφούς του Θωμᾶν καὶ Δημήτριον, ὅταν ἐκεῖνος μετέβη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ στεφθῇ Αὐτοκράτωρ. Ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ κατῴρθωσε νὰ διαχωρίσῃ τοὺς δύο ἀδελφούς, τοὺς ἐνίκησε καὶ ἐκυρίευσεν καὶ αὐτὴν τὴν ἐλευθέραν περιοχὴν τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ ἔτος 1461 κατέλυσε τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος ἢ ὁποῖα, καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐλευθέρας ζωῆς τῆς ἔδειξεν παθητικὴν στάσιν. Ἀργότερον ἐκυριεύθησαν ἡ Χίος καὶ ἡ Εὐβοία, αἱ ὁποῖαι κατεῖχοντο ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς

καὶ ἀκόμη ἀργότερον ἐκυριεύθησαν αἱ Κυκλάδες, ἡ Δωδεκάνησος καὶ ἡ Λήμνος.

Πολὺ ἀργότερον, κατὰ τὸ ἔτος 1669 ἐκυριεύθη καὶ ἡ μεγάληνησος Κρήτη. Τὴν νῆσον αὐτὴν κατεῖχον οἱ Βενετοὶ καὶ μόνον ἡ Ἐπτάνησος δὲν ἐκυριεύθη, διότι εὕρισκετο ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς Ἀγγλίας.

2. Τὰ κυριώτερα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη

Τὰ κυριώτερα Κράτη τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦσαν ἡ Ἑνετία, ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Ρωσία. Τὰ κράτη αὐτὰ ἐγειννιάζον, μὲ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ κίνδυνος ἐκ τῆς γειννιάσεως αὐτῆς ἦτο μέγας.

Ἄλλα κράτη μεγάλα καὶ ἰσχυρά, τὰ ὅποια θὰ διαδραματίσουν σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Πατρίδος μας, ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία.

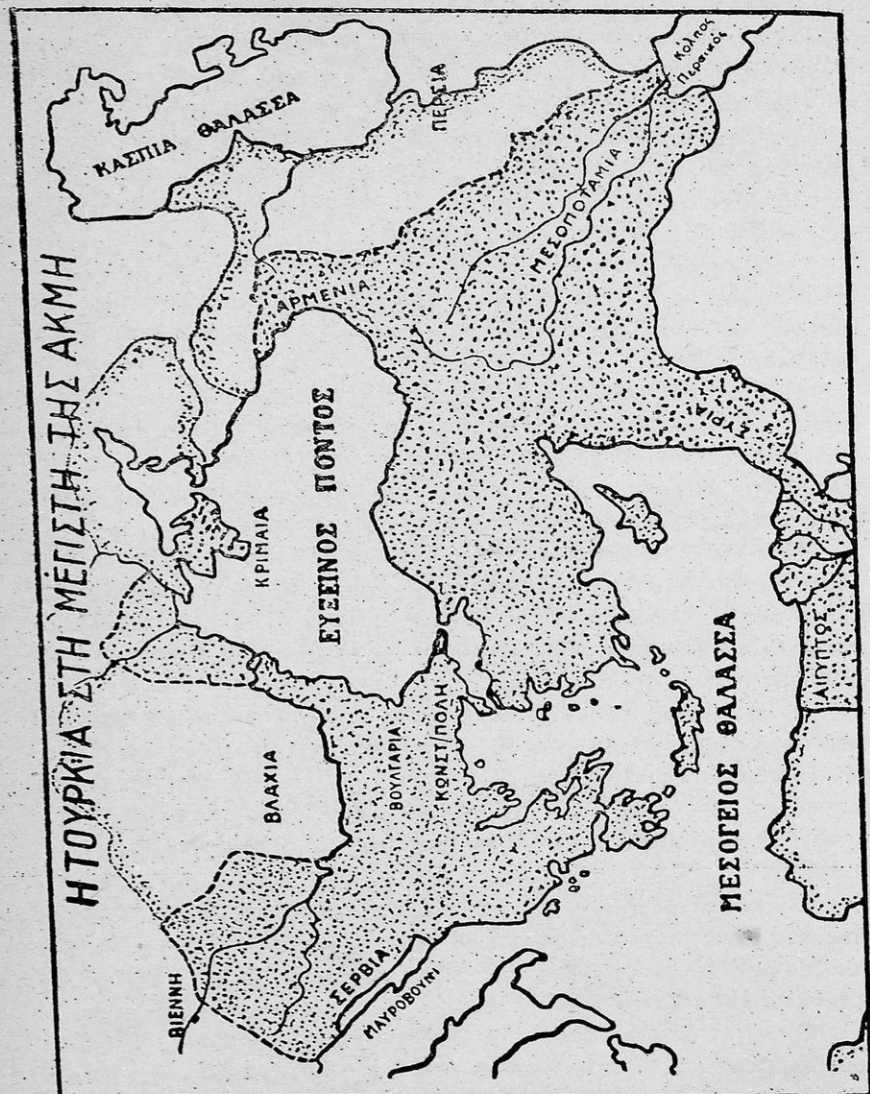
Ἡ Ἑνετία ἦτο καὶ εἶναι μία μεγάλη πόλις τῆς Βορείου Ἰταλίας. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο πρωτεύουσα τοῦ ἰσχυροτέρου ναυτικοῦ Κράτους, τῆς «Δημοκρατίας τῆς Ἑνετίας». Οἱ Ἑνετοὶ κατεῖχον σχεδὸν ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ παράλια καθὼς καὶ τὴν Δωδεκάνησον, Κρήτην καὶ Κύπρον.

Ὁ Σουλτάνος διεξήγαγεν πολυχρονίους καὶ σκληροὺς ἀγῶνας διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ κυριεύσῃ ἀπὸ τὴν ναυτικὴν ἐκείνην δύναμιν τὰ μέρη τὰ ὅποια ἐκείνη κατεῖχεν. Διότι, οἱ Ἑνετοὶ εἶχον ὀχυρώσει τὰς πόλεις μὲ ἰσχυρά φρούρια καὶ ὁ στόλος των εὕρισκετο πάντοτε ἑτοιμος διὰ νὰ δώσῃ μάχην εἰς τὰ ὕδατα τῆς Μεσογείου.

Οἱ Ἕλληνες πάλιν, ὡς Χριστιανικὸς Λαός, ἐλάμβανον μέρος κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς πάντοτε εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἑνετῶν καὶ φαντάζεται κανεὶς τὰ ἀντίποινα τῶν Κατακτητῶν εἰς βάρος των, ὅταν ἐνίκων.

Ἡ Αὐστρία καὶ Οὐγγαρία ἦσαν Κράτη ξεχωριστὰ καὶ ἀπετέλουν τμήματα τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὰ κράτη αὐτά, ἐπειδὴ δὲν εἶχον καὶ τόσῃν μεγάλῃν δύναμιν, ἐφρόντιζον νὰ ἔχουν φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Σουλτάνον.

Ἡ Ρωσία ἦτο κράτος ἀχανὲς τὸ ὅποion ὠργάνωσε εἰς πραγματικὸν κράτος, κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ὁ Τσάρος Πέτρος ὁ Μέγας. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἐφθασεν εἰς μεγάλην

ἀκμήν, διότι, ὁ Ὑσάρης ἐκεῖνος εἶχεν ὀνειρευθῆ. νὰ διαλύσῃ τὸ Κράτος τοῦ Σουλτάνου καὶ νὰ ἑξαπλώσῃ τὸν Σλαβισμόν εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην, δημιουργῶν τοιοῦτοτρόπως μίαν Μεγά-

λην Ρωσίαν, με πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν ἄλλοτε πρωτεύουσαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Ἐπίσης, εἶχεν ὄνειρευθῆ μίαν ναυτικὴν διέξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ μίαν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Τὰ μεγαλεπήβολα αὐτὰ ὄνειρα τοῦ Μεγάλου Πέτρου, μετὰ τὸν θάνατόν του, ἀνέλαβεν νὰ πραγματοποιήσῃ ἡ Τσαρίνα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη Β', τὸ ὄνομα τῆς ὁποίας θὰ συναντήσωμεν εἰς τὰς σελίδας τῆς παρούσης Ἱστορίας.

Ἦρχισαν λοιπὸν πολλοὶ πόλεμοι μεταξύ Ρωσίας καὶ Σουλτάνου, πόλεμοι οἱ ὅποιοι ἔδιδον πολλὰς ἐλπίδας εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας μετὰ τὴν πιθανὴν διάλυσιν τῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Σουλτάνου.

Εἰς πολλοὺς μάλιστα πολέμους ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες διὰ νὰ φέρουν, μετὰ διαφόρους ἐπαναστάσεις, ἀντιπερισπασμὸν εἰς τοὺς Κατακτητὰς των. Οἱ Ρῶσοι ὁμῶς, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, τοὺς ἐγκατέλιπον καὶ τοιοῦτοτρόπως κάθε ἐλπίς ἀπελευθερώσεώς των ἔσβηνε ἀπὸ τὰς ψυχὰς των.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία, καὶ ἡ Ἰταλία δὲν εἶχον βέβαια ἄμεσον κίνδυνον ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, εἶχον ὁμῶς ἀντιδραστικὰς Κυβερνήσεις. Αἱ κυβερνήσεις των κατ' οὐδέναν λόγον ἠννύουν ἀπελευθερωτικὰς ἐνεργείας ὑποδούλων λαῶν καὶ τοῦτο διὰ νὰ μὴ δυσαρεστοῦν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Σουλτάνου.

Οἱ λαοὶ ὁμῶς τῶν Κρατῶν αὐτῶν ἦσαν φιλελεύθεροι καὶ ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀργότερον, ὅταν παρέστη ἡ ἀνάγκη, συνέτριψαν τὸ κίνημα τῆς Ἑλλάδος.

3. Παρακμὴ τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατίας

Ὁ Σουλτάνος, ὅπως εἶδομεν εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ε' τάξεως, πρὶν ἢ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἶχεν εἰσβάλῃ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἶχεν συγκρουσθῆ μετὰ τοὺς Οὐγγυροὺς, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς καταβάλῃ.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν ὁμῶς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὑπέταξεν τοὺς Σέρβους καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ πάλιν διὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Οὐγγαρίας ἐπέτεθη καὶ κατὰ τῆς Αὐστρίας. Ἐπολιόρκησε τὴν Βιέννην ἀλλὰ οἱ Αὐστριακοὶ ἀντεστάθησαν καὶ τοιοῦτοτρόπως ἡ Πατρίς των ἐσώθη.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀπέκτησεν καὶ ἰσχυρὸν ναυτικόν, τὸ ὅποιον,

ὕπὸ μορφὴν ληστρικῶν ἐπιδρομῶν, ἔδρα εἰς ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὰς πειρατικὰς αὐτὰς ἐπιδρομὰς ἐναντίον τοῦ Χριστιανικοῦ στοιχείου, ἐλεηλάτουν τὰς παραλιακὰς πόλεις καὶ συνελάμβανον πολλοὺς αἰχμαλώτους νέους καὶ νέας κυρίως. Τοὺς δυστυχεῖς αὐτοὺς τοὺς μετέφερον οἱ Πειραταὶ εἰς τὰς δουλεμπορικὰς ἀγορὰς τῆς Ἀφρικῆς ἢ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς ἐπώλουν ὡς δούλους.

Διὰ τὰ ἀναχαιτισθοῦν αἱ ἐπιδρομαὶ αὐταὶ καὶ ἀπαλλαγοῦν αἱ Χριστιανικαὶ Χῶραι ἀπὸ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν ἐρήμωσιν ὁ Πάπας τῆς Ρώμης ὠργάνωσε Χριστιανικὸν στόλον μὲ συμμαχίαν τῆς Ἰσπανίας, Γερμανίας καὶ ἄλλων Χριστιανικῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης.

Ὁ στόλος αὐτὸς συνεκρούσθη μὲ τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐνισχυθῇ καὶ μὲ τὸν στόλον τῶν πειρατῶν τοῦ Ἀλγερίου, τὸ ἔτος 1571 εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας.

Ἡ ναυμαχία ἣ ὁποία συνήφθη ἀπέληξεν ὑπὲρ τοῦ Χριστιανικοῦ στόλου καὶ ἔμεινε γνωστὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν ὡς «ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου». Οἱ ἐχθρικοὶ στόλοι, κατὰ τὴν ναυμαχίαν αὐτὴν, ἔπαθον ὀλοκληρωτικὴν καταστροφὴν καὶ τὸ γόητρον τοῦ Σουλτάνου ὡς πανισχύρου ἤρχισε νὰ μειοῦται.

Ὁ Σουλτάνος ἦτο ὁμῶς ἀκόμη ἰσχυρὸς καὶ ἀφοῦ ἀπέκτησε νέον στόλον ἤρχισεν καὶ πάλιν τὰς ἐπιδρομὰς του. Ἐπολιόρκησεν τὸν Χάνδακα (Ἡράκλειον) τῆς Κρήτης ἐπὶ 25 ὀλόκληρα ἔτη καὶ εἰς τὸ τέλος κατῴρθωσε νὰ τὸν κυριεύσῃ. Μὲ τὴν πτώσιν τοῦ Χάνδακος ὑπετάγη ἀργότερον καὶ ὀλόκληρος ἡ νῆσος (1669).

Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του αὐτὴν, ἐπετέθη διὰ δευτέραν φορὰν ἐναντίον τῆς Βιέννης. Οἱ Αὐστριακοὶ καὶ πάλιν ἀντεστάθησαν καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἔσωσαν τὴν Χώραν. Κατεδίωξαν μάλιστα τὸν στρατὸν του καὶ ἤλευθέρωσαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν, ἣ ὁποία εἶχε μείνει ὑπόδουλος 150 ὀλόκληρα ἔτη.

Ἐν τῷ μεταξῷ, οἱ Ἑνετοί, διὰ τὰ ἐκδικηθῶν τὴν ἀπώλειαν τῆς Κρήτης, μὲ τὴν σύμπραξιν τῶν Μανιατῶν, τὸ ἔτος 1687, ἤλευθέρωσαν τὴν Πελοπόννησον, ἐκυρίευσαν τὴν Ἀττικὴν καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἐκυρίευσαν καὶ ἐξετράτευσαν κατόπιν κατὰ τῆς Εὐβοίας. Ἡ ἐκστρατεία ὁμῶς αὕτῃ ἀπέτυχεν καὶ οἱ Ἑνετοὶ ἐγκατέλειψαν τὴν Ἑλλάδα. Οἱ κάτοικοι τότε ὑπέφερον τὰ πάνδεια ἀπὸ τοὺς ἐπιστρέψαντας κατακτητὰς τῶν.

Κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως κατεστράφη καὶ ὁ Παρθενὼν ἀπὸ βόμβαν τοῦ ἐνετοῦ Μοροζίνη. Ἡ βόμβα ἔπεσεν ἐπὶ τοῦ ναοῦ τὸν ὅποιον οἱ ἐχθροὶ εἶχον μεταβάλει εἰς πυριτιδαποθήκην καὶ ἀνετινάχθη ἡ ὁροφὴ του.

Καὶ ἡ Ρωσία ἤρχισε νὰ ἀπειλῇ τὸν Σουλτάνον. Εἰς πολλοὺς πολέμους ἐξῆλθεν νικητρία καὶ ἀφήρεσε πολλὰ ἐδάφη τῆς Ὄθωμ. Αὐτοκρατορίας. Τοιουτοτρόπως, ἡ Δύναμις τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας ὑπέστη πολλὰς μειώσεις ἐκ μέρους τῶν Χριστιανῶν πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀπεδείκνυνεν ὅτι καὶ αὕτῃ ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὸν Χάνδακα τῆς Κρήτης, τὸ Ἀλγέριον, τὰ παράλια τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τὴν Ἀττικὴν καὶ πὲς τὶ γεγονότα ἐξελίχθησαν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

2) Δεῖξε ἐπίσης εἰς τὸν χάρτην τὰ μεγάλα χριστιανικὰ κράτη.

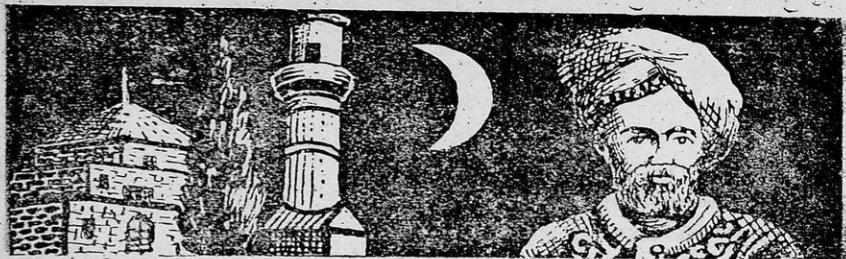
3) Γράψε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ὀνόματα τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ ζήτησε νὰ εὕρῃ εἰκόνας τῶν διὰ τὰ σχηματίσθης τὸ λεύκωμα τῆς νεωτέρας ἱστορίας.

4) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸ δουλεμπόριον, τὸν Χάνδακα τῆς Κρήτης καὶ τὴν κατάσταση τοῦ Παρθενῶνος.

5) Γράψε μίαν ἔκθεσιν μὲ θέμα «Ἐφάνησαν πειραταὶ εἰς τὸ Αἰγαῖον».

6) Ποῖον ἦτο τὸ ὄνειρον τοῦ Μεγάλου Πέτρου;

7) Ποία ἦτο ἡ στάσις τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰς διενέξεις Σουλτάνου καὶ Ἑνείας ἡ Ρωσίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Η ΕΛΛΑΣ ΥΠΟ ΔΟΥΛΕΙΑΝ

1. Δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων

Με ὀλίγην φαντασίαν δυνάμεθα νὰ ζήσωμεν τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, διότι δὲν διαφέρουν καὶ πολὺ ἀπὸ τὰ πρόσφατα δεινοπαθήματα τὰ ὁποῖα ὑπέστημεν κατὰ τὴν διόρκειαν τῆς τετραετοῦς κατοχῆς τοῦ τελευταίου πολέμου.

Οἱ Ὄθωμανοί, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς σημερινοὺς ἀπογόνους των. Ἦσαν ἀπολίτιστοι καὶ βόρβοροι καὶ ὡς *κύριοι* καὶ *κατακτηταὶ* ἐδεικνυον ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν τὴν βαρβαρότητα τῆς ψυχῆς των.

Καὶ κατὰ πρῶτον ἀφῆρσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὅλον σχεδὸν τὸν ὑλικὸν των πλοῦτον. Τὰ εὐφορώτερα κτήματα, αἱ καλῦτεραι κατοικίαι καὶ τὰ ὠραιότερα ζῶα ἀνηρπάγησαν καὶ διεμοιράσθησαν εἰς τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὅποιοι ἔζων ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα καὶ δὲν προσέφερον οὐδεμίαν ἐργασίαν. Πολλὰ ἐκ τῶν κτημάτων αὐτῶν ἐδωρήθησαν εἰς μουσουλμανικὰ τζαμιά διὰ νὰ δύνανται καὶ αὐτὰ νὰ συντηροῦνται, καὶ ὠνομάσθησαν τὰ κτήματα αὐτὰ *β α κ ο ὕ φ ι ᾶ*.

Διὰ τοὺς Ἕλληνας ἔμειναν αἱ ὀρεῖναι περριοχαὶ αἱ ὁποῖαι ἦσαν πτωχαὶ καὶ ἄγονοι. Γὰρ εἰσοδήματά των ἦσαν τόσον ἀσήμαντα, ὥστε δὲν ἤρκουν διὰ νὰ συντηροῦν αὐτοὺς τοὺς ἰδίους καὶ τὰς οἰκογενείας των. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀσήμαντα εἰσοδήματα, ὁ Κατακτητὴς ἐλάμβανε τὴν μεγαλυτέραν μερίδα ὡς φόρον.

Οἱ μεγαλύτεροι καὶ ὠραιότεροι ναοὶ ἐλεηλατήθησαν ἐπίσης καὶ μετεβλήθησαν εἰς τζαμιά καὶ ἔμειναν διὰ τοὺς δυστυχεῖς

πραγιάδες, όπως απεκάλουν τούς υποδούλους, οί μικροί ναοί τών πόλεων καί τά έξωκκλήσια.

Ἐπίσης, εἶχον ἐπιβάλει καί ἕναν φόρον δυσβάστακτον καί φοβερόν, τόν κεφαλικόν φόρον ἢ χαράτσι. Ὁ φόρος αὐτός ἦτο ἀπάνθρωπος, διότι ἀπό αὐτόν ἐξηρτᾶτο ἡ ζωὴ τοῦ υποδούλου. Ἐάν δὲν ἐπλήρωνε τόν φόρον αὐτόν κατ' ἔτος ἡ ζωὴ του ἀφαιρῆτο. Ἦτο δὲ τόσοσιν μεγάλη ἡ ἀπληστία τών κατακτητῶν διὰ χρήματα, ὥστε εἰς πολλὰ λαϊκὰ δίστιχα ἔχει παραμείνει ὡς τώρα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Οἱ κατακτηταὶ ἐπέβαλον ἐπίσης καί ἄλλους ἐξευτελισμοὺς καί ταπεινώσεις εἰς τοὺς υποδούλους. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι τοὺς μετεχειρίζοντο ὡς ἀνδράποδα εἰς τὰς βαρυτέρας χειρωνακτικὰς ἐργασίας, τοὺς ἀπηγόρευον νὰ ἐνδύωνται μὲ πολυτελεῖ φορέματα καί πολλὰ ἄλλα.

Παραδείγματος χάριν, τοὺς ὑπεχρέωνον νὰ ἀφιππεύουν ὅταν συνήντων κατακτητὴν καθ' ὁδόν, νὰ χαιρετοῦν μὲ ἐδαφιαίαν ὑπόκλισιν λέγοντες «πολλὰ τὰ ἔτη σου ἐφέντη μου» καί τέλος τὰς ὥρας γυναικας τὰς ἥρπαζον καί τὰς ἔκλειναν εἰς τὰ χαρέμια των διὰ νὰ τοὺς ὑπηρετοῦν ἢ νὰ τὰς ἔχουν ὡς συζύγους.

Τὰ δεινοπαθήματα ὅμως αὐτὰ καί οἱ ἐξευτελισμοὶ ὡχριοῦν ἐμπρὸς εἰς τὸ φοβερόν παιδομαζῶμα, διὰ τὸ ὅποιον ἐκάναμε λόγον καί εἰς τὴν Ἱστορίαν τῆς Ε' τάξεως. Τὸ θέαμα τοῦ παιδομαζώματος ἦτο τόσοσιν φοβερόν καί σπαρακτικόν, ὥστε ὁ ποιητὴς Βαλαωρίτης μὲ τὸ κατωτέρω δίστιχον μᾶς δίδει μίαν ἀμυδρὰν μόνον εἰκόνα του.

«Ἡ μάνα σφίγγει τὸ παιδί σφικτὰ στὴν ἀγκαλιά της
γιατί εἶναι χρόνια δύστυχα, φοβᾶται μὴ τῆς τὸ χάσῃ»

Κάθε μητέρα ἠύχετο νὰ ἔχη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἄσχημο καί καχεκτικόν παιδί διὰ νὰ μὴ τῆς τὸ ἀρπάζουν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ παιδομαζώματος. Ἐπίσης πολλὰς μητέρες ἠναγκάσθησαν νὰ πνίξουν τὰ ἄρρενα τέκνα των διὰ νὰ μὴ ἀρπαγοῦν ἀπὸ τὸν κατακτητὴν καί γίνουν φοβεροὶ Γενίτσαροι μίαν ἡμέραν.

Εὐτυχῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας, τὸ ἀνελεύθερον καί ἀπάνθρωπον αὐτὸ μέτρον κατηργήθη τὸ ἔτο 1632 ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Δ'. Ἡ φθορὰ τὴν ὅποιαν ὑπέστη τὸ καθαρῶς Ἑλ-

ληνικόν ῥστοιχεῖον ἀπὸ τὸ παιδομάζωμα, ὑπολογίζεται εἰς 1.000.000 ἑλληνοπαίδων.

Ἐξ αἰτίας τῶν ταπεινώσεων αὐτῶν καὶ τῶν δεινοπαθημάτων, πολλοὶ Ἕλληνες ἐγκατέλιπον τὴν πατρίδα των καὶ μετέβαινον εἰς ξένας χώρας. Αὐτοὶ μετέφερον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν τὸν θρήνον καὶ σπαραγμὸν τῆς ὑποδούλου Πατρίδος μας καὶ ἤρχισεν μὲ τὸν καιρὸν νὰ δημιουργεῖται ἓνα ρεῦμα συμπαθείας ὑπὲρ τῆς δεινοπαθούσης Ἑλλάδος.

Διότι, ἡ Πατρίς μας, ἦτο γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα τὰ ὁποῖα ἐδίδασκον οἱ Λόγιοι Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι εἶχον καταφύγει ἐκεῖ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Ἑλληνικῆς Πρωτευούσης.

Οἱ φυγάδες αὐτοὶ Ἕλληνες μὲ τὸν καιρὸν ἵδρυσαν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἀκμαζούσας Ἑλληνικὰς παροικίας, αἱ ὁποῖαι, ὅπως θὰ ἴδωμεν ἀργότερον, ἔπαιξαν σπουδαῖον καὶ σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς μητρὸς των Ἑλλάδος.

2. Ὁργάνωσις τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ

α) Θρησκευτικὰ Προνόμια

Εὐτυχῶς διὰ τοὺς Ἕλληνας, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ὑποδουλώσεώς των, διετήρησαν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλῶσσαν των καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακραίωνος δουλείας.

Εἰς τὸ γεγονὸς αὐτὸ συντέλεσαν οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς Ἐκκλησίας μας καὶ ἡ εὐρεῖα ἀντίληψις ἢ ὁποῖα διέκρινεν τὸν πολιορκητὴν καὶ νικητὴν Σουλτάνον. Διότι ὁ Σουλτάνος ἐκεῖνος, τὰς παραχωρήσεις αὐτὰς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τὰς εὐρισκεν συμφώνους πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ «κορανίου» κατὰ τὴν ὁποῖαν «οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἠδύνατο νὰ ζοῦν ὑπὸ τὸν Ἰσλαμισμὸν πληρώνοντες κεφαλικὸν φόρον!»

Ἐπίσης, ὁ Σουλτάνος εἰς τὰς παραχωρήσεις του αὐτὰς εἶχε ὡς κίνητρον καὶ διαφόρους πολιτικούς λόγους. Ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἦτο διαχωρισμένη ἀπὸ τὴν Δυτικὴν καὶ ἠθέλε νὰ ὑποθάλη διὰ τῆς χειρονομίας αὐτῆς τὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν, πᾶν τὸ ὅποιον δὲν θὰ ἠνάγκαζε ποτὲ τοὺς Δυτικοὺς Χριστιανοὺς νὰ κινηθοῦν κάποτε διὰ νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς των.

Παραχωρὼν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἐφρόν-

τισε νά ἐκλεγῇ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ὁ Γεώργιος Γεννάδιος ἡ Σχολάριος, ἓνας ἐκ τῶν πλέον μορφωμένων Χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς, ὁ ὁποῖος εἶχεν κηρυχθῇ ἐναντίον τῆς ἐνώσεως.

Διὰ νά φανῇ μάλιστα περισσότερο ἀρεστός εἰς τοὺς ὑποδούλους Ἑλληνας, περιέβαλεν τὸν Γεννάδιον μὲ εὐνοίαν καὶ ἐφρόντισεν ἡ χειροτονία του νά λάβῃ τὴν ἀνάλογον πρὸς τὸ ἀξίωμα λαμπρότητα, ὅπως καὶ κατὰ τὰς καλὰς ἡμέρας τοῦ Βυζαντίου. Μετὰ τὴν χειροτονίαν, τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὰ ἀνάκτορα διὰ νά τοῦ παραθέσῃ γέθμα καὶ τοῦ ἐχάρισε χρυσὴν πατριαρχικὴν ράβδον. Τὸν Πατριάρχην ἀναχωροῦντα, συνώδευσεν τιμητικῶς μέχρι τῶν Πατριαρχείων του χάριτας ἀκόμη καὶ ὁλόλευκον ἵππον.

Ὁ Σουλτάνος ἐπροχώρησεν ἀκόμη περισσότερο καὶ παρεχώρησεν καὶ ἄλλα προνόμια εἰς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ κυριώτερα ἦσαν :

1) Ὁ Πατριάρχης ὠρίζετο ἀνώτατος Πνευματικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἑθνους μας καὶ ὠνομάζετο εἰς τὸ ἐξῆς Ἑθνάρχης.

2) Ὁρίζετο ἀνώτατος Δικαστὴς τῶν ὑποδούλων Χριστιανῶν καὶ τὸ δικαίωμα αὐτὸ ἠδύνατο νά τὸ μεταβιβάσῃ καὶ εἰς τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἑλλάδος.

3) Τὰ μοναστήρια παρέμενον ἐλεύθερα καὶ ἀπαραβίαστα καὶ ἀπηλλάσσοντο παντὸς φόρου καὶ πάσης δημεύσεως τῆς περιουσίας των.

4) Οἱ Χριστιανοὶ ἦσαν ἐλεύθεροὶ νά ἐκτελοῦν τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντά των.

Μὲ τὰ θρησκευτικὰ αὐτὰ προνόμια, οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες συνεκεντρώθησαν καὶ συνεσπειρώθησαν γύρω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν των καὶ τὸν Ἑθναρχὴν των καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην του ἀνέπτυχθη ἡ Ἑλληνικὴ συνειδησις καὶ διετηρήθη ὁ πόθος τῆς Ἑλευθερίας.

β) Πολιτικὰ Προνόμια - Αὐτοδιοικήσεις

Ἐκτὸς τῶν θρησκευτικῶν προνομίων, οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες ἐπέτυχον νά λάβουν καὶ μερικά πολιτικὰ, ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ἡ αὐτοδιοικήσεις.

Τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως ὑπῆρχεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Βυζαντίου καὶ διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς

χρόνους τῆς δουλείας. Κάθε πόλις ἢ Χωρίον Ἑλληνικόν εἶχεν ἰδικούς του τοπικούς ἄρχοντας καὶ ἐδιοικεῖτο παρ' αὐτῶν χωρὶς νὰ ἀπασχολοῦνται οἱ Κατακτηταὶ διὰ τοῦτο.

Οἱ τοπικοὶ αὐτοὶ ἄρχοντες ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων **Δημογέροντες** ἢ **Προεστοὶ** οἱ δὲ Κατακτηταὶ τοὺς **ὠνόμαζον Κοτσάμπασηδες**.

Καθῆκοντα τῶν Προεστών ἢ Δημογερόντων, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ἦσαν τὰ ἐξῆς περίπου :

Εἰσέπραττον τοὺς φόρους τοὺς ὁποίους ἐπλήρωνον οἱ **κάτοικοι** εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἡ μεσολάβησις αὐτῇ εἶχεν τὸ ἐξῆς ἀγαθὸν ἀποτέλεσμα : Δὲν ἐγίνοντο καταπίσεις εἰς βάρος τῶν Χριστιανικῶν οἰκογενειῶν ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν κατοχῆς, διότι οἱ Δημογέροντες ὥριζον δικαίως τὸ φόβον τὸν ὅποιον ἔπρεπε νὰ πληρώνουν οἱ συγχωριανοὶ τῶν, ἀναλόγως μὲ τὰ περυσιακὰ τῶν στοιχεῖα καὶ τὰς οἰκονομικὰς τῶν δυνάμεις.

Τοιοῦτοτρόπως, κάθε ἐπάφῃ μὲ τὸν κατακτητὴν ἀπεφεύγετο καὶ **μαζὶ** μὲ αὐτὴν ἀπεφεύγετο καὶ κάθε καταπίσις τῶν κρατικῶν εἰσπρακτόρων.

Ἐφρόντιζον ἐπίσης καὶ ἐπροστάτεον κάθε καταπιεζόμενον ἢ καταδιωκόμενον ὑπόδουλον καὶ πολλάκις ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας καὶ συνεβούλευον τοὺς κατὰκτητὰς διὰ κάθε πρᾶγμα. Ἐφρόντιζον ἐπίσης διὰ τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Ἱδρυσιν σχολείων καὶ τὴν ἐκτέλεσιν διαφόρων κοινῶφελῶν ἔργων, τῶν ὁποίων εἶχεν ἀνάγκην ἡ περιοχὴ τῶν.

Τοιοῦτοτρόπως διὰ τὴν κατασκευὴν ὁδῶν, γεφυρῶν, ὕδραγωγείων κτλ. οἱ Δημογέροντες ἐκανόνιζαν τὴν προσωπικὴν ἐργασίαν τὴν ὅποian ἔπρεπε νὰ προσφέρῃ ὁ κάθε ὑπόδουλος ἢ τὴν χρηματικὴν εἰσφορὰν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου.

Οἱ προεστοὶ καὶ οἱ δημογέροντες ἐξελέγοντο ἐκ τῶν πλέον σεβαστῶν καὶ ἡλικιωμένων προσώπων καὶ ἦσαν ἀγαπητοὶ καὶ σεβαστοὶ ὑπὸ ὧν. Ἡ γνώμη τῶν ἦτο σεβαστὴ παρὰ Ἑλλήνων καὶ κατακτητῶν καὶ ἡ δύναμις τῶν εἰς τὰς Ἀρχὰς τεραστιά. Πολλάκις κατῴρθωνον νὰ ἀντικαθιστοῦν κακοὺς διοικητικούς ὑπαλλήλους ἀναφερόμενοι ἀπ' εὐθείας εἰς τὸν Σουλτάνον.

Τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως τῶν ὑποδούλων ἐξυπηρετεῖ καὶ τὴν κυβέρνησιν τῶν κατακτητῶν, διότι ἀπέφευγεν νὰ δι-
ορίζῃ πολλοὺς ὑπαλλήλους, πλὴν τοῦ διοικητοῦ ἐκάστης ἐπαρχίας.

Τοιουτοτρόπως, ἡ δουλεῖα δὲν ἦτο καὶ τόσο ἀπεχθὴς καὶ αἰσθητὴ δι' ὠρισμένας περιοχὰς καὶ ἡ ἰδέα τῆς προσωρινότητος δι' αὐτὴν εἶχε γίνεи πῖστις εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ὑποδούλων.

Τὸ σύστημα τῆς Αὐτοδιοικήσεως ἔπαιξε σπουδαῖον ρόλον καὶ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Ἔθνους. Διότι οἱ Δημογέροντες καὶ οἱ προεστοί, ὡς ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀνέλαβον τὴν διοίκησιν τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος τῶν καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὰς ἀνάγκας του, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς τὰς σελίδας τοῦ παρόντος βιβλίου.

γ) Αἱ Κοινότητες

Τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοικήσεως ἐβοήθησεν πολλὰς περιοχὰς τῆς ὑποδούλου Ἑλλάδος νὰ προοδεύσουν ὡς ὀργανωμένα κοινότητες καὶ νὰ καταστοὺν κέντρα ἐμπορίου, πλοῦτου καὶ Γραμμάτων. Αἱ σπουδαιότεραι κοινότητες αἱ ὁποῖαι προώδευσαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἦσαν τῶν Ἀμπελακίων, τοῦ Πηλίου, τῶν Ζαγοροχωρίων, τῶν Μαδεμοχωρίων τῆς Χαλκιδικῆς καὶ πλεῖσται ἄλλαι.

Τὰ Ἀμπελάκια εὐρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὴν Λάρισαν, νοτιο-τοῦ Πηνελου ποταμοῦ καὶ εἶναι κτισμένα ἐπὶ τῆς Ὀσσης. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, οἱ κάτοικοι τῶν εἶχον συμπῆξει συνεταιρισμὸν καὶ ἐκαλλιέργουν τὸν βάμβακα καὶ τὸ ἐρυθρόδανον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται μία χρωστικὴ ἐρυθρὰ οὐσία τὸ ριζάρι.

Ἡ καλλιέργεια τοῦ βάμβακος καὶ τοῦ ἐρυθροδάνου ἔδωσεν νέαν ζωὴν εἰς τὴν κοινότητα, διότι παρῆχον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς τὰς πρώτας ὕλας διὰ τὴν κατασκευὴν βαμβακερῶν καὶ ἐρυθρῶν ὑφασμάτων, τὰ ὁποῖα ἦσαν γνωστὰ καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης.

Τὸ χρῆμα εἰσέρρεεν ἄφθονον εἰς τὸ ταμεῖον τῆς κοινότητος καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι ἔζων εὐτυχισμένοι. Διότι, ἐὰν ἓνας ὑπόδουλος δὲν εἶχε κτήματα, ὡς μέλος τῆς κοινότητος ἐλάμβανεν κέρδος διὰ τὴν ἀτομικὴν του ἐργασίαν.

Εἰς τὴν κοινότητα τῶν Ἀμπελακίων, χάρις εἰς τὸν πλοῦτον τῆς καὶ τὴν εὐμάρειαν τῶν κατοίκων τῆς, ἰδρῦθησαν διάφορα σχολεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐδίδαξαν ὀνομαστοὶ διδάσκαλοι τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ ἐφώτισαν τὸ ὑπούδουλον γένος κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς ἐκεῖνους χρόνους.

Δυστυχῶς, ἡ κοινότης τῶν Ἀμπελακίων δὲν ἔζησεν παρὰ

εἴκοσι ἔτη. Ὁ αἰμοβόρος καὶ φιλοχρήματος τύρραννος τῶν Ἰωαννίνων Ἀλῆ· Πασᾶς ἐπέδραμεν ἐναντίον των καὶ κατέστρεψε ὅλην ἐκείνην τὴν πρόοδον καὶ εὐτυχίαν διὰ τῆς ὑποδουλώσεως των.

Ἐπίσης, ὥς κοινότητες προώδευσαν καὶ τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου. Εἰς τὰ χωρία αὐτὰ εἶχαν ἰδρυθῇ ἐργαστήρια τὰ ὅποια κατεσκεύαζον τὰ ὀνομαστὰ μάλλινα σκεπάσματα τὰ γνωστὰ ὡς σ κ ο υ τ ι ᾶ καὶ κάππες. Ἐπίσης εἰς τὰς κοινότητας αὐτὰς εἶχεν ἀναπτυχθῇ πολὺ καὶ ἡ μεταξοσκωληκοτροφία καὶ τὰ κουκούλια τοῦ Πηλίου ἦσαν περιζήτητα καὶ εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης ἀκόμῃ.

Ὅπως καὶ εἰς τὰ Ἀμπελάκια τοιουτοτρόπως καὶ εἰς τὰ 24 χωρία τοῦ Πηλίου ἀνεπτύχθησαν τὰ Γράμματα διὰ τῆς ἰδρύσεως σχολείων. Εἰς τὸ «Ἑλληνομουσεῖον» δὲ τῆς Ζαγορᾶς ἐσπούδασεν ὁ πρωτομάρτυς τῆς Ἐλευθερίας μας καὶ ἔθνικὸς βάρδος Ρήγας Φεραῖος.

Καὶ εἰς τὴν Ἠπειρον ἤκμασαν κοινότητες, ὅπως αἱ κοινότητες τῶν Ζ α γ ο ρ ο χ ω ρ ί ω ν. Οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων αὐτῶν ἐξενιτεύοντο καὶ διὰ τῆς ἐργασίας των ἐπλούτιζον. Τὰ πλούτη των, οἱ καλοὶ αὐτοὶ ἠπειρώται, τὰ εἰσήγαγον εἰς τὴν Πατρίδα των καὶ διὰ διαφόρων δωρεῶν των ἵδρουν σχολεῖα, ἐκκλησίας, βιβλιοθήκας, κατεσκεύαζον ὁδοὺς, γεφύρας καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα.

Ἄλλαι ὀνομασταὶ κοινότητες ἦσαν τὰ Μ α δ ε μ ο χ ῶ ρ ι α τῆς Χαλκιδικῆς, τὰ ὅποια ἀνέπτυξαν σημαντικὴν πρόοδον καὶ δρᾶσιν. Εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Χαλκιδικῆς ὑπάρχουν μεταλλεῖα ἀργύρου. Οἱ κάτοικοι τῶν κοινοτήτων αὐτῶν ἠργάζοντο εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ ἐξήγαγον τὸ πολυτιμον αὐτὸ μέταλλον, τὸ ὅποιον ἔφερε ἀρκετὸν πλοῦτον.

Ὑπῆρχον ὅμως καὶ ἄλλαι ὀνομασταὶ κοινότητες εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως ἡ κοινότης τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Λεβαδείας, Ἰωαννίνων, Χειμάρρας, Χίου, Πελοποννήσου κλπ.

Ὅπως ὑπῆρχον κοινότητες εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, τοιουτοτρόπως ὑπῆρχον κοινότητες καὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Αὗται ἦσαν τῆς Βενετίας, Βιέννης, Τεργέστης, Ὀδησοῦ κ' ἄλλαι. Αἱ ἑλληνικαὶ κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ προώδευσαν πολὺ καὶ ἐβοήθησαν τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν κοινότητα μάλιστα τῆς Βενετίας εἶχεν ἰδρυθῇ καὶ

Ἑλληνικὸν Τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον πολὺ συνέβαλε εἰς τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Ἀγῶνος διὰ τῆς ἐκδόσεως ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, ἐθνικῶν φυλλαδίων, προκηρύξεων καὶ ἡμερησίων. Τὰ ἔντυπα αὐτὰ ἀπεστέλλοντο εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα δωρεὰν καὶ διεφώτιζον τοὺς ὑποδούλους.

3. Κλέφτες καὶ Ἀρματωλοὶ

ΚΛΕΦΤΕΣ. Πολλοὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμήν τῆς δουλείας, μὴ ὑποφέροντες τὸν ξένον ζυγὸν ἐγκατέλειψαν τὴν ζωὴν τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως καὶ ἐτράπησαν εἰς τὰ ὄρη. Ἐκεῖ, ὅπλισμένοι πάντοτε, ἔζων μίαν ζωὴν ἐλευθέραν καὶ ὑπερήφανον, ὑπερασπίζοντες διὰ τῶν ὅπλων τῶν τὴν ζωὴν, τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

Τοιοιτοτρόπως, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἐδημιουργήθη μία νέα τάξις Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἀπεκλήθησαν κ λ έ φ τ ε ς. Τὴν προσωνυμίαν αὐτὴν τὴν ἔλαβον ἀπὸ τὰς διαφόρους λεηλασίας καὶ ἀρπαγὰς τὰς ὁποίας ἐνήργουν εἰς βάρος τῆς περιουσίας τῶν κατακτητῶν μας. Διότι, ἔχοντες τάξει ὥς σκοπὸν τῆς ζωῆς τῶν τὴν ἐκδίκησιν, οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ πολλάκις κατήρχοντο ἀπὸ τὰ ὄρη καὶ διήρπαζον τὰς περιουσίας τῶν ξένων ἢ ἐτιμῶρουν παραδειγματικῶς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι κατεδίδωκον ἢ κατεπίεζον τοὺς ὑποδούλους.

Οἱ κλέφτες, μὲ τὰς καθημερινὰς συγκρούσεις τῶν μὲ τὰ ὄρη τοῦ κατακτητοῦ εἶχον ἐξησκηθῇ εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἀπετέλεσαν τὸν πρῶτον Στρατὸν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐξεγέρσεώς της.

ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ. Οἱ κατακτηταί, εἰς ἀντιπερισπασμὸν τῶν κλεφτῶν, ἐσκέφθησαν νὰ δημιουργήσουν μίαν ἄλλην τάξιν πολεμιστῶν Ἑλλήνων, τοὺς Ἀ ρ μ α τ ω λ ο ύ ς, τοὺς ὁποίους ὠνόμασαν τοιοιτοτρόπως ἀπὸ τὰ ὅπλα τὰ ὁποῖα ἔφερον μαζί τῶν

Οἱ ἀρματωλοὶ ἦσαν κλέφτες μὲ τοὺς ὁποίους οἱ κατακτηταὶ ἤρχοντο εἰς συμφωνίαν νὰ φρουροῦν ὠρισμένας περιοχάς, τὰ ἀ ρ μ α τ ω λ ι κ ι α. Πολλάκις ὁμως οἱ ἀρματωλοὶ ἤρχοντο εἰς ρῆξιν μετὰ τῶν κατακτητῶν καὶ τότε, ἐγκαταλείποντες τὰ ἀρματωλίκια τῶν μετέβαινον εἰς τὰ ὄρη καὶ ἐγίνοντο καὶ πάλιν κλέφτες.

Τοιοιτοτρόπως, αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐπεδίδωκον οἱ κατακτηταί,

νά χρησιμοποιήσουν δηλαδή τούς άρματωτούς έναντίον τών Κλεφτών απέτυχεν. Μὲ τὸν καιρὸν δὲ οἱ λέξεις «κλέφτες» καὶ «άρματωλοι» κατήντησαν νά ἔχουν τὴν αὐτὴν ἔννοιαν καὶ σημασίαν. Διότι, πότε οἱ κλέφτες ἐγίνοντο άρματωλοι καὶ πότε οἱ άρματωλοι ἐγίνοντο κλέφτες.

ΒΙΟΣ ΤΩΝ ΚΛΕΦΤΩΝ. Ὁ βίος τών κλεφτών ἦτο ἥρωϊκός καὶ ἐπικός, γεμάτος ἀπὸ στερήσεις, κακουχίας καὶ κατορθώματα. Ἦτο βίος ὑπερηφάνων καὶ ἐλευθέρων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι

εἶχον στερηθῆ τὰς ἀπολαύσεις τῆς εἰρηνικῆς ζωῆς διὰ νά ἀπολαμβάνουν ἐκεῖ, εἰς τὰ ὕψηλά ὄρη, τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας.

Τὸν ἐλεύθερον αὐτὸν βίον ἐπόθουν καὶ ὠνειρεύοντο ὅλα τὰ Ἑλληνόπουλα. Διὰ τοῦτο ὅταν ἔφθανον εἰς ὠρισμένην ἡλικίαν, ἐτρέποντο εἰς τὰ ὄρη, παρὰ τὰς συμβουλὰς καὶ προτροπὰς τών οἰκείων των, ὅπως μᾶς λέγουν καὶ τὰ δημοτικά μας τραγούδια :

Άρματωλοι καὶ Κλέφτες

»Βασίλη, κάτσε φρόνιμα νά γίνης νοικοκύρης
γιὰ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ζευγάρια κι ἀγελάδες
»χωριά κι ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νά δουλεύουν

—Μάνα μ'ἔγω, δὲν κάθομαι νά γίνω νοικοκύρης
»νά κάμω ἄμπελοχώραφα, κοπέλια νά δουλεύουν
»καὶ ν᾿αἰμαῖ σκλάβος τών Τούρκων. . . .

Ἡ ἀπάντησις ἄλλοτε ἦτο διαφορετικῇ.

• Δὲν ἠμπορῶ δὲν δύναιμαι, ἐμάλλιασε ἡ καρδιά μου,
• »θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης,
• »νὰ κατοικήσω στὰ βουνὰ καὶ στὶς ψηλὰς ραχοῦλες.
Νάχω τοὺς λόγγους συντροφιά, μὲ τὰ θεριά κουβέντα
Εὐχῆσου με, μανούλα μου . . . . .

“Ὅταν λοιπὸν ἐξήρχοντο εἰς τὰ βουνὰ, κατετάσσοντο εἰς με-
αν ὁμάδα κλεφτῶν τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ἐλέγετο **κ α π ε τ ᾶ ν ι ο ς**.

“Ὁ καπετάνιος εἶχεν ὡς βοηθὸν καὶ ὑπαρχηγὸν τὸν καλῦτε-
ρον κλέφτην, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο **Π ρ ω τ ο π α λ ῆ κ α ρ ο ν**. “Ὁ
νεώτερος τῶν κλεφτῶν ἐξυπηρέτει τὸν καπετάνιον καὶ ἐλέγετο
Ψ υ χ ο γ υ ι ὅ ς.

“Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν ἦτο ὀργανωμένη εἰς τὰς ἀπροσίτους
κατασκηνώσεις τῶν ἢ στρατόπεδα, τὰ **λ η μ ἔ ρ ι α**. “Εκεῖ
ἔθετον φρουροὺς, τὰ **κ α ρ α ο ὕ λ ι α**.

“Ἡ ζωὴ εἰς τὸ λημέρι ἦτο σκληρὰ καὶ ἐπίπονος. Οἱ κλέφτες
ἠσκοῦντο καθημερινῶς εἰς τὴν σκοποβολὴν καὶ εἰς διάφορα ἄλλα
ἀγωνίσματα. “Ἦσαν δὲ τόσοι καλοὶ σκοπευταί, ὥστε ἡδύναντο
νὰ περάσουν τὴν σφαῖραν ἀπὸ δακτυλίδι.

“Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἀγωνίσματα εἶχον ἐξαιρετικὰς ἐπιδό-
σεις. “Ένας περίφημος κλέφτης, ὁ **Ζ α χ α ρ ι ᾶ ς**, ἦτο τόσοι τα-
χὺς εἰς τὸ τρέξιμον, ὥστε, λέγουν ὅτι αἱ πτέρναι του ἤγγιζαν τὰ
αὐτιά του.

Εἰς τὸ τρέξιμον ἦτο ἄφθαστος καὶ ὁ “Ὀδυσσεὺς “Ανδροῦ-
τος. “Ἡδύνατο νὰ παραβγῇ μὲ τὸ καλῦτερον ἄλογον καὶ ἡδύ-
νατο νὰ δρασκελλοῖ ὄνον. Τὸ αὐτὸ ἐπετύγχανεν καὶ ὁ Νικοτσά-
ρας. “Εξεπέρνα ἄλογον εἰς τὸ τρέξιμον καὶ ἡδύνατο νὰ πηδήσῃ
ἐπὶ τὰ ἄλογα εἰς τὴν σειρὰν δι ἑνὸς καὶ μόνον πηδήματος.

Τὰς μεγάλας ἐορτὰς παρηκολούθουν τὴν θείαν λειτουργίαν
εἰς τὰ ἐξωκκλήσια. “Επεστράτευον τὸν ἱερέα τοῦ γειτονικοῦ χω-
ρίου καὶ μὲ κατάνυξιν ἤκουον τοὺς θεῖους χριστιανικοὺς λόγους.
Κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς “Αναστάσεως ἐώρταζον μὲ πυροβολισμοὺς
τὴν ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος καὶ ἠκολούθει κατόπιν ἐλληνικὸν
γλέντι. Αἱ εὐχαὶ τῶν ἦσαν τὸ «Χριστὸς “Ανέστη» καὶ «καλὴ
ἐλευθερία».

Τὸ τέλος τῶν κλεφτῶν ἦτο πάντοτε μαρτυρικὸν διότι, ὅταν
συνελαμβάνοντο ἀπὸ τοὺς κατακτητάς, ὑφίσταντο διάφορα μαρ-
τύρια. Πολλοὶ ὄλγιοι ἦσαν οἱ κλέφτες ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπέθα-
νον ἀπὸ φυσικὸν θάνατον. “Επειδὴ δὲ ἤξευρον τὸ τί τοὺς ἀνέ-

μενεν, ηῤχοντο ὁ ἕνας εἰς τὸν ἄλλον «καλὸ βόλι» ἢ «καλὸ μολύβι». Οὐδέποτε ὅμως εὐρέθη κλέφτης νὰ παραπονεθῇ ἢ νὰ λιποψυχῇ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ μαρτυρίου του. Ἐπίσης, οὐδέποτε εὐρέθη κλέφτης νὰ λιποψυχῇ κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν καὶ νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ ἢ νὰ πράξῃ ἄλλην ἄτιμον πράξιν.

ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ. Τὸ δημοτικὸ μας τραγοῦδι, τὸ ὅποιον ἐξεπήγασεν ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, συμπεριέλαβε καὶ τὸν βίον τῶν κλεφτῶν καθὼς καὶ τὰ κατορθώματά των. Τοιουτοτρόπως, χάρις εἰς τὴν λαϊκὴν ἢ δημώδη μουσικὴν διεσώθη ἡ ζωὴ αὐτὴ καὶ τὴν θαυμάζομεν ἡμεῖς σήμερον. Ἄς ἀκούσωμεν λοιπὸν ἕνα δημοτικὸ τραγοῦδι τὸ ὅποιον μᾶς ὁμιλεῖ διὰ τὴν ζωὴν ἐκείνην.

»Μαύρη ζωὴ ποὺ κάνομε ἑμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες
»ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε
»ὅλημερίς στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καρσούλι.
»Δώδεκα χρόνια ἔκανα στοὺς κλέφτες καπετάνιος
»ζεστό ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
»τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴν γλυκὰδα
»τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα...

Ἐνα ἄλλο πάλι δημοτικὸ τραγοῦδι, μᾶς ἐξιστορεῖ τὴν θλίψιν καὶ τῶν ἀψύχων ἀκόμη πραγμάτων διὰ τὸν θάνατον τοῦ κλέφτη.

»—Σηκώνομαι μιὰ χαρσυγὴ μαῦρος ἀπὸ τὸν ὕπνο
»κι' ἀκούω τὰ δέντρα νὰ βογγοῦν καὶ τίς ὀξυὲς νὰ τρίζουν
»καὶ τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν νὰ βαρυαναστενάζουν.
»Ἐκανα καὶ τὰ ρώτησα γλυκὰ, σὰν τὴν μητέρα :
»Τί ἔχετε ὀξυὲς καὶ θλίβεστε, λημέρια καὶ βογγάτε;
»Καὶ κεῖνα μ' ἀποκρίθηκαν βαρυαναστεναγμένα,
»—Ἐχάσαμε τὴν κλεφτουργιά καὶ τὸν λεβέντη Κώστα.

Τὸ Δημοτικὸ μας τραγοῦδι δὲν παρέλειψε νὰ ὑμνήσῃ καὶ τὸν δοξασμένον Ὁλυμπον, τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ, εἰς τὰς ὑψηλὰς καὶ ἀπροσίτους κορυφὰς του, οἱ κλέφτες εἶχαν στήσῃ τὰ λημέρια των καὶ μαζί μὲ αὐτούς, ἔζησεν καὶ ὁ Ὁλυμπος ἐλεύθερον καὶ ὑπερήφανον βίον.

»Ὁ Ὁλυμπος κι' ὁ Κίσσαβος, τὰ δυὸ βουνὰ μαλώνουν
»Γυρίζει δὲ γέρο Ὁλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου.
»—Μὴ μὲ μαλώνεις Κίσσαβε Κονιαροπατημένε.
»Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὁλυμπος, στὸν κόσμον ἑξακουσμένος

»π' ἔχω σαράντα δυὸ κορφές κι' ἐξήντα δυὸ βρυσοὺλες
»Κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης
»Καὶ ὅταν τὸ πάρη ἡ ἀνοιξη κι' ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια
»γεμίζουν τὰ βουνὰ κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια σκλάβους...

Γενικῶς τὰ κλέφτικα τραγούδια τῆς Πατρίδος μας ἀντικατοπτρίζουν τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν τοῦ Γένους μας καὶ τοὺς ἀγῶνας του ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

4. Σοῦλι — Μάνη — Σφακιά

Ὅπως ὑπῆρξαν ἐλεύθεροι Ἕλληνες εἰς τὰ ὄρη, τοιοῦτοτρόπως ὑπῆρξαν καὶ ἐλεύθεραι περιοχαὶ τῆς Πατρίδος μας αἱ ὁποῖαι δὲν ἐδοκίμασαν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Αἱ ἀδούλωτοι αὐταὶ περιοχαὶ ἦσαν τὸ Σοῦλι, ἡ Μάνη καὶ τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐταὶ περιοχαὶ εὗρισκονται εἰς ὀπόκρημνα καὶ ἄγονα βουνὰ καὶ οὐδέποτε ὁ κατακτητὴς ἐσκέφθη νὰ τὰ ὑποτάξῃ. Ἐζησαν λοιπὸν οἱ κάτοικοι τῶν περιοχῶν αὐτῶν ὡς ἐλεύθεροι ἄνθρωποι καὶ οὐδέποτε ἠσθάνθησαν προσβολὰς καὶ ταπεινώσεις. Ἦσαν λοιπὸν ἀνδρεῖοι καὶ ὑπερήφανοι ὅπως ἀνδρεῖοι καὶ ὑπερήφανοι εἶναι ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου.

Αἱ κοινότητες τῶν περιοχῶν αὐτῶν προώδευσαν σημαντικὰ μὲ κυρίαν ἀπασχόλησιν τῶν τὴν κτηνοτροφίαν. Διὰ νὰ προσπλίζουν δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῶν κατεγίνοντο μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς τὰ ὄπλα.

Εἶναι παροιμιώδεις οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροι ἐμάχοντο μὲ αὐτοθυσίαν καὶ αὐταπάρησιν, ὅταν τὸ ἐκάλει ἡ ἀνάγκη τῆς Πατρίδος. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ μὲ τοὺς κατοίκους τῶν Σφακιῶν καὶ τῆς Μάνης. Οἱ τελευταῖοι μάλιστα παρέμειναν ἐλεύθεροι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς μακράωνος δουλείας καὶ ὑπερηφάνως μέχρι σήμερον ἀναφέρουν τὴν καταγωγὴν τῶν λέγοντες ὅτι : «Εἶμαι ἀπὸ τῆ Μάνης ποὺ κανόνι δὲν τὴν φθάνει».

Εἰς τὰς ἐλευθέρας αὐτὰς περιοχὰς εὗρισκον πολλάκις ἄσυλον καὶ καταφύγιον ὅλοι οἱ καταπιεζόμενοι καὶ κατατρεγμένοι Ἕλληνες τῶν γειτονικῶν περιοχῶν ὅπου οἱ ἐλεύθεροι ἀδελφοὶ τῶν τοὺς παρεῖχον τὴν στοργὴν καὶ τὴν προστασίαν τῶν.

5. Τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν

Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Δυνάμεις τῆς ξηρᾶς, αἱ ὁποῖαι προετοιμάσθησαν κατὰ τὸν τρόπον τὸν ὅποιον εἶδομεν ἄνωτέρω, προσετέθησαν, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, καὶ αἱ ναυτικαὶ δυνάμεις τῆς ὑποδούλου Πατρίδος. Διότι ἡ Ἑλλάς, φύσει χώρα θαλασσινή, εἶχεν ἀποκτήσει ἀξιόλογον ναυτικὴν δύναμιν, ἐπειδὴ οἱ κατακτηταὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν ζωὴν τῆς θαλάσσης.

“Ενεκα τοῦ λόγου αὐτοῦ, ὅλαι αἱ θαλάσσιαι μεταφοραὶ, καὶ κυρίως τῶν ἐμπορευμάτων, ἦσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τὰς μεταφορὰς αὐτὰς τὰς διενήργουν ὅλοι οἱ Ἑλληνες τῶν διαφόρων θαλασσίων κέντρων καὶ πρὸ πάντων αἱ νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, αἱ ὁποῖαι ἐφημίζοντο διὰ τὰ μεγάλα καὶ ὥραϊα ἰστιοφόρα πλοῖα τῶν καὶ διὰ τὸ ἔμψυχον ὕλικόν τῶν. Ὅσον λοιπὸν αἱ ἀνάγκαι τῶν κατακτητῶν ἠὔξανον διὰ τῶν νέων κατακτήσεών τῶν, τόσον καὶ ἡ ἐμπορικὴ ναυτιλία τῶν Ἑλλήνων ἠὔξανε εἰς ἀριθμὸν καὶ χωρητικότητα τῶν πλοίων. Τὰ μικρὰ πλοῖα ἀντικατεστάθησαν μὲ μεγάλα πλοῖα, τὰ β ρ ί κ ι α. Τὰ ὑπερήφανα Ἑλληνικὰ πλοῖα ἔπλεον εἰς ὅλας τὰς γνωστὰς θαλάσσας διὰ τὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Γιβραλτάρ, καὶ ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τῶν λιμένων τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Αἱ κοινότητες τῶν θαλασσίων αὐτῶν κέντρων ἐπλούτιζον καθημερινῶς τὸ δὲ χρήμα εἰσέρρεεν ἄφθονον εἰς τὰ ἱαμεῖα τῶν πλουσίων πλοιοκτητῶν. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ Ὑδρα εἶχε ἄνω τῶν ἑκατὸν μεγάλων ἰστιοφόρων πλοίων, αἱ δὲ δεξαμεναὶ τῶν πλοιοκτητῶν ἦσαν γεμάται χρυσῶν νομισμάτων.

Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἔλαβον ἐπίσης μέρος εἰς τὸν Ἀγγλο-Γαλλικὸν πόλεμον καὶ ἐφοδίαζον διὰ τῶν πλοίων τῶν τὸν στρατὸν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος, διότι ἡ Ἀγγλία εἶχεν ἀποκλείσει ναυτικῶς τὴν Γαλλίαν. Ἀπὸ τὴν ἐπέμβασίν τῶν αὐτῶν ἀπέκομισαν πολλὰ χρήματα καὶ πλουσίαν πολεμικὴν πεῖραν.

Ἐνα ἄλλο ἐπίσης σημαντικὸν γεγονὸς κατέστησεν τοὺς Ἑλλήνας ναυτικοὺς καλοὺς καὶ θαρραλέους μαχητάς, τὸ γεγονὸς τῆς Ἀλγερινῆς πειρατείας.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐμάστιζον οἱ Ἀλγερίνοι πειραταὶ οἱ ὅποιοι μὲ τὰ μικρὰ καὶ εὐκίνητα πειρατι-

κά των πλοία επέπιπτον ἐπὶ τῶν μεγάλων ἱστιοφόρων καὶ ἐλεηλάτουν τοὺς θησαυροὺς καὶ τὰ ἐμπορεύματά των. Ἐπίσης, διὰ συχνῶν ἐπιδρομῶν εἰς τὰ διάφορα παραλιακὰ κέντρα τῆς Μεσογείου ἐνέσπειρον τὴν φρίκην καὶ τὴν καταστροφὴν, διαρπάζοντες ἀγαθὰ καὶ αἰχμαλωτίζοντες νέους καὶ νέας διὰ νὰ τοὺς πωλήσουν ὡς σκλάβους εἰς τὰς δουλεμπορικὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Ἀλγερίου.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοί, ἀμυνόμενοι κατὰ τῶν Ἀλγερίνων πειρατῶν, εἶχον ἐξοπλίσει τὰ πλοία των μὲ ἰσχυρὸν πυροβολικόν, κατόπιν ἀδείας τοῦ Σουλτάνου. Τοιουτοτρόπως, τὸ ἐμπορικὸν ναυτικὸν ἦτο συγχρόνως καὶ πολεμικὸν ναυτικόν, τὰ δὲ ἐμπορικὰ πληρώματα ἦσαν ἐμπειροπόλεμα ἀπὸ τὰς ἀλλεπαλλήλους συγκρούσεις.

Ὑπολογίζεται ὅτι, κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἠρίθμει 700 καὶ πλέον πλοία μὲ 18.000 περίπου ἐμπειροπολέμους ναυτικοὺς καὶ μὲ 600 κανόνια ἐπὶ τῶν πλοίων. Ἡ ναυτικὴ αὐτὴ δύναμις ἦτο τεραστία διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν καὶ εὐρέθῃ πανέτοιμος διὰ νὰ τεθῇ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πατρίδος.

6. Φαναριῶται

Οἱ κατακτηταί, ὅπως εἶδομεν, ἦσαν ἀπαιδευτοὶ καὶ τραχεῖς, διότι δὲν εἶχον φθάσει ἀκόμη εἰς σημεῖον πολιτισμοῦ λόγῳ καταγωγῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ λόγῳ τῶν ἀενάων πολέμων ἀφ' ἑτέρου.

Ἡ μεγάλη ἐπέκτασις τοῦ Κράτους των, τοὺς ἔφερεν εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μετὰ ξένων κρατῶν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐμπορικῶν καὶ διπλωματικῶν σχέσεων. Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ τοὺς ὥθησεν ἀμέσως, μετὰ τὴν ἄλωσιν, νὰ προσλάβουν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των πεπαιδευμένους καὶ γλωσσομαθεῖς Ἕλληνας, τοὺς Φαναριώτας.

Οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ ὠνομάζοντο Φαναριῶται, διότι κατῴκουν εἰς μίαν συνοικίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὸ Φανάριον, ὅπου ἦτο ἐγκατεστημένον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον. Ἦσαν ὅλοι ἀπὸ ἀρχοντικὰς οἰκογενεῖας τοῦ Βυζαντίου, γλωσσομαθεῖς καὶ πεπαιδευμένοι.

Τοὺς Φαναριώτας λοιπὸν προσέλαβον οἱ κατακτηταί εἰς τὴν

ὕπηρεσαν τῶν καὶ τοὺς ἐνεπιστεύθησαν τὰς πλέον λεπτάς, δυσκόλους καὶ μυστικὰς ὑποθέσεις τοῦ Κράτους. Αὐτοὶ ἐκανόνιζαν τὰς σχέσεις τοῦ Σουλτάνου μὲ τοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, αὐτοὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰς ἐμπιστευτικὰς ἀποστολάς καὶ αὐτοὶ τέλος μετέφραζον τὰ διάφορα ἐμπιστευτικὰ ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἀπέστελον αἱ ξένη κυβερνήσεις.

Λόγῳ τῶν ὑπουργημάτων τῶν αὐτῶν, οἱ Φαναριῶται ὠνομάζοντο **Μεγάλοι Διερμηνεῖς**, ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶχον ἐμπιστευτικὰς θέσεις πλησίον τοῦ Σουλτάνου ἐλέγοντο **Σύμβουλοι τοῦ Κράτους** ἢ **ἑξάπορρητων**.

Οἱ Μεγάλοι Διερμηνεῖς ἤσκουν τεραστίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τοῦ Σουλτάνου ἀκόμη καὶ εἶχον μέγιστον κύρος. Τὴν δύναμιν τῶν δὲ αὐτῶν τὴν ἐχρησιμοποίησαν πάντοτε διὰ τὸ καλὸν τοῦ Γένους καὶ διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ὑποδούλων ἀδελφῶν τῶν. Ἐμεσολάβουν διὰ νὰ λαμβάνουν προνόμια οἱ Ἕλληνες ἢ διὰ νὰ σώζουν ὁμοθρήσκους, ὅσakis ὑπέπιπτον εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου. Πολλάκις, τὰς μεσολαβήσεις τῶν αὐτῶν, οἱ Φαναριῶται τὰς ἐπλήρωνον μὲ τὴν ζωὴν τῶν.

Πρῶτος Μέγας Διερμηνεὺς ὑπῆρξεν ὁ Φαναριώτης **Παναγιώτης Νικούσιος**, ὁ ὁποῖος ἔλαβε πολλὰ προνόμια ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἐνας ἄλλος διερμηνεὺς, συνώνυμος τοῦ πρώτου, κατ' ὥρθωσεν νὰ σώσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης ἀπὸ βεβαίαν σφαγὴν, ὅτε ὁ Σουλτάνος τὴν ἐκυρίευσεν τὸ ἔτος 1669 καὶ ἠθέλησεν νὰ τιμωρήσῃ τὸ Χριστιανικὸν καὶ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Τὸ αὐτὸ ἔπραξεν καὶ ὁ Μέγας διερμηνεὺς Ἄλῆ ξανδροῦς **Μαυροκορδάτος**, ὅταν ὁ Σουλτάνος ἐκυρίευσεν τὴν Χίον τὴν ὅποیان κατεῖχεν ἡ Βενετία.

Φαναριῶται ἐπίσης ἐστέλλοντο ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ὡς ἡγεμόνες τῶν Παραδουναβείων Χωρῶν αἱ ὁποῖαι ἐκαλοῦντο **ἡγεμονίαι**. Οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες προσεῖλκυον πλησίον τῶν καὶ ἄλλους Ἕλληνας, συγγενεῖς καὶ φίλους. Τοιοῦτοτρόπως, εἰς τὰς ἡγεμονίας αὐτὰς ἰδρύθησαν μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἑλληνικαὶ παροικίαι, αἱ ὁποῖαι ἀνέπτυξαν πλουσίαν ἐμπορικὴν, πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν δρᾶσιν.

Ὅνόματα Φαναριωτῶν εἶναι οἱ Ὑψηλάνται, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Μαυρογένηδες καὶ ἄλλα. Γενικῶς, ἡ Πατρίς ὀφείλει εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς μεγάλους καὶ καλοὺς Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι προσέφερον ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας εἰς τὸ ὑπόδουλόν ἔθνος.

7. Ἡ Ἑλληνικὴ Παιδεία κατὰ τὴν δουλείαν

ΚΡΥΦΑ ΣΧΟΛΕΙΑ. Οἱ κατακτηταί, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατήργησαν τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ παραμείνῃ ὁ λαὸς τῆς εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας.

Οἱ λόγιοι Ἕλληνες, ὅπως εἶδομεν, κατέφυγον εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπου καὶ μετέφερον τὸ φῶς εἰς τοὺς Δυτικούς λαούς, διὰ τῆς ιδρύσεως διαφόρων σχολείων.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὰ σχολεῖα κατηργήθησαν καὶ οἱ διδά-

Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο

σκαλοὶ εἶχον φύγει, ἀπέραντον σκότος εἶχεν ἀπλωθῇ εἰς τὴν ὑπόδουλον χώραν. Οἱ μόνοι μορφωμένοι ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν ὠρισμένοι κληρικοί, καὶ ὀλίγοι μοναχοὶ μοναστηρίων. Οἱ μορφωμένοι αὐτοὶ κληρικοὶ ἀνέλαβον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας τὸ λεπτόν καὶ δύσκολον ἔργον τοῦ διδασκάλου.

Ἐκάλουν λοιπὸν τὰ ἐλληνόπουλα εἰς τοὺς νάρθηκας τῶν ἐκκλησιῶν ἢ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν μοναστηρίων καὶ ἐκεῖ τὰ ἐμάνθανον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν ἀπὸ τὰ ἱερὰ βιβλία

τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ἐλληνόπουλα ἔτρεχον πλησίον τῶν παρακινούμενα ἀπὸ τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως πάντοτε νύκτα καὶ μὲ κίνδυνον τῆς ζωῆς τῶν.

Τὰ αὐτοσχέδια αὐτὰ σχολεῖα ἦσαν τὰ περίφημα κρυφὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα τόσοσιν σημαντικὸν ρόλον ἔπαιξαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Παιδείας τοῦ Γένους. Διότι εἰς τὰ σχολεῖα αὐτά, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἐδιδάσκετο καὶ ἡ ἱστορία τῆς Πατρίδος μας καὶ διετηρεῖτο ἄσβεστος ἡ φλόγα καὶ ἡ ἀγάπη διὰ τὴν ἐλευθερίαν.

Εἰς τὰ κρυφὰ σχολεῖα ἐμορφώθησαν ὅλοι οἱ ἥρωες τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅλοι οἱ ἐξέχοντες Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἔδωσαν τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος.

Τὰ «κρυφὰ σχολεῖα» ἐξυμνήθησαν ἀπὸ τοὺς ποιητὰς καὶ ἔδωσαν θέματα καὶ εἰς μεγάλους ζωγράφους, ὅπως εἶναι ὁ Ἕλλην ζωγράφος Γκύζης. Ἐνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ποιήματα εἶναι καὶ τὸ δημοτικὸν ἐκεῖνο τραγοῦδι τὸ ὅποιον γνwrίζετε ὅλοι :

Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
φέγγε μου νὰ περπατῶ
νὰ μαθαίνω γράμματα
τοῦ Θεοῦ τὰ πράγματα...

Η ΣΧΟΛΗ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ. Ὁ κατακτητὴς ὅμως, μὲ τὸν καιρὸν ἥλλαξε στάσιν ἀπέναντι τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὸ 1.600, μὲ τὴν μεσολάβησιν τῶν Φαναριωτῶν, ἔδωσεν ἄδειαν ἰδρύσεως διαφόρων σχολείων εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Βενετιαν εἶχεν ἰδρυθῇ Ἑλληνικὸν σχολεῖον. Μὲ τὴν βοήθειαν τότε τῶν Ἑλλήνων τῆς Βενετίας ἰδρύθησαν σχολεῖα εἰς Ἰωάννινα, εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, εἰς τὴν Πάτμον, εἰς τὴν Σμύρνην, εἰς τὴν Δημητσάναν, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ μέρη. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἰδρύθη ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή, ἕνα ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα πνευματικὰ ἰδρύματα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Γένους ἐδιδάσκοντο πολλὰ μαθήματα καὶ πολλαὶ Ἐπιστῆμαι. Ἐδιδάσκοντο τὰ Ἀρχαῖα Ἑλληνικά, ἡ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία, ἡ Θεολογία, ἡ Ἱστορία, ἡ Γεωγραφία καὶ αἱ Φυσικαὶ Ἐπιστῆμαι. Τοιοῦτοτρόπως, διὰ τῆς Σχολῆς τοῦ Γένους καὶ τῶν ἄλλων σχολείων, ἤρχισε νὰ φωτίζεται ἀμυδρῶς τὸ πνεῦμα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ. Οἱ διάφοροι διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς πατρίδος μας καὶ ἐφώτισαν τὴν ἔθνικὴν συνειδησιν τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, εἴτε διὰ τοῦ λόγου, εἴτε διὰ συγγραμμάτων, ὀνομάζονται Διδάσκαλοι τοῦ Γένους.

Τοιοῦτοι διδάσκαλοι εἶναι πολλοί, σπουδαιότεροι δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Ἀνθιμος Γαζής, ὁ Νεόφυτος Δούκας, ὁ Ἀθανάσιος Ψαλλίδας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Νεόφυτος Βάμβας, ὁ Θεόκλητος Φαρμα-

κίδης, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καὶ πολλοὶ ἄλλοι.

Ἡ πατρίς ὀφείλει πολλὰ εἰς τοὺς Διδασκάλους τοῦ Γένους. Εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν ὀφειλομένων τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἐθνικῆς ὑπερηφανείας καὶ ἀξιοπρεπείας, ἡ ὁποία ὠδήγησεν τοὺς Ἑλλήνας εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἀποτινάξουν τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ. Μεταξὺ τῶν Διδασκάλων τοῦ Γένους περιλαμβάνεται καὶ ὁ Ἑλλην ἱατροφιλόσοφος Ἀδαμάντιος Κοραῆς διὰ τὴν πολυσχιδῆ πνευματικὴν καὶ ἐθνικὴν δράσιν καὶ συμβολὴν του.

Ὁ Κοραῆς οὐδέποτε ἐδίδασκεν εἰς σχολεῖον τῆς Ἑλλάδος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Χίον τὸ ἔτος 1748 ἀπὸ μορφωμένων καὶ

Ἀδαμάντιος Κοραῆς

πλούσιους γονεῖς τὰ δὲ ἐγκύκλια μαθήματά του τὰ ἔμαθεν εἰς τὴν «Εὐαγγελικὴν Σχολὴν» τῆς Σμύρνης.

Πρὶν ἢ ἀναχωρήσει εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἦτο κάτοχος πολλῶν ξένων γλωσσῶν ἀπὸ τὰς του συναναστροφὰς μετὰ ξένων ἐμπόρων, τοὺς ὁποίους ἐγνώριζεν εἰς τὸ κατὰστημα τοῦ Πατρὸς του.

Εἰς ἡλικίαν 24 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὸ Ἀμσטרνταμ τῆς Ὁλλανδίας δι' ἐμπορικὰς ὑποθέσεις. Ἐπειδὴ δὲ οὐ-

δεμίαν κλίσιν εἶχεν πρὸς τὸ ἐμπόριον, ἐμελέτα τὴν Ἑλληνικὴν Φιλοσοφίαν καὶ ξένους Φιλοσόφους. Ὄταν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πατρίδα του ἠννόησε καλύτερον τὴν ταπεινώσιν τῆς πατρίδος του καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Οἱ γονεῖς του τότε τοῦ ἐπέτρεψαν νὰ σπουδάσῃ Ἱατρικὴν εἰς τὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ἐξαετείς σπουδὰς,

έλαβεν τὸ δίπλωμα τοῦ ἱατροῦ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους τὸ ἔτος 1788.

Εἰς Παρισίους, ὁ Κοραῆς ἐζήσεν τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν καὶ τὰ κηρύγματά της τοῦ ἐνέπνευσαν τὴν ἰδέαν νὰ διαφωτίσῃ τοὺς ὑποδοῦλους ἀδελφούς του. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἤργασθη μετὰ πάθους καὶ ἔγραψε διάφορα συγγράμματα καὶ ἐπιστολάς τὰς ὁποίας ἀπέστελλε εἰς φίλους διαμένοντας εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἄλλα μέρη. Ἦθελε δὲ διὰ τῶν ἐπιστολῶν αὐτῶν νὰ τοὺς γνωρίσῃ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος μας καὶ νὰ ἀναζωογονήσῃ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας.

Ὁ Κοραῆς ἀπέθανεν τὸ ἔτος 1833 εὐτυχῆς, διότι εἶδεν τὴν πατρίδα μας ἐλευθέραν. Ἡ πατρίς μας ἐτίμησε τὸ πνευματικὸν τέκνον της καὶ τοῦ ἔστησε ἀδριάντα ἔμπροσθεν τοῦ πανεπιστημίου εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὑπάρχουσι σημεῖα ἀναντίρρηση, ὅτι ἐξύπνησε τέλος πάντων ἡ ταλαίπωρος Ἑλλὰς καὶ ἡ ἐξύπνησίς της αὕτῃ προετοιμάζει ἀναγκαίως καὶ τὴν μέλλουσαν ἐλευθερίαν της. Δὲν ἔμεινεν ἀμφιβολία, ὅτι ἔφθασε καὶ τῶν Γραικῶν ὁ καλὸς καιρὸς καὶ ἔφθασε μὲ τόσῃν ὁρμῇ, ὥστε καμμία δύναμις ἀνθρωπίνη δὲν εἶναι πλέον ἱκανὴ νὰ μᾶς ὀπισθοδρομήσῃ.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὰς Ἑλληνικὰς Κοινότητας.
- 2) Κάμε συλλογὴν Δημοτικῶν τραγουδιῶν τὰ ὁποῖα ὁμιλοῦν διὰ τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν κλπ.
- 3) Νὰ εὑρῇς εἰκόνας τῶν διαφόρων ἱστορικῶν προσώπων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λεύκωμά σου.
- 4) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰ μέρη εἰς τὰ ὁποῖα ἤκμασαν αἱ κοινότητες.
- 5) Γράψε μίαν ἐκθεσὶν μὲ θέμα «Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο».
- 6) Ποῖα ἦτο ἡ ὀργάνωσις τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων;
- 7) Ποῖα ἦσαν τὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων;
- 8) Πῶς καὶ διατὶ ἀνεπτύχθη τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικόν;
- 9) Γνωρίζεις τὸ ποίημα τοῦ Πολέμη «κρυφὸ σχολεῖο» διὰ νὰ τὸ ἀπαγγείλῃς εἰς τὴν τάξιν;
- 10) Περιγράψατε τὴν ζωὴν τῶν κλεφτῶν ὅπως τὴν φαντάζεσθε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

1. Διάφοροι τοπικαὶ ἐξεγέρσεις

«Τοῦ Ἑλλήνος ὁ τράχηλος ζυγὸν δὲν ὑποφέρει», λέγει ἕνα ποίημα. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἀληθές, διότι οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν των, οὐδέποτε ἐστάθησαν μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας. Τὸ ὄραμα τῆς ἐλευθερίας ἦτο πάντοτε γλυκὺ διὰ τοῦτο προσεῖλκυεν πάντοτε τοὺς ὑποδούλους ἀδελφούς μας.

Τοιοιουτρόπως, μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας τῆς ἀναστάσεως τοῦ Γένους, ἐσημειώθησαν, κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους, πολλὰ τοπικὰ κινήματα τὰ ὅποια δυστυχῶς δὲν ἐτελεσφόρησαν λόγῳ τοῦ στενοῦ περιβάλλοντος εἰς τὸ ὅποιον ἐγένοντο καὶ λόγῳ ἐλλείψεως ὀργανώσεως καὶ μέσων.

Τὰ κινήματα αὐτὰ ἄλλοτε ἦσαν αὐθόρμητα ἐκ μέρους τῶν ὑποδούλων καὶ ἄλλοτε παρεκινεῖντο παρὰ ξένων δυνάμεων αἱ ὁποῖαι ἦσαν δυσηρεστημέναι μὲ τὸν κατακτητὴν καὶ ἤθελον νὰ φέρουν μὲ κάθε τρόπον δυσκολίας διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν, διὰ τῶν κινήματων αὐτῶν, τὰ συμφέροντά των.

Αἱ Δυνάμεις αἱ ὁποῖαι παρεκινεῖν τοὺς Ἕλληνας ἦσαν διάφορα μεγάλα εὐρωπαϊκὰ κράτη τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐγκατέλειπον τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοὺς ἐπαναστάτας. Τότε ἀκριβῶς ἐπῆρχετο ἡ ὀργὴ καὶ ἡ ἐκδίκησις τοῦ κατακτητοῦ καὶ αἱ συμφοραὶ αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν ἦσαν ἄνευ προηγουμένου.

Ἐνα ἀπὸ τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κινήματα ἦτο τὸ κίνημα τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔτος 1463. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπανεστάτησαν ὁ Πόντος καὶ ἡ Τραπεζοῦς. Τὸ ἔτος 1479 ἐξερράγη νέον

ἐπαναστατικὸν κίνημα εἰς τὴν Πελοπόννησον τὸ ὁποῖαν ἐξηπλώθη μέχρι τῆς Ἡπείρου.

Τὰ κινήματα αὐτὰ ἐξηκολούθησαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς μέχρι τοῦ 1612. Ἄλλο σπουδαῖον κίνημα ἦτο καὶ τὸ κίνημα τοῦ ἐπισκόπου Τρίκκης Διονυσίου, τοῦ ἐπωνομαζομένου Σκυλόσοφου, εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ κίνημα αὐτὸ ἐξηπλώθη καὶ εἰς τὴν Ἡπειρον ἀλλὰ ταχέως κατεστάλη. Ὁ ἴδιος ὁ Σκυλόσοφος συνελήφθη καὶ ἐγδάρη ζωντανὸς πληρῶνων τοιουτοτρόπως μὲ φρικτὸν τέλος τὴν ἀπόφασίν του νὰ ἐπαναστατήσῃ.

Οἱ Ἕλληνες ἠγνόησαν τότε ὅτι μόνοι των δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ φέρουν ἀποτέλεσμα, ἐὰν δὲν εἶχον τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συμπαράστασιν μιᾶς μεγάλης Δυνάμεως. Καὶ ἐπειδὴ αἱ Εὐρωπαῖκαὶ Δυνάμεις τοὺς εἶχον περιπαίξει πολλάκις ἢ προσοχὴ των εἶχε στραφῇ πρὸς τὴν Ρωσίαν, ἡ ὁποία ἦτο κράτος ὀρθόδοξον Χριστιανικὸν καὶ ἦτο ὁ μόνος ἀντίπαλος τοῦ Σουλτάνου.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλλάδος περιέτρεχε κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ φήμη ὅτι ἡ Ρωσία θὰ ἀπελευθέρωνε τοὺς σκλαβωμένους Ἕλληνας, οἱ δὲ ραγιάδες ἐσιγοψιθύριζαν αὐτὸ τὸ τραγοῦδι.

«Ἀκόμη αὐτὴ τὴν Ἄνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες
»τοῦτο τὸ καλοκαῖρι, Μοριά καὶ Ρούμελη
»ὅσο νάρθῃ ὁ Μόσκοβος, ραγιάδες, ραγιάδες,
»νὰ φέρῃ τὸ σεφέρι, Μοριά καὶ Ρούμελη. . .

2. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1770

Κοινὴ πλέον ἦτο ἡ πίστις τῶν ραγιάδων ὅτι ἡ Ρωσία θὰ τοὺς ἐλευθέρωνεν ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Δουλείας. Καὶ ἡ πίστις αὐτὴ ἐδραιώθη περισσότερο εἰς τὰς ψυχὰς των, ὅταν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ρωσίας ἀνῆλθεν ἡ αὐτοκράτειρα Μεγάλη Αἰκατερίνη.

Ἡ Αἰκατερίνη ἦτο φιλόδοξος καὶ ὄνειροπόλος, ὅπως καὶ ὁ Μεγάλος Πέτρος, τὸ ὄνειρον τοῦ ὁποῖου ἀνέλαβεν νὰ πραγματοποιήσῃ. Νὰ ἐνοποιήσῃ δηλαδὴ τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῆς, νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὸ Αἰγαῖον καὶ νὰ κυριαρχῇ ἐπὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Τὸ ἔτος 1766 ἐκηρύχθη πόλεμος ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Ἡ Αἰκατερίνη ἔκρινεν καλὸν νὰ ἐξεγεί-

ρη τοὺς Ἑλληνας ἐναντίον τοῦ διὰ τὰ τοῦ φέρη ἀντιπερισπασμὸν ἐκ Νότου.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν ἐμπιστόν της πράκτορα Γεώργιον Παπαζογλου ἢ Παπαζώλην λοχαγὸν τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ, καταγόμενον ἐκ Σιατιστής. Ὁ Παπαζώλης ἀνέπτυξεν πραγματικῶς μεγάλην δρᾶσιν εἰς τὴν ὑπόδουλον Ἑλλάδα.

Περιέτρεξεν τὴν πατρίδα μας ἀπὸ Βορρᾶ μέχρι Ταινάρου καὶ ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ σημαινόντων προσώπων, προκρίτων, κληρικῶν καὶ ὀπλαρχηγῶν, φέρων τὸ μήνυμα τῆς χαρᾶς περὶ ἀπελευθερώσεώς των διὰ τῆς Ρωσικῆς βοηθείας.

Οἱ ὑπόδουλοι τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ μεγάλης χαρᾶς καὶ τοῦ ὑπεσχέθησαν νὰ κινητοποιηθοῦν μὲ 100 χιλιάδας ἀνδρῶν, ἐὰν ἡ Ρωσία παρῇ εἰς αὐτοὺς τὰ κατάλληλα μέσα καὶ ὅπλα καὶ ἐὰν ἀπέστελλε εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου τὸν Ρωσικὸν στόλον.

Πράγματι, δύο ἔτη μετὰ τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου εἰς τὰ παράλια τοῦ Οἰτύλου τῆς Μάνης ἐφάνη νὰ πλέη μοῖρα τοῦ Ρωσικοῦ στόλου ἐκ 15 πλοίων καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὁρλώφ, φέρουσα τὴν Ρωσικὴν βοήθειαν ἢ ὅποια ἀνήρχετο εἰς χιλίους μόνον στρατιώτας.

Ἡ βοήθεια αὕτη, ἂν καὶ ἦτο ἐμπαιγμὸς διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἐν τούτοις παρεκίνησεν τοὺς ἄρχοντας τῶν Καλαμῶν καὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Μάνης — Μπενάκηδες καὶ Μαυρομιχαλαίους — νὰ κρατήσουν τὸν λόγον των καὶ νὰ κηρύξουν τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τῶν κατακτητῶν των. Ἡ ἐπανάστασις αὕτη ἐξηπλώθη γρήγορα εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην καθὼς καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου.

Ἐξωργισμένοι οἱ κατακτηταὶ ἀπέστειλαν ἐναντίον των 15 χιλιάδας Ἀλβανῶν μὲ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ Βελήν. Ὁ φοβερὸς αὐτὸς Ἀλβανός, ἀφοῦ κατέστειλε τὸ κίνημα, ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ καὶ ἤρχισε σφαγὴν καὶ λεηλασίαν. Τόση δὲ ἦτο ἡ θηριωδία του, ὥστε ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος ἠναγκάσθη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν τάξιν.

Ἔστειλε λοιπὸν ἰσχυρὸν μητροπολιτικὸν στρατὸν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Χασάν Πασᾶν, ὅστις συνέλαβεν τὸ σχέδιον νὰ ἐξοντώσῃ τοὺς Ἀλβανούς οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποχαλινωθῇ καὶ δὲν ὑπῆκουον εἰς κανέναν.

Ὁ Χασάν ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν τοῦ Μοριά καὶ ἐξόντωσε τοὺς Ἀλβανοὺς τελείως. Κατόπιν ὅμως παρεσπόνδισε καὶ ἐπετέθη κατὰ τῶν κλεφτῶν, ἐπειδὴ δὲν ἠθέλησαν νὰ προσκυνήσουν.

Ἐπηκολούθησαν νέοι ἀγῶνες κατὰ τῶν κλεφτῶν καὶ ἄλλους μὲν ἐξόντωσε, ἄλλους δὲ ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Πελοπόννησον καὶ νὰ ζητήσουν σωτηρίαν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους.

Κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς ἐφονεύθησαν οἱ σημαντικώτεροι τῶν κλεφτῶν, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κολοκοτρώνης, πατὴρ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, διὰ τὸν ὅποιον θὰ ὁμιλήσωμεν εἰς τὰς σελίδας τῆς παρούσης Ἱστορίας.

Κατὰ τὸ κίνημα τοῦ 1770 ἐμάρτύρησεν καὶ ὁ περίφημος ὀπλαρχηγὸς τῆς Κρήτης Δασκαλογιάννης. Ὁ ὀπλαρχηγὸς αὐτὸς, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ κινήματος, ἡμύνετο ἡρώϊκῶς εἰς τὴν ὄρεινὴν περιοχὴν τῶν Σφακίων. Οἱ κατακτηταὶ τότε τοῦ ὑπεσχέθησαν ἀμνηστειαν, ἐὰν κατέθετε τὰ ὄπλα καὶ ὁ τίμιος ἐκεῖνος ἔλλην ἐβασίσθη εἰς τὸν λόγον τῶν κατέθεσε τὰ ὄπλα.

Τότε οἱ κατακτηταὶ παρεσπόνδησαν καὶ ὄφου τὸν συνέλαβον, τὸν ἔγδαραν ζωντανὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ἡρακλείου, ὅπου σήμερον, ἢ ἔλευθέρᾳ πατρίς τοῦ ἔχει στήσει μεγαλοπρεπὲς ἀδριάντα.

Τὸ κίνημα τοῦ 1770 εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κινήματα τῶν ὑποδούλων καὶ ἐστοιχισεν πολὺ ἀκριβὰ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ τὸ διαμέρισμα αὐτὸ τῆς Πατρίδος μας μόνον 60 χιλιάδες ψυχῶν κατῴρθωσαν νὰ διασωθοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν τῶν Ἀλβανῶν καὶ τοῦ Χασάν πασὰ τὴν ἐκδίκησιν.

3. Τὸ κίνημα τοῦ 1778 — Λάμπρος Κατσώνης Γεώργιος Ἀνδρουτσος

Οἱ Ἕλληνες εἶναι λαὸς μὲ μεγάλην ψυχὴν καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν ἀποδείξει πολλακίς μέχρι σήμερον. Ἐνθυμοῦνται τοὺς εὐεργέτας τῶν καὶ λησμονοῦν τὰς συμφοράς τῶν καὶ τοὺς ἐχθροὺς τῶν. Αὐτὸ τὸ ἀπέδειξαν καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Ὅκτῳ ἔτη, μετὰ τὸ ὀλέθριον ἐκεῖνον κίνημα, ἐξεργάγη νέος πόλεμος Σουλτάνου καὶ Ρωσίας. Οἱ Ἕλληνες ἀμνησικακοὶ ὅπως πάντοτε, συνετάχθησαν καὶ πάλιν εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ρωσίας,

λησμονοῦντες τὰς συμφορὰς τὰς ὁποίας εἶχον ἀποκομίσει ἀπὸ τὰς ἐπαγγελίας τῆς Δυνάμεως ἐκείνης.

Εἰς τὸν νέον αὐτὸν πόλεμον ἔμειναν ὀνομαστά τὰ πολεμικὰ ἔργα τοῦ Ἑλλήνος ἥρωος Λάμπρου Κατσώνη.

Ὁ Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς τὴν Λεβάδειαν τὸ ἔτος 1752 καὶ ἔλαβεν μέρος εἰς τὸ κίνημα τοῦ 1770. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν του κατέφυγε εἰς τὴν Ρωσίαν, ὅπου κατετάγη εἰς τὸν Ρωσικὸν στρατὸν καὶ ἐκέρδισε τὸν βαθμὸν τοῦ Λοχαγοῦ διὰ τὰς πολλὰς του ἀνδραγαθίας.

Κατὰ τὸν νέον πόλεμον ἐγκατέλειψε τὴν Ρωσίαν καὶ κατήλθεν εἰς τὴν Τεργέστην. Ἐκεῖ, μὲ τὴν συνδρομὴν τῶν πλουσιῶν

μελῶν τῆς Ἑλληνικῆς παροικίας, ἐξώπλισεν τρία πολεμικὰ πλοῖα καὶ κατήλθεν ὡς πειρατὴς εἰς τὸ Αἶγαῖον. Μὲ τὰς ἀενάους ἐπιδρομὰς του κατὰ τῶν ἐχθρικῶν πλοίων κατῴρθωσε ν' αὐξήσῃ τὰ πλοῖα του εἰς 15.

Ἡ ναυτικὴ αὐτῇ δύναμις ἦτο σημαντικὴ. Διὰ τοῦτο ἔγινε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ Αἰγαίου. Ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἀπέφυγε νὰ συναντηθῇ μὲ πλοῖα τοῦ Κατσώνη. Ὁρμητήριον τοῦ Ἑλλήνος ναυτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἦτο τὸ Καστελλόριζον τὸ ὁποῖον εἶχε κυριεύσει καὶ ὀχυρώσει.

Ἀνήσυχοι οἱ ἐχθροὶ ἐζήτουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συνθηκολογήσουν μαζί του. Ὁ Σουλτάνος μάλιστα Χαμίτ τοῦ ἐπρότεινε ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ τὸν διώ-

ριζεν ἡγεμόνα μιᾶς τῶν νήσων τοῦ Ἰκαρίου πελάγους, εἰς τὴν ὅποian ἤθελε ἐγκατασταθῇ μετὰ τῶν συμπολεμιστῶν του. Τοῦ ἐχάριζε δὲ καὶ 200 χιλιάδας χρυσῶν νομισμάτων, διὰ νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀγώνος του καὶ δηλώσῃ φιλίαν πρὸς τὸν Σουλτάνον.

Αἱ προτάσεις αὗται ἦσαν πολὺ δελεαστικαί, τὰ δὲ προσφε-

Λάμπρος Κατσώνης

φρόμενα χρήματα ἦσαν ἀμύθητος θησαυρὸς διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ γενναῖος καὶ φιλόπατρις ὁμῶς Κατσώνης ἀπέρριψε τὰς προτάσεις τῶν ἐχθρῶν καὶ μετέβη ἀμέσως εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Ἐκεῖ εὗρε τὸν περίφημον ὀπλαρχηγὸν Γεώργιον Ἀνδροῦτσον.

Ὁ Ἀνδροῦτσος δὲ 800 ἄνδρας τοῦ ἐπεβιβάσθη τῶν πλοίων τοῦ Κατσώνη καὶ ἤρχισαν ἀμέσως ὁμοῦ τὴν δρᾶσιν των εἰς τὸ Αἶγαῖον. Προσέβαλον πλοῖα καὶ φρούρια καὶ πολλάκις ἔκαναν καὶ ἀποβάσεις. Οἱ κατακτηταὶ ἤρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν περισσότερον καὶ ἐκινητοποίησαν ὁλόκληρον τὸν στόλον των μὲ συνεπικουρον τὸν στόλον τῶν Ἀλγερίνων.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1790, πληροφορηθεὶς ὁ Κατσώνης ὅτι εἰς τὸ στενὸν τοῦ Καφηρέως, μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας, ἔκαναν τὴν ἐμφάνισιν των 15 μεγάλα ἐχθρικά πλοῖα, ἐξήλθεν μὲ ἑννέα πλοῖα τοῦ ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Κέας (Τζιάς) καὶ τοὺς ἐπετέθη. Τὰ ἐχθρικά πλοῖα διεσκορπίσθησαν καὶ ὁ Κατσώνης τὰ κατεδίωξεν ἕως ὅτου ἦλθεν ἡ νύκτα.

Τὴν ἄλλην ὁμῶς ἡμέραν, ὁ ἐχθρικὸς στόλος συνηντήθη μὲ τὸν Ἀλγερινὸν καὶ ἀντιμετώπισεν ἡνωμένος τὸν Κατσώνην εἰς τὸ στετὸν τοῦ Καφηρέως. Ὁ Κατσώνης χωρὶς καθόλου νὰ δειλιάσῃ, ἐπετέθη καὶ πάλιν ἐναντίον των καὶ τοὺς ἐπροξένησεν μεγάλας καταστροφὰς καὶ ζημίας. Ἀνω τῶν 3 χιλιάδων ἐχθρῶν ἐφονεύθησαν ἢ ἐπνίγησαν κατὰ τὴν ναυμαχίαν.

Ἀλλὰ καὶ αἱ ζημίαι τοῦ Κατσώνη ὑπῆρξαν τεράστιαι. Ἀπὸ τὰ πλοῖα τοῦ ἀπώλεσε τὰ πέντε. Οἱ ἴδιοι οἱ ναῦται του, διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν των, ἐπροτίμησαν νὰ τὰ πυρπολήσουν. Ὁ Κατσώνης ἐτραυματίσθη σοβαρῶς καὶ κατῴρθωσε νὰ σωθῇ εἰς τὴν Μῆλον.

Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς καταστροφῆς ἔμεινε καὶ τὸ ἐξῆς λαϊκὸν δίστιχον:

» Ἄν σοῦ ξαναρέσῃ Λάμπρο
» ξαναπέρνα ἀπὸ τὴν Ἀνδρου....

Ὁ Κατσώνης ὁμῶς δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν του τὴν ἀτυχίαν. Ἀπέκτησε νέον στόλον ἐξ 24 πλοίων καὶ προσέβαλεν τὸν ἐχθρικὸν στόλον εἰς τὰ στενὰ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμῶς ἡ Ρωσία καὶ ὁ Σουλτάνος εἶχον ὑπο-

γράφει εἰρήνην. Ἡ Αἰκατερίνη παρήγγειλεν τότε εἰς τὸν Κατωῶ-
νην νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ὁ ὑπερήφανος ἐκεῖνος
"Ἕλλην τῆς ἀπήντησεν μὲ θάρρος:

«Ἐάν ἡ Αἰκατερίνη ὑπέγραψεν τὴν εἰρήνην τῆς.
ὁ Κατωῶνης δὲν ὑπέγραψεν ἀκόμη τὴν ἰδικήν του...»

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν, ὁ Κατωῶνης μετέφερε τὸν
ἀγῶνα του εἰς τὸ Ταίναρον τῆς Λακωνίας. Ἐκεῖ ὅμως συνεκρού-
σθη καὶ πάλιν μὲ τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Ἀφοῦ ἐπολέμησε μὲ
γενναιότητα, κατέφυγεν μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πλοῖα του εἰς τὴν Ἰθά-
κην. Ἀπὸ τὴν Ἰθάκην ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ῥωσίαν ὅπου καὶ ἀπέ-
θανεν τὸ ἔτος 1804, χωρὶς νὰ ἴδῃ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν.

Ὁ Γεώργιος Ἀνδροῦτσος, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ταινά-
ρου, διέσχισεν τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔφθασεν κατόπιν πολλῶν
κακουχιῶν καὶ περιπέτειῶν εἰς τὸ Ῥίον. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς
τὴν Στερεὰν καὶ ἀπὸ τὴν Στερεὰν εἰς τὴν Κέρκυραν. Οἱ Βενετοὶ
ὅμως, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὴν νῆσον, τὸν συνέλαβον καὶ τὸν
ἀπέστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν κα-
τόπιν φρικτῶν βασανιστηρίων.

Στέκει τώρα εἰς ἑσᾶς ἅπαντας νὰ βάλετε εἰς καλὴ τάξη
τὰ πράγματα τῆς ἐπαρχίας, ἀπορρίπτοντες κάθε μερικὴ ἔχθρα
καὶ γινόμενοι ἓνα σῶμα νὰ συντρέξετε ἐις τοῦτο τὸ ἅγιον ἔργο.

(Ἐπιστολὴ)

ΛΑΜΠΡΟΣ ΚΑΤΣΩΝΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Δεῖξε εἰς τὸ χάρτη τὰ μέρη ὅπου ἔλαβον χώραν τὰ ἱστορικὰ γε-
γονότα τοῦ παρόντος κεφαλαίου.
- 2) Γράψε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ ζήτησε πληροφορίας
διὰ τὴν ζωὴν των.
- 3) Πῶς κρίνετε τὴν στάσιν τῶν Δυνάμεων καὶ εἰδικῶς τῆς Ῥωσίας;
- 4) Νὰ εὑρῇς εἰκόνας διὰ τὸ λευκῶμά σου.
- 5) Γράψε μίαν ἔκθεσιν μὲ θέμα. «Λάμπρος Κατωῶνης ὁ γενναῖος
καὶ ἀτρόμητος, Ἕλλην».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις καὶ οἱ Ἕλληνες

Γνωρίζομεν ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην ἐκυριάρχει κατὰ τὸν Μεσαίωνα καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα καὶ ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἦσαν διηρημένοι εἰς τοὺς Εὐγενεῖς, τὸν Κληρὸν καὶ τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ἔζη ζωὴν δουλοπαροίκου.

Οἱ ἐφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις τοῦ Μεσαίωνος καὶ ἡ καλλιέργεια τῶν Γραμμάτων καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀναγεννήσεως, ἐγέννησαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς νέας ἰδέας.

Τοιοιουτρόπως, μὲ τὴν ἀένναον μόρφωσιν, οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ πιστεύουν εἰς τὰ ἀπολυταρχικά δικαιώματα τῶν ὀλιγῶν εὐγενῶν καὶ ἐζήτησαν νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ὁ λαὸς δικαιώματα.

Τὸ ξύπνημα αὐτὸ τῶν λαῶν ἐξεδηλώθη πρῶτον εἰς τὴν Γαλίαν, μὲ μίαν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν ἡ ὁποία ἔγινε τὸ ἔτος 1789 καὶ ἔφερε ἀλλαγὴν εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον.

Εἰς τὴν Γαλίαν οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον τόσα πολλὰ ἀπολυταρχικά δικαιώματα, ὥστε ὁ λαὸς ἐστέναζε κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ἀπολυταρχίας.

Ὁ βασιλεὺς Λουδοβίκος 16ος, ἠθέλησε νὰ διορθώσῃ τὴν κατάστασιν καὶ ἐκάλεσε εἰς συνέλευσιν τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ καὶ τῶν Εὐγενῶν διὰ νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ των. Οἱ ἀντιπρόσωποι ὅμως δὲν κατέληξαν εἰς συνεννόησιν καὶ ἐπῆλθεν ρήξις.

Ὁ λαὸς ἐπαναστατήσας κατήργησεν ὅλας τὰς ἀπολυταρχικὰς ἐξουσίας καὶ διεκήρυξεν ὅτι «λαὸς καὶ εὐγενεῖς ἔχουν τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ τὰς αὐτὰς ὑποχρεώσεις». Τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως ἐσυνοψίζοντο εἰς τὰς τρεῖς λέξεις: «Ἰ σ ό τ η ς, Ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α, Ἀ δ ε λ φ ο σ ύ ν η»

Οἱ ἐπαναστάται, ὡς πρώτην των ἐκδήλωσιν ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τῆς Β α σ τ ῖ λ η ς, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς φυλακὴ ὄλων τῶν κατατρεγμένων καὶ δυστυχισμένων. Κατόπιν ἤρχισαν νὰ θανατώνουν τοὺς εὐγενεῖς, ἀκόμη καὶ τὸν βασιλέα καὶ ἀνεκήρυξαν ὡς πολίτευμα τῆς Γαλλίας τὴν Δ η μ ο κ ρ α τ ῖ α ν.

Αἱ ἐνέργειαι ὅμως τῶν ἐπαναστατῶν ἐξώργισαν τοὺς εὐγενεῖς τῆς ὑπολοίπου Εὐρώπης, οἱ ὁποῖοι καὶ ἔσπευσαν νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς ἐπαναστατημένης Γαλλίας. Τὴν χώραν καὶ τὸ πολίτευμά της ἔσωσεν, κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίοδον, ὁ Κορσικανὸς στρατηγὸς τῆς Γαλλίας Ν α π ο λ έ ω ν Β ο ν α π ά ρ τ η ς, ὁ ὁποῖος διὰ τὰς μεγάλας νίκας του ἐπωνομάσθη Μ έ γ α ς.

Ὁ Ναπολέων ἐνίκησεν παντοῦ τὸν ἠνωμένον εὐρωπαϊκὸν στρατὸν καὶ ἔφθασεν μέχρι τῆς Ἰταλίας. Τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα τὸ ὁποῖον διέκρινεν τὸν στρατηγόν, ἔδωκε νέας ἐλπίδας εἰς τὸ ὑπόδουλον Ἑλληνικὸν Ἔθνος. Πολλοὶ ἐξέχοντες Ἕλληνες ἦλθον μαζύ του εἰς συνεννόησιν καὶ τοῦ ἐζήτησαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ναπολέων ὅμως ἐνίκηθη τελικῶς ἀπὸ τοὺς ἠνωμένους στρατοὺς τῶν Εὐγενῶν καὶ ἡ Δημοκρατία κατηργήθη εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἐπανῆλθεν ἡ βασιλεία μὲ περιωρισμένα δικαιώματα καὶ οἱ ἐλπίδες τῶν ὑποδοῦλων Ἑλλήνων διεψεύσθησαν καὶ πάλιν.

Ἄν καὶ τὸ ὄνειρον περὶ ἀπελευθερώσεως τῆς πατρίδος μας διελύθη ὡς καπνός, ἐν τούτοις αἱ ἰδέαι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως ἐπεκράτησαν καὶ παρέμειναν καὶ ἐφλόγισαν τὰς ψυχὰς ὅλου τοῦ κόσμου.

Ἐνας ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι συνεκινήθησαν ἀπὸ τὰς ἰδέας αὐτάς καὶ ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Ναπολέοντα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἦτο καὶ ὁ Ρ ή γ α ς Φ ε ρ α ῖ ο ς.

2. Ρ ή γ α ς Φ ε ρ α ῖ ο ς

Ὁ Ρήγας ἐγεννήθη τὸ 1757 εἰς τὸ Βελεστῖνον τῆς Θεσσαλίας, δηλ. τὰς ἀρχαίας Φερρὰς καὶ διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη Φεραῖος. Τὰ ἐγκύκλια γράμματα τὰ ἔμαθε εἰς τὸ σχολεῖον τῆς Ζαγορᾶς καὶ ἀργότερον ἐφοίτησε καὶ εἰς τὴν σχολὴν τῶν Ἀμπελακίων.

Δι' ὀλίγον χρονικὸν διάστημα ἐδίδαξεν ὡς διδάσκαλος εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ Κισσοῦ. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐφόνευσεν κάποιον ἐχθρόν, ὃ ὁποῖος ἠθέλησε νὰ τὸν ταπεινώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Ὀλυμπον καὶ νὰ γίνῃ κλέφτης. Ἀργότερον κατέφυγεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἐγνωρίσθη μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Μολδοβλαχίας Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἰδιαίτερος γραμματεὺς του.

Ὑπηρέτησεν ἐπίσης ὡς γραμματεὺς καὶ τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Νικόλαον Μαυρογένην. Εἰς τὸ Βουκουρέστιον, ὅπου ἐγκατεστάθη, τοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ συνεχίσῃ ἀνωτέρας σπουδὰς καὶ νὰ ἐκμάθῃ καὶ πολλὰς ξένας γλώσσας.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐξερράγη καὶ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις ἡ ὁποία πολὺ συνεκίνησε τὴν ψυχὴν τοῦ ὄνειροπόλου Ρήγα. Τότε συνέλαβεν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπελευθερώσεως καὶ ὡς σκοπὸν τῆς ζωῆς του ἔ-

θεσεν τὴν πραγματοποίησιν αὐτῆς τῆς ἰδέας. Ἦρχισε λοιπὸν νὰ ἐργάζεται μὲ δραστηριότητα καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του. Ἦνοιξε ἀμέσως ἀλληλογραφίαν μὲ σημαίνοντας Ἕλληνας, προκρίτους, κληρικοὺς, ὀπλαρχηγούς καὶ ἄλλους. Ἀκόμη καὶ μὲ ἐχθροὺς εἶχεν ἀλληλογραφίαν, ἐχθροὺς οἱ ὁποῖοι ἦσαν δυσηρεστήμενοι μὲ τὴν Κυβέρνησιν τῶν. Ἐπίσης ἤρχισε νὰ γράφῃ καὶ νὰ τυπώῃ διάφορα

Ρήγας Φεραῖος

πατριωτικὰ ποιήματα — τὰ θούρια του — διὰ τῶν ὁποίων ἤθελε νὰ συγκινήσῃ καὶ ἐνθουσιάσῃ τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνας, ἀφυπνίζων εἰς αὐτοὺς τὸ αἶσθημα τῆς τιμῆς καὶ τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Ἐνα ἀπὸ τὰ θούριά του εἶναι καὶ τὸ γνωστὸν σήμερον εἰς ὅλους :

- » Ὡς πότε παληκάρια, θά ζοῦμε στὰ στενά·
- » μονάχοι σάν λιοντάρια, στίς ράχες, στὰ βουνά·
- » Καλύτερα μιὰς ὥρας ἐλευθέρη ζωή,
- » παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακή...».

Ὁ Ρήγας, διὰ τὰ ἐνθουσιάζει ἀκόμη περισσότερο τοὺς Ἑλληνας, ἐτύπωσεν τὴν περίφημον χάρταν του, χάρτην δηλαδή ὁ ὅποιος παρίστανε τὴν Ἑλλάδα μεγάλην, μὲ ὅλας τὰς χώρας τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ μὲ πρωτεύουσάν τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὴν πόλιν τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων.

Διὰ τὰ κινῆται ἐλευθέρως κατῆλθεν εἰς τὴν Βιέννην τῆς Αὐστρίας, ἀπ' ὅπου καὶ ἤρχισε νὰ γράφῃ εἰς τὸν Μεγάλον Ναπολέοντα, διεκτραγωδῶν τὴν κατάστασιν τῆς δούλης πατρίδος του. Εἰς τὸν Γάλλον μάλιστα ἀρχιστράτηγον ἐχάρισεν καὶ μίαν ταμβακοθήκην καμωμένην ἀπὸ ξύλον τῶν δασῶν τῆς σκλαβωμένης Ἑλλάδος.

Ὁ Ναπολέων συνεκινήθη ἀπὸ τὰς ἐκκλήσεις τοῦ Φεραίου καὶ τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου εὕρισκετο, διὰ τὰ τὸν ἀκούσῃ καὶ σχηματίσῃ καλυτέραν γνώμην διὰ τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Ρήγας, μεταβαίνων πρὸς συνάντησίν του ἐπέρασε ἀπὸ τὴν Βιέννην. Ἡ Αὐστριακὴ ὁμῶς ἀστυνομία, ἡ ὁποία παρηκολούθει ὅλας τὰς κινήσεις του καὶ ἤθελε νὰ φανῇ ἀρεστὴ εἰς τὸν Σουλτάνον, τὸν συνέλαβεν μαζὺ μὲ ἄλλους συντρόφους του καὶ τοὺς παρέδωκεν εἰς τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου διὰ τὰ ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Πόλιν.

Ἐνας ὁμῶς φίλος τοῦ Ρήγα, ὁ πασᾶς τοῦ Βιδινίου Πασοβανογλου, ὅταν ἔμαθεν ὅτι ὁ Ρήγας θά ἀπεστέλλετο εἰς τὴν Πόλιν, κατέλαβεν ὅλας τὰς διαβάσεις καὶ τὰς ὁδοὺς μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ. Τοῦτο ὁμῶς ἠνάγκασε τὸν πασᾶν τοῦ Βελιγραδίου νὰ θανατώσῃ τὸν Ρήγαν καὶ τοὺς συντρόφους του ἄνευ δίκης. Καὶ τοὺς μὲν συντρόφους τοῦ Ρήγα τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Δούναβιν ποταμὸν ἀλυσσοδέτους, τὸν δὲ Ρήγαν ἐστραγγάλισαν οἱ στρατιῶται του ἐπειδὴ ὁ ἥρως ἀντεστάθῃ καὶ ἐφόνευσε τὸν δεσμοφύλακά του. Πρὶν ἢ ἀποθάνει ὁ γενναῖος αὐτὸς ἀδελφός, ἐπρόλαβεν νὰ φωνάξῃ :

«Ἐτσι ἀποθνήσκουν τὰ παληκάρια ! Ἐγὼ ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ποῦ γρήγορα θά βλαστήσῃ καὶ τὸ γένος μου θά θερίσῃ τὸν γλυκὺν καρπὸν του...».

Τὸ ἔργον τοῦ Φεραίου εἶναι τεράστιον καὶ παρέμεινεν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἶναι ὁ πρῶτος Ἕλλην, ὁ ὁποῖος ὠνειρεύθη τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος του καὶ ἐθυσίασεν ὑπὲρ αὐτῆς τὴν ζωὴν του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν μαρτυρικός, ἡ Πατρίς μας, τιμῶσα τὴν μνήμην του, τὸν ὠνόμασε πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας μας καὶ εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης, ἔστησε τὸν ἀδριάντα του ἔμπροσθεν τοῦ Ἐθνικοῦ μας Πανεπιστημίου !

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην σου τὸ Βουκουρέστιον, τὴν Τεργέστην, τὴν Βιέννην καὶ τὴν Βενετίαν καθὼς καὶ τὸ Βελιγράδιον καὶ ἀνάφερε τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα συνέβησαν.

2) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Ναπολέοντος καὶ τοῦ Ρήγα καὶ νὰ τὰς ἀνακοινώσεις εἰς τὴν τάξιν.

3) Ζήτησε νὰ διαβάσῃς θούρια τοῦ Ρήγα καθὼς καὶ τὴν διακήρυξιν του.

4) Νὰ εὕρῃς εἰκόνας ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ συμπληρώσῃς μὲ αὐτὰς τὸ λεύκωμά σου.

5) Πῶς κρίνεις τὴν στάσιν τῆς Αὐστριακῆς Ἀστυνομίας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΕΠΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΙΑΤΗΡΗΣΙΝ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ ΤΩΝ

1. Τὸ Σοῦλι καὶ οἱ Σουλιῶται

Παραδειγματικοὶ ἔχουν μένει εἰς τὴν Ἱστορίαν μας οἱ ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν. Οἱ ἀγῶνες αὗτοί ἔχουν τόσα ἡρωϊκὰ παραδείγματα καὶ τόσας αὐτοθυσίας, ὥστε κατέχουν τὴν πρώτην θέσιν.

Μὲ τὸ ὄνομα Σοῦλι ἐννοοῦμεν τὰ ἔνδεκα χωρία τὰ ὅποια ἦσαν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κτισμένα ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὀλύτσικα τῆς Ἡπείρου. Τὰ χωρία αὐτὰ ἔχουν τὴν ἐξῆς ἱστορίαν :

Κατὰ τὸ ἔτος 1650, μερικοὶ Ἕλληνες, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὰς καταπιέσεις τῶν ἐχθρῶν, ἐγκατεστάθησαν ἐπὶ τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου καὶ ἔκτισαν τὸ Τετραχώρι, 4 δηλαδὴ χωρία τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἦτο Σοῦλι, Κιάφα, Ἀβαρῖκον καὶ Σαμονίδα. Καὶ τὰ 4 αὐτὰ χωρία ἦσαν γνωστὰ ὡς Σοῦλι, ἀπὸ τὸ ὄνομα δηλαδὴ τοῦ πρώτου χωρίου.

Ὅσον παρήρχετο ὁ χρόνος καὶ αἱ καταπιέσεις ηὔξανοντο καὶ ἄλλοι Ἕλληνες κατέφευγον εἰς τὸ Σοῦλι. Τοιοῦτοτρόπως ἐκτίσθησαν ἄλλα ἐπτὰ χωρία, τὸ Ἑπταχώρι, εἰς τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων τοῦ Σουλίου καὶ ἔγιναν πλέον ἔνδεκα χωρία μὲ σύνολον 6500 κατοίκων.

Οἱ Σουλιῶται, ὅπως ὠνομάσθησαν μὲ ἓνα ὄνομα οἱ κάτοικοι καὶ τῶν ἔνδεκα χωρίων, ἦσαν ἐλεύθεροι καὶ ὑπερήφανοι ἄνθρωποι καὶ κυρίᾳ ἀσχολίᾳ τῶν ἦτο ὁ πόλεμος καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ἦσαν διηρημένοι εἰς γέμη (φάρας) καὶ κάθε γένος εἶχε τὸν ἀρχηγόν του. Οἱ ἀρχηγοὶ ἀπετέλουν τὸ Συμβούλιον τῶν Σουλιωτῶν, τὸ ὅποion ἀπεφάσιζεν περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων.

Ἐπειδὴ οἱ Σουλιῶται ἦσαν εἰς διαρκῆ πόλεμον, ὅλοι ἀνεξαιρέτως, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, νέοι καὶ γέροι ἦσαν ἐξησκημέ-

νοι εἰς τὰ ὄπλα. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων τῶν, οἱ κά-
τοικοι τοῦ Ἑπταχωρίου ἀνερριχῶντο εἰς τὸ Τετραχώρι.

Οἱ κατακτηταὶ ὅμως, παρ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῶν, οὐ-
δέποτε ἠδυνήθησαν νὰ καταβάλουν τοὺς ἡρώϊκους Σουλιώτας.
Δι' αὐτὸν τὸν λόγον τοὺς εἶχον ἀφήσει νὰ ζοῦν ὡς ἐλεύθεροι
Ἕλληνες χωρὶς κὰν νὰ πληρώνουν φόρον.

Ὅταν ὅμως πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ἔγινε ὁ φοβερός Ἀλῆς,
τότε τὰ πράγματα ἥλλαξαν πολὺ διὰ τοὺς Σουλιώτας. Διότι ὁ
φοβερός καὶ πονηρὸς ἐκεῖνος τύραννος ἔθεσεν ὡς σκοπὸν τῆς
ζωῆς του τὴν πλήρη ὑποταγὴν τῶν ἐλευθέρων ἐκείνων Ἑλλήνων.

2. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς καὶ οἱ Σουλιῶται

Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἦτο Ἀλβανὸς τὴν καταγωγὴν καὶ ἐγεννήθη
εἰς τὸ Τεπελένι τῆς Βορείου Ἡπείρου. Ὁ πατὴρ του ἦτο μπέης
ἄλλ' ἀπέθανεν ἔνωρὶς καὶ ἄφησε τὸν μικρὸν Ἀλῆν ὀρφανὸν εἰς
τὰς χεῖρας τῆς αἰμοδιψοῦς μητρός του Χάμκως.

Ὅταν ἐμεγάλωσεν ὁ Ἀλῆς ἠκολούθησεν τὸ ληστρικὸν ἐ-
πάγγελμα. Ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν κατέστη φοβερός καὶ ἰσχυρὸς
καὶ μὲ τὴν φυσικὴν πανουργίαν του καὶ τὴν ἀπέραντον δολιό-
τητα τῆς ψυχῆς του, κατώρθωσε νὰ γίνῃ Πασᾶς τῶν Ἰωαννί-
νων. Μὲ τὰ ἴδια μέσα κατώρθωσε νὰ αὐξήσῃ τὰ ὄρια τοῦ πα-
σαλικίου του καὶ νὰ προσαρτήσῃ εἰς αὐτὸ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ
τὴν Θεσσαλίαν.

Ὁ Ἀλῆς εἰς τὰς σχέσεις του οὐδέποτε ἦτο εἰλικρινὴς διότι,
ὅπως προείπομεν, ἦτο δόλιος, πανουργὸς καὶ ραδιοβυργός. Συνε-
μᾶχει μὲ ὁποιονδήποτε ἐνόμιζεν κατάλληλον καὶ ὅταν ἐπετύ-
χανεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἤθελε τὸν ἔθετε ἐκποδῶν ἢ διέτασσε
τὴν δολοφονίαν του. Ἦτο φιλόδοξος καὶ φιλοχρήματος καὶ εἰς
τὰ αἰσθήματά του ἦτο ἀντίθετος πάντοτε. Ἠγάπα καὶ ἐμίσει
μαζὺ, ἐπεριποιεῖτο καὶ ἐβασάνιζεν συγχρόνως.

Τὸ μεῖζον του ὄνειρον ἦτο νὰ γίνῃ Σουλτάνος. Ἡ δύνα-
μις του ἦτο τόσο φοβερά ὥστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σουλτάνος κατὰ
βάθος τὸν ἐφοβεῖτο καὶ ἐζήτηι τὴν συνδρομὴν του, ὅπως π. χ.
εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770. Ἄλλον ὄνειρον τοῦ Ἀλῆ ἦτο νὰ
καταστήσῃ τὸ πασαλίκι τῶν Ἰωαννίνων ἀνεξάρτητον καὶ πολι-
τισμένην ἡγεμονίαν. Διὰ τοῦτο, ὁ ἀπαιδευτος καὶ σκληρὸς ἐκεῖ-

νος ἄνθρωπος, κατὰ τρόπον παράδοξον, ἠγάπησε πολὺ τὴν Παιδείαν.

Ἐπέτρεψεν εἰς τὴν Ἑπειρον νὰ ἰδρυθοῦν Ἑλληνικαὶ Σχολαί, σχολαὶ αἱ ὁποῖαι ἤκμασαν καὶ ἀνέδειξαν μεγάλους Διδασκάλους, ὅπως ὁ Βηλαρᾶς, ὁ Ψαλλίδας κ. ἄ.

Ὁ Ἀλῆς ἠγάπα ἐπίσης καὶ τοὺς Ἑλλήνας ἀρματωλοὺς καὶ κλέφτας τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ ἔχει εἰς τὴν αὐλήν του. Ἡ ἀγάπη του αὐτὴ ἦτο φυσικὰ ὑστερόβουλος, διότι ἐσκέπτετο νὰ τοὺς χρησιμοποίησιν κάποτε ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Γοιουτοτρόπως ἐζησαν καὶ ἐμαθήτευσαν πλησίον του πολλοὶ Ἑλληνες ὀπλαρχηγοί, ὅπως ὁ Ἀνδρουτσός, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Διάκος καὶ ἄλλοι.

Γενικῶς κρινόμενος ὁ Ἀλῆς χαρακτηρίζεται ὡς περίεργος ἄνθρωπος. Οἱ Ἑλληνες δὲ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς φιλοδοξίας του διότι κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν δὲν ἀνεμείχθη καὶ δὲν ἐπενέβη, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐξημίωνε τρομερά, λόγῳ τῆς τεραστίας στρατιωτικῆς δυνάμεώς του.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον τὸν ἔκανε μισητὸν εἰς ἡμᾶς ἦτο ἡ μεγάλη ἐπιμονή του νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας. Διότι, εἰς τὸ ἀπέραντο πασαλίκι του, ἡ μόνη ἐλευθέρα περιοχὴ ἦτο τὸ Σοῦλι τὸ ὁποῖον καὶ ἀπεφάσισε μὲ κάθε τρόπον νὰ ὑποτάξῃ.

3. Πρῶτος καὶ δεῦτερος πόλεμος Ἀλῆ πασᾶ κατὰ Σουλίου

Ἐπειδὴ ἤθελε νὰ ὑποτάξῃ τοὺς γενναίους Σουλιώτας, ὁ Ἀλῆς ἐπεχείρησε τὴν πρώτην ἐκστρατείαν του τὸ 1790. Ἀπέστειλε 3 χιλιάδας Ἀλβανῶν, ἀλλὰ οἱ Σουλιῶται ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα καὶ τοὺς ἀπέκρουσαν.

Γεμάτος ὀργὴν ὁ Ἀλῆς ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Ἰωάννινα σχεδιάζων νέαν ἐκστρατείαν.

Βλέπων ὅμως ὅτι μὲ τὴν δύναμιν τῶν ὀπλῶν ἦτο ἀδύνατος ἡ ὑποταγὴ τοῦ Σουλίου, ὁ παμπόνηρος ἐσκέφθη νὰ μεταχειρισθῇ δόλον.

Μετὰ δύο ἔτη ἀπὸ τὴν πρώτην ἐκστρατείαν του, ἀφοῦ ἠτοίμασε ἰσχυρὸν στρατόν, προσεποιήθη ὅτι ἤθελεν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου. Ἐζήτησε λοιπὸν τὴν βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν καὶ τοὺς ὑπεσχέθη μεγάλας ἀμοιβὰς ἐὰν τὸν ἐβοήθουν.

Οἱ περισσότεροι τῶν Σουλιωτῶν ἠννόησαν τὸν δόλον τοῦ καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ἕνας ὅμως ἀρχηγός, ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, τὸν ἐπίστευσεν καὶ ἀπεφάσισε μὲ 70 παληκάρια νὰ λάβῃ μέρος εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν. Μετέβη λοιπὸν εἰς τὰ Ἰωάννινα μὲ τοὺς Σουλιώτας τοῦ καὶ μὲ τὸν δωδεκαετῆ υἱὸν τοῦ Φώτον.

Καθ' ὁδὸν ὅμως ὁ Ἀλῆς παρεσπόνδισεν καὶ συνέλαβεν αἰχμαλώτους τοὺς Σουλιώτας. Ἕνας ὅμως ἐξ αὐτῶν ἐδραπέτευσεν καὶ ἔτρεξε εἰς τὸ Σοῦλι διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς τοὺς συμπατριῶτας τοῦ τὸν δόλον.

Ὁ Ἀλῆς προσέβαλε τότε τὸ Σοῦλι ἀλλὰ τὸ εὖρε ἔτοιμον νὰ τὸν περιμένῃ. Τότε ἐακέφθη δευτέραν πονηρίαν. Ἐκάλεσε πλησίον τοῦ τὸν Τζαβέλλαν καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ἀμοιβάς καὶ τιμὰς, ἐὰν τοῦ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι. Ὁ Τζαβέλλας προσεποιήθη ὅτι δέχεται καὶ ὁ Ἀλῆς τὸν ἐπίστευσεν καὶ τὸν ἀφήκεν ἐλεύθερον διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν συμφωνίαν ἀφοῦ πρῶτον ἄφησε τὸν υἱὸν τοῦ ὡς ὄμηρον.

Ὅποια ὅμως ἦτο ἡ ἐκπληξίς τοῦ Ἀλῆ ὅταν ἀντὶ παραδόσεως τοῦ Σουλίου ἔλαβε τὴν κάτωθι ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Τζαβέλλας :

«Βεζύρη Ἀλῆ Πασᾶ,

Χαίρομαι ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ διὰ νὰ διαφεντεύω τὴν Πατρίδα μου, ἐναντίον εἰς ἓναν κλέφτην σὰν καὶ σένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσῃ πρὶν ἀποθάνω. Κάποιοι . . . . . σὰν καὶ ἐσένα θὰ εἰποῦν πῶς εἶμαι ἄσπλαχνος πατέρας, μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου μὲ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἄν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένει εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνῃ διὰ τὴν Πατρίδα τοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Ἐτοί προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πιῶ τὸ αἷμα σου.

Ἐγὼ ὁ ὁμοσμένος ἐχθρός σου
καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας»

Ἐξω φρενῶν ὁ Ἀλῆς, ἐστράφη ἐναντίον τοῦ μικροῦ Φώτου τὸν ὅποιον ἠθέλησεν νὰ ἐκδικηθῇ διὰ τὴν στάσιν τοῦ πατρός τοῦ. Τὸν ἐκάλεσεν λοιπὸν ἐνώπιόν τοῦ καὶ τοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν τοῦ, δηλαδὴ νὰ τὸν θανατώσῃ. Ὁ Φώτος, ἀληθινὸς υἱὸς Σουλιώτου καπετάνιου, ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς εἰς τὴν ἀπειλὴν τοῦ τυράννου.

— Δὲν σὲ φοβᾶμαι. Ὁ πατέρας μου πολὺ γρήγορα θὰ ἐκδικῇ τὸν θάνατόν μου.

Ἡ θαρραλέα αὐτὴ ἀπάντησις ἐπροξένησε δευτέραν κατά- πληξιν εἰς τὸν Ἀλῆν, ὁ ὁποῖος, ἀντὶ νὰ φονεύσῃ τὸν Φῶτον, τὸν ἐνέκλεισε εἰς τὴν φυλακὴν καὶ πάλιν, χαρίζων προσωρινῶς τὴν ζωὴν του. Ἐτέθη ὅμως ἐπὶ κεφαλῆς 8.000 Ἀλβανῶν καὶ ἐπετέθη ἐναντίον τοῦ Σουλίου.

Οἱ Σουλιῶται τὸν ἐπερίμεναν καὶ ἐπροξένησαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸν στρατόν του. Ἄνω τῶν 2 χιλιάδων Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν οἱ δὲ ὑπόλοιποι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ἐγκαταλείποντες εἰς τὰς χαράδρας τὰ ὄπλα των καὶ ὅ,τι ἄλλο ἔφερον μαζὺ των

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔλαβον μέρος καὶ αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μὲ ἀρχηγὸν τὴν Τζαβέλλαιναν Μόσχω. Οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Ἀλῆ κατεδιώχθησαν ἕως ἔξω ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ τύραννος ἠναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ μετὰ τῶν Σουλιωτῶν εἰρήνην. Διὰ τῆς εἰρήνης αὐτῆς ἀπέδιδεν τοὺς 70 Σουλιώτας πίσω εἰς τὴν πατρίδα των καθὼς καὶ τὸν γενναῖον Φῶτον Τζαβέλλαν εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Πατρὸς του.

4. Τρίτος πόλεμος καὶ ἄλωσις τοῦ Σουλίου

Αἱ συνεχεῖς ἀποτυχίαι τοῦ Ἀλῆ ἀντὶ νὰ τὸν φρονηματίσουν τὸν ἐπέισμωσαν περισσότερον καὶ καθημερινῶς ἐσκέπτετο τὸν τρόπον τῆς ὑποταγῆς τοῦ Σουλίου. Ἐπὶ ὅκτῳ ὅμως ἔτη δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐνοχλήσῃ τοὺς ἡρώϊκους Σουλιώτας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1800, ἀφοῦ ἡτοίμασε νέον στρατόν ἐκ 10 χιλιάδων Ἀλβανῶν ἐπετέθη αἰφνιδιαστικῶς ἀλλ' οἱ Σουλιῶται ἦσαν ἐτοιμοὶ καὶ ἀπέφυγον τὸν αἰφνιδιασμόν τοῦ τυρράνου.

Ὁ Ἀλῆς περιωρίσθη τότε εἰς στενὸν ἀποκλεισμόν τῆς ὀρεινῆς ἐκείνης περιοχῆς διὰ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς γενναίους κατοίκους νὰ παραδοθοῦν ἐκ τῆς πείνης καὶ τῆς δίψης. Ἐπρότεινεν ἐπίσης εἰς τοὺς Σουλιώτας νὰ παραδοθοῦν ἀλλ' οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι, παρ' ὅλας τὰς κακουχίας καὶ στερήσεις ἐκ τῆς πολιορκίας, ἀπέρριψαν τὰς προτάσεις. Ἦρχισαν τότε νὰ τρέφονται μὲ ποντικούς καὶ σαῦρας καὶ νὰ δένουν σφουγγάρια εἰς ξύλα καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ συλλέξουν ὀλίγον νερὸ ἀπὸ τὰς σχισμὰς τῶν βράχων, διὰ νὰ σβήνουν τὴν δίψαν των.

Ἀκριβῶς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, παρουσιάσθηκε εἰς τὸν Ἀλὴν ἕνας προδότης, ὁ Πήλιος Γούσης. Ὁ προδότης αὐτὸς ἦτο δυσηρεσιτημένος Σουλιώτης ἀρχηγὸς καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸν Ἀλὴν Πασᾶν τὴν παράδοσιν τοῦ Σουλίου. Ὁ τύρρανός τοῦ ὑπεσχέθη τιμὰς καὶ ἀξιώματα καὶ ἐκεῖνος ὠδήγησεν μίαν νύκτα ἕνα σῶμα Ἀλβανῶν εἰς τὰ νῶτα τῶν γενναίων Σουλιωτῶν ἀπὸ ἑνα ἄγνωστον καὶ δύσβατον μονοπάτι.

Τοιοιουτρόπως, οἱ Σουλιῶται εὐρέθησαν μεταξὺ δύο πυρῶν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὸ ὄχυρόν ὕψωμα Κοῦγκι, ὅπου τὸ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐξακολουθήσουν τὸν ἀγῶνα των.

Ὁ Ἀλὴς ἐθαύμασε τὴν ἀνδρείαν των καὶ τοὺς ἐπρότεινεν τιμίαν συνθηκολόγησιν. Οἱ Σουλιῶται ἠναγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν διότι ἐβλεπον ὅτι ὁ ἀγὼν των ἦτο ἄνευ πλέον ἐλπίδων. Διὰ τῆς συνθήκης θὰ ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πατρίδος των πάνοπλοι, φέροντες μαζὺ των τὰ τιμημένα των ὅπλα.

Ἐχωρίσθησαν τότε εἰς τρεῖς ὁμάδας καὶ ἀνεχώρησαν με δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμούς, φιλώντες τοὺς ξηροὺς καὶ ἀγόνους βράχους τοῦ Σουλίου.

Ἡ μία ὁμάς, με ἀρχηγὸν τὸν Φῶτον Τζαβέλλαν ἐβάδισε κατ' εὐθείαν εἰς τὴν παραλιακὴν πόλιν Πάργαν. Ἡ δευτέρα, με ἀρχηγὸν τὸν Κουτσονίκαν, ἐβάδισεν πρὸς τὸ Ζάλογγον καὶ ἡ τρίτη, με ἀρχηγὸν τὸν Κίτσον Μπότσαρην ἐβάδισε πρὸς τὸ χωρίον Βουλγαρέλι τῆς Ἀρτης. Εἰς τὸ Σοῦλι, καὶ εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, παρέμεινεν ὁ καλόγηρος Σαμουήλ με ὀλίγους συντρόφους τοῦ διὰ νὰ παραδώσῃ τὸ Σοῦλι καὶ τηρήσῃ τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας.

Ὁ Ἀλὴς ὁμῶς τὴν τελευταίαν στιγμήν παρεσπόνδισε καὶ ὁ γραμματεὺς του, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν τελευταῖον Σουλιώτην εἰρωνικῶς τοῦ εἶπεν :

— Καὶ τώρα, Καλόγερε, τί τιμωρία νομίζεις ὅτι σὲ περιμένει :

Ὁ ἀγέρωχος κληρικὸς καὶ γενναῖος ἐκεῖνος Σουλιώτης, ἐννοήσας ἀμέσως τὸν δόλον, ἀπήντησεν με θάρρος καὶ ὑπερηφάνειαν :

— Καμμία ! Καὶ ἀστραπιαίως ἐβγαλε τὴν πιστόλαν του καὶ τὴν ἐκκένωσε εἰς ἕνα παρατυχὸν βαρέλιον πυρίτιδος τὸ ὁποῖον ἀνέφλεγῃ καὶ ἐξερράγη. Ἐκ τῆς ἐκκρήξεως ἀνετινάχθη ἡ μονὴ

Ὁ ἡρωϊκὸς καλόγηρος Σαμουὴλ ἀνατινάζει τὸ μοναστήρι
καὶ ὑπὸ τὰ ἐρείπιά της ἐτάφησαν Σουλιῶται καὶ Ἀλβανοὶ καὶ
πρῶτοι ἐξ ὅλων ὁ Καλόγηρος καὶ ὁ Γραμματεὺς τοῦ τυράννου.
Ὁ Ἀλῆς εὗρηκεν ἀμέσως τὸ ἐπαισδίδιον τοῦ Σαμουὴλ ὡς
ἀφορμὴν διὰ νὰ καταδιώξῃ τοὺς Σουλιώτας. Ἀπέστειλεν ἀμέ-

σως στρατὸν ἐναντίον των μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν καὶ τοὺς ἀφανίσουν.

Ὁ Τζαβέλλας κατῶρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Πάργαν σῶος καὶ ἀβλαβὴς ἐνῶ, ὁ Κουτσουνίκας ἐκυκλώθη εἰς τὸ **Ζαλόγγον**. Ὁ ἥρωϊκὸς ἐκεῖνος Σουλιώτης ἐπολέμησεν ἥρωϊκῶς ἕως οὗ τοῦ ἐσώθησαν τὰ πολεμοφόδια.

Αἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν, βλέπουσαι τὸ ἀδιέξοδον καὶ τὴν βεβαίαν αἰχμαλωσίαν των ἔπραξαν ἀμέσως κάτι τι πρωτότυπον καὶ ἥρωϊκὸν διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν των. Ἀφοῦ ἀπεχαιρέτησαν διὰ τελευταίαν φόρᾶν τὰ τέκνα των, κατέφυγον εἰς τὴν κορυφὴν «Στεφάνι» καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὰ ἔρριψαν εἰς τὸ βάραθρον τοῦ Ζαλόγγου. Κατόπιν, ἀφοῦ ἔσυραν χορὸν μὲ αὐτοσχέδιον τραγούδι, ἤρχισαν μία - μία νὰ πίπτουν καὶ αὐταί, προτιμήσασαι τὸν θάνατον παρὰ τὴν αἰχμαλωσίαν.

Ἡ ἥρωϊκὴ καὶ τραγικὴ αὐτὴ πρᾶξις τῶν Σουλιωτισσῶν ἔμεινεν γνωστὴ εἰς τὴν Ἱστορίαν μας ὡς «Χορὸς τοῦ Ζαλόγγου».

Ὁ Κουτσουνίκας κατόπιν αὐτοῦ ἐπεχείρησεν ἔξοδον μὲ τὰ ξίφη τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἐκ τῶν 800 ἀνδρῶν του μόνον οἱ 150 κατῶρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὴν Πάργαν.

Ἡ τρίτη ὁμάς, μετὰ ἀπὸ πολλὰς περιπετείας, κατῶρθωσε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου. Ἐκεῖ ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ καὶ μόνον 45 ἄνδρες κατῶρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς τὴν Πάργαν.

5. Ἐπανάστασις τοῦ Ἀλῆ καὶ θάνατός του.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Σουλίου, πανίσχυρος πλέον ὁ Ἀλῆς ἠνάγκασε τοὺς κλέφτας καὶ ἀρματωλοὺς τῆς περιοχῆς του νὰ συνταχθοῦν μαζί του. Ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν συνετάχθησαν, τοὺς ἐκήρυξεν τὸν πόλεμον καὶ ἄλλους ἐξ αὐτῶν ἐφόνευσεν, ἄλλους ἐξηνάγκασε νὰ φύγουν.

Τότε ἀκριβῶς, ἠθέλησε νὰ πραγματοποιήσῃ καὶ τὸ ὄνειρόν του. Νὰ ἀνακηρύξῃ δηλ. τὸ πασαλίκι του, ἀνεξάρτητον Κράτος.

Ὁ Σουλτάνος, πληροφορηθεὶς τὰ σχέδιά του, τὸν ἐκάλεσεν εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, καὶ νὰ δηλώσῃ ὑποταγὴν εἰς τὸν Κύριόν του, ἀλλὰ ὁ πονηρὸς Ἀλῆς, ἐπειδὴ ὑποπτεύθη παγίδα ἡρνήθη. Ἡ ἄρνησις αὐτὴ ἐσήμαινε ἀποστασί-

αν κατὰ τοῦ Κυρίου του καὶ διὰ τοῦτο ὁ Σουλτάνος ἀπέστειλεν ἐναντίον του Στρατὸν μὲ ἑπτὰ ἐν ὄλῳ πασάδες.

Ὁ Ἀλῆς ὅμως ἦτο πολὺ ἰσχυρὸς καὶ ὁ Στρατὸς τοῦ Σουλτάνου εἶχε σταθῇ ἀνίκανος νὰ τὸν καταβάλῃ. Τότε διετάχθη ὁ Πασᾶς τῆς Πελοποννήσου Χ ο υ ρ σ ῖ τ νὰ ἐκστρατεύσῃ ἐναντίον του καὶ νὰ βοηθήσῃ τοὺς ὑπολοίπους πασάδες. Ὁ Χουρσίτ ἐξεστράτευσεν ἀμέσως εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ κατάρθωσε ἐντὸς ὀλίγου νὰ περιορίσῃ τὸν φοβερὸν τύραννον ἐντὸς τῆς περιοχῆς τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ τρομερὸς τύραννος παρ' ὅλην τὴν ἡτταν του ἦτο ἀκόμῃ ἐπικίνδυνος, διότι ὠμοίαζεν μὲ θηρίον πληγωμένον ἐντὸς τῆς φωλεᾶς του. Ὁ Χουρσίτ τότε μετεχειρίσθη δόλου, διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν Ἰωαννίνων.

Τοῦ ὑπεσχέθη νὰ μεσολαβήσῃ πρόσωπικῶς στὸ Σουλτάνο διὰ νὰ τοῦ παρασχεθῇ ἀμνηστία καὶ ἀποκατάστασις τῶν σχέσεων τῶν. Ἐπρέπε ὅμως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰ Ἰωάννινα εἰς ἔνδειξιν καλῆς πίστεως καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον τῆς λίμνης, ὅπου οἱ ἄνθρωποι τοῦ Χουρσίτ θὰ τοῦ ἐκόμιζον τὸ ἔγγραφον τῆς ἀμνηστίας.

Ὁ Ἀλῆς ἐπίστευσεν εἰς τὸν λόγον τοῦ Χουρσίτ καὶ μετέβη εἰς τὸ ὠριοθὲν μέρος. Ἐκεῖ ὅμως ἀντὶ ἀμνηστίας εὗρε τὸν θάνατον ἀπὸ τὸν ὑπάσπιστὴν τοῦ Χουρσίτ, κατὰ μῆνα Φεβρουάριον τοῦ 1822.

Τοιοῦτοτρόπως ἐτελείωσεν ὁ φοβερὸς τύραννος τῶν Ἰωαννίνων τὴν ζωὴν του, ζωὴν γεμάτην κακουργίας καὶ ἐγκλήματα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὸ Σοῦλι.

2) Ζήτησε πληροφορίας διὰ τὰ νέα ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ φρόντισε νὰ ἐργασθῇ ὅπως καὶ εἰς τὰ προηγούμενα κεφάλαια τῆς παρούσης Ἱστορίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ἡ ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ

1. Ἡ ἵδρυσις τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας

Διὰ τῶν διαφόρων τοπικῶν ἐπαναστάσεων ἐγένεν φανερόν ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀποτινάξη τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Διότι τὰ κινήματα αὐτὰ δὲν ἦσαν τόσο ἰσχυρά, ὥστε νὰ καταβάλουν τὸν κατακτητὴν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἡ ἰσχυροτέρα δύναμις τοῦ κόσμου καὶ διέθετε ὅλα τὰ τελειότερα πολεμικὰ μέσα. Ἐπειτα, εἶχεν ἀποδειχθῇ ὅτι οὐδεμία μεγάλη ξένη δύναμις εἶχε κατὰ νοὺν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὴν ποθητὴν ἐλευθερίαν των.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ὀργανωθῇ μία γενικὴ ἐπανάστασις, νὰ προετοιμασθῇ καταλλήλως καὶ εἰς τὸ τέλος νὰ ἐκδηλωθῇ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος συγχρόνως.

Ἀπὸ τὰς σκέψεις αὐτὰς ὠρμήθησαν τρεῖς φιλοπάτριδες καὶ θαρραλέοι Ἕλληνες καὶ συνέστησαν τὴν «Ἑταιρείαν τῶν Φιλικῶν» κατὰ τὸ ἔτος 1814 εἰς τὴν Ὀδησὸν τῆς Ρωσίας. Οἱ Ἕλληνες αὗτοί ἦσαν ὁ Νικόλας Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρταν, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμον.

Σκοπὸς τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλικῶν ἦτο νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ ὑποδούλου ἔθνους διὰ μίαν γενικὴν ἐξέγερσιν διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀποτινάξη τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Ἡ Ἑταιρεία ἐντὸς ὀλίγου ἐξηπλώθη μετὰ πάσης μυστικότητος εἰς ὅλον τὸ Πανελλήνιον καὶ εἶχε μέλη εἰς κάθε πόλιν, κωμόπολιν καὶ ἀπόμερον χωρίον τῆς Ἑλλάδος. Τὰ μέλη τῆς ἦσαν ἀνώτατοι κληρικοί, ἡγεμόνες, ναυτικοί, προεστοί, δημογέροντες, λόγιοι, ἄρματωλοί, κλέφτες, ἔμποροι, βοσκοὶ καὶ κάθε γενικῶς Ἕλλην ὁ ὁποῖος ἤθελε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος του καὶ ἡδύ-

νατο νά διοφυλάξη εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του τὸ μυστικὸν τῆς Ἑταιρείας. Διότι, πρὶν ἢ γίνῃ κανεὶς μέλος τῆς Ἑταιρείας αὐτῆς ἔπρεπε νά δοκιμασθῇ ἂν ἦτο ἄξιος εἰς νά μάθῃ τὸν σκοπὸν τῆς. Ὅταν ἐθεωρεῖτο ἄξιος ἤρχιζεν ὁμέσως ἡ μύησις καὶ ἀφιέρωνε πλέον μὲ τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἑταιρείας.

Ἡ μύησις τῶν Φιλικῶν, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Φιλήμονος, ἐγίνετο κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Ὁ κατηχούμενος ὠδηγεῖτο εἰς ἓνα σκοτεινὸν δωμάτιον, ὅπου ἐμπρὸς εἰς ἓνα εἰκόνισμα καὶ ἓναν ἱερέα ἔδιδε τὸν μεγάλον ὄρκον του, ὅτι θὰ διατηρήσῃ μέχρι θανάτου τὸ μυστικὸν καὶ ὅτι θὰ ἡργάζετο μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Πατρίδος.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας εἶχον ἐν ὄλῳ ἑπτὰ βαθμοὺς, τοὺς ὁποίους κατελάμβανον ἀναλόγως τῶν ὑπηρεσιῶν τὰς ὁποίας προσέφερον καὶ τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατεῖχον. Διὰ νά ἀναγνωρίζωνται δὲ μεταξὺ τῶν καὶ συνεννοοῦνται εἶχον ὠρισμένα σημεῖα καὶ συνθήματα καὶ τοιουτοτρόπως ἀπέφευγον τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα καὶ τὴν κατασκοπεῖαν τῶν κατακτητῶν μας.

Κατόπιν τῶν μέτρων αὐτῶν καὶ πρὸ πάντων τῆς μεγάλης μυστικότητος, ἡ Ἑταιρεία ἐξηπλώθη ταχέως. Οἱ Φιλικοὶ ἄφηνον νά ἐννοηθῇ ὅτι, ὅπισθεν τῆς ἀνωτάτης Ἀρχῆς ἐκρύπτετο πανίσχυρος Δύναμις ἡ ὁποία δὲν ἤμποροῦσε νά εἶναι ἄλλῃ ἀπὸ τὴν Ρωσίαν. Δι' αὐτὸν τὸν λόγον, ὅλοι ἐπίστευον πλέον ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας εἶχεν πλησιάσει.

Ἡ ἔδρα τῆς Ἑταιρείας κατ' ἀρχάς ἦτο εἰς τὴν Ὀδησσὸν τῆς Ρωσίας. Κατὰ τὸ ἔτος 1818 μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ οἱ Φιλικοί, ἐπειδὴ τὰ εἶχον προετοιμάσει ὅλα καὶ ἐφοβοῦντο μήπως ἀνακαλυφθοῦν τὰ σχέδιά των, ἤρχισαν νά ἀναζητοῦν Ἀρχηγὸν διὰ νά τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς μελετωμένης ἐπαναστάσεως των. Ὁ ἀναζητούμενος ἀρχηγὸς ἔπρεπε νά ἔχῃ κῦρος καὶ συμπάθειαν πλεσίον τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας, διὰ νά τὸν βοηθήσῃ εἰς δεδομένην περίστασιν.

Ὡς ἀρχηγὸν τῆς ἡ Ἑταιρεία προέκρινεν τὸν Ἕλληνα ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας Ἰωάννην Καποδίστριαν, ἐκ Κερκύρας.

Ἐστάλη λοιπὸν εἰς τὴν Πετρούπολιν ὁ Ξάνθος, ἀλλ' ὁ Καποδίστριας ἠρνῆθη τὴν ἀρχηγίαν μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι ὁ ἀρχηγὸς ἔπρεπε νά εἶναι στρατιωτικὸς ἐνῶ αὐτὸς δὲν ἦτο. Κατόπιν τούτου, ὁ Ξάνθος ἀπετάθη εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάν-

την, γόνον Φαναριωτικής οικογενείας καὶ ἀνώτατον ἀξιωματικὸν τοῦ Ρωσικοῦ στρατοῦ καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου.

Ὁ φλογερὸς αὐτὸς Ἕλλην ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ τὴν 12ην Ἀπριλίου τοῦ 1820 ἡ Ἐταιρεία δι' ἐγγράφου τῆς τὸν ἀνεκήρυξε «Γενικὸν Ἔφορον καὶ Πληρεξούσιον τῆς Ἐταιρείας».

2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν

Μετὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ὁ Ὑψηλάντης ἐγκατέλειψε τὴν Πετρούπουλιν καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Ὁδησὸν τῆς Ρωσίας, ἀφοῦ ἔλαβεν ἀπεριόριστον ἄδειαν ἀπὸ τὸν Τσάρον, διὰ λόγους ὑγείας.

Κατόπιν πολλῶν συσκέψεων καὶ συζητήσεων, ὁ Ὑψηλάντης ἀπεφάσισε νὰ κηρύξη τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰς ἡγεμονίας, διὰ πολιτικοὺς λόγους καὶ διότι, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὁ Σουλτάνος ἦτο ἀπασχολημένος μὲ τὴν πάταξιν τοῦ κινήματος εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ αἱ κύριαι δυνάμεις τοῦ ἦσαν ἀπασχολημέναι διὰ νὰ καταβάλουν τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων.

Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

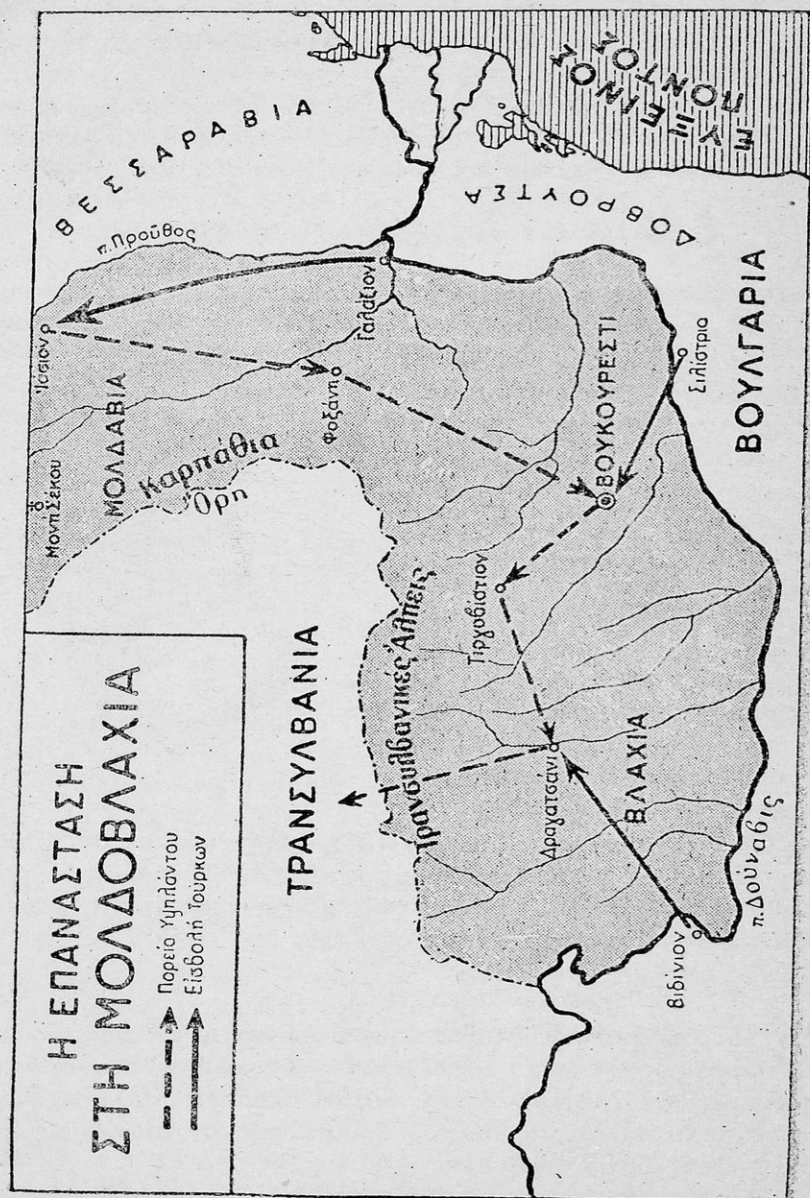
Τὴν 22αν Φεβρουαρίου τοῦ 1821, ἀφοῦ ἐπέρασε τὸν Προῦθον ποταμὸν, ὁ Ὑψηλάντης ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐκάλεσε ὅλους τοὺς Ἕλληνας νὰ συνταχθοῦν κάτω ἀπὸ τὴν σημαίαν του μὲ τὴν σχετικὴν προκήρυξιν του:

«Ἕλληνες,

Ὑστερα ἀπὸ τὰ βάσανα τῶσων αἰώνων ἡ Ἑλλὰς προσκαλεῖ ὅλα τὰ γνήσια τέκνα τῆς διὰ νὰ τὴν ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τὸν φρικτὸν ζυγόν. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔδραξαν τὰ δῖπλα καὶ μὲ βοήθην τὸν Τίμιον Σταυρόν, ἀναφωνοῦν καὶ πάλιν. «Ἐν τούτῳ νικῶμεν».

Ἐπρός! ὅλοι εἰς τὸν ἀγῶνα. Μία μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ δύνα-

μεις ἴσονται εἰς τὸ πλευρόν μας.

Ζήτω ἡ Ἐλευθερία!

Ἰάσιον 24-2-1821

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντου κατ' ἀρχὰς τὸ ἐδέχθησαν χιλιάδες Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι, μὲ ἀρχηγούς τὸν Γεώργιον Ὀλύμπιον, Ἀθανάσιον Καρπενσιώτην καὶ Φαρμάκην, ἔσπευσαν νὰ καταταγοῦν ὑπὸ τὴν σημαίαν του διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἐπίσης ὑπὸ τὴν σημαίαν του ἐτάχθη καὶ ἡ φρουρά τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδοβλαχίας Σούτσου. Ἀκόμη, 500 σπουδασταί, ἐνθουσιασθέντες ἀπὸ τὴν προκήρυξιν ἐγκατέλειψαν τὰ θρανία τῶν καὶ ἔσπευσαν νὰ καταταγοῦν καὶ νὰ σχηματίσουν τὸν «Ἱερὸν Λόχον» τοῦ ὁποίου τὸ ἔμβλημα ἦτο «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ἢ ΘΑΝΑΤΟΣ».

Ἀπὸ τὰς πρώτας ὁμῶς ἡμέρας, τὸ κίνημα ἐσημείωσεν λάθη καὶ ἡ ἀποτυχία του διεφάνη. Περὶ τὰ τέλη Μαρτίου ὁ Ὑψηλάντης ἔφθασε εἰς Βουκουρέστιον. Ἐκεῖ ἐπληροφορήθη ὅτι ὁ Τσάρος τὸν ἀπεκήρυξε καθὼς καὶ ὁ Πατριάρχης τὸν εἶχεν ἀφωρίση διὰ νὰ ἀποτραποῦν ἀντίποινα εἰς βάρος τῶν ἀόπλων κατοίκων.

Αἱ εἰδήσεις αὗται ἀπεγοήτευσαν τὸν ἀρχηγόν. Συνέπεια τῆς ἀποκηρύξεως τοῦ Τσάρου ἦτο νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὰς ἡγεμονίας στρατὸς τοῦ Σουλτάνου, διὰ νὰ τὸν συντρίψῃ. Ἐνας μάλιστα τῶν ὀπλαρχηγῶν του, ὁ Βλαδιμηρέσκου, δειλιάσας τὸν ἐγκατέλειπεν καὶ συνετάχθη μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Ὑψηλάντης ἤρχισε τότε νὰ ὑποχωρῇ χωρὶς νὰ εὕρῃ οὐδεμίαν ὑποστήριξιν ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους. Ὁ Σουλτάνος τότε ἀπέστειλεν ἄλλας τρεῖς στρατιάς καὶ ἡ πρώτη σύγκρουσις ἐγένετο εἰς τὸ Γαλάζιον. Οἱ Ἕλληνες ἀντέκρουσαν τὴν ἐπίθεσιν ἀλλὰ ἡ δευτέρα σύγκρουσις ἣ ὁποία ἐγένετο εἰς τὸ Δραγα-στάνιον τῆς Βλαχίας, τὴν 7ην Ἰουνίου 1821, ἦτο συντριπτικὴ διὰ τὸν στρατὸν τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἱερολοχῖται ἐπολέμησαν ἡρωϊκώτατα καὶ ἔπεσαν ὅλοι, πλὴν 100, εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἐπίσης ἡρωϊκώτατα ἐπολέμησαν καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί, ἀλλὰ αἱ ἐχθρικοὶ δυνάμεις ἦσαν μεγαλύτεραι καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα.

Μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του ὑπεχώρησε πρὸς τὰ Καρπάθια ὄρη. Διέβη τὰ σύνορα καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Αὐστρίαν.

Σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα.

Ἡ Κυβέρνησις ὁμῶς τῆς Αὐστρίας, ἡ ὁποία πάντοτε ἔφε-
ρεν δυσκολίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸν συνέλαβεν εἰς τὴν Τεργέ-
στην καὶ τὸν ἐφυλάκισεν μέχρι τοῦ 1827, ὁπότε καὶ τὸν ἤλευ-
θέρωσεν. Ἡ ὑγεία ὅπως τοῦ Ἀρχηγοῦ εἶχεν κλονισθῇ ἀρκετὰ
ἀπὸ τὰς κακουχίας τῆς φυλακῆς καὶ ὀλίγους μῆνας, μετὰ τὴν
ἀποφυλάκισίν του, ὁ φλογερὸς ἐκεῖνος στρατιώτης ἀπέθανεν
εἰς ἓνα δωμάτιον τοῦ ξενοδοχείου «Χρυσὸ Ἀχλάδι» τῆς Βιέν-
νης, ἀφοῦ ἠτύχησεν νὰ ἴδῃ τὴν Πατρίδα του ἐλευθέραν.

Μετὰ τὴν μάχην τοῦ Δραγατσανίου, οἱ ὀπλαρχηγοὶ Γεωρ-
γάκης Ὀλύμπιος καὶ Φαρμάκης, ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα
τῶν. Ὁ Ὀλύμπιος ἐκυκλώθη εἰς τὴν μονὴν τοῦ Σέκκου, ὅπου
ἐπολέμησεν ἀπὸ τὸ κωδωνοστάσιον ὡς πραγματικὸς Ἕλλην.
Ὅταν ὁμῶς εἶδε τὸ μάταιον τοῦ ἀγῶνος του, ἔθεσεν πῦρ εἰς
τὴν πυριτιδαποθήκην τοῦ κωδωνοστασίου καὶ ἀνετινάχθη μαζὶ
μὲ πολλοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁ Φαρμάκης, πολεμῶν ἀπὸ τὴν μονήν, ἐδέχθη τὰς προτά-
σεις τῶν ἐχθρῶν περὶ ἀποχωρήσεώς του μετὰ τοῦ ὀπλισμοῦ
του. Ὅταν ὁμῶς ἐξηλθεν ἀπὸ τὴν μονήν, τὸν συνέλαβον καὶ τὸν
ἀπέστειλαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ἀποθάνῃ μὲ φρι-
κτὰ βασανιστήρια.

3. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον

Ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ὑψηλάντου ἀπέτυχεν, διότι τὸ κέντρον
τῆς εὐρίσκετο πλησίον τῆς πρωτευούσης τοῦ Σουλτάνου. Τοιου-
τοτρόπως, παρ' ὅλας τὰς φροντίδας τοῦ ἐμφυλίου πολέμου τῶν,
οἱ κατακτηταὶ ἠδυνήθησαν νὰ ἀποστέλλουν στρατὸν καὶ νὰ κα-
ταστέλλουν τὸ κίνημα. Ἦτο λοιπὸν βασικὸν σφάλμα τοῦ Ὑψη-
λάντου νὰ κηρύξῃ τὴν ἐπανάστασίν του εἰς τὰς ἡγεμονίας.

Οἱ περισσότεροι τῶν Ἑλλήνων, εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἡ
ἐπανάστασις ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου οἱ
κατακτηταὶ εἶχον ὀλίγας στρατιωτικὰς δυνάμεις ἐξ αἰτίας τῆς
ἀπουσίας τοῦ Χουρσίτ καὶ ὅπου τὸ ἔδαφος ἦτο ὀρεινὸν καὶ προ-
σεφέρετο δι' ἐπανάστασιν. Ἐπειτα, εἰς τὴν Πελοπόννησον ἦσαν
ὅλοι οἱ κάτοικοι Ἕλληνες καὶ εἶχον ὅλοι προετοιμασθῇ δι' ἐπα-
νάστασιν ἀπὸ τὸ Γρηγόριον Δικαῖον ἢ Παπαφλέσσαν.

Ὁ Παπαφλέσσας ἦτο φλογερός πατριώτης καὶ ἀπόστολος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας. Μὲ θερμούς λόγους καὶ πολλὰς ὑποσχέσεις περιέτρεχεν ὅλον τὸ Μοριὰν καὶ ἐξήγειρεν πρὸς πόλεμον τοὺς κατοίκους. Ἐγνώριζε δὲ νὰ φλογίζῃ καὶ ἐνθουσιάζῃ τὰς ψυχὰς διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη «μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν» ὁ ἄξιος ἐκεῖνος Ἕλλην. Τοιοῦτοτρόπως, ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι εἶχον προετοιμασθῇ καὶ δὲν ἀνέμενον τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ σύνθημα διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν.

Ἐν τῷ μεταξύ, εἰς τὴν Πελοπόννησον εἶχον συγκεντρωθῇ πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ μεταξύ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Θ ε ὁ ὁ ρ ο ς Κ ο λ ο κ ο τ ρ ῶ ν η ς. [Οὗτος προήρχετο ἀπὸ] τὰ Ἐπτάνησα, καὶ διέμενε εἰς τὴν Μάνην. Ἡ εἶδσις αὐτῇ εἶχεν χαροποιήσει τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶχεν κατατάρξει τοὺς κατακτητὰς μας. Διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο παλαιὸς ὀπλαρχηγὸς καὶ μεγάλη στρατιωτικὴ φυσιογνωμία.

Ἐπειτα, καὶ ἄλλαι δυσάρεστοι εἰδήσεις ἔφθανον εἰς τοὺς κατακτητὰς αἱ ὁποῖαι προέλεγον ὅτι κάτι τὸ σοβαρὸν συνέβαινε εἰς τοὺς ραγιαδες.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου ἐζήτησεν τότε ἐγγυήσεις παρὰ τῶν Προεστῶν καὶ Προκρίτων. Ἐκάλεσεν εἰς τὴν Τρίπολιν ὅλους τοὺς Δημογέροντας ἢ ἀντιπροσώπους τῶν διὰ νὰ τοὺς κρατήσῃ ὡς ὁμήρους. Οἱ Δημογέροντες, διὰ νὰ τὸν παραπλανήσουν, μετέβησαν εἰς τὴν Τρίπολιν ἢ ἔστειλαν ἀντιπροσώπους.

Ὡς ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως εἶχεν ὀρισθῇ ἡ 25 Μαρτίου 1821. Τῆς ἐπισήμου ὁμῶς αὐτῆς ἡμέρας προέτρεξαν ἄλλα γεγονότα.

Τὴν 16ην Μαρτίου, ὁ κλέφτης Νικόλαος Σουλιώτης προσέβαλε εἰσπράκτορας τῶν ἐχθρῶν πλησίον τῶν Καλαβρύτων. Δύο ἡμέρας ἀργότερον, οἱ κλέφτες Χονδρογιάννης καὶ Πετσιώτης προσέβαλον ἄλλους εἰσπράκτορας εἰς τὴν ὁδὸν Τριπόλεως Καλαβρύτων. Ὁ Διοικητὴς τῶν Καλαβρύτων φοβηθεὶς ἐνεκλεί-

Ὁ Παπαφλέσσας

οθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως καὶ ὀργότερον παρεδόθη. Τελος, τὴν 23ην Φεβρουαρίου Μανιάται καὶ Μεσσήνιοι, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῇς τοὺς Μαυρομιχαλαίους, Παπαφλέσσαν, Κολοκο-

Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς ὑψώνει τὴ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως τρώνην, Νικηταρᾶν, Μητροπέτροβαν καὶ ἄλλους, εἰσηλθόν εἰς τὰς Καλάμους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν. Τὴν αὐτὴν ἐπίσης ἡμέραν ἐκυριεύθη καὶ ἡ πόλις τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν Παπαδιαμαντόπουλον.

Ἐπὶ τέλους ἔφθασεν καὶ ἡ 25η Μαρτίου. Τὴν ἡμέραν αὐτὴν ὁ ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας, ὑψώσεν

τὸ ἔθνικὸν λάβαρον ἐνώπιον τῶν προκρίτων καὶ ὀπλαρχηγῶν τῆς περιοχῆς κηρύσσων τὴν ἐπανάστασιν μετὰ τὰς λέξεις «Ἐλευθερία ἢ θάνατος».

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ πρόκριτοι Λόντος, Ζαΐμης, Πετιμεζᾶς κλπ. ἀνέουρον τὰς σπάθας τῶν καὶ ὠρκίσθησαν τὸν ὅρκον τῆς ἐλευθερίας.

Τοιοῦτοτρόπως, ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰς εὐχὰς τοῦ Λαοῦ ἐκηρύχθη ἐπισήμως ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπανάστασις ἡ ὁποία εἶχεν προετοιμασθῇ τόσον ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας.

Ἱερὸς ἐνθουσιασμὸς κατέλαβεν ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς περιοχῆς οἱ ὅποιοι ἔτρεχον εἰς τοὺς δρόμους ἀσπάζοντες ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μετὰ τὰς εὐχὰς «Χριστὸς Ἀνέστη!». Περίτρομοι οἱ ἐχθροὶ ἐζήτησαν καταφύγιον εἰς τὰς πλησιεστέρας μεγαλουπόλεις διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν δικαίαν ἐκδίκησιν τῶν ἐπαναστατημένων ραγιαδῶν.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου Τρίπολις ἔγινε τὸ μεγαλύτερον κέντρον προστασίας τῶν περιτρόμων κατακτητῶν, ἄνω δὲ τῶν 30 χιλιάδων προσφύγων ἐζήτησαν προστασίαν εἰς τὰ τείχη καὶ τὴν φρουράν τῆς πόλεως.

4. Ἀντίποινα κατὰ τῶν Ἑλλήνων

Ὅταν ἡ εἰδησις τῆς ἐπαναστάσεως ἔφθασεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Σουλτάνος ἐξωργίσθη. Κατ' ἀρχὰς ἐνόμισεν ὅτι ἡ Ρωσία εἶχεν ὑποκινήσει τὴν ἐπανάστασιν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔδειξεν ἀμέσως τὴν ὀργὴν του. Ὅταν ὅμως ὁ Ρώσος πρέσβυς τὸν διεβεβαίωσεν ὅτι οὐδεμίαν ἀνάμιξιν εἶχεν ἡ Κυβέρνησις του, τότε διέταξε ἀντίποινα εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ φανατισμένος ὄχλος βοηθούμενος ὑπὸ τῶν Γενιτσάρων, ἤρχισε νὰ περιτρέχῃ τὰς ὁδοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ μεφωδὰς «θάνατος εἰς τοὺς Γκιαούρηδες», ἐνέσπειρεν τὴν φρίκην καὶ τὸν ὄλεθρον εἰς τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον. Τὰ ἀντίποινα ἐξηπλώθησαν ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Ἡ πρώτη ἡμέρα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐστοίχισεν ἄνω τῶν 10 χιλιάδων θυμάτων.

Διὰ νὰ τρομοκρατηθοῦν ἀκόμη περισσότερο οἱ Ἕλληνες, διετόχθη ἡ ἐκτέλεσις ὄλων τῶν σημαινόντων προσώπων. Πρῶ-

τος ὁ ὅποῖος ἐθανατώθη ἦτο ὁ Μέγας, Διερμηνεὺς Κωνσταντίνος Μουρούζης. Ὁ Ἕλλην ἐκεῖνος πατριώτης δὲν ἐδέχθη τὴν πρότασιν τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε' νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν.

Ἡ ἰδία τύχη ἀνέμενεν μετ' ὀλίγον καὶ τὸν σεπτὸν Ἱεράρχην. Τὴν 10ην Ἀπριλίου, ἡμέραν τοῦ Πάσχα, ἐνῶ ἐλειτούργει εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, ὁ Σουλτάνος, ἀφοῦ τὸν καθήρεσε διὰ φερμανίου του, διέταξε τὴν θανάτωσίν του. Ὁ ὄχλος εἰσώρμησεν εἰς τὸν ναόν, καὶ ἀφοῦ τὸν ἔσυρε μέχρι τῆς πύλης τῶν Πατριαρχείων τὸν ἀπηγχόμισαν εἰς τὴν ἐκεῖ ἀναμένουσαν ἀγχόνην.

Ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε'

τὸν Βόσπορον.

Μετὰ τρεῖς ἡμέρας, τὸ πτώμα τοῦ Γρηγορίου ἀνήλθεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ περισυνελλέγη παρὰ τοῦ Ἑλλήνος πλοιάρχου Σκλάβου, ἐκ Κεφαλληνίας. Ὁ καλὸς ἐκεῖνος ναυτικός τὸ μετέφερε κρυφίως εἰς τὴν Ὀδυσσόν, ὅπου ἐκηδεύθη μετὰ πάσης μεγαλοπρεπείας.

Πεντήκοντα ἔτη ἀργότερον, τὸ ἔτος 1871, ἡ Ἑλευθέρα πλέον Ἑλλάς, τιμῶσα τὸν μέγαν νεκρὸν, μετέφερεν τὸ ἅγιόν του λείψανον καὶ τὸ ἔθαψεν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τοῦ Μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου καὶ ἀναπαύονται τὰ ὀστέα του μέχρι σήμερον. Οἱ ἐλεύθεροι ἐξ ἄλλου Ἕλληνες, διὰ νὰ δείξουν τὴν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν μεγάλον αὐτὸν μάρτυρα τῆς Πατρίδος, τοῦ ἔστησαν τὸν ἀνδριάντα του εἰς τὸ δεξιὸν μέρος τοῦ Ἐθναρχικοῦ μας Πανεπιστημίου.

Μετὰ τὸν ἀπαγχονισμόν, τὸ πτώμα του παρεδόθη εἰς τὸν ὄχλον καὶ τοὺς Ἑβραίους. Ὁ ὄχλος καὶ Ἑβραῖοι τὸ ἔσυρον εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ τέλος τὸ ἔρριψαν εἰς

5. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ τὸ σχέδιόν του

Εἰς τῶν ἐνδοξοτέρων ἀγωνιστῶν τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ὁ Θεόδ. Κολοκοτρώνης. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτη Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη, ὁ ὅποῖος κατήγετο ἀπὸ οἰκογένειαν κλεφτῶν τῆς Πελοποννήσου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1806 ἄνω τῶν 70 Κολοκοτρωναίων ἐφονεύθησαν, πολεμοῦντες τοὺς κατακτητὰς τῆς Πατρίδας. Ἡ λαϊκὴ μοῦσα ἐξύμνησε τὴν οἰκογένειαν αὐτὴν καὶ ἀφιέρωσε ἰδιαίτερον τραγοῦδι:

»Λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά,
[λάμπει καὶ στὰ λαγκάδια
»ἔτσι λάμπει κι ἡ κλεφτουριά,
[οἱ Κολοκοτρωναῖοι

»ποῦχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τὰ ὀλόχρυσά τσαπράζια
»π' αὐτοὶ δὲν καταδέχονται τὴ γῆ νὰ τὴν πατήσουν.
.....

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ἀπὸ αὐτὴν λοιπὸν τὴν οἰκογένειαν κατήγετο καὶ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Ἐγεννήθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1770 ἐπάνω εἰς τὸ Ραμποβοῦνι, ὄρος τῆς Μεσσηνίας, κάτω ἀπὸ μίαν βαλανιδιάν, ὅπως μᾶς λέγει ὁ υἱὸς εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του, ἐπειδὴ ἡ οἰκογένειά του κατεδίωκετο ὑπὸ τῶν Ἀλβανικῶν στρατευμάτων.

Εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν ἔμεινεν ὀρφανὸς καὶ ὅταν ἔγινε 17 ἐτῶν διετέλεσεν πότε ἄρματωλὸς καὶ πότε κλέφτης. Ἐπειδὴ ὅμως ἐθεωρήθη ἐπικίνδυνος, οἱ κατακτηταὶ τὸν κατεδίωξαν καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ζάκυνθον. Ἐκεῖ κατετάγη εἰς τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν ὅπου διεκρίθη καὶ ἔλαβεν τὸν βαθμὸν τοῦ Ταγματάρχου.

Κατὰ τὴν παραμονὴν του εἰς Ζάκυνθον εἶχε μνηθῇ εἰς τὴν

Φιλικήν Ἑταιρείαν, ὅτε δὲ ὥρισθη ἡ ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως κατήλθον τὸν Ἰανουάριον εἰς τὴν Μάνην. Οἱ κατακτηταί, πληροφορηθέντες τὴν ἄφιξίν του ἔστειλαν πράκτορας διὰ νὰ τὸν κατασκοπεύσουν. Ὁ πονηρὸς ὅμως ὀπλαρχηγὸς τοὺς ἐξηπάτησεν, διότι τὸν εὗρηκαν νὰ παίζῃ «ἀμάδες», διὰ νὰ μὴ δώσῃ ὑπονοίας.

Κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο πεντήκοντα ἔτων ἀλλὰ διατηροῦσε σῶμα ἀκμαῖον καὶ πνεῦμα σπινθηροβόλον. Τὸ ἀνάστημά του ἦτο μέτριον, τὸ πρόσωπόν του μελαμψόν καὶ τὸ βλέμμα του ἐφανέρωνεν ἄνθρωπον ἐνεργητικόν, ἀποφασιστικόν καὶ εὐτολμον. Ἡ ἐμφάνισίς του ἦτο ἐπιβλητική, διότι ἐφόρει εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν περικεφαλαίαν τοῦ Ἀγγλικοῦ στρατοῦ. Εἶχεν ἐπίσης φωνὴν βροντώδη καὶ ἦτο στρατηγικὸν πνεῦμα. Ἐσαγήνευεν τοὺς συμπολεμιστάς του καὶ τοὺς ἐνέπνεεν πίστιν καὶ θάρρος.

Ὅλοι αὐταὶ αἱ σωματικαὶ καὶ ψυχικαὶ ἀρεταὶ τὸν εἶχαν ἐπιβάλει ὡς ἀρχηγὸν μετὰ τῶν ἄλλων ὀπλαρχηγῶν, ὅλοι δὲ τὸν ἐσέβοντο καὶ τὸν ἤκουον μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἀπεκάλουν «Γέρον τοῦ Μοριᾶ» διὰ τὰς φρονίμους πάντοτε συμβουλὰς του.

Ἐλαβεν μέρος εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν καὶ εἰς τὴν σύσκεψιν, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ φρούριον τῆς πόλεως, ἀνεκοίνωσεν εὐθὺς ἀμέσως τὸ σχέδιόν του. Εἶπεν δηλαδὴ εἰς τοὺς ὑπολοίπους ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι συνεκρότησαν τὴν «Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν», ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ σταθοῦν ἐκεῖ, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ τρέξουν νὰ προσβάλουν τὴν Τρίπολιν ἡ ὁποία ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐξεμεταλλεύοντο τὴν πρώτην ἐντύπωσιν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν ἐχθρῶν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἔδιναν τὸν καιρὸν νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀμυναν τῶν. Ὁ ἠθικὸς ἀντίκτυπος θὰ ἦτο μεγάλος διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ βρῦς διὰ τοὺς κατακτητάς μας.

Οἱ ὑπόλοιποι ἀρχηγοὶ δὲν τὸν ἤκουσαν ἀλλ' ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν ἦτο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους οἱ ὅποιοι ἀπαγοητεύονται εὐκολα. Εἶχε μεγάλην πίστιν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἐσυνήθιζε πάντοτε νὰ λέγῃ ὅτι «ὁ Θεὸς ἔχει δώσει τὴν ὑπογραφὴν του διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος μας καὶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀθετήσῃ τὴν ὑπόγραφὴν του».

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Καλαμῶν ἐξεστράτευσεν μόνος κατὰ

της Τριπόλεως με ὀλίγους μόνον συντρόφους. Εἰς τὴν Καρύταιναν συνεκρούσθη με ἔχθρικὸν ὀπόσπασμα καὶ τὸ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν. Αὐτὴ ἡ ἐπιτυχία του ἔφερεν πλησίον του τὸν Παπαφλέσσαν καὶ τὸν Πετρόμπεην με 600 ἄνδρας.

Ὅλιγον ὁμῶς ἀργότερον τὸν προσέβαλλον ἀπὸ τὴν Τρίπολιν 2 χιλιάδες πεζοὶ καὶ 700 ἵππεις. Οἱ ἄνδρες του τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔμεινεν μόνος με τὸν Παπαφλέσσαν καὶ τὸν Πετρόμπεην. Ἐκεῖνοί τότε τοῦ συνέστησαν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς Καλάμας.

— Δὲν πάω πουθενά, τοὺς ἀπήντησεν ἐκεῖνος. Προτιμῶ νὰ μείνω ἔδῳ, ποὺ με γνωρίζουν τὰ βουνά καὶ τὰ πουλιά, παρὰ νὰ φύγω. Καὶ ἂν χαθῶ, ἄς με φᾶνε καλύτερα τ' ἀγρίμια τοῦ τόπου μου, παρὰ τὰ ξένα....

Οἱ ἀρχηγοὶ ἔφυγαν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινεν μόνος. Εἰσηλθεν τότε εἰς κάποιον ναῖσκον καὶ παρέκάλεσε τὴν Παναγίαν νὰ τὸν βοηθήσῃ.

Ὑστερα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας συνεκέντρωσεν καὶ πάλιν ὀλίγους ἄνδρας καὶ τοὺς ἔτρεξαν καὶ πάλιν μερικοὶ ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι τελικῶς εἶχον ἐγκρίνει τὸ σχέδιόν του.

Αὐτὸς ἦτο ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Καὶ ὅταν πλέον οἱ ἀρχηγοὶ ἐπείσθησαν περὶ τοῦ ὀρθοῦ τῶν σχεδίων του, ἀπεφάσισαν ὅλοι μαζί νὰ πολιορκήσουν τὴν Τρίπολιν, διότι ἡ ἄμεσος κατάληψις της ἦτο ἀδύνατος λόγω τῆς ὀχυρώσεώς της καὶ τῆς ἰσχυρᾶς φρουρᾶς της.

Κατέλαβον λοιπὸν τὰ γύρω τῆς Τριπόλεως χωρία Χρυσοβίτσι, Βαλτέτσι, Βέρβαινα, Δολιανὰ καὶ Λεβίδι καὶ ἀπέκοψαν κάθε ἐπικοινωνίαν της καθ' ὃν χρόνον ὁ Χουροῖτ Πασᾶς ἦτο ἀπασχολημένος με τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Ἡπείρου.

6. Πρῶται μεγάλοι νῖκαι τῶν Ἑλλήνων

Βαλτέτσι - Βέρβαινα - Δολιανὰ

Αἱ προβλέψεις τοῦ Κολοκοτρώνη ἤρχισαν ἤδη νὰ ἐπαληθεύουν. Ὁ Χουροῖτ πασᾶς, ὅτε ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπόλεως, φοβούμενος διὰ τὴν οἰκογένειαν του τὴν ὁποίον εἶχεν ἀφήσει ἐκεῖ καὶ διὰ τοὺς ἀμυθῆτους θησαυροὺς του, ἀπέστειλεν τὸν Μουσταφάμπεην με 3.500 στρατοῦ διὰ

νά καταπνίξη τὴν ἐπανάστασιν καὶ σώσῃ τὴν πρωτεύουσάν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Μουσταφάμπεης διηλθεν μὲ τοὺς Ἀλβανούς του τὴν Δυτικὴν Στερεάν καὶ διὰ μέσου Μεσολογγίου ἀπεβίβασθη εἰς τὰς Πάτρας. Ἐκεῖ, ἀφοῦ διέλυσε τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐπολιόρκουν τὰ φρούρια τῶν Πατρῶν, Κορίνθου, Ναυπλίου καὶ Ἄργους, εἰσῆλθεν θριαμβευτὴς εἰς τὴν Τρίπολιν τὴν δὴν Μαῖου καὶ ἡ δύναμις τοῦ στρατοῦ του ἠυξήθη μὲ τὴν ἐκεῖ φρουρὰν εἰς 12 χιλιάδας.

Πληροφορηθεὶς τότε ὅτι τὸ κυριώτερον στρατόπεδον (ὄρδι) τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκετο εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἐπετέθη ἐναντίον του μὲ ἰσχυρόν ἱππικόν, ἰσχυρότατον πυροβολικόν καὶ μὲ ὅλη τὴν δύναμιν τοῦ στρατοῦ του.

Εἰς τὸ Βαλτέτσι εὐρίσκοντο 850 Ἕλληνες μὲ ἀργηγούς τὸν Ἥλιον καὶ Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, τὸν γηραιὸν Μητροπέτροβαν καὶ ἄλλους. Ἄν καὶ αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις δὲν ἠδύναντο νὰ συγκριθοῦν μὲ τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἄνδρας, ἐν τούτοις ἀντεστάθησαν ἥρωϊκῶς καὶ ἀπέκρουσαν ἀπὸ τὰ ὄχυρά των (ταμπούρια) τὰς ἐχθρικὰς ἐκείνας δυνάμεις.

Ἡ ἡμέρα διηλθεν χωρὶς κανὲν ἀποτέλεσμα καὶ ὁ Μουσταφάμπεης ἠναγκάσθη νὰ φέρῃ καὶ νέας ἐνισχύσεις. Ἡ θέσις τῶν Ἑλλήνων θὰ ἦτο τραγικὴ, ἐὰν τὴν νύκτα δὲν κατέφθανον ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πλαπούταν, ἐπὶ κεφαλῆς 1200 ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐνίσχυσαν τὰς δυνάμεις των. Τοιουτοτρόπως, ὁ Μουσταφάμπεης, τὴν ἄλλην ἡμέραν εὐρέθη μεταξὺ δύο πυρῶν καὶ διὰ νὰ μὴ κυκλωθῇ τελικῶς διέταξεν ὑποχώρησιν.

Οἱ Ἕλληνες τότε, ἀνακτήσαντες τὸ θάρρος των, ἐξῆλθον ἀπὸ τὰ ὄχυράματα καὶ κατεδίωξαν τοὺς υποχωροῦντας ἐχθρούς των. Ἐντὸς ὀλίγου, ἡ υποχώρησις του Μουσταφάμπεη μετετράπη εἰς ἄτακτον φυγὴν καὶ οἱ στρατιῶται του, διὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν σφαγὴν, ἐγκατέλιπον τὰ ὅπλα των καὶ κάθε ἄλλο πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἔφερον μαζὶ των, διὰ νὰ περιέλθουν ὅλα εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Τόσον κατὰ τὴν ἄμυναν ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἑλλήνων διεκρίθη ἡ γηραιὸς Μεσσήνιος ὀπλαρχηγὸς Μητροπέτροβας, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησεν ὡς νεώτερος ὄλων.

Ἡ πανωλεθρία τοῦ Μουσταφάμπεη κατὰ τὴν μάχην αὐτὴν ὑπῆρξεν ἄνευ προηγουμένου. Εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης ἐγ-

κατελείφθησαν ἄνω τῶν 700 νεκρῶν καὶ τραυματιῶν, δύο κανόνια, πολεμικαὶ σημαῖαι καὶ ἄφθονα ὄπλα.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ αὐτῆν, ὁ Μουσταφάμπεης, ἀφοῦ ἀνεσύνταξε τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ τοῦ, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου τὸ ὁποῖον εὐρίσκετο εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ Δολιανὰ, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἔστω καὶ μίαν μικρὰν νίκην.

Εἰς τὰ Δολιανὰ εὐρίσκετο ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος ἡ Νικηταρᾶς, ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρῶνη, μὲ 150 ἄνδρας. Ὁ γενναῖος αὐτὸς ὀπλαρχηγὸς κατῴρθωσε ν' ἀμυνθῇ 11 ὀλοκλήρους ὥρας, ἀποκρούσας ὅλας τὰς ἐχθρικὰς ἐπιθέσεις. Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ Ἕλληνες τῶν Βερβαίνων ἐνίκησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μουσταφάμπεη καὶ ἦλθον εἰς βοήθειαν τοῦ Σταματελοπούλου. Οἱ ἀμυνόμενοι ἐξηλθον τότε ἀπὸ τὰ ὀχυρώματα καὶ μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των ἀνέτρεψαν τὸν ἐχθρὸν καὶ τὸν κατεδίωξαν. Ἡ φυγὴ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐδῶ ἦτο τόσο ἄτακτος, ὅσον καὶ εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ὁ Νικηταρᾶς διέπρεπεν κατὰ τὴν ἔξοδον ἐξοντώσας διὰ τῆς σπάθης τοῦ ἀρκετὰς δεκάδας ἐχθρῶν τοῦ.

7. Ἀλωσις τῆς Τριπόλεως ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων

Αἱ νῖκαι αὐταὶ ἔδωσαν μεγάλῳ θάρρος καὶ αὐτοπεποίθησιν εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ κατέρριψαν τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ τακτικὸς στρατὸς τοῦ ἐχθροῦ δὲν ἠδύνατο νὰ νικηθῇ ὑπὸ ἀτάκτου στρατοῦ, ὅπως ἦτο ὁ στρατὸς τῶν Ἑλλήνων.

Ἐσυνεχίσθη λοιπὸν ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως καὶ κατέστη ἀκόμῃ στενωτέρα. Κατέλαβον τὴν γραμμὴν τῶν Τρικόρφων καὶ κατὰ μῆνα Ἰούλιον, οἱ πολιορκηταὶ εἶχον φθάσει ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως.

Οἱ πολιορκούμενοι ἤρχισαν τότε νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἔλλειψιν νεροῦ καὶ τροφῶν, ὁ δὲ στρατὸς εἶχεν ἔλλειψιν πολεμοφοδίων. Οἱ Ἕλληνες δέ, διὰ νὰ καταστήσουν τὴν πολιορκίαν ἀκόμῃ αἰσθητήν, κατεσκεύασαν ἔξω τῶν τειχῶν τάφρον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ κάθε ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων.

Ὁ ἄμαχος πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἤρχισε τότε νὰ γογγύζῃ κατὰ τῆς φρουρᾶς καὶ νὰ ζητῇ συνηκολόγησιν καὶ παράδοσιν. Κατὰ τὸν Σεπτέμβριον ἡ κατάστασις ἦτο τόσο ἀπελπιστικὴ ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ἀπὸ τὰς ἐπιδημίας αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐν-

σκήψει, ὥστε ἡ Ἀλβανικὴ φρουρὰ ἤρχισε νὰ κάνη μυστικὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες ἔμειναν σύμφωνοι νὰ ἀναχωρήσουν οἱ Ἀλβανοὶ μὲ τὰ ὄπλα τῶν καὶ εἰς τὴν πόλιν ἔμειναν στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου.

Τὴν πρωΐαν τῆς 23ης Σεπτεμβρίου, 50 Ἑλληνες στρατιῶται κατῴρθωσαν, πατώντες ὁ ἕνας εἰς τοὺς ὤμους τοῦ ἄλλου, ν' ἀναρριχηθοῦν ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ ν' ἀνοίξουν τὰς πύλας τῆς πόλεως. Οἱ Ἑλληνες εἰσώρμησαν ἀκάθεκτοι καὶ κατέβαλλον τὴν τालαιπωρημένην φρουρὰν καὶ ἀπελευθέρωσαν τοὺς κρατουμένους ὁμήρους.

Τοιοιτοτρόπως τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη εἶχεν κατὰ γράμμα ἐκτελεσθῇ καὶ ἐπιτύχει. Ἡ Πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου εἶχεν κυριευθῇ καὶ ὁ ἀντίκτυπος ἐκ τῆς ἀλώσεως ἔφερεν μέγα ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς Ἑλληνας καὶ μεγάλην ἀπαγοήτευσιν εἰς τοὺς κατακτητὰς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην σου ὅλας τὰς ἱστορικὰς τοποθεσίας τὰς ὁποίας ἔμαθες εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον καὶ ἀνάφερε τὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔλαβον εἰς αὐτὰς χώραν.

2) Σημείωσε ὅλα τὰ ἱστορικὰ ὀνόματα τοῦ παρόντος κεφαλαίου μὲ τὸ ἱστορικὸν γεγονὸς τὸ ὁποῖον συνδέεται τὸ ὄνομα.

3) Νὰ εὕρης εἰκόνας τῶν ἡρώων διὰ τὸ λεύκωμά σου.

4) Νὰ διαβάσης κάτι ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σπύρου Μελά «ὁ Γέρος τοῦ Μοριά» διὰ τὸν Κολοκοτρώνην.

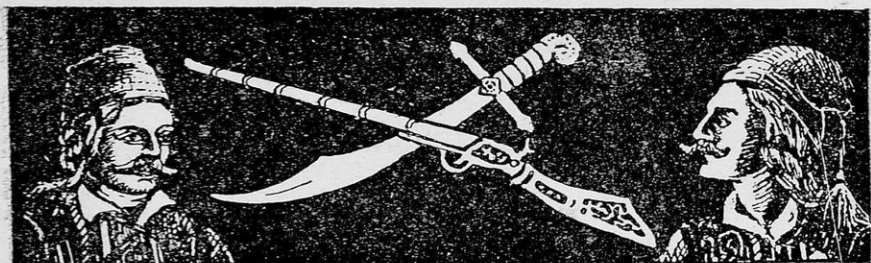
5) Νὰ διαβάσης κάτι ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σπύρου Μελά «Ματωμένα Ράσα» διὰ τὸν Παπαφλέσσα.

6) Νὰ ζητήσης νὰ μάθης τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτου τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατριάρχην Γρηγόριον Ε΄

7) Πῶς κρίνετε ἐσεῖς τὸν Κολοκοτρώνην;

8) Διατί εὐδοκίμησε ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον;

9) Ποῖα ἄλλα ἱστορικὰ γεγονότα προέτρεξαν τῆς ἱστορικῆς 25ης Μαρτίου;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεάν ἤρχισεν ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου. Πρῶτος, ὁ ὀπλαρχηγὸς τῆς Ἀμφίσσης Πανουργιάς ἐπανεστάτησεν καὶ ἐπολιόρκησεν τὴν φρουρὰν εἰς τὸ φρούριον τῆς Ἀμφίσσης. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἡ φρουρὰ παρέδωσε τὰ ὅπλα τῆς καὶ οἱ Ἕλληνες ἐώρτασαν τὴν πρώτην νίκην τῶν εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Πανουργιά ἐμιμήθη καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τοῦ Λιδωρικίου Σκαλτσᾶς, ὁ ὁποῖος ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἠνάγκασε τὴν

Ἀθανάσιος Διάκος

φρουρὰν νὰ παραδῶσῃ τὰ ὅπλα.

Τὴν 30ὴν Μαρτίου καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς τῆς Λεβαδείας Ἀθανάσιος Διάκος, ἀφοῦ ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστά-

σεως, ἠνάγκασε τὴν φρουρὰν τῆς πόλεως, μετὰ ἀπὸ πενθήμερον ἄμυναν, νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Τὸν Διάκον ἐμιμήθη καὶ ὁ Δυοβουνιώτης εἰς τὴν Λοκρίδα.

Τοιουτρόπως ὁλόκληρος ἡ Στερεὰ ἐπανεστάτησε καὶ αὐτὸ ἐδῶσε μεγάλον ἐνθουσιασμόν εἰς τοὺς Ἑλληνας τῆς Πελοποννήσου.

Ὅμηρ Βρυώνης

Ὁ Χουρσίτ πληροφορηθεὶς καὶ αὐτὸ τὸ γεγονός, ἠναγκάσθη νὰ ἀποστείλῃ νέον στρατὸν μὲ τὸν Ὀμὲρ Βρυώνην καὶ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ. Ὁ στρατὸς αὐτὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 9 χιλιάδας πεζοὺς καὶ ἀρκετὸν πυροβολικόν. Ἐλαβε δὲ τὴν ἐντολὴν νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Στερεὰν ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀφοῦ θὰ κατατέπνιγε τὴν ἐπανάστασιν τῆς Στερεᾶς θὰ κατήρχετο, μέσῳ Ἰσθμοῦ, εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐνισχῇ ἐκεῖ τὸν Μουσταφάμπεην.

Οἱ δύο πασάδες ἐφθασαν εἰς τὴν Λαμίαν τὴν

18ην Ἀπριλίου, ἀφοῦ ἐνισχύθησαν καὶ μὲ 500 ἵππεις, καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ βαδίσουν εἰς τὰ μέρη ὅπου εἶχαν σημειωθῇ ἐπαναστατικὰ κινήματα.

Οἱ Ἕλληνες ἐθορυβήθησαν καὶ ἔσπευσαν νὰ καταλάβουν ἐπικαίρους θέσεις διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν τῆς Λαμίας. Ὁ Πανουργιᾶς κατέλαβεν τὴν Χαλκομάταν, ὄχυρόν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῶν Σαλώνων. Μετὰ τοῦ Πανουργιᾶ συνετάχθη καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σαλώνων Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφός του ερομόναχος Παπαγιάννης.

Ὁ Δυοβουνιώτης κατέλαβεν τὴν γέφυραν τοῦ Γοργοποτάμου καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ ποτά-

μοῦ (γέφυρα Ἀλαμάνας), ἀπὸ τὴν ὁποῖαν θὰ διήρχετο ὁ Ὀμέρ, ὁ ὁποῖος θὰ ὤδευεν πρὸς Βοιωτίαν.

Ὁ Ὀμέρ Βρυώνης ἀφοῦ ἐχώρισε τὸν στρατὸν τοῦ εἰς δύο φάλαγγας, ἐπετέθη ταυτοχρόνως κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Σκόπός του ἦτο νὰ ἀπομονώσῃ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς διὰ νὰ μὴ ἡμποροῦν νὰ βοηθήσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς Χαλκομάτας διεσκορπίσθησαν ἀμέσως, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντικρούσουν τὴν σφοδρὰν ἐπίθεσιν τῶν ἐχθρῶν τῶν. Ὁ Πανουργιᾶς ἐτραυματίσθη σοβαρῶς καὶ ἐφονεύθησαν συγχρόνως ὁ ἐπίσκοπος Ἡσαΐας καὶ ὁ ἀδελφός του Παπαγιάννης.

Ἐλεύθερος πλέον ὁ στρατὸς τοῦ Βρυώνη συνηνώθη μὲ τὴν δευτέραν φάλαγγα καὶ οὕτως ἠνωμένος ἐπετέθη κατὰ τῆς γεφύρας τῆς Ἀλαμάνας τὴν ὁποῖαν ἐφύλασσαν ὁ Ἀθανάσιος Διάκος.

α) Ἀθανάσιος Διάκος

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος ἦτο ἡ ὠραιότερα μορφή τῆς Ἐπαναστάσεως χάρις εἰς τὰ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ χαρίσματα τὰ ὁποῖα εἶχε.

Πατὴρς του ἦτο ἡ Μουσουνίτσα τῆς Δωρίδος. Ἀπὸ μικρὸς ἤθελε νὰ γίνῃ κληρικός καὶ εἶχε χειροτονηθῇ διάκος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὴν προσωνυμίαν του, ἐνῶ τὸ πραγματικὸν τοῦ ὄνομα ἦτο Μασαβέτας.

Ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἔτυχε νὰ ἔχῃ προστριβὰς μὲ τὸν κατακτητὴν, (κάποτε ἐφόνευσε κάποιον μπέην) ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ κλέφτης εἰς τὰ βουνὰ καὶ τὸ ὄνομά του ἔγενεν γνωστὸν εἰς ὅλην τὴν Ρούμελην. Κατόπιν ὑπηρέτησεν ὡς ἀρματολὸς τοῦ Ἀλή πασᾶ καὶ ἐκεῖ ἐδιδάχθη πολλὰ ἀπὸ τοὺς κλέφτας καὶ ἀρματολούς τοὺς ὁποῖους ἐγνώρισεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Τυράννου. Ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς πρώτους Φιλικούς καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐπαναστάσεως εὐρέθη μὲ ἰδικὸν τοῦ πολεμικὸν σῶμα.

Μὲ τὸ σῶμα αὐτὸ - 48 ἄνδρες ἐν ὄλῳ - ἐφύλαττεν τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ, τοποθεσία εἰς τὴν ὁποῖαν πρὸ 2.500 ἑτῶν ἐφύλαττεν καὶ ὁ βασιλεὺς Λεωνίδας τῆς Σπάρτης.

Ὁ ἐχθρὸς ἐπετέθη μὲ ὅλην τὴν σφοδρότητα καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκράτησαν τὴν ἀντίστασιν τρεῖς ὀλοκλήρους ὥρας. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἦσαν τόσοι πολλοί, ὥστε οἱ ὑπερασπισταὶ τῆς

γεφύρας ἤρχισαν νὰ πίπτουν ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον. Ὁ Διάκος ἀπέμεινε μὲ ὀλίγους ἄνδρας του καὶ ἐξηκολούθει νὰ μάχεται ὡς λέων. Τὰ πολεμοφοδιά του ἔλλειψαν καὶ ἤρχισε τότε νὰ μάχεται, μὲ γυμνὴν σπάθην. Εἰς τὸ τέλος ὁμῶς ἤχηρ-
στεύθη καὶ αὐτὴ καὶ οἱ ἐχθροὶ κατάρθωσαν νὰ τὸν συλλάβουν ζῶντα.

Ὅταν ὠδηγήθη ἐμπρὸς εἰς τὸν πασάν, ὁ Ὅμερ Βρυώνης ἐθαύμασε τὴν ὠραιότητα τοῦ προσώπου του καὶ τὴν ἀνδρείαν του καὶ διὰ τοῦτο τοῦ ἐπρότεινε νὰ προσκυνήσῃ διὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του.

Ὁ ὑπερήφανος ὁμῶς ἐκεῖνος Ρουμελιώτης ἥρως ἀπήντησε εἰς τὸν Ὅμερ Βρυώνην :

— Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, γραικὸς θενὰ πεθάνω. . .

Ὁ πασὰς ὠργίσθη μὲ τὴν ἀπάντησιν καὶ διέταξε νὰ θανατωθῇ κατὰ πρωτότυπον τρόπον. Νὰ καὶ δηλαδὴ ζωντανὸς διὰ νὰ παραδειγματισθοῦν οἱ ἄλλοι.

Ὁ Διάκος ἤκουσε ἀτάραχος τὴν καταδίκην του καὶ δὲν παρεπονέθη. Μόνον, ὅταν ὠδηγεῖτο εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου του, ἐκύτταξε γύρω τὴν Φύσιν μὲ τὸ βλέμμα του καὶ εἶπεν :

»Γιὰ ἰδὲς καιρὸ πρὸς ἐδιάλεξε ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ

»Τώρα ποὺ ἀνοίγουν τὰ κλαδιά καὶ βγάξῃ ἡ γῆ χορτάρι. . .

Οἱ ἐλεύθεροὶ Ἕλληνες ἀργότερον εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔστησαν ἀνδριάντα εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Λαμίας.

β) Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς

Τὸ μαρτύριον τοῦ Διακού συνεκίνησεν βαθύτατα τοὺς Ἕλληνας καὶ ἰδίως τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Μετὰ τὴν πρώτην ἀποτυχίαν των, ἀνεσυγκρότησαν τὰς δυνάμεις των καὶ κατέλαβον τὴν ὁδὸν τῆς Ἀμφίσσης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ διήρχετο πιθανὸν ὁ Ὅμερ Βρυώνης.

Καὶ πράγματι, ὁ Βρυώνης ἀφοῦ ἀνεπαύθη ὀλίγον εἰς τὴν Λαμίαν, ἐξεκίνησε τὴν 7ην Μαΐου διὰ νὰ καταλάβῃ καὶ τὴν Ἀμφισσαν.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν κατέφθασεν εἰς τὴν Στερεὰν ὁ ὀπλαρχηγὸς Ὁδυσσεὺς Ἀνδροῦτσος μὲ 120 ἄνδρας.

Ὁ Ἀνδρουτσος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου ὀπλαρχηγοῦ Γεωργίου Ἀνδρουτσου διὰ τὸν ὁποῖον ἐκάμαμεν ἤδη λόγον. Εἶχε χρηματίσει ἄρματολὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ ἦτο συνομήλικος καὶ φίλος τοῦ Διάκου, Εἶχε γεννηθῇ εἰς τὴν Ἰθάκην τὸ 1788 καὶ εἶχε πολλὰ σωματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματα. Ἦτο βραχὺς τὸ ἀνάστημα καὶ εἶχε παχειὰ φρύδια καὶ δασὺ στήθος. Ἦτο τόσον ταχὺς εἰς τοὺς πόδας ὥστε ἠδύνατο νὰ ξεπεράσῃ τὸν ταχύτερον ἵππον.

Ὅτε ἐξεργάγῃ ἡ ἐπανάστασις εὐρίσκετο εἰς τὴν Ἠπειρον, πολεμῶν ὡς σύμμαχος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐγκατέλειπεν ὁμῶς τὸν Τύραννον καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Εὐρυτανίαν καὶ Ἀκαρνανίαν.

Ὅταν ἔμαθε διὰ τὸν θάνατον τοῦ Διάκου ἦλθε καὶ συνηνώθη μὲ τὸν Πανουργιᾶν καὶ τὸν Δουβουνιώτην.

Εἰς τὸ συμβούλιον τῶν ἀρχηγῶν ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ Ὀδυσσεὺς καταλάβει τὸ «χάνι τῆς Γραβιάς», ἕναν πλινθόκτιστον οἰκίσκον ὁ ὁποῖος

εὐρίσκετο ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Λαμίας - Ἀμφίσσης. Οἱ ὑπόλοιποι ἀρχηγοὶ κατέλαβον τὰ γύρω ὑψώματα τῆς Γκιώνας.

Ὁ Ὀδυσσεὺς εἰσηλθεν εἰς τὸ χάνι μὲ 120 γενναίους πολεμιστὰς καὶ ἀφοῦ ἔκλεισε διὰ λίθων τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα, ἤνοιξεν πολεμίστρες καὶ ἀνέμενεν τὴν διέλευσιν τῶν ἐχθρῶν του. Μετ' ὀλίγον ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Βρυῶνι καὶ ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῆς ἐπορεύετο ἕνας ἔφιππος δερβίσης.

Ὁ Ὀδυσσεὺς τότε τὸν ἠρώτησε εἰς Ἀλβανικὴν γλῶσσαν: «Ποῦ πᾶς Δερβίση μου».

— Πηγαίνω νὰ σφάξω τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Προφήτου, ἦτο ἡ

Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος

ἀπάντησις ἐκείνου. Δὲν ἐπρόφθασεν ὁμῶς νὰ τελειώσῃ τὸν λόγον τοῦ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ μίαν σφαῖραν τὸν ἔρριψε νεκρὸν κάτω.

Ἡ μάχη ἤρχισεν τότε φοβερὴ καὶ φονικὴ, ματαίως δὲ οἱ ἐχθροὶ προσεπάθησαν νὰ κυριεύσουν τὸ χάνι. Ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ ἡμύνοντο καὶ οὐδεμίαν βολὴν τῶν ἡστόχει. Ἄνω τῶν 300 νεκρῶν εἶχον ὡς ἀπώλειαν οἱ ἐχθροὶ μας.

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης διέταξεν τότε νὰ μεταφερθῇ ἐσπευσμένως ἓνα κανόνι ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁμῶς ἐνύκτωσε καὶ μὲ μίαν ἡρωϊκὴν ἔξοδον τοῦ Ὀδυσσέως, διὰ μέσου τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, κατῶρθωσαν νὰ φθάσουν οἱ ἡρωϊκοὶ ἐκεῖνοι πολεμισταὶ εἰς τὰ ὑψώματα τῆς Γκιώνας μὲ μόναν ἀπώλειαν δύο νεκροὺς καὶ δύο τραυματίας.

Τὸ κατῶρθμα αὐτὸ τοῦ Ὀδυσσέως τὸν ἐδόξασε πολὺ ἢ δὲ Γραβιὰ ἔμεινεν ἱστορικὴ ἀπὸ τὸ περίφημον ἐκεῖνο χάνι τὸ ὁποῖον καὶ ἐξυμνήθη.

« Μὲ λένε χάνι τῆς Γραβιάς, γιὰ χάνι μὲ εἶχαν κτίσει

• Μὰ ὁ γυιὸς τοῦ Ἀνδρούτσου μ' ἔκανε τῆς δόξας ρημοκλήσι».

γ) Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν

Ὁ Ὅμηρ Βρυώνης ἀνέκοψεν ἀμέσως τὴν πορείαν τοῦ πρὸς τὴν Ἀμφισσαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λαμίαν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐστράφη πρὸς τὴν Λεβιάδειαν καὶ ἀφοῦ τὴν ἐκυρίευσεν ἐπροχώρησε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Εὐβοίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἐσκέπτετο νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐζήτησεν προηγουμένως ἐνισχύσεις.

Ἐντὸς ὀλίγου κατέφθασεν ὁ Μπαῖράμ πασᾶς μὲ 8 χιλιάδας ἄνδρας καὶ οἱ δύο στρατοὶ ἠνωμένοι ἐπροχώρησαν διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ προχωρήσουν διὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς, Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσος καὶ τὸ πρωτοπαλλήκαρόν του Γκούρας, ἀπεφάσισαν νὰ καταλάβουν τὰ Βασιλικὰ μὲ 1600 ἄνδρας διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν ἐχθρὸν νὰ περάσῃ τὴν κοιλάδα ἢ ὁποῖα φέρει ἀπὸ τὴν Λαμίαν εἰς τὴν Ἀταλάντην.

Τὴν 21ην Αὐγούστου ἐφάνη ὁ ἐχθρικός στρατὸς νὰ εἰσέρ-

χεται εἰς τὴν κοιλάδα αὐτὴν καὶ οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν ἀμέσως τὴν ἐπίθεσιν τῶν. Ἡ μάχη ἣ ὁποία συνήφθη ἦτο τρομερὴ καὶ οἱ ἐχθροὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Λαμίαν μὲ βαρυτάτας ἀπώλειας. Κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἐγκατέλειψαν χιλίους νεκροὺς, 18 σημαίας, 800 ἵππους, 2 κανόνια καὶ ἄφθονα τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια.

Ἡ νίκη αὕτῃ τῶν Βασιλικῶν ἀνεπτέρωσε τὸ θάρρος καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ὁ Μπαῖραμ πασᾶς ὀπισθοχώρησαν εἰς τὴν Λαμίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐγκαταλείποντες τὸ σχέδιόν τῶν περὶ ὑποταγῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου.

2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἐκαθυστέρησεν κάπως. Αἰτία τῆς καθυστέρήσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ἄμεσος ἐπικοινωνία αὐτῆς μὲ τὴν Ἡπειρον ὅπου εὕρσκετο ὁ Χουρσίτ πασᾶς καὶ ἐπὶ τὰ ἀκόμῃ στρατιὰ τοῦ Σουλτάνου.

Παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους αὐτοὺς, ὁ Μεσολογγίτης ὀπλαρχηγὸς Δημήτριος Μακρῆς ἀπὸ τὸν Ζυγόν, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὸν Μάιον τοῦ 1821 καὶ τὸ παράδειγμά του τὸ ἐμιμήθησαν ὁ Βλαχόπουλος εἰς τὸ Ἀγρίνιον καὶ οἱ ὀπλαρχοὶ Ναυπάκτου, Βονίτσης, Ξηρομέρου καὶ Καρπενησίου.

Ὁ Χουρσίτ ἀπέστειλε τότε ἐναντίον τῶν τὸν Ἰσμαὴλ πασᾶν μὲ ἀρκετὸν στρατόν, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες τὸν ἀπέκρουσαν εἰς τὸ χωρίον Κόμπότι.

Ὁ Ἰσμαὴλ ἔπαθε πολλὰς φθοράς καὶ δὲν κατάρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι Μεσολογγίου. Τοιοῦτοτρόπως ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἀνενόχλητοι τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ ἀγῶνος.

3. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Θεσσαλίας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἡ χώρα τῶν, χώρα πεδινή, ἦτο τὸ κέντρον τῶν κατακτητῶν ὅπου εἰς τὰς ἀπεράντους πεδιάδας τῆς ἐξέτρεφον τοὺς ἵππους καὶ συγκέντρωνον τὰ σιτηρὰ τῶν. Ἡ Λάρισσα ἦτο ὅτι ἡ Τρίπολις διὰ τὴν Πελοπόννησον.

Παρ' ὅλας ὁμως τὰς δυσκολίας αἱ ὁποῖαι ἐνεφανίζοντο, ἡ Θεσσαλία δὲν ὑστέρησεν εἰς τὸν Ἑθνικὸν Ἀγῶνα. Ἐπανεστάτησε καὶ αὐτὴ μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν διδάσκαλον τοῦ Γένους Ἄνθιμον Γαζῆν καὶ τὸν ἄρματολὸν τοῦ Πηλίου Μπασδέκη ν.

Ὁ Ἄνθιμος Γαζῆς εἶχε γεννηθῇ εἰς τὸ χωρίον Μηλιᾶς τοῦ Πηλίου τὸ 1758. Ἐσπούδασε εἰς τὸ περίφημον σχολεῖον τῆς Ζαγοράς καὶ μετέβη κατόπιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ συμπληρώσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν μεγάλην Σχολὴν τοῦ Γένους. Ἐκεῖ ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ Πατριάρχου Ἀρχιδιάκονος καὶ ἐτέθη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Πατριαρχείου. Ἀργότερον, ὁ Γαζῆς μετέβη εἰς τὴν Βιέννην ὅπου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐκεῖ παροικίας ἀνέπτυξεν ἀξιόλογον ἐθνικὴν δρᾶσιν.

Υἡφρξεν καὶ αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς Φιλικοὺς καὶ κατεῖχεν μάλιστα ἐξέχουσαν θέσιν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπαναστάσεως εὗρίσκετο εἰς τὰ χωρία τοῦ Πηλίου. Ἐκεῖ, κατόπιν συνεννοήσεώς του μὲ τὸν ἄρματολὸν Μπασδέκην, ἐκήρυξαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μαγνησίαν. Ἡ ἐπανάστασις κατ' ἀρχὰς προώδευσεν. Ὅταν ὁμως ἐναντὶον τῶν ἐπαναστατῶν ἐστάλῃ ὁ Δράμαλης κατεπνίγη. Τοιουτοτρόπως κάθε ἄλλη ἐπαναστατικὴ ἐνέργεια ἐσταμάτησε καὶ οἱ κατακίηται ἦσαν κύριοι ἀπόλυτοι τῆς Θεσσαλίας.

4. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Μακεδονίαν

Καὶ ἡ Μακεδονία δὲν προσεφέρετο δι' ἐπανάστασιν διότι ἦτο πλησίον τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ διότι ἡ πρωτεύουσά της Θεσσαλονίκη ἦτο μεγάλον στρατιωτικὸν κέντρον. Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Μακεδονία εἰσηλθεν μὲ μεγάλον ἐνθουσιασμὸν εἰς τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ὁ πλούσιος ἔμπορος τῶν Σερρῶν Ἐμμανουὴλ Παπᾶς, ὁ ὁποῖος ἦσκει μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τοὺς Χριστιανοὺς καὶ τοὺς ξένους τῆς Μακεδονίας.

Ὁ Παπᾶς ἦτο μυημένος Φιλικὸς καὶ εἶχεν προετοιμάσει διὰ χρημάτων τὸν ἀγῶνα. Ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τὰς πρᾶμονάς τῆς ἐπαναστάσεως εὗρέθη μὲ ἰδικὸν του στρατιωτικὸν σῶμα. Τὴν ἐπανάστασιν τὴν ἐκήρυξεν τὴν 16ην Μαΐου εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ οἱ ἐπαναστάται ὠρκίσθησαν νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος.

“Όταν ἐπληροφορήθη τὴν εἴδησιν ὁ Γιουσούφ Μπέης τῆς Θεσσαλονίκης διέταξε ἀντίποινα ἐναντίον τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν Προκρίτων τοὺς ὁποίους ἐκράτει ὡς ὁμήρους. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐπτόησεν καθόλου τοὺς Ἑλληνας τῆς Μακεδονίας. Μὲ κέντρον τὸ “Αγιον” Ὅρος, ἀνεκήρυξαν τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶν ὡς Γενικὸν Προστάτην καὶ Ἀρχηγὸν καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα. Εἰς τοὺς ἐπαναστάτας προσετέθησαν καὶ 2 χιλιάδες μοναχοὶ τοῦ Ἀ γ ί ο υ Ὅρους οἱ ὁποῖοι ἔκριναν καλὸν νὰ δράξουν καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα ὑπὲρ τῆς Πατρίδος.

Ἐναντίον τῶν ἀπεστάλη ὁ Μπαῖράμ πασᾶς, προτοῦ ἀκόμη κατέλθῃ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Συνήντησεν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὰς κωμοπόλεις Β α σ ι λ ι κ ᾶ καὶ Γ α λ ᾶ τ σ ι α καὶ ἔδωκε μαζί τῶν φοβερὰν μάχην. Οἱ Ἕλληνες ὀπισθοχώρησαν καὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὸ “Αγιον” Ὅρος. Ὁ Μπαῖράμ τότε προέβη εἰς ἀντίποινα καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Κασσάνδρας καὶ τοῦ Ἀγίου Ὅρους ἔμειναν δι’ ἓν ἔτος ἐπαναστατημένα.

Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος, ὁ νέος πασᾶς τῆς Θεσσαλονίκης Ἀμποῦλ - Ἀβούδ διέταξε γενικὴν ἔφοδον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν καὶ κατέστρεψε τὴν χώραν. Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς τότε ἀπεφάσισε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ὑδραν διὰ νὰ ζητήσῃ ἐνίσχυσιν. Καθ’ ὁδὸν ὅμως ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν μεγάλην του λύπην. Τὸ σῶμα του ἐτάφη μὲ μεγάλας τιμὰς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας τῆς νήσου καὶ ἡ ἑλευθέρα Πατρίς ἀργότερον ἐνέγραψεν τὸ ὄνομά του εἰς τοὺς Πρωτεργάτας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐλευθερίας.

ΤΟ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἐμ. Παπᾶ, ἐπανεστάτησαν καὶ οἱ πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ Ζαφειράκης, Γάτσος καὶ Καρατάσος εἰς τὴν Κεντρικὴν καὶ Δυτικὴν Μακεδονίαν, μὲ κέντρον δράσεως τὴν πόλιν τῆς Ναούσης.

Ὁ Ζαφειράκης ἦτο ἓνας ἐκ τῶν προκρίτων τῆς πόλεως καὶ λόγῳ τῆς μεγάλης του περιουσίας εἶχεν κτίσει εἰς τὴν Νάουσαν σχολεῖα καὶ εἶχε κάμει διάφορα δημόσια ἔργα. Τὴν 22αν Φεβρουαρίου 1822 ἐξήγειρε τὸν λαὸν τῆς πόλεως εἰς ἐπανάστασιν καὶ μετὰ τὴν δοξολογίαν ἠνάγκασε τὴν φρουράν τῆς πόλεως νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα. Οἱ ἐπαναστάται τότε ἐβάδισαν κατὰ τῆς Βερροίας καὶ τῶν Γιαννιτσῶν, ἀλλὰ καθ’ ὁδὸν καὶ εἰς τὴν μονὴν Δ ο β ρ ᾶ συνεκρούσθησαν μὲ ἐχθρικὴν δύναμιν ἐκ 4 χιλιά-

δων στρατιωτῶν τὴν ὁποῖαν ἐνίκησαν καὶ διεσκόρπησαν.

Ὁ Ἀμπούλ Ἀβούδ ἠτοίμασε τότε νέον στρατὸν ἐκ 16 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ τὸν ἀπέστειλεν νὰ καταστρέψῃ τὴν Νάουσαν. Εἰς τὸν στρατὸν ἐκείνον προσετέθη καὶ ἓνας ἀναρίθμητος συφερτός ἀποτελούμενος ἐξ Ἑβραίων καὶ Ἀθιγγάνων μὲ σκοπὸν τὴν λεηλασίαν τῆς πόλεως.

Οἱ γενναῖοι κάτοικοι ὑπερησπίσθησαν τὴν πόλιν των καὶ ἡ ἄμυνά των ἐκράτησεν 10 ἡμέρας. Οἱ ἐχθροὶ ὅμως ἐνισχύθησαν ἐνῶ οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἄνευ βοηθείας. Τότε, καὶ κατὰ τὴν Πέμπτην τοῦ Πάσχα, οἱ ἐχθροὶ μὲ μίαν γενναίαν ἐπίθεσιν ἀνέτρεψαν τὴν ἄμυναν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ τί ἐπηκολούθησεν δὲν περιγράφεται. Ἡ πόλις ἐκάη ἀφοῦ πρῶτον ἐληλατήθη ἀπὸ τὸν συρφετὸν τῶν Ἑβραίων καὶ Ἀθιγγάνων. Οἱ ἡρώϊκοὶ ὑπερασπισταὶ τῆς ἐσφάγησαν ἀπὸ τοὺς ἐξηγριωμένους στρατιώτας. Πολλοὶ ὀλίγοι κατῴρθωσαν νὰ σωθοῦν φεύγοντες διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν πολεμοῦντες.

Ὁ πρόκριτος Ζαφειράκης καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον τῶν ἐχθρῶν εἰς τὴν Νάουσαν ἠμύνητο εἰς τὸν ὀχυρωμένον Πύργον του. Ἡ ἄμυνά του ἐκράτησεν ἀρκετὰς ἡμέρας. Μὴ βλέπων ὅμως ἐλπίδα σωτηρίας, ἐπεχείρησεν ἕξοδον καὶ διεσώθη διὰ νὰ φονευθῇ ἀργότερον εἰς ἄλλην μάχην.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ πύργου, οἱ ἐχθροὶ περιεκύκλωσαν πολυἀρίθμητα γυναικόπαιδα τὰ ὁποῖα εἶχον καταφύγει εἰς ἓνα ὕψωμα πλησίον τῶν καταρρακτῶν τῆς Ναούσης. Ὅταν εἶδον τὸν κίνδυνον καὶ ἔχασαν πᾶσαν ἐλπίδα, διὰ νὰ μὴ αἰχμαλωτισθοῦν αἱ γενναῖαι ἐκεῖναι γυναῖκες, ἐμιμήθησαν τὸ παράδειγμα τοῦ Ζαλόγγου. Ἀφοῦ ἔρριψαν τὰ τέκνα των ἀπὸ τὸ βάραθρον εἰς τὰ νερά τοῦ καταρράκτου, ἔστησαν χορὸν ὅπως καὶ αἱ Σουλιώτισσαι καὶ ἐπνίγησαν καὶ ἐκεῖναι.

5. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Κρήτην

Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Κρήτην ἤρχισε τὸν Μάϊον τοῦ 1821 ἀπὸ τὴν δυτικὴν πλευρὰν καὶ ταχέως ἐξηπλώθη εἰς ὅλην τὴν Μεγαλὸνησον, παρ' ὅλον ὅτι κατείχετο ἀπὸ πολυἀρίθμους ἐχθροὺς καὶ αἱ πόλεις Ἡράκλειον, Ρέθυμνον, Χανιά κλπ. ἦσαν μεγάλα στρατιωτικὰ κέντρα.

Ἐνας ἐκ τῶν πρώτων ἐπαναστατῶν ἦτο καὶ ὁ ἡγούμενος

της μονῆς Πρέβελη - Ρεθύμνου Μελχισεδέκ Τσουδερός καὶ κέντρον τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ περιοχὴ τῶν Σφακιῶν. Οἱ κατακτηταὶ ἐκλείσθησαν ἀμέσως εἰς τὰ φρούρια ἀφοῦ προέβησαν εἰς φοβεράς ἀντεκδικήσεις. Κατόπιν ἐζήτησαν ἐνίσχυσιν καὶ προσεπάθησαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐστάθῃ ἀδύνατον.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος ἐπώπτευεν τὴν ἐπανάστασιν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου ἀπέστειλεν ἀμέσως ἀντιπρόσωπον εἰς τὴν Μεγαλόνησον, ἀλλὰ ὁ ἀντιπρόσωπος ἐκεῖνος, ἐπεὶ δὲν ἐγνώριζεν τὴν ψυχολογίαν τῶν Κρητῶν ἤλθεν ἀμέσως εἰς ρῆξιν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς της. Οἱ ἐχθροὶ ἐξεμεταλλεύθησαν τὰς φιλονεικίας αὐτὰς καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς Αὐγύπτου κατῴρθωσαν νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης.

6. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Κύπρον

Καὶ ἡ μεγαλόνησος Κύπρος, τὸ ἐλληνικώτατον αὐτὸ νησιὶ τὸ ὁποῖον κατέχουν σήμερον οἱ Ἄγγλοι, δὲν ὑστέρησεν καθόλου κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Γένους.

Ὅπως γνωρίζομεν, ἡ Κύπρος ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο Ἑλληνικὴ καὶ ἀπετέλει ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς ἐνδόξου Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Φραγκοκρατίας εἶχεν καταληφθῇ ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου περὶ τὸ ἔτος 1570.

Μὲ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως, δὲν διέφυγε τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου. Εἰς τὰ ἀντίποινα τὰ ὁποῖα διέταξε συμπεριέλαβεν καὶ τὴν μαρτυρικὴν νήσον.

Κατὰ μῆνα Ἰούλιον τοῦ 1821 ἐμαρτύρησεν ὁ μητροπολίτης Κυπριανὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ καθὼς καὶ ὅλοι οἱ πρόκριτοι περὶ τοὺς 70 ἐν συνόλῳ, κατὰ τὸν ἀγριώτερον τρόπον.

Τοιοῦτοτρόπως, ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλληνικῆς αὐτῆς νήσου ἐζήτουν τὴν ἐλευθερίαν των καὶ τὴν ζητοῦν ἀκόμη μέχρι σήμερον ἀπὸ τοὺς κατακτητάς των.

7. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου

Εἰς ἄλλον κεφάλαιον τῆς Ἱστορίας] μας (ἐμάθομεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἂν καὶ ὑπόδουλος, εἶχεν ἐν τούτοις κατορθώσει νὰ ἔχῃ μεγάλον ἐμπορικὸν στόλον. Ἀπὸ ὅλας τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος, αἱ τρεῖς νῆσοι Ὑδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, κατὰ τὰς παραμονάς τῆς ἐπαναστάσεως, διέθετον 176 ἐξοπλισμένα πλοῖα ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 92 ἦσαν τῆς νήσου Ὑδρας.

Εὐθὺς μετὰ τὴν κήρυξιν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ αἱ τρεῖς νῆσοι ἐτάχθησαν μὲ τὸ μέρος τῆς Πατρίδος καὶ διέθεσαν τὸν στόλον τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῆς.

Τὸ παράδειγμά των τὸ ἠκολούθησαν καὶ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου. Τοιουτοτρόπως ἐπανεστάτησαν αἱ Κυκλάδες, ἡ Σάμος, ἡ Δωδεκάνησος κλπ.

Μεταξὺ τῶν πλοιάρχων οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα συγκαταλέγονται καὶ ἡρώϊκαι γυναῖκες θαλασσομάχοι, ὅπως ἡ Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα καὶ ἡ Μαντῶ Μαυρογένους.

Ἡ πρώτη ἦτο Σπετσιώτισσα τὴν καταγωγὴν καὶ ἐξώπλισε μὲ ἰδικὰ τῆς χρήματα 4 πλοῖα. Μὲ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἐφρούρει τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου, ὑποστηρίζουσα τοιουτοτρόπως ἀπὸ θαλάσσης τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ δευτέρα, Μυκονιάτισσα τὴν καταγωγὴν, κατέστη θρυλικὴ διὰ τὸ θάρρος τῆς καὶ τὴν ὁμορφίαν τῆς. Μὲ ἰδικὰ τῆς πλοῖα κατεναυμάχησε πολλὰς φορὰς ἐχθρικά καὶ προσέφερε μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν Πατρίδα.

Ἡ συμμετοχὴ τῶν νήσων εἰς τὸν ἀγῶνα ἔπαιξεν τὸν σπουδαιότερον ρόλον. Χωρὶς τὸ Ἑλληνικὸν ναυτικὸν ἡ ἐπανάστασις δὲν ἤμποροῦσε νὰ προοδεύσῃ.

Κάθε νῆσος διέθετε καὶ ἰδικὸν τῆς ναύαρχον. Αἱ τρεῖς ὅμως νῆσοι, ἀργότερον ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν ἕναν ἀρχιναύαρχον διὰ τὸν συντονισμόν τοῦ ἀγῶνος. Ὡς ἀρχιναύαρχος ἐξελέγη, κατὰ πρότασιν τοῦ ὕδραίου πατριώτου Λαζάρου Κουντουριώτου, ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Ὁ Μιαούλης ἀνεδείχθη ἄξιος τοῦ τίτλου καὶ ἐδικαίωσεν τὴν ἐκλογὴν του. Ἐπὶ κεφαλῇς τοῦ στόλου ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἐσημείωσεν μεγάλας καὶ λαμπρὰς νίκας.

ΚΑΤΩΡΘΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΝΑΥΤΙΚΟΥ

Όταν ὁ Σουλτάνος ἐπληροφορήθη τὴν ἐπανάστασιν, ἡτοίμασε νὰ στείλῃ εὐθὺς ἁμέσως στρατὸν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ψαριανοὶ ὅμως ἀπέστειλαν ἁμέσως ἐπτὰ πλοῖα τῶν μὲ ναύαρχον τὸν Ἀποστόλην τὰ ὁποῖα κατῴρθωσαν νὰ βυθίσουν ἓνα ἐχθρικὸν πολεμικὸν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσουν 4 μεταγωγικὰ τὰ ὁποῖα μετέφερον στρατὸν διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Πλοῖα ἐπίσης τῶν Σπετσῶν κατῴρθωσαν νὰ αἰχμαλωτίσουν ἄλλα τρία ἐχθρικὰ τὰ ὁποῖα μετέφερον ἐνισχύσεις εἰς τὸν Χουρσίτ πασᾶν, ὁ ὁποῖος εὗρσκετο εἰς τὴν Ἥπειρον. Τὸ μεγαλύτερον ὅμως κατῴρθωμα, ἐκ τῶν πρώτων, τῶν Ἑλλήνων, ἦτο ἡ πυρπὸλησις ἐχθρικῆς φρεγάτας εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ τῆς Λέσβου.

Ότε οἱ Ἕλληνες ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἐπρόκειτο νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλήσποντον διὰ νὰ προστατεύσῃ μεταγωγικὰ πλοῖα, ἀπέστειλαν ἁμέσως τὸν στόλον διὰ νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν τὴν ἐπιχειρήσιν των.

Τὴν 28ην Μαΐου τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα συνήντησαν τὴν ἐμποροφυλακὴν τῶν ἐχθρικῶν, τὴν ὁποῖαν ἀπετέλει μία μεγάλη φρεγάτα. Τὰ πλοῖα τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐπετέθησαν ἀλλ' ἐκείνη κατῴρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ νὰ διασωθῇ εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ εἰς τὴν Λέσβον. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν τότε νὰ πυρπολήσουν τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον ἐντὸς τοῦ λιμένος μὲ εἰδικὰ πλοῖα τὰ ὁποῖα ὠνομάζοντο πυρπολικά ἢ μπουρλότα. Κατὰ τὸ συμβούλιον τῶν πλοιάρχων ἐπαρουσιάσθη ὁ ψαριανὸς ναύτης

Ἀνδρέας Μιαούλης

Ἰωάννης Πάργης ἢ Πατατοῦκος, ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε ὅτι ἐγνώριζε νὰ κατασκευάζῃ πυρπολικά, ἐὰν τοῦ παρεχωροῦντο δύο μικρὰ πλοῖα.

Τὰ πλοῖα τοῦ παρεχωρήθησαν καὶ ὁ Πατατοῦκος τὰ ἐγέμισε μὲ διαφόρους εὐφλέκτους ὕλας (πυρίτιδα, πίσσαν, οἶνό-πνευμα, ρητίνην κτλ.) καὶ κατόπιν ἐξήγησεν τὴν χρῆσιν των διὰ νὰ φέρουν τὸ ἀποτέλεσμά των. Δύο τότε ριψοκίνδυνοι Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης ἀνέλαβον νὰ οδηγήσουν τὰ πυρπολικά, νὰ τὰ δέσουν εἰς τὴν φρεγάταν καὶ νὰ τὴν πυρπολήσουν.

Βοηθούμενοι ἀπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτός οἱ δύο ἐκεῖνοι ἥρωες ἐπλησίασαν τὴν φρεγάταν χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοὶ καὶ ἀφοῦ προσέδεσαν τὰ πυρπολικά των μὲ σχοινία καὶ γάτζους, ἤναψαν τὴν θρυαλίδα ἣ ὁποία θὰ μετέδιδε τὸ πῦρ καὶ ἀπεμακρύνθησαν μὲ τὴν λέμβον των ἀπὸ τὴν φρεγάταν.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Καλαφάτη ἠστόχησεν. Ἐπέτυχεν ὁμοῦς τὸ πυρπολικὸν τοῦ Παπανικολῆ καὶ μετέβαλε εἰς τεράστιον πυρὸς τεχνήματα τὸ ἐχθρικὸν πλοῖον.

Τὰ πυρπολικά ἀπετέλεσαν ὄπλον φοβερὸν καὶ ἀποτελεσματικὸν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ κατέστησαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου, ὁ ὁποῖος, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ δὲν ἀπετόλμησε δι' ἄρκετὸν διάστημα ἔξοδόν του εἰς τὸ Αἰγαῖον.

8. Ἡ πρώτη Ἑθνικὴ Συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου

Ὁ ἀγὼν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐσημείωσεν ἄρκετάς ἐπιτυχίας. Διεξήγετο ὁμοῦς ἄνευ ἀνωτάτης διοικητικῆς ἀρχῆς καὶ ἐποπτείας. Ἐκαστος ἐκ τῶν διαφόρων ὀπλαρχηγῶν ἔπραττεν ὅτι αὐτὸς ἔκρινεν καλὸν καὶ πολλάκις μίᾳ ἐνέργειᾳ τοῦ ἐνὸς ἤρχετο εἰς ἀντίθεσιν μὲ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἄλλου.

Οἱ Ἕλληνες ἠννόησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ συσταθῇ κάποια ἀνωτάτη διοικητικὴ ἀρχή, ἣ ὁποία ἔπρεπε νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐποπτεῖαν καὶ διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος. Ἐπρεπε δηλαδὴ νὰ εἶχαν σχηματίσῃ κάποιαν κυβέρνησιν ἣ ὁποία νὰ εἶχεν ἀναλάβῃ τὸ δύσκολον αὐτὸν ἔργον. Τὸ ἔργον ὁμοῦς τῆς ἐκλογῆς τῶν προσώπων ἦτο ἄρκετὰ δύσκολον, διότι οἱ διάφοροι ἀρχηγοὶ εἶχον τὰς φιλοδοξίας των καὶ τοὺς ἐγωϊσμοὺς των.

Εἰς τὰς Καλάμας εἶχεν ἤδη ἰδρυθῆ ἡ «Μεσσηνιακὴ Γερουσία» ἡ ὁποία ἀντικατεστάθη ἀπὸ τὴν «Πελοποννησιακὴν» ἡ ὁποία εἶχεν προκύψει ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῶν Ἀρχηγῶν εἰς τὴν μονὴν Κ α λ τ ε τ ζ ῶ ν τῆς Πελοποννήσου.

Τόσον ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία, ὅσον καὶ ἡ προηγουμένη τῆς ἦσαν αὐτοσύσταται καὶ δὲν εἶχον καμμίαν δύναμιν διότι δὲν τὰς εἶχεν ἐκλέξει ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου. Τὰ αὐτὰ περὶ τοῦ συνέβαινον καὶ εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς Νήσους.

Κατὰ τὸν Ἰούνιον ὅμως τοῦ 1821 κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῆς Ἀρχῆς καὶ πληρεξουσίου τῆς Ἐταιρείας, ὡς ἀντιπρόσωπός του. «Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἐχάρησαν, διότι ἐπὶ τέλους θὰ εἶχον κάποιον Ἀρχηγόν. Ὁ Ὑψηλάντης ὅμως δὲν ἀνεγνώρισε τὴν Πελοποννησιακὴν Γερουσίαν.

Αὐτὸ φυσικὰ ἐδυσχερῆσθησε τοὺς Προκρίτους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἤρχισαν ἤδη νὰ δημιουργοῦνται προστριβαὶ καὶ διχόνοιαι. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ὀπλαρχηγοὶ ὑπεστήριζον τὸν Ὑψηλάντην οἱ Πρόκριτοι, χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς Πατρίδος, ὑπεχώρησαν.

Ἐν τῷ μεταξύ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχον κατέλθῃ καὶ ἄλλα δύο σπουδαῖα πρόσωπα, ὁ Ἀ λ έ ξ α ν δ ρ ο ς Μ α υ ρ ο κ ο ρ δ ά τ ο ς καὶ ὁ Θεόδωρος Νέγρης. Οὗτοι ἦσαν ἀπόγονοι Φαναριωτῶν καὶ εἶχαν σπουδάσει εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ πρῶτος εἶχε σχηματίσει εἰς τὴν Δυτικὴν Στερεὰν τὴν «Γερουσίαν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος» καὶ ὁ δεῦτερος εἶχε σχηματίσει εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν τὸν «Ἀρειὸν Πάγον», εἶδη δηλαδὴ τοπικῶν κυβερνήσεων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν ὑπῆρχον τρεῖς κυβερνήσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπονόμευον ἢ μίαν τὴν ἄλλην καὶ ὅλαι μαζὶ τὸν Ὑψηλάντην τὸν ὁποῖον ὑπεστήριζον οἱ Στρατιωτικοὶ μετὰ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην.

Ὁ Ὑψηλάντης, διὰ νὰ παύσουν αἱ ἔριδες καὶ αἱ διχόνοιαι, ἐκάλεσε τὸν λαὸν μετὰ διάγγελμά του εἰς ἐκλογὰς διὰ τὴν ἐκλογὴν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ οἱ ὁποῖοι καὶ θὰ ἐξέλεγον τὴν κυβέρνησιν τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ ἐκλογαὶ ἔγιναν καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι - βουλευταὶ - συνήλθον τὴν 1ην Ἰανουαρίου τοῦ 1822 εἰς τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τὸ Ἄργος. Τόπος τῶν συνεδριάσεων τῆς Ἐθνικῆς συνελεύσεως ὠρίσθη ἡ Ἀρχαία Ἐπίδαυρος.

Τὸ πρῶτο ψήφισμα τῆς Α' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἤρχιζεν ὥς κατωτέρω :

« Ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας καὶ ἀδαιρέτου Τριάδος, τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος... μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτετον καὶ ἀπαρδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων παραστατῶν του εἰς Ἑθνικὴν συνηγμένων Συνέλευσιν ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ ὑπαρξιν καὶ ἀνεξαρτησίαν... ».

Ἡ Συνέλευσις ἐκείνη ὥρισεν ἀκόμη τὸ προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος τὸ ὁποῖον προέβλεπε δύο Σώματα, τὸ Βουλευτικὸν καὶ τὸ Νομοτελεστικὸν καὶ προέβλεπε τὸ πλήρες δικαίωμα τοῦ « ἐκλέγειν καὶ ἐκλέγεσθαι » εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας πολίτας.

Τὸ Βουλευτικὸν ἦτο ἡ Βουλὴ ἡ ὁποία θὰ ἐψήφιζε τοὺς διαφόρους Νόμους καὶ τὸ Νομοτελεστικὸν ἦτο ἡ Κυβέρνησις ἡ ὁποία ἐξελέγετο ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἐκτελῇ τὰς ἀποφάσεις τῆς Βουλῆς.

Πρόεδρος τῆς Βουλῆς ἐξελέγη ὁ Ὑψηλάντης καὶ Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἐπίσης, ἡ Πρώτη Ἐθνικὴ Συνέλευσις καθώρισε καὶ τὸ γαλανόλευκον χρῶμα τοῦ ἐθνικοῦ μας Συμβόλου, δηλαδὴ τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας.

Ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν δυσηρεστήθη τὸ κόμμα τῶν Στρατιωτικῶν ὑπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ Κολοκοτρώνην, διότι ὥς πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ὁ πρῶτος ἔχανε τὴν δύναμιν του.

Αἱ δυσარέσκειαι καὶ αἱ προστριβαὶ τῶν Ἑλλήνων ἔβλαψαν πολὺ τὴν Πατρίδα μας, ὅπως θὰ ἴδωμεν εἰς ἄλλα κεφάλαια τῆς Ἱστορίας μας.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰ μέρη ἐκεῖνα τῆς Ἑλλάδος εἰς τὰ ὁποῖα ἐξεδηλώθησαν ἐπαναστατικὰ κινήματα.

2) Δεῖξε ἐπίσης εἰς τὸν χάρτην τὰ διάφορα μέρη, ὅπου συνήφθησαν μάχαι.

3) Γράψε τὰ νέα ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ ζήτησε νὰ εὔρης εἰκόνας τῶν διὰ τὸ λεύκωμά σου.

4) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὰ πυρπολικά καὶ νὰ κάμῃς ἀνακοίνωσιν εἰς τὴν τάξιν.

5) Ζήτησε ἐπίσης νὰ διαβάσῃς τὸ ποίημα τοῦ Σολωμοῦ τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται « διχόνοια ».

6) Εἰς ποῖα μέρη ἐδραιώθη ἡ ἐπανάστασις καὶ διατὶ :

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.

ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1822

1. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἡ νῆσος Χίος δὲν ἔλαβεν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ τοῦτο διότι οἱ κάτοικοί της ἦσαν φιλήσυχοι ἄνθρωποι καὶ ἐπεδίδοντο εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς μαστίχης ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀπεκόμιζον πολλὰ κέρδη. Ἡ μαστίχα πηγοράζετο ὅλη σχεδὸν ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Σουλτάνου καὶ τοιουτοτρόπως τὸ μυροβόλον αὐτὸ νησί ἀπελάμβανεν πάντοτε τὴν εὖνοιάν του. Εἶχεν παραχωρήσει εἰς αὐτὸ ἀρκετὰ προνόμια καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἡσθάνετο καὶ τόσον τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας.

Παρὰ ταῦτα ὅμως, οἱ Χῖοι ἐπανεστάτησαν τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου. Τὸν Μάρτιον τοῦ 1822, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Σάμον Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀφοῦ ἀπεβίβασθη μετὰ 2500 ἄνδρας του, ἐκήρυξεν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Χίον καὶ κατέσφαξεν τὴν φρουράν της.

Ὁ Σουλτάνος, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸ γεγονός, διέταξεν ἀμέσως τὸν ναύαρχον τοῦ Στόλου Καρὰ—Ἀλὴν νὰ πλεύσῃ εἰς τὴν νῆσον καὶ ἀφοῦ καταστείλῃ τὴν ἐπανάστασιν νὰ ἐκδικηθῇ σκληρῶς τοὺς κατοίκους.

Ὁ Καρὰ—Ἀλὴς ἀπεβίβασεν ἀμέσως εἰς τὴν Χίον 7.000 στρατιωτῶν οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ κατέστειλαν τὴν ἐπανάστασιν, ἤρ-

χισαν την σφαγήν και την λεηλασίαν. Τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς συνεπλήρωσαν καὶ βάρβαρα στίφη ἐιθρών, τὰ ὅποια διεπαρώθησαν ἀπὸ τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας.

Ἐντὸς ὀλίγου τὸ ὠραῖον ἐκεῖνο νησί τοῦ Αἰγαίου εἶχεν καταστροφῇ καὶ οἱ κάτοικοι του ἢ εἶχον φονευθῇ ἢ συλληφθῇ αἰχμάλωτοι διὰ νὰ πωληθοῦν ὡς δοῦλοι. Ἀπὸ τὰς 100· χιλιάδας τῶν κατοίκων του μόνον οἱ 40 χιλιάδες κατάρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰς γειτονικὰς νήσους ἢ εἰς τὰ ὄρη. Καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν ἀμέσως ἀπὸ τὴν πατρίδα των καὶ κατὰ τὸ τέλος Αὐγούστου ἡ Χίος ἠρίθμει μόνον τρεῖς χιλιάδας κατοίκους.

Αἱ σφαγαὶ τῆς Χίου συνεκίνησαν βαθύτατα τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν πολιτισμένον κόσμον τῆς Εὐρώπης. Τότε ἠγνῶσαν εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν πόσον δίκαιος ἦτο ὁ ἀγὼν τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλοι ἤρχιζαν νὰ ὁμιλοῦν δι' αὐτὸν μετὰ μεγάλης συμπαθείας.

2. Κωνσταντῖνος Κανάρης

Οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν καταστροφήν, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν τρομερὸν ἐκείνον ναύαρχον. Τὴν ἐκδίκησιν καὶ τιμωρίαν τὴν ἀνέλαβεν ὁ θαρραλέος Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης.

Ὁ ἐχθρικός στόλος ἐξηκολούθη καὶ μετὰ τὴν καταστροφήν νὰ εἶναι ἠγκυροβολημένος εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου.

Ἐπειδὴ δὲ ἔτυχε νὰ ἔχῃ συμπέση καὶ ἡ ἑορτὴ τοῦ Μπαΐρα-μίου των, οἱ ἐχθροὶ διεσκέδαζον ἐπὶ τῶν πλοίων. Ἡ διασκέδασις εὐρίσκετο εἰς τὸ κατακόρυφον καὶ ὅλοι οἱ ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ εὐρίσκοντο ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος.

Ἦτο ἡ νύκτα τῆς 4ης Ἰουνίου 1822, ὅταν ὁ Κανάρης, μαζί μὲ ἕναν ἄλλο ἀτρόμητον ναυτικόν, τὸν Πιπῖνον, ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ἐπιβαίνοντες τῶν πυρπολικῶν των. Ὅταν ἔφθασαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου, εἰσῆλθον χωρὶς νὰ γίνουν ἀντιληπτοὶ ἀπὸ τοὺς φρουροὺς καὶ ἐπροχώρησαν, ὁ μὲν Κανάρης πρὸς τὴν ναυαρχίδα τοῦ Καρᾶ—Ἀλῆ, ὁ δὲ Πιπῖνος πρὸς τὴν ὑποναυρχίδα. Ἀφοῦ προσέδεσαν τὰ πυρπολικά των εἰς τοὺς στόχους των καὶ ἤναψαν τὰς θρυαλίδας οἱ δύο ἐκεῖνοι ἥρωες ἀπεμακρύνθησαν ταχέως.

Τὸ πυρπολικὸν τοῦ Πιπίνου ἔγινεν ἀντιληπτὸν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν καὶ ἀμέσως οἱ ναῦται ἔτρεξαν καὶ ἐλευθέρωσαν ἀπὸ αὐτὸ τὴν ὑποναυαρχίδα. Τὸ πυρπολικὸν ὅμως τοῦ Κανάρη ἐπέτυχεν

τὸν σκοπὸν τοῦ καὶ ἐντὸς ὀλίγου τὸ μεγαλοπρεπὲς ἐχθρικὸν πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν ἀέρα.

Ὁρθίος ὁ Κανάρης εἰς τὴν λέμβον τοῦ παρηκολούθησεν τὸ θέαμα καὶ ἐφώνασεν εἰς τοὺς ἐχθρούς του:

— Τώρα θὰ ἴδῃτε φωτοχυσία γιὰ τὴ γιορτὴ σας!

Ἡ ἔκρηξις εἶχεν ὡς ἀποτελέσμα τὸν φόνον 1600 περίπου ὀφθαλμικῶν καὶ τοῦ ναυάρχου συμπεριλαμβανομένου.

Ὁλίγον χρόνον ἀργότερον, ὁ Κανάρης κατάρθωσε νὰ πυρπολήσῃ πλησίον τῆς Τενέδου καὶ τὴν ὑπονauαρχίδα. Τὸ ὄνομά του ἔγινεν ἀμέσως γνωστὸν καὶ ἡ Πατρίς ἀργότερον τὸν ἀντήμειψεν δι' ὅλας τοῦ τὰς ὑπηρεσίας.

3. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Πέτα

Μετὰ τὴν καταστολὴν τοῦ κινήματος τῆς Ἡπείρου, ὁ Στρατὸς τοῦ Χουρσίτ Πασᾶ ἀπεδεσμεύθη καὶ ἐπρόκειτο νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ περάσῃ ἀπέναντι εἰς τὴν Πελοπόννησον. Πρὶν ἢ ὁμοῦς ἐπιχειρήσῃ τὴν κάθοδόν του, ἠθέλησεν νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὴν Πατρίδα τῶν καὶ εἶχον κηρύξει ἀποστασίαν.

Τοὺς Σουλιώτας εἰχεν μετακαλέσει ὁ ἴδιος ὁ Χουρσίτ διὰ νὰ τὸν βοηθήσουν ἐναντὶον τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων, πρὶν ἢ κηρυχθῇ ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖνοι ὁμοῦς, διὰ νὰ συνελθῇ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ νὰ ὠφελοῦνται ἀπὸ αὐτὸν οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον ἐπαναστατήσῃ, συνετάχθησαν μὲ τὸ μέρος τοῦ τυράννου.

Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος

Ἔνεκα αὐτῆς τῆς ἀφορμῆς, ὁ Χουρσίτ ἐξεστράτευσεν ἐναντίον των καὶ τοὺς ἐπετέθη μὲ ἀρκετὰς δυνάμεις. Οἱ Σουλιῶται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἀπεστάλησαν ἀμέσως 4 χιλιάδες ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον. Εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτοὺς συμπεριλαμβάνοντο καὶ ἀρκετοὶ Φιλέλληνες, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Νόρμαν.

Ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, ὁ Χουρσίτ ἀπέστειλεν ἰσχυρὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Μεχμέτ Ρεσίτ πασᾶν ἢ Κιουταχῆν ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς συνήντησεν εἰς τὸ χωρίον Πέτα ἔξω τῆς Ἀρτης τὴν 3—4 Ἰουλίου. Ἡ μάχη ἣ ὁποία ἠκολούθησεν ἦτο τριμερὴς διὰ τοὺς Ἑλληνας. Ὀλόκληρον ἐκεῖνο τὸ σῶμα κατεστράφη καὶ μαζί μὲ αὐτὸ κατεστράφη καὶ τὸ σῶμα τῶν Φιλελλήνων. Ὁ Μαυροκορδάτος κατῴρθωσε νὰ σωθῇ ἀλλὰ ὁ Νόρμαν ἔπεσε ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης.

Τὴν αὐτὴν ἐποχὴν καὶ ὀλίγοι Μανιάται, μὲ ἀρχηγὸν τὸν Κυριακούλην Μαυρομιχάλην, ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὸ Φανάριον καὶ ὑπέστησαν τὴν ἰδίαν τύχην. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐφονεύθη κατὰ τὴν συμπλοκὴν καὶ ἐλάχιστοι ἄνδρες του κατῴρθωσαν νὰ διασωθοῦν εἰς τὸ Μεσολόγγιον ὅπου συνήντησαν τὰ λείψανα τοῦ Μαυροκορδάτου.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν οἱ Σουλιῶται ἐσυνθηκολόγησαν καὶ διὰ δευτέραν φορὰν ἐγκατέλειψαν τὸ Σοῦλι. Ἀπὸ αὐτοῦς, ἄλλοι κατέφυγον εἰς τὰ Ἑπτάνησα καὶ ἄλλοι, ὑπὸ τὸν Μάρκον Μπότσαρη ν κατέφυγον εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

4. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ἐλεύθερος πλέον ὁ Στρατὸς τοῦ Χουρσίτ ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην καὶ Κιουταχῆν κατῆλθεν εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἐστρατοπέδευσε ἐμπρὸς εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ἡ θέσις τῆς πόλεως ἦτο στρατηγική, καὶ ὁ στρατὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἤθελε νὰ διέλθῃ ἀπέναντι εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ κυριεύσῃ πρῶτον τὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου.

Ἄν καὶ ἡ τοποθεσία δὲν ἦτο ὀχυρά, τὴν προήσπιζον ὅμως ἡ λιμνοθάλασσα καὶ ἓνα χαμηλὸν τεῖχος καθὼς καὶ ἡ σταθερὰ ἀπόφασις τῶν Ἑλλήνων, νὰ πολεμήσουν μὲ κάθε θυσίαν. Ὀλόκληρος ἡ δύναμις τῆς φρουρᾶς του ἀποτελεῖτο ἀπὸ 500 μόνον ἀνδρας.

Οἱ δύο πασάδες μὲ δύναμιν 12 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησαν τὴν πόλιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ὁ Γιουσούφ πασᾶς μὲ τὸν στόλον του τὴν ἐπολιόρκησεν ἀπὸ θαλάσσης. Οἱ πολιορκηταὶ ἤρχισαν τὰς διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως τῆς πόλεως διὰ νὰ κερδίσουν χρόνον. Ἦρχισαν λοιπὸν διαφόρους ψευδοδιαπραγματεύσεις ἕως οὗτο ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἀνεφάνη ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην.

Ὁ ἐχθρικὸς στόλος ἔλυσεν ἀμέσως τὴν πολιορκίαν του καὶ ὁ Μιαούλης κατῴρθωσε νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν πόλιν μὲ τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ ν' ἀποβιβάσῃ δύναμιν ἐκ 1000 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Πετρόμπεην, Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ Ζαῖμην.

Οἱ Μεσολογγίται ἀνεθάρρησαν καὶ ἔγραψαν εἰς τοὺς πασάδες ὅτι «ἐὰν θέλουν νὰ πάρουν τὴν πόλιν των, ἄς ἔλθουν νὰ τὴν πάρουν»

Ὁ Κιουταχῆς ὠργίσθη πολὺ καὶ ἀπεφάσισεν νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς πόλεως τὴν ἀγίαν νύκτα τῶν Χριστουγέννων. Τὸ σχέδιόν του ὅμως ἐπροδόθη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὸν χριστιανὸν κυνηγὸν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη Ἰωάννην Γούναρην καὶ οἱ Μεσολογγίται ἔμειναν ἄγρυπνοι εἰς τὰς ἐπάλξεις. Ἡ ἔφοδος τότε τῶν ἐχθρῶν ἀπεκρούσθη ἀποτελεσματικῶς καὶ ἄφησαν περὶ τοὺς 500 νεκροὺς καὶ πολλὰ πολεμικὰ ἐφόδια.

Οἱ Ἕλληνες τότε, μὲ ἥρωϊκὴν ἔξοδον τοὺς κατεδίωξαν καὶ τοὺς ἐπέφερον μεγάλας ζημίας. Τρομαγμένοι οἱ ἐχθροὶ ἀπεσύρθησαν καὶ διὰ νὰ σωθοῦν ἐπέρασαν τὸν πλημμυρισμένον Ἀχελῶν. Κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ πολλοὶ ἐπνίγησαν καὶ ὅσοι διεσώθησαν ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἠπειρον ἐγκαταλείψαντες τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

5. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλ

Συμφώνως πρὸς τὸ ἐχθρικὸν σχέδιον, ὅλαι αἱ στρατιαὶ ἔπρεπε νὰ βαδίσουν πρὸς Στερεάν καὶ Πελοπόννησον διὰ νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάστασιν. Ἡ στρατιὰ τῆς Ἠπείρου κατῆλθεν εἰς Μεσολόγγιον ὅπου εἶδομεν τὴν τρομερὰν ἀποτυχίαν. Δευτέρα στρατιὰ ὑπὸ τὸν Μ α χ μ ο ὕ τ πασᾶν ἡ Δ ρ ά μ α λ η ν ἐξεκίνησεν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν διὰ νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ στρατιὰ αὕτῃ ἀπετελεῖτο ἀπὸ 24 χιλιάδας πεζοῦς, 6 χι-

λιάδας ἵππεις καὶ ἄρκετὰ πυροβόλα. Ὁ Δράμαλης δὲ ἦτο ἐμπειροπόλεμος στρατηγός, διότι εἶχε καταπνίξει τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν.

Χωρὶς νὰ συναντήσῃ ἀντίστασιν, ὁ Δράμαλης κατῆλθεν εἰς τὴν Φθιώτιδα, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βοιωτίας καὶ ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασε τὸν Ἰσθμὸν καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἀκροκόρινθον.

Ἐμπρὸς εἰς τὴν φοβερὰν ἐκείνην στρατιωτικὴν δύναμιν, οἱ Ἕλληνες κατελήφθησαν ὑπὸ φόβου. Ἐγκατέλειψαν τὰς πόλεις καὶ κατέφυγον εἰς τὰ βουνά, ἡ δὲ ταραχὴ καὶ σύγχυσις εἶχε καταλάβει τοὺς πάντας. Ἀκόμη καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐγκατέλειπεν τὸ Ἄργος, ὅπου ἦτο ἡ πρωτεύουσα, καὶ διὰ νὰ σωθῇ κατέφυγεν εἰς πλοῖον. Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν τὴν κατάστασιν ἔσωσαν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης.

Ὁ πρῶτος, διὰ νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ ἐχθροῦ κατέλαβε μὲ 700 ἄνδρας τοῦ τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε τὰ ὄρη καὶ τὰ βουνά διὰ νὰ στρατολογήσῃ ἄνδρας. Μὲ τὴν βροντώδη φωνὴν τοῦ ἐκάλει τοὺς περιτρόμους. Ἕλληνας νὰ συνταχθοῦν μαζί του.

— Θάρρος βρὲ Ἕλληνες, ἐφώναζεν ὅπου ἔβλεπε συγκετρωμένους ἄνδρας. Τί φοβᾶσθε; Καὶ αὐτὸν θὰ τὸν φάμε..

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεκέντρωσεν ἄρκετὴν δύναμιν καὶ ἦλθεν καὶ κατέλαβεν τοὺς Μύλους, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους θὰ διήρχετο ὁ Δράμαλης πορευόμενος ἀπὸ τὸ Ἄργος πρὸς τὴν Τρίπολιν. Μετ' ὀλίγον ἦλθεν καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἀπὸ τὸ φρούριον, ἐφ' ὅσον εἶχε ἐπιτύχει τοῦ σκοποῦ του.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκ παραλλήλου ἤρχισε νὰ ἐφαρμόζῃ νέον στρατηγικὸν σχέδιον τὸ ὁποῖον ἔφερεν εἰς μεγάλην ἀμνηχανίαν τὸν ἐχθρόν του. Ἐπειδὴ ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς συγκομιδῆς, διέταξεν ὅλους τοὺς χωρικοὺς νὰ πυρπολήσουν τὰ σπαρτὰ διὰ νὰ μὴ δυναταὶ ὁ Δράμαλης νὰ ἐφοδιάζῃ ἐπὶ τόπου τὸν πολυἀριθμὸν στρατόν του. Κατόπιν τούτου ἄνθρωποι καὶ ζῶα ἤρχισαν νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ ἑλλειψιν τροφῶν καὶ διάφοραι ἐπιδημίαι ἔπесαν ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου.

Ὁ Δράμαλης ἐσκέφθη τότε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅπου ἡ θάλασσα ἦτο ἐλευθέρα καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐφοδιάζεται ἀπὸ τὴν Στερεάν καὶ τὴν Ἀττικὴν πεδιάδα. Διὰ νὰ παραπλανήσῃ δὲ τοὺς Ἕλληνας, ἀπέστειλε τὸν ἀρνησίθρησκον Ἕλληνα

γραμματέα του και τούς ἐπρότεινε γενικὴν ἀμνηστειαν εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ἤθελον καταθέσει τὰ ὅπλα καὶ ἀναγνώρῃσι τὸν Σουλτάνον.

Κατόπιν, καὶ εἰς τόνον δῆθεν ἐμπιστευτικόν, ὁ γραμματεὺς ἀνεκοίνωσεν εἰς τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι τὸν ἤκουον, ὅτι ὁ Κύριός του σκέπτεται νὰ βαδίσῃ ἐναντίον τῆς Τριπόλεως διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ φροντίσουν νὰ τοῦ ἐμποδίσουν τὸν δρόμον.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἀρχηγοὶ ἐπίστευσαν τοὺς λόγους του ἐκτὸς τοῦ Κολοκοτρῶνι.

—Ψέματα μᾶς εἶπε αὐτὸς ὁ προσκυνημένος, εἶπε διὰ τὸν γραμματέα. Ὁ Δράμαλης δὲν ἤμπορεῖ νὰ πάῃ ἐμπρὸς καὶ θέλει νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν ἐμποδίσωμε στὴν ὑποχώρησιν καὶ νὰ τρέξωμε νὰ πιάσωμε τὰ «Δερβενάκια» ἀπ' ὅπου εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ περάσῃ.

Καὶ χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ ἀπάντησιν παρέλαβεν μαζί του 2500 πολεμιστὰς καὶ ἔτρεξε νὰ καταλάβῃ τὰ στενὰ τῶν Δερβενάκων τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται μεταξὺ Κορίνθου καὶ Ἀργους.

Μὲ τὸ σχέδιον τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ» ἐτάχθησαν καὶ οἱ ἀρχηγοὶ Ὑψηλάντης, Παπαφλέσσας, Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι. Ἔσπευσαν καὶ αὐτοὶ ἀμέσως μὲ τοὺς ἄνδρας τῶν καὶ κατέλαβον ἐπικαίρους θέσεις εἰς τὰ Δερβενάκια.

Καὶ πάλιν αἱ προβλέψεις τοῦ Κολοκοτρῶνι ἐπαλήθευσαν. Τὴν 20ην Ἰουλίου ἐφάνη ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ Δράμαλη νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰ στενὰ καὶ οἱ Ἕλληνες τὴν ὑπεδέχθησαν μὲ πυκνὰ πυρὰ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε τὸν ἐχθρὸν νὰ ζητήσῃ διέξοδον ἀπὸ τὴν δίοδον τοῦ Ἀγίου Σώστου. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς ἀνέμενον οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ καὶ ὅταν εἰσηλθον εἰς μίαν χαρὰ δραν, οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ γύρω ὑψώματα τοὺς ἀπεδεκάτησαν.

Ἄνω τῶν 4 χιλιάδων στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν ἢ ἐκρημνίσθησαν εἰς χεῖρας δὲ τῶν Ἑλλήνων περιήλθον πλούσια καὶ ἄφθονα λάφυρα.

Δύο ἡμέρας ἀργότερον ἐκινήθη καὶ ὁ κύριος ὄγκος τῆς στρατιᾶς ἀπὸ ἄλλην ὁδόν, τὴν δίοδον τοῦ Ἀγιονομίου. Οἱ Ἕλληνες τῶν Μύλων ἔμειναν ἀδρανεῖς καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Δράμαλης κατῴρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς Κόρινθον εἰς κακὴν κατάστασιν. Δὲν ἠδυνήθη δὲ νὰ διέλθῃ τὴν Ἰσθμόν, διότι ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός, κατὰ προτροπὴν τοῦ Κολοκοτρῶνι, ἔσπευσε καὶ κατέλαβεν τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδος.

Ὁ Δράμαλης ἀπέθανεν περὶ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου εἰς τὴν Κόρινθον ἀπὸ τὴν μεγάλην του λύπην. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐζήτησαν διέξοδον εἰς τὰς Πάτρας. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ἀνέμενον ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀκράταν καὶ πολλοὶ ἐλάχιστοι στρατιῶται κατῶρθωσαν νὰ σωθοῦν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Γιουσούφ καὶ νὰ φθάσουν τελικῶς εἰς τὸν προορισμὸν των.

Τοιοιτοτρόπως ἐτελείωσεν κατὰ τὸν πλέον ἄδοξον τρόπον καὶ ἡ ἐκοστρατεία τῆς δευτέρας στρατιᾶς χάρις εἰς τὸ δαιμόνιον στρατηγικὸν πνεῦμα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Μετὰ τὴν πανωλεθρίαν αὐτὴν, περὶ τὰ τέλη Νοεμβρίου, παρεδόθησαν καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου, Παλαμηδίου καὶ Ἀκροναυπλίας τὰ ὅποια κατεῖχοντο ὑπὸ τῶν κατακτητῶν.

Ἡ Ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐξ ἄλλου ἀνεγνώρισεν τὴν ἀξίαν τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ» καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Μεσολόγγι - Πέτα - Δερβενάκια. Νὰ δείξης τὰ μέρη αὐτὰ εἰς τὸν χάρτην καὶ νὰ μᾶς πῆς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ ὅποια σοῦ θυμίζουν.

2) Ζήτησε νὰ διαβάσης ἀπὸ τὰ Διηγήματα τοῦ Καρκαβίτσα ἓνα διήγημα γιὰ τὸν Γούναρην.

3) Γράψε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ πρόσωπα τοῦ παρόντος κεφαλαίου καὶ φέρε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν ζωὴν του.

4) Ζήτησε νὰ εὑρῃς εἰκόνας τῶν διαφόρων ἱστορικῶν προσώπων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λεύκωμά σου.

5) Πῶς κρίνεις τὸν Κολοκοτρώνην;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΤΟ ΤΡΙΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1823

1. Μάρκος Μπότσαρης

Καὶ πάλιν τὸ σχέδιον τοῦ Σουλτάνου διὰ δευτέραν φοράν ἀπέτυχεν. Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ Ἀπριλίου τοῦ 1823, ἀφοῦ ἐτοίμασε τρεῖς στρατιάς, τὰς ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ πρώτη στρατιά ὑπὸ τὸν Γιουσούφ πασᾶν ἢ Βερκόφ-τσαλήν κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεάν καὶ ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἐκυρίευσεν τὴν Εὐβοίαν καὶ κατόπιν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἡ δευτέρα στρατιά ὑπὸ τὸν Ὁμέρ Βρυώνην κατῆλθεν εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ ἡ τρίτη, ὑπὸ τὸν Μουσταῖν κατῆλθεν μὲ 8 χιλιάδας Ἀλβανούς καὶ ἔφθασε μέχρι Καρπενησίου διὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν στρατίαν τοῦ Ὁμέρ Βρυώνην ἀργότερον, εἰς τὸ Μεσολόγγιον.

Εἰς τὰς δυσκόλους αὐτὰς στιγμὰς τῆς Πατρίδος μας ἡ κατάστασις εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἦτο ἀξιοθρήνητος. Οἱ Ἀρχηγοὶ μεταξύ των ἐφιλονεῖκου διὰ τὴν ἀρχιστρατηγίαν. Εὐτυχῶς ὅμως, ὁ καλὸς Θεὸς τῆς Ἑλλάδος, ἐπαρουσίασεν τὰς στιγμὰς αὐτὰς τὸν Μάρκον Μπότσαρη, ὁ ὅποιος κατάρθωσε νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν τῆς Πατρίδος.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἦτο Σουλιώτης τὴν καταγωγὴν, υἱὸς τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κίτσου Μπότσαρη. Ἐγεννήθη τὸ ἔτος 1790 καὶ ἦτο σεμνός, ὀλιγόλογος καὶ γενναῖος. Εἶχεν προσφέρει πολλὰ εἰς τὴν πατρίδα μας πολεμῶν ἄλλοτε ἐναντίον τοῦ Ἀλή καὶ ἄλλοτε ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου.

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἐπολέμησεν εἰς τὴν μάχην τοῦ Πέτα καθὼς καὶ εἰς Πρώτην Πολιορκίαν τοῦ Μεσολογγίου. Τὰς ἱκανότητάς του αὐτὰς ἡ Πατρίς τὰς ἀνεγνώρισε καὶ πρὸ τοῦ μεγάλου κινδύνου τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον.

Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν μὲ τὸν διορισμὸν αὐτόν, ὁ ὑπερήφανος πολεμιστὴς, ἀφοῦ ἔσχισε τὸ ἔγγραφο τῆς Κυβερνήσεως, ἐφώναξεν εἰς ὅλους :

—“Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ δίπλωμα μεθαύριον μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἐνώπιον τοῦ ἐχθροῦ...

Μάρκος Μπότσαρης

Καὶ τὴν ἐπομένην μὲ τοὺς πιστοὺς τοῦ Σουλιώ-
τας ἐκίνησε πρὸς Καρπε-
νήσιον διὰ νὰ συναντήσῃ
τοὺς ἐχθροὺς τῆς Πατρίδος.
Καὶ πράγματι, ἡ ἐμπρο-
σθοφυλακὴ τοῦ Μουσταῆ
Πασᾶ μὲ 4 χιλιάδας ἄν-
δρας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν
Τζελαλεδὶν βέην εὕρισκετο
στρατοπαιδευμένη εἰς τὸ
Κεφαλόβρυσον.

Ὁ Μάρκος Μπότσα-
ρης αἰφνιδίᾳσε τὸν ἐχθρὸν
τὴν νύκτα τῆς 9ης Αὐγού-
στου καὶ τοῦ ἐπέφερε με-
γάλας καταστροφὰς ἐκ τῆς
συγχύσεως ἣ ὅποια ἐπε-

κράτησε μέσα εἰς τοὺς αἰφνιδιασθέντας στρατιώτας. Οἱ ἴδιοι
οἱ Ἀλβανοί, ἐσηκώθησαν περίτρομοι καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβο-
λοῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μέσα εἰς τὸ σκότος.

Ὁ Μπότσαρης ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τῆς συγχύσεως καὶ
ἐπροχώρησε ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου διὰ νὰ συλλάβῃ ζωντανὸν
τὸν Τζελαλεδὶν βέη. Δυστυχῶς ὅμως μία ἐχθρική σφαῖρα τὸν εὔρε
εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν ἐφόνευσε ἐπὶ τόπου.

Οἱ γενναῖοι Σουλιώται τὸν παρέλαβον καὶ τὸν μετέφερον
εἰς Μεσολόγγιον, ὅπου τὸν ἐθρήνησαν ὅλοι καὶ τὸν ἐνεταφίασαν
μὲ τιμὰς, ὅπως ἄλλῳς τε ἤξιζαν εἰς τὸν ἥρωα αὐτὸν τῆς Πατρίδος.

Μετὰ τὸν αἰφνιδιασμόν, ὁ Μούσταφς κατῆλθεν εἰς τὴν Αἰτωλίαν ὅπου καὶ ἠνώθη μετὸν Ὁμέρ Βρυώνην. Ἐπολιόρκησαν, τότε τὸ Αἰτωλικόν, ἀλλ' οἱ γενναῖοι κάτοικοί του ἀντεστάθησαν δύο ὀλοκλήρους μῆνας. Ἐν τῷ μεταξύ ἐνέσκυψεν ὁ χειμὼν καὶ ὁ ἐχθρικός στρατός, ἀφοῦ ἔλυσε τὴν πολιορκίαν του ἐπέστρεψεν καὶ πάλιν εἰς τὴν Ἥπειρον.

2. Ὁ Φιλελληνισμὸς εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν

Τὰ κηρύγματα τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως εἶχον σκορπίσει ἓνα πνεῦμα φιλελευθερισμοῦ εἰς τοὺς λαοὺς ὅλου τοῦ κόσμου καὶ πρὸ παντὸς τῆς Εὐρώπης. Ἀκόμη καὶ ὁ Νέος Κόσμος τῆς Ἀμερικῆς εἶχεν ἐνθουσιασθῇ καὶ οἱ διάφοροι ἄποικοι - πρὸ πάντων Ἀγγλοι - ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῆς μητρὸς των Ἀγγλίας καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν των διὰ τῆς ἰδρύσεως ἰδιοῦ των Κράτους τὸ ὁποῖον ὠνόμασαν «Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι».

Πολλοὶ μάλιστα Ἀμερικανοὶ συνεπάθησαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔτρεξαν, ἐκτὸς τῆς ἠθικῆς καὶ ὕλικῆς βοηθείας, νὰ κατέλθουν καὶ πολεμήσουν ἢ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα.

Πρῶτος φιλέλλην Ἀμερικανὸς ὑπῆρξεν ὁ Ἐντουαρντ Ἐβερντ, καθηγητὴς ὁτὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρντ. Ὁ Ἀμερικανὸς αὐτὸς διὰ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ παρέλαβεν τὴν πρώτην προκήρυξιν τῆς Μεσσηνιακῆς Γερουσίας καὶ τὴν κατέστησεν γνωστὴν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας.

Ἀμέσως εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἰδρύθησαν διάφοραι Φιλελληνικὰ σωματεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα κυριώτερα ἦσαν τὰ κομιτάτα τῆς Βοστώνης με πρόεδρο τὸν Θωμᾶ Γουῆντροπ καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης με πρόεδρο τὸν Οὐίλλιαμ Μπάγιαρντ κλπ.

Ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, σπουδαιότεροι εἶναι ὁ Τζώρτζ Σέρβις, ὁ ὁποῖος ἐπολέμησε εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ὁ ἀξιωματικὸς Ἰωννάθαν Μίλλερ καὶ ὁ ἱατρὸς Σαμουήλ Χάου ὁ ὁποῖος τῶσας σημαντικὰς ὑπηρεσίας προσέφερεν εἰς τοὺς ἀγωνιστὰς τοῦ 21.

Καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς μας διὰ νὰ δείξῃ τὴν συγκίνησιν τοῦ Νέου Κόσμου διὰ τὴν ἀγωνιζομένην Ἑλλάδα ἔγραψε τὰ ἑξῆς εἰς τὴν 22αν στροφὴν τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὕμνου:

«Γκαρδιακά χαροποιήθη
καὶ τοῦ Βάσιγκτων ἡ γῆ
καὶ τὰ σίδερα ἐνθυμήθη
ποῦ τὴν ἔδεναν κι αὐτὴ»

Εἰς τὴν Εὐρώπῃ ἡ Φιλελληνικὴ κίνησις ὑπῆρξεν μεγαλυτέρα. Ὅλοι σχεδὸν οἱ λαοὶ τῆς ἐτάχθησαν μὲ τὸ πλευρὸν τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων. Δυστυχῶς ὅμως αἱ κυβερνήσεις τῶν λαῶν αὐτῶν ἦσαν ἀντιδραστικαὶ καὶ διὰ τὰ μὴ δυσαρεστήσουν τὸν Σουλτάνον δὲν ἐλάμβανον τὸ μέρος τῆς Ἑλλάδος.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως ἰδρύθησαν πολλὰ Φιλελληνικὰ Σωματεῖα καὶ διενήργουν ἐράνους ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ δημοσιογράφοι μετὰ συμπαθείας ἔγραφον ἄρθρα εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν διὰ τὴν πατρίδα μας, οἱ ποιηταὶ ἐξύμνουν τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ ζωγράφοι συνέθετον πίνακας μὲ θέματα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰς θηριωδίας τῶν κατακτητῶν μας.

Οἱ περισσότερον θερμόαιμοι ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους Φιλέλληνας κατῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνεκρότησαν ἴδια πολεμικὰ σώματα — ὅπως ὁ Νόρμαν — ἢ ἐπολέμησαν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἑλλήνων.

Τὸ ρεῦμα αὐτὸ τῆς συμπαθείας τῶν ξένων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ὠνομάσθη **Φιλελληνισμὸς** καὶ οἱ ξένοι **Φιλέλληνες**.

3. Λόρδος Βύρων — Θωμᾶς Τζέφερσον

Μεταξὺ τῶν ἐπιφανῶν Φιλελλήνων συγκαταλέγονται ὁ Λόρδος Βύρων καὶ ὁ Θωμᾶς Τζέφερσον.

Ὁ πρῶτος ἦτο Ἀγγλος τὴν καταγωγὴν, εὐγενὴς καὶ ποιητῆς καὶ ἀφιέρωσεν ὅλην τὴν ζωὴν του διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν εἶχεν ἐπισκεφθῇ πρὶν τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν εἶχεν ἀγαπήσει καὶ τὴν ἐθεώρει ὡς δευτέραν πατρίδα του.

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἔπραξε τὸ πᾶν διὰ τὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἰδρυσε ἰδικὸν του φιλελληνικὸν Σύλλογον καὶ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1822 κατῆλθεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Δι' ἰδικῶν του ἐξόδων ὠχύρωσε καλύτερον τὴν πόλιν αὐτὴν καὶ ἐνίσχυσεν τὸ τεῖχος τῆς διὰ προμαχόνων. Ἰδρυσε ἐπίσης ἰδιαίτερον πολεμικὸν σῶμα ἀπὸ Σουλιώτας. Συνεβούλευεν καὶ ἐνίσχυσεν παντοιοτρόπως τοὺς Ἕλληνας καὶ γενικῶς παρεστάθη εἰς αὐτοὺς ὡς πραγματικὸς Ἕλλην.

Δυστυχώς, τὸ ὑγρὸν κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ὑπέσκαψεν τὴν ὑγείαν του καὶ ἀσθενήσας βαρέως, ἀπέθανεν τὴν 19ην Ἀπριλίου τοῦ 1824. Πρὶν ἀποθάνει ἐπρόλαβεν νὰ εἶπῃ:

«Ἑλλάδα μου, σοῦ ἔδωσα τὰ πλούτη μου, τὸν καιρόν μου, τὴν νεότητά μου καὶ τὴν ὑγεία μου. Αὐτὴν τὴν στιγμήν σοῦ δίνω καὶ τὴν ζωὴν μου. Εἴθε μίαν ἡμέραν νὰ εὐτυχῆσῃς....».

Ὁ θάνατος τοῦ Βύρωνος ἐθρηνήθη ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἕλληνας. Ἡ Ἑλλὰς εἰς ἔνδειξιν εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ εὐγενὲς αὐτὸ τέκνον τῆς Ἀγγλίας τοῦ ἔστησε τὸν ἀδριάντα του εἰς τὸ Ζάππειον τῶν Ἀθηνῶν καθὼς καὶ λαμπρὸν μνημεῖον εἰς τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ ἐθνικός μας ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς ἐχάρισε ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ποιήματά του πρὸς τὸν μεγάλον αὐτὸν φιλέλληνα, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται «ὦδὴ εἰς τὸν Μπαΐρον».

Ὁ δεῦτερος ἦτο ἀμερικανὸς καὶ ἐχρημάτισε ἐπὶ ὀκτῶ ἔτη Πρόεδρος τῆς

Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως. Ἦτο ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος εἶχεν συντάξῃ καὶ ὑπογράψῃ τὴν Προκήρυξιν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀνεξαρτησίας καὶ εἶχε μεγάλην στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν πείραν.

Ὁ Τζέφερσον ἦτο προσωπικὸς φίλος τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ τὸν ὁποῖον εἶχε γνωρίσει εἰς Παρίσιους κατὰ τὰ ἔτη 1785 - 1789 ὅτε ἦτο πρεσβευτὴς τῆς Χώρας του εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ὁ Ἕλλην ἱατροφιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τοῦ Γένους, πολλὰς φορές εἶχε ζητήσῃ τὴν γνώμην του ἐπὶ διαφόρων πολιτικῶν ζητημάτων καὶ ὁ Τζέφερσον ὄχι μόνον τὴν ἔδιδε ἀλλὰ καὶ ἐπροπαγάνδιζεν εἰς τὴν Χώραν του τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὅταν μάλιστα ὁ Κοραῆς τοῦ ἔγραψεν τὴν 10ην Ἰουλίου 1823 ζητῶν τὴν γνώμην του διὰ τὴν καλὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἑλ-

Ὁ Λόρδος Βύρων

λάδος, ὁ Τζέφερσον τοῦ ἀπήντησεν τὰ ἐξῆς τὴν 21 Ὀκτωβρίου.

«Ἀγαπητὲ κύριε Κοραῖ, οὐδεὶς λαὸς συμπάσχει μὲ τὸν Ἑλληνικόν, ὅσον ὁ λαὸς τῆς Πατρίδος μου... Ἡ ἰσότης τῶν δικαιωμάτων καὶ ἡ εὐτυχία κάθε ἀτόμου εἶναι οἱ μόνοι νόμιμοι σκοποὶ ἐνὸς Κράτους, ἡ δὲ Κυβέρνησις πρέπει νὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀντιπροσώπους πού νὰ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸν Λαόν... Τὸ Σύνταγμα ἀποτελεῖ τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ Ἔθνους μας καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ εἶναι ἰσχυρότερον ἀπὸ αὐτό...».

Ἐπὶ τῶν ἰδεῶν αὐτῶν τοῦ Τζέφερσον ἐστηρίχθη τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος, σύνταγμα συγχρόνου καὶ πολιτισμένου Εὐρωπαϊκοῦ Κράτους.

4. Ἐμφύλιοι πόλεμοι — Θάνατος Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν πολλὰς ἀρετὰς καὶ πολλὰ ἐλαττώματα. Τὰ ἐλαττώματά των τὰ ἐγνώρισamen κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἡγῶνος καὶ εἰς τὴν Πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, ὅπου ἐχωρίσθησαν εἰς τὸ κόμμα τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν τὰ ὁποῖα ἀλληλοὑποβλέποντο.

Διὰ τοῦ διαχωρισμοῦ αὐτοῦ εἰσηλθεν ἡ διχόνοια μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐβλαψεν πολὺ τὸν ἡγῶνα τῆς Πατρίδος.

Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, οἱ Πολιτικοὶ ἔχασαν τὸ κύρος των διότι ἐφοβήθησαν, ἐνῶ οἱ Στρατιωτικοὶ ἐκέρδισαν χάρις τὴν ἡρωϊκὴν στάσιν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Ὑψηλάντου.

Κατὰ τὴν Β. Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1823, ἡ ὁποία συνήλθεν εἰς τὸ Ἄστρον τῆς Κυνουρίας, ἐπεκράτησαν καὶ πάλιν οἱ Πολιτικοὶ καὶ τότε ἤρχισε ἕνας νέος καὶ ἀδυσώπητος ἄγῶν μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων, ὁ ὁποῖος κατέληξεν δυστυχῶς καὶ εἰς τὰ ὅπλα. Οἱ Πολιτικοὶ ὕβριζον τοὺς Στρατιωτικοὺς «κλέφτες», «ἀντάρεις» καὶ οἱ Στρατιωτικοὶ ὕβριζον τοὺς πολιτικοὺς «καλαμαράδες». Ἡ Κυβέρνησις ἐχωρίσθη εἰς δύο καὶ ἐπῆλθεν σύγκρουσις εἰς τὴν Τρίπολιν.

Πρὸς στιγμὴν ἐπῆλθεν κάποια συνεννόησις μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλ' ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐπανήρχισεν ἀγριώτερος καὶ μὲ μεγαλύτερον μῖσος.

Ἡ Κυβέρνησις Κουντουριώτου, ἡ ὁποία καὶ ὑπερίσχυσεν, συνέλαβεν τὸν Κολοκοτρώνη καὶ 14 ἄλλους ὁπαδοὺς του καὶ

τοὺς ἐφυλάκισεν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐπειδὴ δὲ ἐθεώρει καὶ τὸν Ἀνδροῦτσον ὡς φίλον τοῦ «Γέρου τοῦ Μωριᾶ», ἀπέστειλε τὸν Γκούραν, τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλῆκαρον τοῦ Ὀδυσσεύς — νὰ τὸν συλλάβῃ. Ὁ Ὀδυσσεὺς παρεδόθη εἰς τὸν ἄλλοτε συμπολεμιστὴν του μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι αὐτὸς θὰ τὸν προστατεύσῃ ἐναντὶον πάσης συκοφαντίας. Ὁ Γκούρας ὅμως τὸν ἐφυλάκισε εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὴν πρωτὴν τῆς 5ης Ἰουνίου 1823 ὁ Ὀδυσσεὺς εὐρέθη νεκρὸς κάτω ἀπὸ τὰ τείχη.

Αἱ πράξεις αὗται ἔβλαψαν τὸ ἔθνος μας κατὰ τὰς κρίσιμους ἐκείνας στιγμὰς τῆς ζωῆς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

1) Γράψε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ φρόντισε νὰ εὕρῃς εἰκόνας των.

2) Σημείωσε τὰ μέρη καὶ τὰς τοποθεσίας ὅπου ἔλαβον χώραν ἱστορικὰ γεγονότα.

3) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τοὺς Φιλέλληνας καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὸν Χάου καὶ Βύρωνα.

4) Γράψε μίαν ἔκθεσιν μὲ θέμα : «Ἡ φιλελευθέρα Εὐρώπη εἰς τὸ πλευρὸν τῆς Ἑλλάδος».

5) Πῶς κρίνεις τὰς διενέξεις τῶν Ἑλλήνων ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1824

1. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Αἰγύπτου

Παρ' ὅλας τὰς ἀποτυχίας του ὁ Σουλτάνος δὲν ἀπηλπίσθη. Τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως τὸν εὔρε προετοιμαζόμενον καὶ ζητοῦντα βοήθειαν διὰ τὴν κατάπνιν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ, πασᾶν τῆς Αἰγύπτου.

Ὁ πασᾶς αὐτὸς ἦτο ἀλβανικῆς καταγωγῆς καὶ ὡς Διοικητὴς τῆς Αἰγύπτου ἦτο ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον. Ἦτο εὐφυὲς καὶ δραστήριος καὶ εἶχεν κατορθώσει νὰ γίνῃ διοικητὴς μιᾶς μεγάλης χώρας. Εἶχε διοργανώσει τὸν στρατὸν του κατὰ τὸ Εὐρωπαϊκὸν σύστημα καὶ εἶχε καλέσει εἰδικοὺς ἐκπαιδευτὰς - κυρίως Γάλλους.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἐδέχθη τὴν πρότασιν μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι θὰ ἐλάμβανε ὡς ἀνταμοιβὴν τοῦ τὴν Κρήτην καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶς θὰ διωρίζετο διοικητὴς τῆς Πελοποννήσου. Αὐτὸς ἀνελάμβανε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀποστείλῃ τὸν στόλον τοῦ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κάσον καὶ Κρήτην καὶ κατόπιν θὰ ἐβοήθῃ τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου νὰ κυριεύσουν τὰς νήσους Ὑδραν, Σπέτσας καὶ Ψαρὰ καθὼς καὶ τὴν Σάμον. Τέλος, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰμβραήμ θὰ ἔκανε ἀπόβασιν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ θὰ ὑπέτασσε τὴν χώραν, ἐνῶ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου θὰ ὑπέτασε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ συμφωνία ἐκλείσθη παρ' αὐτοῖς καὶ ὁ κίνδυνος τώρα ἦτο μέγας διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ διχόνοια ἐξηκολούθει νὰ ἔχῃ διηρημένους τοὺς Ἕλληνας καὶ οἱ ἱκανώτεροι ἀρχηγοί, ὅπως ὁ Κόλοκοτρῶνης, Πλαπούτας κ. ἄ. εὐρίσκοντο εἰς τὰς φυλακὰς ὡς

ἀντίθετοι τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐξ ἄλλου ἦτο ἀγκυροβολημένος εἰς τοὺς λιμένας τῶν νήσων δι' ἔλλειψιν χρημάτων.

2. Ὑποταγὴ τῆς Κρήτης καὶ καταστροφὴ τῆς Κάσου

Ὁ Σουλτάνος ἀπὸ τὸ δεύτερον ἔτος εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐνίσχυσιν διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἀπέστειλε τότε τὸν γαμβρόν του Χασὰν πασὰν ὁ ὁποῖος καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Σούδαν τὸν Ἰούνιον τοῦ 1822 μὲ 10 χιλιάδας πεζοὺς, 500 ἵππεῖς καὶ 140 πολεμικὰ καὶ μεταγωγικὰ πλοῖα.

Διέταξεν ἀμέσως λεηλασίαν καὶ σφαγὴν καὶ οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι περίτρομοι ἀπέστειλαν τὰ γυναικόπαιδα εἰς τὸ σπήλαιον τῆς Μ η λ α τ ο υ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς τὴν περιφέρειαν Μεραμβέλλου Λασηθίου.

Ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος Αἰγύπτιος, πληροφορηθεὶς τὸ γεγονός, ἀπέστειλεν ἰσχυρὸν τμήμα στρατοῦ καὶ ἀπέκλεισε τὸ σπήλαιον. Ἡ φρουρὰ τοῦ σπηλαίου ἡμύνθη ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος κατεβλήθη. Παρ' ὅλην τὴν διαβεβαίωσίν του ὅτι ἤθελε χαρίσει τὴν ζωὴν τῶν κρυπτομένων, ἐὰν παρεδίδοντο, παρεσπόνδισεν ἀμέσως καὶ κατέσφαξε ὅλας τὰς ἀθώας ἐκεῖνας ὑπάρξεις.

Μετὰ τὸ ἔγκλημα τῆς Μηλάτου, ὁ Χασὰν ἐβάδισε κατὰ τῆς ὁρεινῆς περιοχῆς τῶν Σφακιῶν. Καθ' ὁδὸν ὅμως ἐκρημνίσθη ἀπὸ τὸν ἵππον του καὶ ἐφονεύθη.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ὅμως ἔστειλε καὶ νέον στρατὸν μὲ διοικητὴν τὸν Χουσεῖν πασὰ καὶ μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ὑποτάξῃ χωρὶς ἄλλο τὴν Κρήτην.

Καὶ ὁ νέος πασὰς ἤρχισε νὰ ἐνσπεῖρῃ τὴν φρίκην καὶ τὴν καταστροφὴν ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Ἡρακλείου μέχρι Χανίων. Οἱ δυστυχεῖς κάτοικοι ἀπέστειλαν τὰ γυναικόπαιδα τῆς περιοχῆς εἰς ἓνα σπήλαιον τοῦ Ψηλορείτου, τὸ Μ ε λ ι δ ὀ ν ι, διὰ νὰ ζητήσουν ἐκεῖνα καταφύγιον.

Ὁ Χουσεῖν ἐμιμήθη τὸ παράδειγμα τοῦ Χασὰν καὶ ἐπολιόρκησε τὸ σπήλαιον. Διὰ νὰ ἀναγκάσῃ δὲ τοὺς φυγάδας νὰ ἐξέλθουν ἀπὸ αὐτό, εἰσῆγάγεν ἐντὸς τοῦ σπηλαίου καπνὸν καὶ τοὺς ἐφόνευσε ὅλους δι' ἀσφυξίας.

Τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο, ὅλα τὰ ἐπαναστατικὰ κέντρα τῆς Με-

γαλονήσου ἤρχισαν νὰ ὑποκύπτουν. Οἱ Κρήτες ἐζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ ἐσωτερικαὶ διαμάχαι δὲν τῆς ἔδιδον καιρὸν νὰ φροντίσῃ. Τοιοῦτοτρόπως ὑπετάγη ἡ Κρήτη εἰς τὸν Χουσεῖν καὶ ἔγινεν ἓνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κέντρο ἐξορμήσεως τῶν ἐχθρῶν διὰ τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν ὑποταγὴν τῆς Κρήτης ἠκολούθησεν ἀμέσως ἡ ὑποταγὴ καὶ ἐρήμωσις τῆς μικρᾶς νήσου Κάσου. Παρὰ τὴν ὀχύρωσίν της καὶ τὴν γενναίαν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων της, οἱ Αἰγύπτιοι τὴν ἐκυρίευσαν καὶ ὅσους κατοίκους δὲν ἐφόνευσαν τοὺς συνέλαβον αἰχμαλώτους καὶ τοὺς ἐπώλησαν ὡς δούλους.

3. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον, ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου ὑπὸ τὸν Χ ο ς ρ ε φ πασὰν καὶ συγκείμενος ἀπὸ 245 πλοῖα, προσέβαλεν τὴν 20ην Ἰουλίου τοῦ 1824 τὰ Ψαρά, τὴν ἡρωϊκὴν αὐτὴν νῆσον, ἡ ὁποία μὲ τὰ πλοῖα της καὶ τοὺς ἀτρομήτους ναυτικούς της τόσον εἶχεν συμβάλλει εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Πατρίδος.

Ἐπὶ τῆς νήσου εὐρίσκοντο περὶ τοὺς 25.000 κατοίκων ἐκ τῶν ὁποίων οἱ περισσότεροι ἦσαν πρόσφυγες ἐκ Χίου καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ γενναῖοι Ψαριανοὶ ἀπεφάσισαν τότε νὰ ἀντιμετωπίσουν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ὄχι εἰς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν πλοίων. Ἡ Κυβέρνησις ἄλλως τε ἦτο ἀδύνατον νὰ τοὺς παράσχῃ βοήθειαν. Ἐσυραν λοιπὸν τὰ πλοῖα τῶν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἔκαυσαν τὰ πηδάλια τῶν.

Τὰ ἐχθρικά πλοῖα ἤρχισαν ἀμέσως σφοδρὸν κανονιοβολισμόν καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἐνήργησαν ἀπόβασιν. Ἄν καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἐν τούτοις ὁ ἐχθρὸς τοὺς κατέβαλεν καὶ ἤρχισεν ἀμέσως ἡ σφαγὴ καὶ ἡ ἐρήμωσις.

Ὁ γενναῖος Ψαριανὸς Βρατσᾶνος, εὐρισκομένος εἰς τὸ φρούριον τῆς νήσου, διὰ νὰ μὴ συλληφθῇ αἰχμάλωτος, ἔθεσεν πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην του καὶ ἀνετινάχθη μαζί μὲ 2 χιλιάδας ἐχθροὺς εἰς τὸν ἀέρα.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου ἐσφάγησαν ἢ ἠχμαλωτίσθησαν, ὁλόκληρος δὲ ἡ νῆσος ἦτο ἓνα ἀπέραντον νεκροταφεῖον. Ἡ καταστροφὴ αὕτῃ συνεκίνησεν βαθύτατα τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸν

ξένον κόσμον, ὁ δὲ Σολωμὸς ἔψαλε τὴν δόξαν τῆς νήσου με τὸ
ἔξης ποίημά του :

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρη ράχη
περπατώντας ἡ δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
καμωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

4. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντος

Ὁ ἐχθρικός στόλος μετὰ ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ἐπεχείρησε νὰ προσ-
βάλῃ καὶ τὴν Σάμον. Οἱ Ἕλληνες ὅμως ἀφυπνίσθησαν καὶ με-
τὰ χρήματα τὰ ὅποια ἔλαβον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν ὥς δάνειον, κα-
τῶρθωσαν νὰ κινητοποιήσουν τὸν στόλον.

Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἤνοιξαν καὶ πάλιν τὰ ἱστία των καὶ
ἔπλευσαν ἀμέσως εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Σάμου καὶ Μικρᾶς Ἀσί-
ας, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν Χοσρὲφ πασᾶν νὰ πραγματοποιήσῃ
τὸ σχέδιόν του. Ἐπὶ ἔν ὁλόκληρον πενήτημερον οἱ Ἕλληνες πυρ-
πολῆται Κανάρης, Ματρώζος καὶ Βατικιώτης ἑκαίροφυλάκτουν
διὰ νὰ καύσουν τὰ πλοῖα. Οἱ ἡρώϊκοι αὐτοὶ ναυτικοὶ κατῶρθω-
σαν τελικῶς νὰ πυρπολήσουν τρία ἐχθρικά πλοῖα καὶ νὰ ἀναγ-
κᾶσουν τὸν στόλον τοῦ ἐχθροῦ νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰς ἀκτὰς Μ.
Ἀσίας διὰ νὰ συνενωθῇ μετὰ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἀπετελεῖτο ἀπὸ 80 πλοῖα καὶ εἶχε
ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Ὁ Μιαούλης εἶχε γεννηθῇ
εἰς τὴν Ὑδραν ἀπὸ ναυτικὴν οἰκογένειαν τὸ ἔτος 1756. Τὸ πραγ-
ματικόν του ὄνομα ἦτο Ἀ ν δ ρ έ α ς Β ὠ κ ο ς. Ἦτο γενναῖος
καὶ ἀτρόμητος καὶ ὥς ἀρχινάυρχος εἶχε δεῖξει ἐξαιρετικὰ προ-
σόντα.

Ὁ στόλος του διέθετε 850 κανόνια καὶ 5 χιλιάδας ναύτας
ἐνῷ ὁ ἠνωμένος στόλος τοῦ ἐχθροῦ διέθετε 400 πλοῖα μεγάλης
καὶ μικρᾶς χωρητικότητος, 2500 κανόνια καὶ 50.000 ναύτας.
Παρ' ὅλην τὴν τεραστίαν αὐτὴν ὑπεροχὴν τῶν ἐχθρῶν, ὁ Μιαού-
λης δὲν ἐδίστασεν καθόλου.

Τὴν 29ην Αὐγούστου τοῦ 1824 ἐπετέθη ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν
καὶ ἡ μεγάλη ναυμαχία ἡ ὅποια συνήφθη ἔξω ἀπὸ τὸν κόλπον
τοῦ Γέροντος —μεταξὺ Σάμου καὶ Πάτμου— ἐτελείωσε με νίκην

τῶν Ἑλλήνων. Τὰ πυρπολικά τῶν Ἑλλήνων ἔδρασαν ἀποτελεσματικῶς καὶ ὁ ἐχθρὸς ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς Ἀλικαρνασσὸν καὶ Κῶν διὰ νὰ μὴ πάθῃ μεγαλυτέρας ἀπώλειας.

Κατόπιν, ἐπειδὴ ἐπλησίαζεν ὁ χειμὼν, ὁ μὲν Χοσρὲφ ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναπλεύσῃ εἰς τὰ στενὰ, ὁ δὲ Αἰγυπτιακὸς στόλος ὑπὸ τὸν Ἰμβραῆμ πασάν ἠναγκάσθη νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Κρήτην.

Ὁ Μισαούλης ἡγρύπνει πάντα. Ἐπετέθη κατὰ τῶν Αἰγυπτίων ἐνῶ ἐπέστρεφον εἰς τὰ ἀνοικτὰ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ διασκορπισθοῦν καὶ μὲ μεγάλας καταστροφὰς νὰ ἀνασυγκροτηθοῦν εἰς τὴν Σούδαν.

Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανέπλευσεν εἰς τὴν βάσιν του μετὰ ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας του διὰ νὰ διορθώσῃ τὰς ζημίας του. Οἱ Ἕλληνες ἐκ τῶν κατορθωμάτων του ἀνεθάρρουν καὶ ἡ Φιλελληνικὴ κίνησις εἰς τὴν Εὐρώπην ἤρχισε νὰ αὐξάνῃ.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

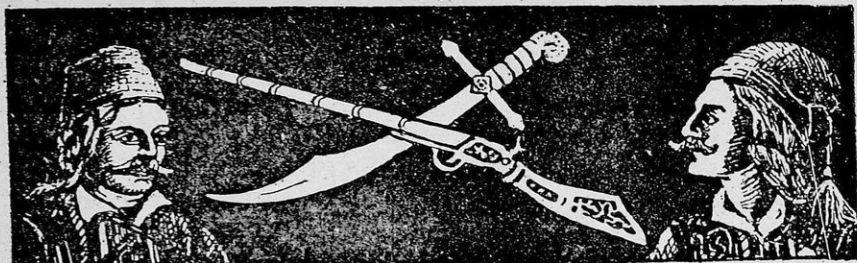
1) Γράψε τὰ νέα ἱστορικὰ ὀνόματα τοῦ παρόντος κεφαλαίου.

2) Ζήτησε περισσότερας πληροφορίας διὰ τὸν Μισαούλην,

3) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὴν Κάσον, τὰ Ψαρά καὶ τὸν κόλπον τοῦ

Γέροντος.

4) Φρόντισε νὰ ἐργασθῇς διὰ τὸ λεύκωμά σου,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

ΤΟ ΠΕΜΠΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1825

1. Ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ εἰς τὴν Πελοπόννησον

Ὁ Ἰμβραήμ πασᾶς, ἀφοῦ ἔλαβεν νέας ἐνισχύσεις ἐξ Αἰγύπτου, τὴν 12ην Φεβρουαρίου τοῦ 1825 ἔκανε ἀπόβασιν εἰς τὴν Μεθώνην τῆς Πελοποννήσου με 6 χιλιάδας πεζοὺς, 500 ἵππεῖς καὶ ἀρκετὰ κανόνια.

Φόβος καὶ τρόμος κατέλαβεν τοὺς Ἕλληνας διότι οὐδέποτε ἐπερίμεναν τὸν Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ μάλιστα μέσα εἰς τὴν καρδίαν τοῦ χειμῶνος. Ἡ κυβέρνησις ἦτο τόσο ἀπροετοίμαστος, ὥστε ἐπανικοβλήθη. Ὁ μόνος ὁ ὁποῖος θὰ ἤμπορουσε νὰ ἀναμετρηθῇ με τὸν φοβερὸν Αἰγύπτιον ἦτο ὁ «Γέρος τοῦ Μοριά» ἀλλὰ αὐτὸς ἦτο φυλακισμένος ὡς κοινὸς κακοὺργος.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ἡ κυβέρνησις κατῴρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ δύναμιν 2 χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐτέθῃ ὁ ἴδιος ὁ Κουντουριώτης. Γρήγορα ὅμως ἐγκατέλειψε τὴν ἀρχηγίαν καί, ἀφοῦ κατέφυγεν εἰς τὴν Ὑδραν, ἀνέθεσε εἰς τὸν πλοίαρχον Σκοῦρτην τὴν ἄμυναν τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ Ἰμβραήμ ἐν τῷ μεταξύ, ἀφοῦ κατέλαβεν ἀνενόχλητος τὴν Κορώνην τῆς Μεσσηνίας, ἠτοιμάσθη νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τοῦ Ναυαρίνου. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σκούρτην συνήντησε τὸν Ἰμβραήμ εἰς τὸ χωρίον Κραμμύδι, ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὴν Μεθώνην. Ἄν καὶ οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν με γενναιότητα, ἐν τού-

τοῖς κατεβλήθησαν μὲ μεγάλην εὐκολίαν ἀπὸ τὸν τακτικὸν στρατὸν τοῦ Αἰγυπτίου.

Χωρὶς καμμίαν ἄλλην ἀντίστασιν τότε ἐκεῖνος ἐβάδισε πρὸς τὴν Πύλον. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπέστειλεν τμήμα τοῦ στρατοῦ του ὑπὸ τὸν

Ὁ Ἱμπραήμ

Χουσεῖν βέην νὰ κυριεύσῃ τὴν νήσον Σφακτηρίαν ἢ ὅποια φράσσει τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου.

Εἰς τὸν λιμένα εὗρισκοντο πέντε πλοῖα Ἑλληνικά ὑπὸ τὸν Τσαμαδὸν καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Σφακτηρίας 800 Ἕλληνες ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, Ἀναγνωσταρᾶν, Μακρυγιάννην κ. ἄ. καθὼς καὶ μερικοὶ Φιλέλληνες ὑπὸ τὸν Ἰταλὸν Σανταρόζα.

Ὁ Χουσεῖν ἤρχισεν τὴν ἐπίθεσιν τοῦ τὴν 26ην Ἀπριλίου καὶ κατάρθωσεν νὰ ἀποβιβάσῃ ἐπὶ τῆς νήσου 4 χιλιάδας Αἰγυπτίων. Ἡ μάχη ἦτο φονικὴ καὶ τὸ ἥ-

μισυ σχεδὸν τῶν Ἑλλήνων ἔπεσε εἰς τὴν μάχην. Μεταξὺ τῶν ἡρωϊκῶν νεκρῶν ἦτο καὶ ὁ φιλέλλην Σανταρόζα.

Ὁ Μαυροκορδάτος μόλις καὶ μετὰ δυσκολίας κατάρθωσε νὰ σωθῇ, ἀφοῦ ἐπεβιβάσθη τοῦ «Ἀρεως». Τὸ πλοῖον αὐτό, καθὼς καὶ τρία ἄλλα, διῆλθον ἀπὸ μίαν στενὴν διόδον γεμάτην ὑφάλους ἔμπροσθεν τῆς Σφακτηρίας, διότι ὁ στόλος τοῦ Ἱμβραήμ εἶχεν φράξῃ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναυαρίνου ἠκολούθησε καὶ ἡ πτῶσις τοῦ Νεοκάστρου. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὅμως καὶ πάλιν ὑπὸ τὸν Μιαούλην, ἐξεδικήθη τὴν πτῶσιν τῶν δύο αὐτῶν Ἑλληνικῶν φρουρίων. Παραπλέων τὰ Μεσσηνιακὰ παράλια κατέκαυσε μὲ τὰ πυρπολικά του τρία μεγάλα ἐχθρικά πλοῖα εἰς τὸν λιμένα τῆς Μεθώνης.

2. Ἡ Μάχη τοῦ Μανιακίου - Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα

Ἡ κατάστασις ἦτο ἀπελπιστικὴ διὰ τὴν Πελοπόννησον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυαρίνου. Ὁ Ἰμβραήμ ἤρχισε νὰ προχωρῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μεσσηνιακῆς γῆς καὶ εἶχε διατάξει πλήρη ἐρήμωσιν τῆς χώρας. Οὐδεὶς πλέον Ἑλλήν ἀρχηγὸς ἐτόλμα νὰ τὸν ἀντιμετωπίσῃ. Ὁ μόνος κατάλληλος ἦτο, ὅπως εἴπομεν, ὁ Κολοκοτρώνης.

Ὁ λαὸς ἤρχισε νὰ γογγύζῃ ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ ζητᾷ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἐκώφευεν καὶ ἐκράτει τὸν ἥρωα τῆς Πατρίδος φυλακισμένου. Ἀκόμη καὶ Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν, ὁ Παπαφλέσσας, ἐζητεῖ τὴν ἀποφυλάκισιν τοῦ παλαιοῦ συμπολεμιστοῦ του, ἀλλὰ ματαίως.

Εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν, ὅπου παντοῦ ἐπεκράτει ἡ σύγχυσις καὶ ὁ φόβος, ἐπαρουσιάσθη ὁ ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν Αἰγύπτιον Στρατάρχην, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ὁ Γρηγόριος Δικαῖος, ὁ γνωστός μας Παπαφλέσσας.

Ὁ «μπουρλοτιέρης τῶν ψυχῶν» ἀπεφάσισε μὲ 1000 ἄνδρας τοῦ νὰ φράξῃ τὸν δρόμον τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὸ μικρὸν χωρίον Μανιακί τῆς Πυλίας. Ὅδοιπορῶν νύκτα καὶ ἡμέραν ὁ Παπαφλέσσας ἦλθε μὲ τοὺς ἄνδρας τοῦ καὶ κατέλαβεν ἐπικαίρους θέσεις. Ὅταν ὅμως τὴν 29ην Μαΐου ἀνεφάνησαν αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ ἔμπροσθεν τοῦ Μανιακίου, οἱ ἄνδρες τοῦ ἐφοβήθησαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν πρὶν ἢ ἀρχίσει ἡ μάχη. Μαζὶ τοῦ ἔμειναν μόνον 300 Μεσσήνιοι καὶ Ἀρκάδες ἀποφασισμένοι νὰ πολεμήσουν εἰς τὸ πλευρόν του, ὅπως ἐπολέμησαν ἄλλοτε οἱ τριακόσιοι τοῦ Λεωνίδα καὶ οἱ ὀλίγοι τοῦ Διάκου εἰς τὴν Ἀλαμάναν.

Ὁ Ἰμβραήμ ἔρριψε ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ὅλας σχεδὸν τὰς δυνάμεις τοῦ. Οἱ ἄνδρεῖοι τοῦ Παπαφλέσσα ἀμύνονται καὶ ὁ ἕνας μετὰ τὸν ἄλλον πίπτουν. Τελευταῖος πίπτει καὶ ὁ Παπαφλέσσας.

Ὁ Αἰγύπτιος πασᾶς διατάζει τότε νὰ εὑρεθῇ τὸ πτώμα τοῦ ἀντιπάλου τοῦ καὶ νὰ τὸ στήσουν ὄρθιον διὰ νὰ τὸν ἴδῃ. Ὅταν οἱ στρατιῶται τοῦ ἐξετέλεσαν τὴν παραγγελίαν τοῦ ἐθαύμασε τὸν ἥρωα καὶ ἀφοῦ ἠσπάσθη τὸν νεκρὸν τοῦ εἶπε μὲ θαυμασμόν εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του:

—Κρῖμα ποῦ ἐχάθη τέτοιος ἀρχηγός.....

3. Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη

Μετὰ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μανιακίου ὁ Ἰμβραήμ ἐπροχώρησε πρὸς τὰς Καλάμας. Παντοῦ ἀπὸ ὅπου διήρχετο ἐρήμωνε καὶ ἐλεηλάται. Ἔκαίε χωρία καὶ ἔκοπτε τὰ δένδρα. Δὲν ἄφηνε δηλαδὴ «πέτρα ἐπάνω στὴν πέτρα».

Εἰς τὰς Καλάμας ἐκάλεσεν τοὺς ἀρχηγοὺς νὰ δηλώσουν ὑποταγὴν, δηλαδὴ νὰ προσκυνήσουν. Οὐδεὶς ὅμως Μεσσήνιος καὶ Μανιάτης ἀρχηγὸς ἐπροσκύνησεν καὶ ὁ Ἰμβραήμ ἐπετέθη τότε ὀργισμένος ἐναντίον τῆς Μάνης. Ἡ μάχη ἥ ὁποία ἐδόθη εἰς τὴν θέσιν Βέργα, ὀλίγον ἔξωθι τῶν Καλαμῶν, τοῦ ἀπέδειξεν ὅτι τὰ μέρη ἐκεῖνα ἦσαν πολὺ δύσκολα διὰ νὰ τὰ καταλάβῃ.

Ἡ κυβέρνησις ἐξ ἄλλου, βλέπουσα τὸν κίνδυνον καὶ μεταμεληθεῖσα, ἀπεφάσισε δύο ἡμέρας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Μανιακίου, νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Κολοκοτρώνην καθὼς καὶ τοὺς συγκρατούμενους του. Ὁ ἀνεξίκακος ἐκεῖνος πολεμιστὴς ἤρχισεν ἀμέσως τὸ ἔργον του, δηλαδὴ τὴν στρατολογεῖν ἀνδρῶν διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν εἰσβολέα.

Εἰς τὰς ἀπειλάς τοῦ Ἰμβραήμ, ὅτι θὰ ἐρημώσῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τὴν χώραν, τοῦ ἀπήντησεν ὡς ἐξῆς μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολὴν του.

«..... Ὅχι τὰ κλαριά νὰ μᾶς κόψῃς, ὄχι τὰ δέντρα, ὄχι τὰ σπιτία πού μᾶς ἔκαψες, μόνο πέτρα πάνω στὴν πέτρα νὰ μὴ μείνῃ, ἐμεῖς δὲν προσκυνοῦμεν. Τί τὰ δέντρα μας ἂν τὰ κόψῃς, ἡ ἴδια γῆς πού τὰ ἔθρεψε εἶναι δική μας καὶ τὰ μετακάνει. Μόνο ἓνας Ἕλληνας νὰ μείνῃ πάντα θὰ πολεμοῦμε. Μὴν ἐλπίζεις, πὼς τῇ γῇ μας θὰ τὴν κάμῃς δική σου...».

Ὁ Ἰμβραήμ ἐβάδισε ἐναντίον τῆς Τριπόλεως καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἤρχισε κλεφτοπόλεμον εἰς τὴν Ἀκοβαν. Ἐπροχώρησε ὅμως καὶ ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Μοριᾶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐβάδισε ἐναντίον τοῦ Ναυπλίου.

Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 350 Ἕλληνας καὶ τὸν Μακρυγιάννην ἀντεστάθῃ πλησίον τῶν Μύλων. Ἡ ἀντίστασις αὐτὴ ἔφερε κάποιον μικρὸν ἀποτέλεσμα διότι ὁ Ἰμβραήμ, ἀφοῦ ἐπυρπόλησεν τὸ Ἄργος, ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Τρίπολιν φοβούμενος ἀπώλειας.

Τὸ ὄνειρόν του ἦτο νὰ καταλάβῃ τὴν Πελοπόννησον καὶ κατόπιν τὴν νῆσον Ὑδραν. Ἀπὸ τὰ ὑψώματα τοῦ Ἀχλαδο-

κάμπου όταν αντίκρουσε την νήσον, λέγεται ότι έφώναξε με λύσσαν:

— Μικρή Άγγλία, ως πότε θα μου φεύγης ;

Ο Κολοκοτρώνης έπεχείρησε να του έμποδίση την έπιστροφήν εις την Τρίπολιν αλλά δεν κατώρθωσε τίποτε. Τοῦ ἤνοιξε όμως έντονώτερον τόν κλεφτοπόλεμον με σκοπόν να του φέρη φθοράς και να τόν κουράσῃ.

4. Δευτέρα πολιορκία του Μεσολογγίου

Ένω ο Ίμβραήμ έσημείωνε μεγάλην πρόοδον εις την Πελοπόννησον, ο Σουλτάνος έξ αντιζηλίας ήθέλησε να ένεργήσῃ και αυτός κάτι εις την Στερεάν δια να έπιδείξῃ εις τόν Αιγύπτιον έστω και μίαν νίκην. Διέταξε λοιπόν τόν Κιουταχὴν πασάν να κυριεύσῃ τὸ Μεσολόγγιον με τὰς λέξεις «Τὸ Μεσολόγγι ἡ τὴν κεφαλὴν σου...».

Ο Κιουταχὴς μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν διαταγὴν παρέλαβεν 20 χιλιάδας στρατοῦ και χωρὶς κανένα έμπόδιον έφθασε ἀπὸ τὰ Ίωάννινα εις τὸ Μεσολόγγιον τὴν 11ην Ἀπριλίου τοῦ 1825. Ἀπέκλεισεν ἀμέσως τὴν πόλιν ἀπὸ τὴν ξηρὰν και ὁ Χοσρέφ πασὰς ἀπέκλεισε τὴν πόλιν ἀπὸ θαλάσσης. Ο πασὰς τῶν Πατρῶν Γιουσούφ ἀπέστειλεν μικρὰ πλοιάρια διὰ τὴν λιμνοθάλασσαν διὰ να καταστή ἡ πολιορκία στενωτέρα.

Ἡ πόλις έφρουρεῖτο ἀπὸ τέσσαρας χιλιάδας Ἑλλήνας με ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς πλέον έμπειροπολέμους, ἀρχηγοὺς τῆς Κυβερνήσεως και τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Εἰς τὴν πόλιν ἐπίσης εὗρισκοντο και 12 χιλιάδες γυναικόπαιδα τὰ ὅποια έδυσχέραινον πολὺ τὰς κινήσεις τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς.

Τὸ Μεσολόγγιον ἐπίσης ὑπερασπίζετο ἀπὸ τὸ τεῖχος και τὴν τάφρον του και ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λιμνοθαλάσσης ἀπὸ τὰ δύο μικρὰ νησίδια Κ λ ε ἰ σ ο β α και Β α σ ι λ ᾶ δ ι.

Ο Κιουταχὴς ἤρχισε σφοδρὸν κανονιοβολισμόν ἐναντίον τῆς πόλεως και οἱ πολιορκούμενοι ἤρχισαν να ἀπαντοῦν εις τὸν κανονιοβολισμόν του διὰ τῶν πυροβόλων των.

Οἱ πολιορκούμενοι εἶχον θάρρος και ἀκμαῖον τὸ ἠθικόν των. Ὅταν μάλιστα περὶ τὰ τέλη Ἰουνίου, κατέφθασεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν Μιαούλην και διέσπασε τὴν πολιορκίαν τοῦ στόλου τῶν ἐχθρῶν διὰ να τοὺς ἐφοδιάσῃ με τρόφιμα και πολεμοφόδια, τότε ἐγινάν τολμηρότεροι και ἐπεχείρησαν πολλὰς ἐξό-

θους κατά τὰς ὁποίας ἔφερον μεγάλας καταστροφὰς εἰς τὸ ἐχθρικὸν στράτευμα.

Ἐπίσης εἶχον ἔλθῃ εἰς συνεννόησιν καὶ μετ' ἄλλων ὀπλαρχηγῶν οἵτινες ἔδρων ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ νὰ ἐνοχλοῦν τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν νότων. Μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Καραϊσκάκης.

Ἡ κατάστασις λοιπὸν ἦτο κάπως δύσκολος διὰ τὸν Κιουταχὴν καὶ ὁ Σουλτάνος, ἐπειδὴ ἐπλησίαζεν ὁ χειμὼν, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ τὴν συνδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ διὰ νὰ δυνηθοῦν οἱ δύο στρατοὶ νὰ κυριεύσουσιν τὴν πόλιν.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην ὅλας τὰς ἱστορικὰς τοποθεσίας.
- 2) Γράψε τὰ νέα ἱστορικὰ ὀνόματα.
- 3) Ζήτησε εἰκόνας ἡρώων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λεύκωμά σου.
- 4) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὸν Παπαφλέσαν.
- 5) Διάβασε τὸ τμῆμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν τάξιν καὶ νὰ πῆτε τίς σκέψεις σας.
- 6) Πῶς κρίνετε τὴν στάσιν τῆς Ἑλλην. Κυβερνήσεως;
- 7) Γράψε μίαν ἔκθεσιν με θέμα: «Ἐνὰ ἄλλο ἱστορικὸ «ΟΧΙ» εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Ἰμβραήμ».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΤΟ ΕΚΤΟΝ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1826

1. Τρίτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ὁ Ἰμβραήμ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν νέας ἐνισχύσεις ἐξ Αἰγύπτου, ἦλθε τὴν 25ην Δεκεμβρίου τοῦ 1825, ἀπεβίβάσθη εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲ 12 χιλιάδας ἄνδρας καὶ ἀρκετὰ κανόνια. Ἐστρατοπέδευσε πλησίον τοῦ Κιουταχῆ καὶ ὅταν ἀντίκρυσε τὴν ὀχύρωσιν τοῦ Μεσολογγίου εἶπεν εἰς ἄλλαν ζονικὸν ὕψος :

— Αὐτὸν τὸν φράκτην δὲν ἡμπορεῖς νὰ πάρῃς :

— Πάρτον ἐσύ, τοῦ ἀπήντησεν ὁ Κιουταχῆς, προσβελημένος κάπως.

— Σὲ δύο ἐβδομάδες θὰ εἶμαι μέσα στὴν πόλιν, ἀπήντησεν ὁ Αἰγύπτιος στρατάρχης εἰς τὸν ἴδιον τόνον.

Ὁ Κιουταχῆς ἀπέσυρε τὸ στρατόν του καὶ ὁ Ἰμβραήμ ἀνέλαβεν μόνος τὴν πολιορκίαν. Ἀφοῦ κατεσκεύασε διάφορα ὀχυρωματικὰ ἔργα καὶ ἔκανε ἀρκετάς ὑπονομεύσεις, ἤρχισε τὴν ἐπίθεσίν του.

Οἱ Ἕλληνες τὸν ἀπέκρουσαν μὲ γενναιότητα καὶ ἐπὶ 4 ἐβδομάδας ὁ Ἰμβραήμ εἶχεν μεγάλας ἀπωλείας. Ὁ στόλος τοῦ Χοσρέφ ἦλθε πάλιν καὶ ἀπέκλεισε τὸ Μεσολόγγιον. Ὁ Μιαούλης ἐπεχείρησε νὰ διασπάσῃ τὸν ἐχθρικὸν κλοιὸν, ἀλλ' ἀπέτυχε.

Ὁ Ἰμβραήμ τότε ἠνώνησεν ὅτι ἡ κατάληψις τοῦ Μεσολογγίου δὲν ἦτο καὶ τόσον εὐκόλον ἔργον. Ἦλθεν ἀμέσως εἰς συνενόησιν μὲ τὸν Κιουταχῆν καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἀπεφάσισαν νὰ δράσουν.

Οἱ Ἕλληνες αὐτὴν τὴν φορὰν εὐρέθησαν εἰς δύσκολον θέσιν. Ὅταν μάλιστα εἶδον τὸν Ἑλληνικὸν στόλον νὰ φεύγῃ χω-

ρις νά δυναται νά τούς βοηθήσῃ, ἀπεφάσισαν νά στηριχθοῦν εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς τὰς ἰδίας τῶν δυνάμεις. Παρ' ὅλον ὅτι ἤρχισε νά γίνεταί αἰσθητὴ ἡ ἄλλειψις τροφῶν, ἐν τούτοις ὁμῶς ἡμύνοντο μετὰ θάρρους καὶ γενναιότητος.

Ἡ πολιορκία ὁμῶς ἐγένετο περισσότερον στενὴ καὶ οἱ καθημερινοὶ βομβαρδισμοὶ ἐπέφερον καταστροφὰς καὶ θύματα. Αἱ τροφαὶ εἶχον λείψει παντελῶς καὶ οἱ ἡρώικοι ὑπερασπισταὶ ὑπέφερον ἀπὸ πείναν καὶ δίψαν. Ἦρχισαν νά τρώγουν ποντικούς, σκύλους, γάτες καὶ σαῦρες. Πολλοὶ ἀπέθνησκον καὶ πολλοὶ ἐπιπτον λιπόθυμοι ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν. Ἐπειτα, ἤρχισαν νά μαστίζωνται καὶ ἀπὸ διαφόρους ἀσθενείας καὶ ἡ πόλις ἐπαρουσίαζεν φρικτὸν καὶ τραγικὸν θέαμα. Ἀμάχος πληθυσμὸς καὶ στρατὸς ἐφαίνοντο ἴδιαι σκιαὶ καὶ φαντάσματα τὰ ὅποια ἐκιννοῦντο εἰς τοὺς δρόμους ἢ τοὺς πρόμαχῶνας. Καὶ ὁμῶς οὐδεὶς ἐσκέπετο νά παραδοθῇ καὶ οὐδεὶς εἶχεν δειλιάσει. Ὁ Μισούλης καὶ πάλιν ἐπέχειρσε νά διασπάσῃ τὸν κλοιὸν ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀπέτυχε. Οὐδεμίᾳ πλέον ἐλπίς σωτηρίας ὑπῆρχεν διὰ τὴν πόλιν καὶ τοὺς ὑπερασπιστάς της.

Οἱ ἀρχηγοὶ τότε ἔκαναν συμβούλιον καὶ ἀπεφάσισαν τὰ ἑξῆς: Ἀντὶ νά παραδώσουν τὴν πόλιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς θὰ ἐνήργουν ἡρώικην ἔξοδον διὰ νά σωθοῦν εἰς τὰ γύρω ὑψώματα. Ὡς ἡμέρα ἐξόδου ὠρίσθη ἡ 10 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1826. Ἐν τῷ μεταξὺ ἀπέστειλλον εἰς τοὺς ἔξω τοῦ Μεσολογγίου εὐρισκομένους ὀπλαρχηγούς Καραϊσκάκην, Μακρὴν κλπ. μήνυμα νά ἐπιτεθοῦν καὶ αὐτοὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν διὰ νά ἀποσπάσουν τὴν προσοχὴν τῶν.

Συμφώνως πρὸς τὸ καταρτισθὲν σχέδιον, ἡ ἔξοδος θὰ ἐγένετο κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον: Ὀλόκληρος ὁ πληθυσμὸς καὶ ἡ φρουρὰ θὰ ἐχωρίζοντο εἰς τρία τμήματα (κολῶνες) μὲ ἀρχηγούς τοὺς Νότην Μπότσαρην, Κίτσον Τζαβέλλαν καὶ Μακρὴν. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ἐκάστης φάλαγγος θὰ ἐτίθεντο πολεμισταί, ἢ ἄτομα δυνάμενα νά φέρουν ὅπλα.

Δυστυχῶς ὁμῶς τὸ σχέδιον εἶχεν προδοθῇ καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀνέμενον τοὺς ἡρώικους πολιορκημένους εἰς τὰς πύλας τῆς πόλεως.

Τὸ σημεῖον τῆς ἔξόδου ἐδόθη τῷ μεσονύκτιον, αἱ πύλαι ἠνοίχθησαν καὶ οἱ πολεμισταὶ ἐξῆλθον μὲ τὰ σπαθιά εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ ἐχθροὶ ὁμῶς τοὺς ἀνέμενον καὶ σπαθίζοντες καὶ σπαθιζόμενοι ἠνοιγον δρόμον διὰ νά περάσουν εἰς τὰ ἀπέναντι ὑψώματα.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ὥραν τῆς μάχης ἠκούσθη εἰς τὰς τάξεις τῶν γυναικοπαίδων μία κραυγὴ «Πίσω στὸ Μεσολόγγι!» ἡ ὁποία κραυγὴ ἔφερε σύγχυσιν καὶ πανικὸν εἰς ὅλους.

Πολλοὶ τότε ὑπήκουσαν εἰς τὴν φωνὴν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν ἐνῶ ἄλλοι ἐξηκολούθησαν τὴν ἐξοδὸν τῶν. Οἱ ἐχθροὶ ἐπωφελήθησαν τῆς συγχύσεως καὶ εἰσῆλθον καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ ἀρχίσουν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν.

Τὸ Μεσολόγγιον μετεβλήθη εἰς πραγματικὴν κόλασιν. Ἐκ τῶν 12 χιλιάδων κατοίκων τῆς πόλεως μόνον 200 κατῴρθωσαν νὰ σωθοῦν. Ὁ πρόκριτος τῆς πόλεως Χρήστος Καψάλης ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς πόλεως καὶ ἐκάη μετὰ ἄλλων γερόντων καὶ ἀσθενῶν μαζί με ἀμέτρητον πλῆθος ἐχθρῶν του.

Οἱ φλόγες τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ θυσία τοῦ Καψάλη συνεκίνησαν βαθύτατα τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ Φιλελληνικὴ κίνησις ἠὺξήθη καταπληκτικῶς καὶ οἱ λαοὶ ἀπήτησαν ἀπὸ τὰς κυβερνήσεις τῶν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ ἀπέραντον ἐκεῖνο δράμα.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν μόνον 1800 κατῴρθωσαν νὰ διασωθοῦν εἰς τὰς ὑπῤεφας τοῦ Ζυγοῦ καὶ εἰς τὴν Ἀμφισσαν. Τὴν ἡρωϊκὴν ἐξοδὸν μᾶς τὴν περιγράφει μὲ τὰ ζωηρότερα χρώματα ὁ Νικόλαος Κασομούλης εἰς τὰ «ἀπόμνημονεύματά» του.

2. Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἐν κινδύνῳ

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, ὁ ἀγέρωχος Ἰμβραῆμ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ὁ Κιουταχὴς ἐστράφη εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα.

Ἡ Πελοπόννησος ἡ ὁποία πρὸς στιγμὴν εἶχεν ἀναπνεύσει εὐρῆθι καὶ πάλιν εἰς μεγάλον κίνδυνον. Ὁ Ἰμβραῆμ ἤρχισε νὰ καταρρίπτῃ ὅλα τὰ κέντρα τῆς ἀντιστάσεως τῶν ἐπανάστατῶν καὶ ἐφήρμοζε κατὰ γράμμα τὸ σχέδιόν του. Ἦθελε δηλαδὴ νὰ ὑποτάξῃ ἐντελῶς τὴν Πελοπόννησον, νὰ ἐξολοθρεύσῃ τοὺς κατοίκους τῆς καὶ νὰ φέρῃ Αἰγυπτίους νὰ κατοικήσουν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα.

Καὶ ὁ Κιουταχὴς ἐξ ἄλλου εἰς τὴν Στερεὰν ἐσημείωνε ἀρκετὰς ἐπιτυχίας. Ἐπολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν τὴν ὁποίαν ὑπερήσπιζον ὁ Γκούρας, ὁ Μακρυγιάννης καὶ ἄλλοι μὲ

400 ἄνδρας. Ἡ κατάσταση ἦτο ἀπελπιστική διὰ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ ἱεροῦ βράχου, ὅτε ὁ Φιλέλλην Φ α β ι έ ρ ο ς, Γάλλος συνταγματάρχης, κατῶρθωσε μίαν νύκτα νὰ διασπάσῃ τὸν κλοιὸν καὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν φρουρὰν μὲ ὀλίγους ἄνδρας καὶ πολεμοφόδια.

Ἡ γενική κατάσταση τῆς Ἑλλάδος εἶναι ἀπελπιστική καὶ

Γεώργιος Καραϊσκάκης

ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων εὐρίσκεται εἰς κρίσιμον σημεῖον. Τὰ κάστρα τὰ ὁποῖα κατέχουν οἱ Ἕλληνες εἶναι ἐλάχιστα καὶ ἡ κυβέρνησις Κουντουριώτου παραδίδει τὴν ἀρχὴν ὡς ἀνίκανος διὰ νὰ ἀναλάβῃ κυβέρνησις ὑπὸ τὸν Ζαΐμην. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐξακολουθεῖ τὸν κλεφτοπόλεμον καὶ ὁ Μιαούλης κατῶρθώνει νὰ κλείσῃ τὸν στόλον τοῦ Χοσρέφ εἰς τὰ Δαρδανέλλια.

Κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμὴν ἀναφαίνεται ἓνα νέον ὄνομα τὸ ὁποῖον δίδει θάρρος καὶ ἐλπίδας. Τὸ ὄνομα αὐτὸ εἶναι Γεώργιος Καραϊσκάκης.

3. Γεώργιος Καραϊσκάκης

Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης εἶχε γεννηθῇ τὸ ἔτος 1780 εἰς ἓνα μικρὸν χωρίον τῆς Καρδίτσης, τὸ Μαυρομμάτι. Ἦτο βραχὺς τὸ ἀνάστημα καὶ ἀδύνατος ἀλλὰ εὐφυής, εὐκίνητος καὶ στρατηγικὸν πνεῦμα. Εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὡς ἄρματολὸς εἰς τὰ Ἄγραφα καὶ εἶχε μαθητεύσει καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σχολὴν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων.

Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβεν μέρος εἰς τὸ κίνημα τῶν Ἀγράφων καὶ τῆς Θεσσαλίας, χωρὶς νὰ ἀναφανῇ

τὸ ὄνομά του καὶ αἱ ἀρεταὶ του. Ὅταν ὁμως ἀνέλαβεν πρόεδρος Κυβερνήσεως ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, παρ' ὅλον ὅτι ἦσαν ἐχθροὶ μεταξύ των, ὁ ἀνώτερος ἐκεῖνος Ἕλλην διεΐδε τὴν ἀξίαν τοῦ Καραϊσκάκη καὶ τὸν ἐπρότεινεν ὡς Ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Ὁ Καραϊσκάκης ἐδέχθη τὸν διορισμὸν καὶ ὅτε ἐπαρουσιάσθη ἐνώπιον τῆς Κυβερνήσεως ἐνηγκαλίσθη τὸν πρόεδρον καὶ ἐκεῖνος τοῦ εἶπε:

—Καραϊσκάκη, ἄς ξεχάσωμε τὴν ἐχθραν μας καὶ ἄς φροντίσωμε καὶ οἱ δύο διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Πατρίδος μας ἢ ὅποια εὕρισκεται ἐν κινδύνῳ.

Ὡς ἀρχιστράτηγος ὁ Καραϊσκάκης ἔδειξεν σπανίως ἀρετὰς αἱ ὁποῖαι ἐδικαίωσαν τὴν ἐκλογὴν του. Ἐπειδὴ δὲ ἠννόησεν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιπαραταχθῇ μὲ τὸν Κιουταχὴν, συνέλαβε τὸ σχέδιον νὰ τὸν ἀποκλείσῃ.

Θὰ κατελάμβανε δηλαδὴ ὅλας τὰς ὁδοὺς αἱ ὁποῖαι ἔφερον εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ τοιουτοτρόπως θὰ τὸν ἐξηνάγκαζεν, ἀπὸ ἑλλειψιν τροφῶν, νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Ἀκροπόλεως.

Ἀνεχώρησεν λοιπὸν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον καὶ ἦλθε εἰς τὴν Ἐλευσίνα μὲ 600 ἄνδρας. Ἐκεῖ συνήντησε τοὺς ἀρχηγοὺς Βάσον καὶ Κριεζώτην οἱ ὁποῖοι εἶχον ὑπὸ τὰς διαταγὰς των 2 χιλιάδας ἄνδρας. Παρέλαβεν ἐπίσης καὶ τὸν Φαβιέρον ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκγυμνάσει 800 Ἕλληνας καὶ ἀνεχώρησεν διὰ νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιόν του.

Κατέλαβεν ἀμέσως τὴν Δόμβραιναν καὶ ἀπέστειλεν τὸν Κωλέττην μὲ ἀρκετὴν δύναμιν νὰ καταλάβῃ τὴν Ἀταλάντην.

Ὁ Κιουταχὴς ἀπέστειλεν ἀμέσως τὸν Μουστάμπεην ὁ ὁποῖος καὶ διέλυσε τὸν στρατὸν τοῦ Κωλέττη.

Ὁ Καραϊσκάκης ἀντὶ νὰ ἀπελπισθῇ ἀντέδρασεν ἀμέσως. Διότι ὁ Μουστάμπεης μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν του ἐβάδισε ἐναντίον τῆς Ἀμφίσσης. Κατὰ τὸν Καραϊσκάκην ἔπρεπε νὰ ἐμποδισθῇ ἡ πορεία του πάσῃ θυσίᾳ. Ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἀράχωβαν 250 ἄνδρας του διὰ νὰ τὸν ἀπασχολήσουσιν πρὸς στιγμὴν, αὐτὸς δὲ μὲ περισσοτέρας δυνάμεις θὰ κατέφθανε μετ' ὀλίγον.

Ὁ Μουστάμπεης ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἤρχισε σφοδρὰν μάχην. Οἱ Ἕλληνες ἀντεστάθησαν καὶ τὴν 25ην Νοεμβρίου κατέφθασεν καὶ ὁ Καραϊσκάκης. Περιέκύκλωσεν τοὺς ἐχθροὺς καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χιόνος, ἡ ὁποία ἔπεσεν κατὰ

την νύκτα κατώρθωσε νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ. Ὅσοι διέφυγον τὴν σφαγὴν ἐχάθησαν ἢ ἐκρημνίσθησαν εἰς τὰς ἀπὸτόμους χαράδρας. Μεταξὺ τῶν φονευθέντων ἦτο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μουσταμπεης.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ τοῦ Καραϊσκάκη ἐδόξασε τὸ ὄνομά του καὶ ἐδραίωσε τὴν φήμην του. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Στερεὰν ἤρχισε νὰ παίρνῃ ζωὴν καὶ οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐλπίζουν καὶ πάλιν. Δύο μῆνας ἀργότερον, ὁ Καραϊσκάκης κατήγαγε καὶ νέαν νίκην εἰς τὸ Δίστομον, ἐναντίον τοῦ Ὁμέρ πασᾶ τῆς Εὐβοίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως, ἡ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Τροιζῆνα ἔλαβεν νέας ἀποφάσεις. Διόρισεν ἀρχηγοὺς τοῦ ἀγῶνος διὰ μὲν τὴν ξηρὰν τὸν φιλέλληλα Τζωρτζιὰν διὰ δὲ τὴν θάλασσαν τὸν ἀγγλον Κόχραν. Οἱ διορισμοὶ αὐτοὶ ἀντὶ νὰ ὠφελήσουν τὴν κατάστασιν, παρ' ὀλίγον νὰ τὴν καταποντίσουν.

Εὐτυχῶς ὅμως, τόσον ὁ Μιαούλης ὅσον καὶ ὁ Καραϊσκάκης ἐφάνησαν ἀνώτεροι ἄνθρωποι καὶ παρὰ τὴν μεγάλην ἀδικίαν τῆς Κυβερνήσεως, χάριν τῆς σωτηρίας τῆς Πατρίδος, ἐπαραμέρισαν τὴν προσωπικὴν προσβολὴν καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Φρόντισε ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Κασομούλη νὰ διαβάσῃς τὴν ἐξοδὸ τοῦ Μεσολογγίου.
- 2) Γράψε τὰ ἱστορικὰ ὀνόματα τοῦ παρόντος κεφαλαίου.
- 3) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰ ἱστορικὰ μέρη.
- 4) Πῶς κρίνεις τὴν στάσιν τοῦ Ζαΐμη πρὸς τὸν Καραϊσκάκην καὶ πῶς τὴν στάσιν τῆς Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως;
- 5) Προσπάθησε νὰ εὕρῃς εἰκόνας προσώπων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λευκῶμά σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1827

1. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη

Πρὶν ἢ Δ' Ἐθνικὴ Συνέλευσις λάβει τὰς ἀποφάσεις τὰς ὁποίας εἶδομεν ἀνωτέρω, ὁ Καραϊσκάκης εἶχε διαταχθῇ μετὰ τὴν μάχην τοῦ Διστόμου νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν.

Ὁ στρατηγὸς ἀφοῦ παρέλαβεν 1000 ἄνδρας καὶ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς Βάσον καὶ Νοταρᾶν ἦλθεν εἰς τὸ Κερατσίνι τοῦ Πειραιῶς καὶ κατέλαβε τὴν μονὴν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου.

Ὁ Κιουταχῆς, ὅταν ἐπληροφορήθῃ τὸ γεγονός, ἀπέστειλεν ἑναντίον του ἰσχυρὰν δύναμιν, ἡ ὁποία ἀπεκρούσθη μὲ βαρυτάτας ἀπωλείας. Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ἡ κυβέρνησις τοῦ Ἰωάννου Καποδιστρίου, ἡ ὁποία προήλθεν ἀπὸ τὴν Δ' Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, διώρισεν τοὺς ξένους ὡς ἀρχιστρατήγους καὶ οἱ ὅποιοι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀπέρριψαν τὰ στρατηγικὰ σχέδια τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ τέως ἀρχιστράτηγος, χάριν τῆς Πατρίδος δὲν ἀντέδρασεν καὶ ἀφοῦ ὑπετάχθη εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Τζωρτζ καὶ Κόχραν τὸ ὁποῖον προέβλεπε κατὰ μέτωπον ἐπίθεσιν ἑναντίον τῆς Ἀκροπόλεως.

Ὡς ἡμέρα ἐπιθέσεως εἶχεν ὠρισθῇ ἡ 23ῃ Ἀπριλίου καὶ οἱ Ἕλληνες, ἀφοῦ κατέλαβον τὰς θέσεις τῶν ἔλαβον καὶ τὴν ἐντολὴν νὰ μὴ ρίψουν οὐδὲ ἓνα πυροβολισμὸν ἑναντίον τῶν ἐχθρικών περιπόλων.

Τὴν παραμονὴν ὅμως τῆς μάχης, μερικοὶ Κρητὲς συνεπλάκησαν μὲ ἐχθρικὴν περίπολον πλησίον τοῦ Φαλήρου, παρὰ τὰς

διαταγὰς τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ μικρὰ ἐκείνη συμπλοκὴ ἐξελίχθη εἰς ἀληθινὴν μάχην κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἐχθροὶ ἐχρησιμοποίησαν καὶ τὸ ἱππικόν των διὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Ἑλληνας νὰ ὑποχωρήσουν.

Ὁ Καραϊσκάκης τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο ἀσθενὴς μὲ ὑψηλὸν πυρετὸν καὶ εὐθὺς ὥς ἤκουσε τὸν θόρυβον τῆς μάχης, ἐτινάχθη ἀπὸ τὴν κλίνην του ὀρθοῖς καὶ ἀφοῦ ἐπήδησεν εἰς τὸν ἵππον του, ὥρμησεν ἀκάθεκτος εἰς τὴν μάχην. Ἐπροχώρησεν ὁμως ἀρκετὰ πολεμῶν καὶ ἐδέχθη ἐχθρικὴν σφαῖραν εἰς τὴν κοιλίαν.

Ἡ τάξις ἐπεβλήθη εἰς τὸ Φάληρον μὲ νίκην των Ἑλλήνων ἀλλ' ὁ Καραϊσκάκης μετεφέρθη εἰς τὴν σκηνὴν του αἰμόφυρτος. Τὸ τραῦμα του ἦτο σοβαρὸν καὶ οἱ ἱατροὶ τοῦ ἀπέκρυσαν τὴν ἀλήθειαν. Ἐκεῖνος ὁμως ἠννόησεν τὸ τέλος του καὶ ἀφοῦ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐζήτησε νὰ ἴδῃ τοὺς συντρόφους του καὶ παρήγγειλε νὰ τὸν θάψουν εἰς τὴν Σαλαμῖνα.

Τὴν πρωτὰν τῆς 23ης Ἀπριλίου ὁ Καραϊσκάκης ἐξέπνευσεν καὶ ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἐθρήνησαν εἰλικρινῶς τὸν θάνατόν του. Ἐθεωρήθη ἡ ἀπώλειά του ὡς μεγάλη ἐθνικὴ συμφορὰ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν ἐπληροφορήθη τὸ γεγονὸς ἐκάθισε σταυροπόδι καὶ ἐμοιρολόγησε τὴν γυναῖκα.

2. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων

Παρ' ὅλην τὴν ταραχὴν καὶ τὸ πένθος των Ἑλλήνων οἱ ἔενοι ἐπραγματοποίησαν τὴν ἐπιθεσὶν των τὴν ἄλλην ἡμέραν. Ἐπροχώρησαν ἀτάκτως καὶ χωρὶς συνοχὴν ἐναντὶον τοῦ Κιουταχί, οἱ δὲ Τζῶρτζ καὶ Κόχραν ἀνέμενον τὴν ἔκβασιν τῆς ἐπιθέσεως εἰς τὸ πλοῖον τὸ ὁποῖον ἐναυλώχει εἰς τὸν λιμένα τοῦ Φαλήρου.

Ὁ Κιουταχὴς ἐπετέθη τότε ἐναντὶον των μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του καὶ εἰς τὸ κρίσιμον σημεῖον τῆς μάχης ἐχρησιμοποίησε τὸ ἱππικόν του τὸ ὁποῖον κατεδίωξεν τοὺς Ἑλληνας μέχρι τῆς θαλάσσης. Ἡ πανελεθρία των Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦτο ἄνευ προηγουμένου. Πολλοὶ διὰ νὰ σωθοῦν εἰσέρχοντο εἰς τὴν θάλασσαν ἂν καὶ δὲν ἐγνώριζον νὰ κολυμβοῦν. Κατὰ τὴν ἐπιβίβασιν των εἰς τὰς λέμβους καὶ τὰ πλοῖα, παρ' ὀλίγον νὰ φονευθῇ καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Μακρυγιάννης, ἕνας ἐκ των συμπαθεστέρων καὶ ἡρωϊκωτέρων μορφῶν τῆς Ἱστορίας μας.

Τοιουτοτρόπως, χάρις εἰς τὰ σχέδια τῶν ξένων, ἐκρημνίσθη ὅλον τὸ προηγούμενον ἔργον τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ὁ ἴδιος ἐχάθη. Οἱ Ἕλληνες διέλυσαν τὸ στρατόπεδόν των καὶ ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἠναγκάσθη νὰ παραδῶσῃ τὰ ὄπλα. Ἡ ἐπανάστασις εἰς ὁλόκληρον τὴν Στερεάν μετὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν παράδοσιν, εἶχε σβύσει πλέον. Ἡ κατάστασις ἦτο σοβαρὰ καὶ τὴν σοβαρότητά της τὴν ἐνίσχυον αἱ νέαι διχόνοιαὶ τῶν Ἑλλήνων.

3. Ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα Αὐτονομία τῆς Ἑλλάδος

Εὐτυχῶς διὰ τὴν πατρίδα μας, εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ἐξεδηλώθη ἡ συμπάθεια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, συμπάθεια ἡ ὁποία εἶχε δημιουργήσει ὁ Φιλελληνισμὸς τῆς Ἀμερικῆς καὶ Εὐρώπης.

Αἱ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀπαθείς κυβερνήσεις τῶν Μεγάλων Κρατῶν συνεκινήθησαν ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς Πατρίδος μας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀλλάξουν στάσιν. Ἀνεγνώρισαν τὸ δίκαιον καὶ ἔλαβον ἐνεργὸν μέρος.

Πρῶτος, ὁ φιλελεύθερος πρωθυπουργὸς τῆς Ἀγγλίας Γεώργιος Κάνιγκερριψε τὴν ἰδέαν τῆς καταπαύσεως τοῦ πολέμου. Ἦλθε εἰς μυστικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν Κυβερνήσεων Γαλλίας καὶ Ρωσίας καὶ ἀπεφάσισαν τὴν κατάπαυσιν τῶν ἐχθροπραξιῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πρὸς κατοχύρωσιν τῆς ἀποφάσεως τῶν αὐτῆς ὑπέγραψαν συμφωνίαν τὴν 24ην Ἰουνίου 1827 διὰ τῆς ὁποίας ἀνεγνώριζετο ἡ Ἑλλὰς ὡς χώρα αὐτόνομος, ἀλλὰ φόρου ὑποτελῆς εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἐκάλουν δὲ τὰς Κυβερνήσεις τῶν δύο χωρῶν νὰ σταματήσουν τὸν πόλεμον καὶ νὰ τηρήσουν τοὺς ὅρους τῆς συμφωνίας.

Ἡ Ἑλλὰς ἐδέχθη μὲ ἀνακούφισιν τὴν ἀπόφασιν ἀλλὰ τοῦτο ὁμῶς δὲν τὸ ἐδέχθη ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Ἰμβραῆμ μάλιστα ἀπέρριψεν περιφρονητικῶς τὰς συστάσεις τῶν Μεγάλων δυνάμεων καὶ ἀφοῦ ἔλαβεν νέας ἐνισχύσεις ἐξ Αἰγύπτου, ἤρχισε νὰ ἐπισπεύδῃ τὴν καταστροφὴν τῆς ὑπολοίπου Πελοποννήσου. Ὑπολογίζονται εἰς 60 χιλιάδας τὰ συκόδενδρα τὰ ὁποία κατέκοψε ἀπὸ τὴν ρίζαν των καὶ εἰς 25 χιλιάδας τὰ ἐλαιόδενδρα. Παντοῦ ἐσκόρπιζεν τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν συμφορὰν, εἰς ὅλας δὲ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία τοῦ Μοριά οἱ καπνοὶ ὤψωνοντο εἰς τὸν οὐρανὸν ἀπὸ τὰς πυρκαϊῶς καὶ τὰ ἐρείπια.

4. Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου

Ἡ ὀρνητικὴ ἀπάντησις τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ Ἰμβραήμ ἐξώργισεν τὰς Μεγάλας Δυνάμεις αἱ ὁποῖαι καὶ ἀπεφάσισαν ἀμέσως νὰ ἐπιβάλουν διὰ τῆς βίας τὴν ἀπόφασιν τὴν ὁποῖαν εἶχον λάβει τὴν 24ην Ἰουνίου.

Ἀπέστειλάν λοιπὸν ναυτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἀναγκάσουν διὰ τῆς βίας τὸν Ἰμβραήμ νὰ σταματήσῃ. Ναύαρχος τῶν Ἀγγλικῶν δυνάμεων ἦτο ὁ Κόδριγκτων, τῶν Γαλλικῶν ὁ Δεριγνὺ καὶ τῶν Ρωσικῶν ὁ Χεύδεν.

Κατόπιν κοινῆς ἀποφάσεως, ὁ Κόδριγκτων ἀνέλαβε νὰ συστήσῃ καὶ πάλιν εἰς τὸν Ἰμβραήμ τὴν κατὰπαυσιν τοῦ πολέμου. Ἐκεῖνος δὲ ἀπήντησεν ὅτι ἀνέμενεν ὁδηγίαν τοῦ Σουλτάνου. Ἀνέστειλε προσωρινῶς τὸν πόλεμον ἀλλὰ μετ' ὀλίγον τὸν ἐπανελάβε σκληρότερον ἀπὸ πρῶτα. Τότε ὁ στόλος τῶν Δυνάμεων εἰσῆλθεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυαρίνου καὶ παρετάχθη ἀπέναντι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ εἰς θέσιν μάχης.

Ὁ Ἰμβραήμ παρήγγειλεν τότε εἰς τὸν Κόδριγκτων νὰ ἀποσυρθῇ, ἀλλ' ὁ ἄγγλος ναύαρχος τοῦ ἀπήντησεν μὲ ὑπερηφάνειαν ὅτι «ἦλθον νὰ δώσω καὶ ὄχι νὰ λάβω διαταγὰς». Οἱ Αἰγύπτιοι τότε ἐπυροβόλησαν τὴν λέμβον τοῦ καὶ ὁ στόλος τῶν ἠνοίξε πῦρ κατὰ τῆς Ἀγγλικῆς ναυαρχίδος. Ὁ Κόδριγκτων ἔδωσεν ἀμέσως τὸ σῆμα τῆς ἐπιθέσεως καὶ ἀμέσως ἤρχισε μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ναυμαχίας τῆς Ἱστορίας.

Ἐντὸς τεσσάρων ὥρων τὰ 26 πλοῖα τῶν Μεγάλων Δυνάμεων κατάρθωσαν νὰ βυθίσουν τὸν Αἰγυπτιακὸν στόλον τὸν ὁποῖον ἀπετέλουν 82 μεγάλα πλοῖα καὶ ἄλλα μικρότερα. Ὁ λιμὴν τοῦ Ναυαρίνου ἐγένισε ἀπὸ ναυάγια καὶ ἡ ἀνεξάρτησίς τῆς Ἑλλάδος ἦτο πλέον γεγονὸς τετελεσμένον.

Χωρὶς στόλον ὁ Ἰμβραήμ ἀπέμεινεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ μόνον τὰς δυνάμεις τοῦ στρατοῦ του. Ἀμετανόητος δὲ ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε καὶ πάλιν τὰς Μεγάλας Δυνάμεις νὰ λάβουν ἐντονώτερα μέτρα. Ἀπέσυραν ἀμέσως τοὺς πρεσβευτὰς τῶν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ διέκοψαν τὰς σχέσεις τῶν μὲ τὸν Σουλτάνον. Ἡ Ρωσία τοῦ ἐκήρυξεν ἀμέσως τὸν πόλεμον καὶ οἱ Γάλλοι ἀπεβίβασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον 14 χιλιάδας στρατιώτας ὑπὸ τὸν Μ α ι ζ ῶ ν α.

Ὁ Ἰμβραήμ τότε ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Πελοπόν-

νησον καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον κατешχυμένος καὶ ἡττημένος.

5. Τὸ τέλος τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνος

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Ἰμβραήμ ὁλόκληρος ἡ Πελοπόννησος ἀπηλευθερώθη. Εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα μόνον ἡ Ἀκρόπολις εὗρίσκετο ἀκόμη εἰς ἐχθρικὰς χεῖρας. Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ εἶχεν ἀπελευθερωθῇ ἀπὸ τὸν Τζωρτζ κατόπιν ἐπιτυχοῦς ἐκστρατείας. Εἰς τὴν Εὐβοίαν ὑπῆρχον ἀρκετοὶ κατακτηταὶ οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Ἑλλάδα. Ὁ πασᾶς μάλιστα τῆς Καρύστου Ὁμέρ ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τὸν πασᾶν τῆς Λαμίας καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτεθοῦν κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τότε ἔδρασεν ἀποτελεσματικῶς. Τὴν 12ην Σεπτεμβρίου 1829, ἀφοῦ κατέλαβεν τὰ στενὰ τῆς Πέτρας εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἐπετέθη ἐναντίον τῶν δύο πασάδων καὶ τοὺς ἐνίκησε. Ἡ μάχη αὕτῃ εἶναι καὶ ἡ τελευταία τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγώνος τῶν Ἑλλήνων.

Τοῖουτοτρόπως, χάρις εἰς τὰς μεγάλας θυσίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν τέκνων τῆς ἐπέτυχεν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ὕστερα ἀπὸ ὀκτῶ ἔτη πολέμου. Τὸ κράτος τῶν Ἑλλήνων ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὡς μικρὸν Βασίλειον τὸ ὅποιον θὰ περιελάμβανε τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὴν νῆσον Εὐβοίαν καὶ τὰς νήσους τῶν Κυκλάδων. Τὸ βασίλειον αὐτὸ θὰ ἐπλήρωνε φόρον ὑποτελείας εἰς τὸν κατακτητὴν καὶ ὁ βασιλεὺς του θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι γόνος ἀπὸ τὴν Βασιλικὴν οἰκογένειαν τῶν τριῶν Δυνάμεων αἱ ὁποῖαι τὴν εἶχον βοηθήσει.

Τὰ σύνορα τοῦ Κράτους ἦσαν περιορισμένα κατ' ἀρχάς, αἱ δὲ ὑπόλοιποι Ἑλληνικαὶ χώραι θὰ ἔμενον ὑπόδουλοι, ὅπως καὶ πρῶτον. Οἱ Ἕλληνες ὅμως διεμαρτυρήθησαν εἰς τὴν Ε' Ἐθνικὴν τῶν Συνέλευσιν καὶ κατάρθωσαν νὰ πείσουν τὰς Μεγάλας Δυνάμεις νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν Πατρίδα τῶν ὡς τελείως ἀνεξάρτητον Κράτος.

Στρατηγέ καὶ ἀδελφέ,

Ἡμεῖς ἠνώθημεν καὶ ἡ ἔνωσίς μας θὰ εἶναι παντοτεινή. Πρέπει ὅμως νὰ δείξουμε εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς ξένους, ὅτι σκοπὸς τῆς ἐνώσεώς μας εἶναι τὸ κοινὸν τῆς Πατρίδος μας ὄφελος. Βοήθησέ με ἡ γενναιότης σου, εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Ρούμελης νὰ χαλάσουμε τὸν Κιουταχὶ καὶ ἀκολουθῶντες σὲ βοηθῶ καὶ ἐγὼ μὲ τὴ ζωὴ μου καὶ χάνεται ὁ Ἰμβραήμ.

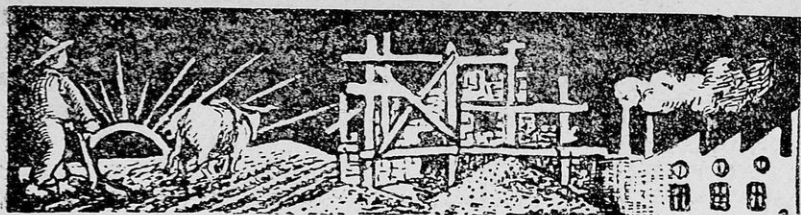
Αὕτῃ ἡ ἀμοιβαία βοήθεια εἶναι ὁ μόνος δεσμὸς τῆς φιλίας μας, δεσμὸς ὅπου θὰ σώσῃ τὴν Πατρίδα.

Γ. ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

«Γράμμα πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην»

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰ ἱστορικὰ μέρη.
- 2) Γράψε τὰ νέα ἱστορικὰ ἀνόματα τοῦ παρόντος κεφαλαίου.
- 3) Ζήτησε περισσοτέρας πληροφορίας διὰ τὴν ναυμαχίαν τοῦ Ναυαρίνου.
- 4) Ζήτησε νὰ εὑρῇς εἰκόνας προσώπων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λεύκωμά σου.
- 5) Γράψε μίαν ἔκθεσιν μὲ θέμα: «Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Η ΕΛΛΑΣ ΩΣ ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ ΚΡΑΤΟΣ

1828

1. Ἰωάννης Καποδίστριας ὡς πρῶτος Κυβερνήτης

Ἡ Δ'. Ἐθνικὴ Συνέλευσις ἐμάθομεν ὅτι εἶχεν ἐκλέξει ὡς πρῶτον Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν.

Ὁ Καποδίστριας ἔγεν-
νήθη εἰς τὴν Κέρκυραν τὸ ἔτος
1776 ἀπὸ πλουσίαν οἰκογέ-
νειαν. Τὰς ἐγκυκλίους παι-
δείας του τὰς ἐτελείωσεν εἰς
τὰ σχολεῖα τῆς Πατρίδος
του καὶ ἡ οἰκογένειά του
τὸν ἀπέστειλεν εἰς τὴν Ἰ-
ταλίαν διὰ νὰ σπουδάσῃ
τὴν Ἰατρικὴν Ἐπιστήμην.

Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς
τὴν Κέρκυραν, διωρίσθη
γερουσιαστὴς τῆς Ἰονίου
Πολιτείας. Ὡς γερουσια-
στὴς ὁ Καποδίστριας ἐπρα-
ξεν τὸ πᾶν διὰ νὰ ἐμποδί-
σῃ τὸν Ἀλῆ πασᾶ νὰ κυ-
ριεύσῃ τὴν νῆσον.

Ὅταν πάλιν οἱ Γάλλοι
κατέλαβον τὴν Ἐπτανήσον, ὁ Καποδίστριας κατέφυγεν εἰς τὴν
Πετρούπολιν καὶ πολὺ ταχέως εἰσηλθεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ

Ἰωάννης Καποδίστριας

Τσάρου. Προσέφερεν τὰς ὑπηρεσίας του κατὰ τρόπον ἀποδοτικόν καὶ ὁ Τσάρος Ἀλέξανδρος ἐκτιμών τὸν ἔντιμον χαρακτήρα του, τὸν διώρισεν ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ Κράτους.

Ὁ Καποδίστριας λόγῳ τῆς θέσεώς του καὶ τῆς δράσεώς του ἦτο γνωστὸς εἰς ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς καὶ τὸ κύρος του ἦτο τεράστιον.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες τοῦ προσέφερον τὴν Ἀρχηγίαν τῆς Φιλικῆς δὲν τὴν ἐδέχθη διὰ δύο λόγους. Πρῶτον διότι δὲν ἦτο στρατιωτικὸς καὶ δεύτερον διότι τὸ πολιτικὸν κλίμα τῆς Εὐρώπης δὲν ἦτο διατεθειμένον νὰ εὐνοήσῃ τὸ κίνημα τῆς Ἑλλάδος.

Πλησίον τοῦ Τσάρου παρέμεινεν μέχρι τοῦ 1822 διὰ νὰ τὸν μεταπεισῇ καὶ ἀλλάξῃ πρὸς τὴν Ἑλλάδα στάσιν. Ὅταν ὁμως εἶδεν ὅτι ὁ Τσάρος ἦτο ἀμετάπειστος, παρητήθη τοῦ ἀξιώματος καὶ ἐγκαταλείψας τὴν Ρωσίαν ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὅπου καὶ ἄλλοτε ἦτο προσβευτὴς καὶ εἶχεν εἰσηγηθῇ τὸ Διοικητικὸν σύστημα τῆς Χώρας.

Ἀπὸ τὴν Ἑλβετίαν ἤρχισε νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ τῆς Πατρίδος του προπαγανδίζων εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοῦ ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπόφασις τῆς Δ' Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν ὅποιαν ἐδέχθη. Πρέπει νὰ σημειώθῃ ὅτι τὴν ἐκλογὴν του εἶχον προτείνει καὶ ὑποστηρίξει οἱ δύο Ἕλληνες Ἀρχιστράτηγοι Κολοκοτρώνης καὶ Καραϊσκάκης.

2. Τὸ ἔργον καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καποδίστρια

Ὁ Καποδίστριας ἂν καὶ ἐγνώριζεν τὴν χαώδη κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος ἐν τούτοις ἐδέχθη τὸν διορισμὸν του. Πρὶν ἢ ὁμως κατέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον περιήλθεν ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς Αὐλὰς καὶ ἐζήτησε τὴν συνδρομὴν των διὰ τὴν Πατρίδα του ἢ ὅποια εὐρίσκετο εἰς τὰ πρῶτα βήματά της ὡς Κράτους.

Τὴν 7ην Ἰανουαρίου 1828 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιβαίωνων πολεμικοῦ πλοίου καὶ ἀπεβίβασθη εἰς Ναύπλιον. Ὁ λαὸς τὸν ὑπεδέχθη μὲ δάκρυα χαρᾶς, διότι τὸν ἔβλεπεν ὡς Σωτῆρα καὶ διότι ἐπίστευεν ὅτι θὰ κατέπαυον τὰ δεινὰ του. Μετὰ ἀπὸ 4ῆμερον παραμονὴν του εἰς Ναύπλιον ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγιναν, ὅπου ἦτο καὶ ἡ ἔδρα τῆς Κυβερνήσεώς του.

Τὸ ἔργον τοῦ Κυβερνήτου ἦτο δύσκολον καὶ τεράστιον, δι-

ὅτι δὲν ὑπῆρχε κανέναν σημεῖον σταθερὸν εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ. Ἀπέραντον χάος ἐρείπων καὶ καταστροφῆς ἠπλώνετο ἔμπροσθέν του. Ἡ Γῆ εἶχεν μείνει ἀκαλλιέργητος τὸ δὲ ταμεῖον τοῦ Κράτους ἦτο κενὸν χρημάτων. Τάξις καὶ ἀσφάλεια δὲν ὑπῆρχεν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχον ἐξαγριωθῇ ἀπὸ τὸν ἀένναον πόλεμον καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ καὶ οἱ Πρόκριτοι εἶχον ἰδικὰ τῶν βασιλεία καὶ ἰδικούς τῶν νόμους. Ἐπειτα εἶχε καὶ τὴν ἀντίδρασιν τῆς Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐθεώρουν ὡς φίλον τῆς Ρωσίας.

Παρ' ὅλα αὐτὰ, ὁ Καποδίστριας ἤρχισεν τὸ ἔργον του μὲ θάρρος καὶ πίστιν. ἤρχισεν εἰς τὸ χάος αὐτὸ νὰ βάζῃ κάποιαν σχετικὴν τάξιν. Ἐσχημάτισεν κυβέρνησιν μὲ ἐλευθέρας ἐκλογάς, καὶ ἤρχισε νὰ ἀποκαθιστᾷ τὴν τάξιν καὶ τὸν Νόμον. Ἐψήφισε νόμους δικαίους διὰ τοὺς πολίτας καὶ διὰ τὴν διόρθωσιν τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Πατρίδος του, ἵδρυσεν τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν εἰς τὴν ὁποίαν πρῶτος αὐτὸς κατέθεσε τὸ ποσὸν τῶν 25 χιλιάδων χρυσῶν ταλλήρων ἀπὸ τὴν προσωπικὴν του περιουσίαν. Ἐκοψεν ἐπίσης νομίσματα Ἑλληνικά, τὰ «Φοινίκια», ἐπειδὴ ἔφερον εἰς τὴν μίαν ὄψιν τῶν τὸν ἀναγεννώμενον φοινίκα καὶ ἐφρόντισε διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων.

Διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ στρατοῦ ἵδρυσεν τὴν σχολὴν «Εὐελπίδων» καὶ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ ἤρχισε νὰ ἰδρῇ σχολεῖα καὶ «Διδασκαλεῖον» διὰ τοὺς διδασκάλους. Ἐπίσης ἤρχισε νὰ ἰδρῇ γεωργικὰς καὶ ναυτικὰς σχολὰς καὶ διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν ὀρφανῶν τοῦ πολέμου ἵδρυσεν τὸ πρῶνον ὀρφανοτροφεῖον εἰς τὴν Αἴγιναν. Ἀκόμη, διὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς Δικαιοσύνης ἵδρυσεν δικαστήρια καὶ διὰ τὴν ἐπικοινωνίαν τῶν πολιτῶν ἵδρυσεν τὸ πρῶτον Ταχυδρομεῖον. Ἡθελε δηλαδὴ ἡ Ἑλλὰς νὰ γίνῃ μὲ τὸν καιρὸν ἓνα ὁργανωμένον καὶ πολιτισμένον σύγχρονον κράτος.

Ὁ Καποδίστριας μετέφερε καὶ τὴν ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὴν Αἴγιναν εἰς τὸ Ναύπλιον τὸν Ὀκτώβριον (3 ἢ 4) τοῦ 1829.

Ὁ λαὸς ἠγάπησεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν Κυβερνήτην του καὶ εἰς ἔνδειξιν τῆς ἀγάπης του τὸν ὠνόμασε «Μπαρμπαγιάννην». Τὸ ἔργον του ὅμως δὲν ἤρρεσεν εἰς τοὺς στρατιωτικοὺς οἱ ὁποῖοι ἤρχισαν σιγὰ σιγὰ νὰ χάνουν τὰ προνόμιά των καὶ τὴν ἐπιρροήν των. Πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἤρχισαν ν' ἀντιδροῦν ἐναντίον του καὶ εἰς πολλὰ μέρη ἐσημειώθησάν στάσεις καὶ ἐξεγέρσεις. Ὅλοι αὐτοὶ εἶχον παρανοήσει τὴν στάσιν του, στάσιν πραγματικῶς

ἄκαμπτον ὡς πρὸς τὴν τήρησιν τῶν Νόμων. Τὸν ἐκατηγόρουν λοιπὸν ὡς «τύραννον» καὶ ὅτι δηθεν καταργεῖ τὰς ἐλευθερίας τὰς ὁποίας αὐτοὶ διὰ τῆς σπάθης καὶ τοῦ αἵματός των εἶχον κερδίσει.

Ἡ δυσφορία τῶν Στρατιωτικῶν ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον ὅταν ὁ Καποδίστριας συνέλαβε τὸν Πετρόμπεη διὰ παράβασιν Νόμου καὶ τὸν ἐφυλάκισε. Οἱ Μαυρομιχαλαῖοι, ἐθεώρησαν τοῦτο ὡς προσβολὴν καὶ τὴν 27ην Σεπτεμβρίου 1831, παρέφύλαξαν ἔξω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὸν ἐφόνευσαν, ἐνῶ ὁ Κυβερνήτης μετέβαινεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.

Οἱ δολοφόνοι ἦσαν ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Μπετρόμπεη Γεώργιος. Ὁ λαὸς ἐξηγριώθη ἐναντίον των καὶ τὸν μὲν Κωνσταντῖνον ἐφόνευσαν οἱ προστρέξαντες ἐπὶ τόπου τὸν δὲ Γεώργιον συνέλαβον διὰ νὰ καταδικασθῇ ἀργότερον ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου καὶ νὰ ἐκτελεσθῇ ὡς κακοῦργος.

Ἡ Γερουσία τῶν Ἑλλήνων, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὰ ἐξηγμένα πνεύματα ἐξέδωκε πρὸς τὸν λαὸν προκήρυξιν διὰ τῆς ὁποίας τὸν ἐκάλει «νὰ δείξῃ πατριωτισμὸν καὶ φρόνησιν διὰ τὴν ἀγάπην τῆς Πατρίδος....», πλὴν ὅμως ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἤρχισεν καὶ ἡ καταστροφὴ τῆς Ἑλλάδος θὰ ἦτο βεβαία.

Αἱ τρεῖς Δυνάμεις καὶ πάλιν ἐπενέβησαν καὶ διὰ νὰ προλάβουν τὴν καταστροφὴν ἐξέλεξαν καὶ ὥρισαν βασιλέα τῆς Ἑλλάδος τὸν νεαρὸν Ὁθωνά, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου.

3. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνος

Ὁ Ὁθων ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου καὶ ἦτο μόλις 17 ἐτῶν ὅταν ἐπροτάθῃ ὡς βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ ἦτο ἀνήλικος, ὁ πατέρας του διώρισεν τρεῖς Βαυαροὺς, τὸν Ἀρμάνσπεργκ, τὸν Μάουερ καὶ τὸν Χέϋδεν ὡς ἀντιβασιλεῖς μέχρι τῆς ἐνηλικιώσεως τοῦ βασιλέως.

Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν αὐτὴν καὶ διὰ τὸ χαρμόσυνον γεγονός καὶ διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς χώρας ἔδωσεν γενικὴν ἀμνηστείαν εἰς ὅλους ἐξ αἰτίας

τῶν γεγονότων τὰ ὅποια εἶχον προηγηθῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ὅθων μὲ τοὺς ἀντιβασιλεῖς ἔγινε δεκτὸς εἰς τὸ Ναύπλιον μὲ δάκρυα χαρᾶς τὴν 25ην Ἰανουαρίου τοῦ ἔτους 1833.

Ἡ ἀντιβασιλεία εὐθὺς ἀμέσως ἤρχισεν τὴν Διοίκησιν τοῦ Κράτους ἐπ' ὀνόματι τοῦ βασιλέως. Διήρεσε τὸ κράτος εἰς Νομοὺς, Ἐπαρχίας κλπ., ὠργάνωσε τὸν Στρατόν, τὴν Ἐκκλησίαν καὶ προσεπάθησε νὰ πατάξῃ καὶ τὴν ληστείαν ἢ ὅποια ὠργίζεν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἐπίσης ὠργίζεν καὶ ἡ πειρατεία. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ ἀντιβασιλεῖς ἦσαν ξένοι ἄνθρωποι καὶ δὲν ἐγνώριζον τὴν νοοτροπίαν τῶν Ἑλλήνων, διέπραξαν πολλὰ σφάλματα τὰ ὅποια τοὺς ἔκαναν ἀντιπαθητικοὺς εἰς τὸν λαόν, ὁ ὅποιος πλέον τοὺς ἐθεώρει ὡς τυράννους.

Ὅταν τὴν 20ην Μαΐου τοῦ 1835 ἔγινεν ἡ ἐνηλικίωσις τοῦ Ὅθωνος, ὁ Λαὸς ἐώρτασε τὸ γεγονὸς μὲ μεγάλην χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν διότι θὰ ἔπαυεν νὰ κυβερνᾷ ἡ Ἀντιβασιλεία. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔγινε καὶ ἡ μεταφορὰ τῆς πρωτεύουσας ἀπὸ τοῦ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Ὁ Ὅθων ἦτο τίμιος καὶ ἀγοθὸς βασιλεὺς καὶ ἠγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα ὡς πραγματικὴν τοῦ Πατρίδα. Ὑπεστήριξεν τὰς Τέχνας καὶ τὰ Γράμματα καὶ Ἰδρυσεν τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Τὸ ἔτος 1836 ἐνυμφεύθη τὴν πριγκήπισσαν Ἀμαλίαν ἢ ὅποια ἤρχισεν νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐπηρεάζῃ τὸν βασιλέα. Παρ' ὅλην ὅμως τὴν ἀγάπην τῆς πρὸς τὴν χώραν, ἡ Ἀμαλία ἔφερε τὸ ἀντίθετον ἀποτέλεσμα μὲ τὰς ἐπεμβάσεις τῆς καὶ τὴν ἐπιρροήν τῆς.

Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ὁ βασιλεὺς ἤρχισε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐξηνάγκασεν τὸν Λαὸν νὰ ἐξεγερθῇ τὴν 3ην Σεπτεμβρίου τοῦ ἔτους 1843 μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν στρατηγὸν Καλλέργην καὶ νὰ ζητήσῃ Σύνταγμα παρὰ τοῦ βασιλέως. Ὁ Ὅθων ἔδωκε Σύνταγμα καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς τὰς ὁποίας ἔκανε, ὠρκίσθη ἐνώπιον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους ὅτι θὰ τηρήσῃ τὸ Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος. Παρ' ὅλον ὅμως τὸν ὄρκον τοῦ ἐξέφυγεν πολλάκις τῆς εὐθείας ὁδοῦ, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἠνάγκασε καὶ πάλιν τὸν λαὸν νὰ ἐπαναστατήσῃ τὴν 1ην Φεβρουαρίου τοῦ 1862 εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1852 ὑπὸ τὸν Γρίβαν εἰς τὴν Βόνιτσαν, Μεσολόγιον, Πάτρας καὶ Ἀθήνας.

Οἱ ἐπαναστάται τότε ἐξέδωκαν διακήρυξιν διὰ τῆς ὁποίας

θεώρουν τοὺς βασιλεῖς ἀνεπιθυμήτους καὶ ἐκπτώτους. Ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἀμαλία εὐρίσκοντο εἰς περιοδεῖαν ἀνά τὴν Πελοπόννησον μὲ τὸν ἀτμοδρόμωνα «Ἀμαλία». Ὅτε ἐπληροφορήθησαν τὸ γεγονός ἐπλευσαν εἰς τὸν Πειραιᾶ ἀλλ' ἀπέφυγον ὃ ἀποβι-
 βασθοῦν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους διὰ νὰ προλάβουν τυχὸν αἱματοχυσί-
 αν. Ἐπεβιβάσθησαν τὴν 12ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1862 ἐκ τῆς «Ἀμα-
 λίας» εἰς τὸ ἀγγλικὸν ἀτμόπλοιον «Σκύλα» καὶ ἀπεχώρησαν
 τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸ Μόναχον ὅπου καὶ ἐξη-
 σαν τὰ ὑπόλοιπα ἔτη τῆς ζωῆς των.

Ὁ Ὅθων, παρ' ὅλα τὰ λάθη του, ἠγάπησεν πραγματικῶς
 τὴν Ἑλλάδα. Τὴν Ἑλληνικὴν φουστανέλλαν οὐδέποτε τὴν ἀπε-
 χώρησεν, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν θάνατόν του (τὸν Ἰούλιον τοῦ 1867).

4. Ἡ Βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'.

Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὅθωνος, βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος ἐξε-
 λέγη καθ' ὑπόδειξιν τῶν

Βασιλεὺς Γεώργιος Α'

Μεγάλων Δυνάμεων, ὁ δευ-
 τερότοκος υἱὸς τοῦ Βασι-
 λέως τῆς Δανίας, Χριστια-
 νοῦ, Γ ε ὡ ρ γ ι ο ς Α'.

Ὁ Γεώργιος ἦτο 17 ἐ-
 τῶν ὅταν ἐξελέγη βασιλεὺς
 καὶ ἐβασίλευσεν εἰς τὴν
 Ἑλλάδα ἐπὶ μίαν ὀλόκλη-
 ρον πεντηκονταετίαν (1863-
 1913).

Ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν
 θρόνον ἡ κατάστασις ἦτο
 χαώδης. Ἡ Ἑλλὰς ἦτο δι-
 ηρημένη εἰς διάφορα πολι-
 κὰ κόμματα τὰ ὁποῖα ἐφι-
 λονεῖκουν μεταξύ των διὰ
 τοῦτο καὶ αἱ κυβερνήσεις
 ἐπιπτιον καὶ ἡ μία διεδέχε-
 το τὴν ἄλλην. Ἀποτέλεσμα

αὐτῶν τῶν ἀνωμαλιῶν ἦτο νὰ μὴ λειτουργῇ κανονικῶς ἡ Κρα-
 τικὴ μηχανή καὶ ὁ Λαὸς νὰ ὑποφέρῃ.

Ὁ Γεώργιος ἠνάγκασε ἀμέσως τοὺς πολιτικοὺς νὰ ἀλλάξουν στάσιν ἀπέναντι τῆς Πατρίδος των καὶ νὰ φροντίσουν διὰ τὰ συμφέροντά της. Ἐπὶ βασιλείας του μάλιστα συνέβησαν πολλὰ εὐχάριστα καὶ δυσάρεστα γεγονότα.

Εὐθὺς ὡς ἐξελέγη βασιλεὺς, ἡ Ἀγγλία παρεχώρησε εἰς τὴν Πατρίδα μας τὴν Ἐπτάνησον τὴν ὁποίαν κατεῖχεν. Ἡ ἐνσωμάτωσις τῆς ἔγινεν τὸ ἔτος 1863 καὶ ἐχαιρετίσθη μὲ ἐνθουσιασμόν ἀπὸ τὸν λαὸν ὁ ὁποῖος ἠγάπησεν ἀμέσως τὸν βασιλέα.

Ἄλλο εὐχάριστον γεγονός ὑπῆρξεν ἡ παραχώρησις τῆς Θεσσαλίας καὶ τμήματος τῆς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ παραχώρησις αὕτῃ ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ Σουλτάνου ὑπὸ τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1877 - 78.

Ἐπὶ βασιλείας τοῦ Γεωργίου ἔγινε καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν Κρητῶν τὸ ἔτος 1866. Ἀρχηγὸς τῆς ἐπαναστάσεως αὐτῆς ἦτο ὁ Μιχ. Κόρρακας ὁ ὁποῖος κατῴρθωσε νὰ νικήσῃ τοὺς κατακτητὰς εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ Ρέθυμνον. Ὁ Σουλτάνος τότε ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν. Αἱ ἐχθρικαὶ δυνάμεις ὑπὸ τὸν Μουσταφᾶ πασᾶν ἐπολιόρκησαν τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον καταφύγει περὶ τοὺς 200 πολεμιστὰς καὶ 700 γυναικόπεδα.

Οἱ ἡρώικοι Κρητες ἀντεστάθησαν ἀλλ' οἱ ἐχθροὶ κατῴρθωσαν νὰ κρημνίσουν τὸ τεῖχος τῆς μονῆς καὶ νὰ εἰσormeῖσιν μετὰ μανίαν. Κατὰ τὴν ὥραν αὐτήν, ὁ ἀγωνιστὴς Κωνσταντῖνος Γιάμπουδάκης, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς Γαβριήλ, ἀνετίναξε τὴν πυριτιδαποθήκην. Ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς μονῆς ἐτάφησαν οἱ πολεμισταὶ καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ ἄνω τῶν τριῶν χιλιάδων ἐχθρῶν μας.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Κρητῶν συνεκίνησαν βαθύτατα τοὺς Ἑλληνας καὶ πολλοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶται μετέβαινον εἰς τὴν Μεγαλόνησον διὰ νὰ πολεμήσουν. Ἡ ἐπίσημος Κυβέρνησις, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν της, νὰ βοηθήσῃ ἔμενε ἄδρανὴς διότι ἐδεσμεύετο καὶ ὁ Σουλτάνος τὸ δεύτερον ἔτος ἀπέστειλεν νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ 30 χιλιάδας στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ὁμέρ πασᾶν ὁ ὁποῖος καὶ κατέστειλεν τὴν ἐπανάστασιν.

Οἱ Κρητες ὅμως καὶ πάλιν ἐπανεστάτησαν κατὰ τὸ 1896. Ἡ Ἑλλὰς ἔστειλε τότε πρὸς βοήθειάν των τὸν Τιμολέοντα Βάσσον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐθεωρήθη ὡς ἐχθρική πρᾶξις ἀπὸ τὸν

Σουλτάνον καὶ διὰ τοῦτο ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον της.

Ἡ κυβέρνησις εὐρέθη τότε ἀπροετοίμαστος καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐνίκηθη εἰς τὴν μάχην τῆς Θεσσαλίας (Φαρσάλων καὶ Δομοκοῦ) τὸ ἔτος 1897. Διὰ τὴν προληφθῆ μεγαλυτέρα συμφορά, μὲ τὴν μεσολάβησιν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ὑπεγράφη εἰρήνη. Ἡ Ἑλλάς ἐπλήρωσεν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν καὶ ὁ Σουλτάνος ἀπέσυρε τὸν Στρατὸν τοῦ ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Τὸ Κρητικὸν ζήτημα ἔμεινε καὶ πάλιν ἄλυτον καὶ διὰ τὴν προληφθῶν νάει ἐξεγέρσεις, αἱ Δυνάμεις ἀπεφάσισαν νὰ κηρύξουν τὴν νῆσον Αὐτόνομον μὲ Ἑλληνα Κυβερνήτην. Ὁ Κυβερνήτης ὠνομάζετο Ἀρμιοστής καὶ ὡς τοιοῦτος ὤρισθη ὁ δευτερότοκος υἱὸς τοῦ βασιλέως Γεωργίου Α', Πρίγκηψ Γεώργιος. Τὸ ἔτος 1906 ὁ Γεώργιος παρητήθη καὶ ἀρμιοστής Κρήτης διωρίσθη ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

5. Μακεδονικὸν ζήτημα - Κίνημα τῶν Νεοτούρκων

Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς διὰ τοῦ αἵματός της καὶ τῶν μεγάλων θυσιῶν της ἀπέκτα τὴν ἐλευθερίαν της, ἡ γεινονικὴ Βουλγαρία, μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ρωσίας, εἶχε κατορθώσει ἀναιμάκτως νὰ ἀναγνωρισθῇ ἀνεξάρτητος ἡγεμονία, φόρου ὑποτελῆς εἰς τὸν Σουλτάνον. Ἡ ἡγεμονία αὕτη ἠθέλησε μὲ τὴν ὑποστήριξιν φυσικὰ τῆς Ρωσίας, νὰ δημιουργήσῃ ἓνα μεγάλο Βουλγαρικὸν Κράτος μὲ ἔξοδον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Διὰ τὴν ἐπιτύχην τοῦ σκοποῦ της ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσῃ μὲ κάθε θυσίαν ἐδάφη ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν χώραν τῆς Μακεδονίας. Ἰδρυσεν λοιπὸν εἰς τὴν Σόφειαν διαφόρους ἀνταρτικὰς ὁμάδας καὶ ὁργανώσεις αἱ ὁποῖαι ὠνομάζοντο «Κομιτάτον» μὲ σκοπὸν τὸν ἐκφοβισμόν τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας διὰ τὴν συνταχθοῦν μὲ τὸ μέρος των καὶ μίαν ἡμέραν νὰ ζητήσουν τὴν ἑνωσίν των μὲ τοὺς Βουλγάρους.

Οἱ ἀντάρται αὗτοι, γνωστοὶ μὲ τὸ ὄνομα «Κομιτατζήδες» ἤρχισαν νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸ Μακεδονικὸν ἔδαφος καὶ ἐξαπέλυσαν διωγμὸν καὶ τρομοκρατίαν.

Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Σουλτάνου ἐστάθη ἀνίκανος νὰ ἐμποδίσῃ αὐτὴν τὴν δρᾶσιν τῶν Κομιτατζήδων καὶ τοιοιτοτρόπως ἐγεννήθη Μακεδονικὸν ζήτημα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Διότι, ἦτο ἐθνικῶς ἀπαράδεκτος ἡ στάσις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Σουλ-

τάνου άφ' ένός και ή δρᾶσις τών Κομιτατζήδων άφ' έτέρου. "Αρχισαν λοιπόν εις την Έλλάδα νά δημιουργοῦνται άνταρτικά σώματα με έθελοντάς Έλληνας τὰ όποια σκοπόν ειχον νά αντιδράσουν κατά τών Βουλγαρικῶν βιοπραγιῶν έντός τοῦ Μακεδονικοῦ έδάφους.

"Ηρχισε τότε ένας ένοπλος άγών μεταξύ Κομιτατζήδων και Μακεδονομάχων γνωστός ως «Μακεδονικός άγών» υπό τὰ ὅμματα τοῦ Σουλτάνου. Κέντρον τοῦ σκληροῦ και άμειλικτου αὐτοῦ άγώνος ήτο ή λίμνη τών Γιαννιτσῶν, γνωστή ως Βάλτος. Οί Έλληνες Μακεδονομάχοι έδρασαν αποτελεσματικῶς και έχυσαν πολὺ αἷμα. Μεταξύ τών ήρώων τοῦ άγώνος αὐτοῦ την πρωτεύσαν θέσιν έχει ὁ Παύλος Μελάς ὁ όποίος έφονεύθη εις την Σιάτιστα της Μακεδονίας.

Ὁ Μακεδονικός άγών ήρχισε τὸ 1902 και έτελειώσε τὸ 1908 ὅτε ξεερράγη τὸ κίνημα τών Νεοτούρκων. Ὁφέλησε δὲ ὁ άγών αὐτός διότι έσωσε την Μακεδονίαν μας ἀπὸ τοὺς άρπακτικούς δυνχας της Βουλγαρίας.

ΤΟ ΚΙΝΗΜΑ ΤΩΝ ΝΕΟΤΟΥΡΚΩΝ. Με τὰς άεννάους ήττας τοῦ Σουλτάνου, ειχεν έκπέσει πολὺ τὸ γόητρον της Αὐτοκρατορίας. Αὐτὸ ήνάγκασε πολλοὺς μορφωμένους και τιμίους Μωαμεθανοὺς νά ὀργανώσουν κίνημα έναντίον τοῦ Παλαιοῦ Καθεστώτος της χώρας των και νά επιβάλουν νέαν τάξιν πραγμάτων.

Οί νέοι αὐτοί Πολιτικοί ὀνομάσθησαν Νεότουρκοί τὸ δὲ κίνημά των «Κίνημα τών Νεοτούρκων». Διὰ τοῦ κινήματός των επέτυχον ἀπὸ τὸν τότε Σουλτάνον Χαμίτ Σύνταγμα και ἀλλαγὴν τοῦ πολιτεύματός των.

Τὸ ἐπόμενον ὅμως ἔτος (1909) οί Παλαιότουρκοί ὀργάνωσαν άντεπανάστασιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ήνάγκασε τοὺς Νεοτούρκους νά επιτεθοῦν κατά της Κωνσταντινουπόλεως, ὀρμώμενοι ἐκ της Θεσσαλονίκης.

Ὁ Σουλτάνος Χαμίτ ἐξεθρονίσθη και εις τὸν θρόνον ἀνῆλθεν ὁ ἀδελφός του. Ἀπὸ τὰς ἐσωτερικὰς αὐτὰς ταραχὰς τών Ὁθωμανῶν ὠφελήθησαν πολλὰ γειτονικά κράτη.

Περисσότερον ὅμως ἀπ' ὅλα ὠφελήθη ή Βουλγαρία ή ὁποία απέκτησε την πλήρη άνεξαρτησίαν της.

6. Βαλκανικοί Πόλεμοι

Οι Νεότουρκοι ἐσυνέχισαν τὴν ἰδίαν Πολιτικὴν καὶ συμπεριφορὰν τῶν Παλαιοτούρκων ὁπέναντι τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τὰς ὑποδούλους χώρας τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες πάλιν, οἱ ὅποιοι ἔφερον βαρέως τὴν ἥτταν τοῦ 1897 καὶ τὰς καταπιέσεις τῶν ὑποδούλων, ἤρχισαν νὰ δυσφοροῦν ἐναντίον τῆς Κυβερνήσεώς των καὶ νὰ ζητοῦν νέαν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν κατάστασιν πραγμάτων.

Περισσότερον ἐδυσφόρουν πολλοὶ φιλότιμοι ἀξιωματικοὶ οἱ

Ἐλευθέριος Βενιζέλος

ὅποιοι ἴδρυσαν τὸν «Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον». Σκόπος τοῦ Συνδέσμου αὐτοῦ ἦτο ἡ δημιουργία μιᾶς Ἑλλάδος ἰσχυρᾶς καὶ ἀξιοπρεποῦς ἢ ὅποια νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀποπλύνῃ τὰς προσβολὰς καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τοὺς πάσχοντας ἀδελφούς μας. Ὁργάνωσαν λοιπὸν μίαν ἐπανάστασιν εἰς τὸ Γ ο υ δ ι (1909) ἢ ὅποια ἐπέτυχε καὶ μετεκάλεσεν ἐκ Κρήτης μίαν μεγάλην πολιτικὴν μορφήν, τὸν Ἐλευθέριον Βενιζέλον.

Ὁ Βενιζέλος ἐντὸς ταχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος μετέβαλε τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν κα-

τάστασιν καὶ ἡ Ἑλλὰς εὐρέθη πανέτοιμος καὶ πανόπλος διὰ νὰ ζητήσῃ τὰ δίκαιά της.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἦλθεν εἰς μυστικὴν συνεννόησιν μετὰ τὴν Σερβίαν, Μαυροβούνιον καὶ Βουλγαρίαν καὶ ἐζήτησαν τὴν αὐτονομίαν τῆς Μακεδονίας, Ἑπείρου καὶ Θράκης. Οἱ Ὀθωμανοὶ ὁμῶς ἀπέρριψαν τὰς ἀξιώσεις ταύτας καὶ διὰ τοῦτο ἐκηρύχθη πόλεμος τὴν 5ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912.

Τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἠνωμένον ὑπὸ τὸν Ἐλευθέριον Βενι-

ζέλον και τὸν Βασιλέα ἐμεγαλουργήσεν μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Στρατοῦ τὸν διάδοχον Κωνσταντῖνον.

Εἰς σειρὰν σκληρῶν μαχῶν εἰσῆλθεν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς νικητὴς καὶ τροπαιοφόρος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὴν 26ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912. Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Στόλος ὑπὸ τὸν Ναύαρχον Παύλον Κουντουριώτην ἐπετέλεσε θαύματα μὲ τὸ θρυλικὸν πολεμικὸν πλοῖον «Γεώργιον Ἀβέρωφ».

Ἐνῶ ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἰσῆρχετο εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἄλλο τμήμα του ἐμάχετο εἰς τὴν Ἠπειρον διὰ τὴν κατάληψιν τῶν Ἰωαννίνων. Τὴν πόλιν ὅμως ὑπερήσπιζεν τὸ ὄχυρόν Μπιζάνι. Τὸ ὄχυρόν αὐτὸ ἐκυριεύθη μὲ τὴν προσωπικὴν ἐπέμβασιν τοῦ διαδόχου Κωνσταντίνου ὁ ὁποῖος ἡγεῖτο τοῦ στρατεύματος καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς εἰσῆρχετο νικητὴς εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων τὴν 22αν Φεβρουαρίου τοῦ 1913 καὶ ἀπελευθέρωνε τὴν μαρτυρικὴν πρωτεύουσάν τῆς Ἠπείρου.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἠπείρου ὁ Στρατὸς ἀπελευθέρωσε καὶ τὴν Βόρειον Ἠπειρον φθάσας μέχρι τῆς Κορυτσᾶς, Χειμάρρας, Ἀργυροκάστρου, Ἀγίων Σαράντα, Πρεμετῆς κτλ.

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἐδοιοφονήθη ὁ βασιλεὺς Γεώργιος (5ην Μαρτίου τοῦ 1913) καὶ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθεν ὁ Κωνσταντῖνος.

Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ΙΒ΄

ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ. Ἡ συνθήκη ἡ ὁποία ὑπεγράφη εἰς τὸ Λονδίνον ὥριζεν ὅπως ἡ Ὄθωμανικὴ Κυβέρνησις παραχωρήσει εἰς τοὺς νικητὰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἠπει-

ρον καὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Θράκης, καθὼς καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Αἱ συμμαχικαὶ δυνάμεις, βάσει τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἔπρεπε νὰ διανεῖμουν τὰς χώρας τὰς ὁποίας εἶχον ἀπελευθερώσει. Ἡ ἀπληστία ὅμως τῶν Βουλγάρων ἠνάγκασε τὴν Σερβίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ τῆς ἐπιτεθοῦν καὶ νὰ τὴν νικήσουν εἰς πολλὰς σκληρὰς καὶ πολυνέκρους μάχας.

Πρὸ τῆς ὁλοσχεροῦς καταστροφῆς τῆς χώρας του, ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἐζήτησεν εἰρήνην ἢ ὅποια ὑπεγράφη εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Διὰ τῆς εἰρήνης αὐτῆς ἡ Ἑλλὰς ἔλαβεν τὴν Μακεδονίαν μέχρι τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ τῆς Ροδόπης, τὴν Ἡπειρον πλὴν τῆς Βορείου, τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν Κρήτην.

Τοιοιουτρόπως, τὸ ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων εἶχεν πραγματοποιηθῇ χάρις εἰς τὴν καλὴν Διοίκησιν τῶν Κυβερνητῶν καὶ χάρις εἰς τὴν ἀγάπην καὶ ὁμόνοιαν τῶν Ἑλλήνων.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην ὅλα τὰ ἱστορικὰ μέρη.
- 2) Νὰ γράψῃς εἰς τὸ τετράδιόν σου τὰ νέα ἱστορικὰ ὀνόματα καὶ νὰ φέρῃς εἰκόνας τῶν ἑάν εὑρῃς.
- 3) Διάβασε κάτι ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Δέλτα «Τὰ μυστικά τοῦ Βάλτου» διὰ τὸν Μακεδονικὸν ἀγῶνα.
- 4) Ποῖα εὐχάριστα καὶ ποῖα δυσάρεστα γεγονότα συνέβησαν ἐπὶ βασιλείας τοῦ Γεωργίου;
- 5) Διάβασε κάτι διὰ τὸν Ὅθωνα καὶ τὸν Καποδίστριαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ (1913 - 1953)

1. Πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος (1914 - 1918)

Ἡ Ἑλλάς δὲν ἐπρόλαβεν νὰ χαρῇ τὰς δάφνας τῆς ἐκ τῶν Βαλκανικῶν πολέμων, διότι τὸ θέρος τοῦ 1914 νέος πόλεμος ἐξερράγη εἰς τὴν Εὐρώπην μεταξὺ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, πόλεμος ὁ ὁποῖος παρέστυρεν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Γῆς καὶ ὠνομάσθη Παγκόσμιος Πόλεμος.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἤρχισε μεταξὺ Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν καὶ Γερμανίας, Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ διήρκεσε 4 ὁλόκληρα ἔτη. Ἡ πρώτη παράταξις ὠνομάζετο Ἀ ν τ ἄ ν τ καὶ ἡ δευτέρα παράταξις Τριπλὴ Συμμαχία.

Καὶ αἱ δύο παρατάξεις εἶχον μεγάλας ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν καὶ ἐζήτουν ἀφορμὴν διὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὰς ἀντιθέσεις μετὰ τὴν κήρυξιν πολέμου. Ἡ ἀφορμὴ ἐδόθη ἀπὸ τὴν δολοφονίαν τοῦ διαδόχου τῆς Αὐστρίας εἰς τὸ Σεράγεβον τῆς Σερβίας.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου, μετὰ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ συνετάχθησαν τὸ Βέλγιον, ἡ Σερβία καὶ ἡ Ρουμανία καθὼς καὶ ἡ Ἰταλία ἡ ὁποία ἐγκατέλειψε τὴν Τριπλὴν Συμμαχίαν. Μετὰ τὸ μέρος τῆς Αὐστρίας καὶ Γερμανίας συνετάχθησαν ἡ Οὐγγαρία, Βουλγαρία καὶ Τουρκία.

Ὅσο διήρκει ὁ πόλεμος τόσον τὰ ἔθνη τῆς Γῆς εἰσέρχοντο εἰς αὐτὸν καὶ ἐλάμβανον μέρος. Τοιοῦτοτρόπως μετὰ τὸ μέρος τῆς Ἀντάντ εἰσῆλθεν καὶ ἡ Ἀμερικὴ (Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι) καὶ κατὰ Φυσικὴν ἀνάγκην καὶ ἡ Ἑλλάς, ἐφ' ὅσον εἶχον εἰσέλθει εἰς αὐτὸν καὶ οἱ γείτονές της.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὑπῆρξεν σκληρὸς καὶ τραχὺς, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ ὅλα τὰ νεώτερα διὰ τὴν ἐποχὴν μέσα. Ἐκατομμύρια στρατιωτῶν ἐφονεύθησαν ἢ ἠκρωτηριάσθησαν εἰς τὸ Δυτικὸν Μέτωπον, ὅπως ὠνομάσθη τὸ μέτωπον τοῦ πολέμου εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐγράφησαν σελίδες ἡρώϊσμων καὶ αὐτοθυσίων καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ἀνατολικὸν Μέ-

τωπον ὅπως ὠνομάσθη τὸ μέτωπον τῆς Βαλκανικῆς δὲν ὑπέ-
ρησεν εἰς ἡρώϊκά κατορθώματα καὶ αὐτοθύσιās. Εἰς τὸ μέτω-
πον αὐτὸ ἐπολέμησεν ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς μετὸν Σερβικὸν καὶ
μετὲ τμήματα Στρατοῦ τῶν ἄλλων Συμμάχων.

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου εὗρε νικητὰς τοὺς Συμμάχους με-
τὴν ἐξουθένωσιν τὴν παράταξιν τῆς Γερμανίας. Ἡ Ἑλλάς με-
τὴν Συνθήκην τῶν Σεβρών, ἔλαβεν ὡς ἀνταμοιβὴν τῆς
τὴν Θράκην ὀλόκληρον, πλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὴν πε-
ριοχὴν τῆς Σμύρνης εἰς τὴν ὁποίαν ὑπερτέρει τὸ Ἑλληνικὸν
Στοιχεῖον καθὼς καὶ τὴν Δωδεκάνησον τὴν ὁποίαν κατεῖχον οἱ
Ἰταλλοὶ ἄλλοτε. Τοιοῦτοτρόπως ἐδημιουργήθη μία Μεγάλη
Ἑλλάς, ἡ ὁποία ὅμως εἶχε χάσει δυστυχῶς τὴν ἐσωτερικὴν
τῆς ἐνότητα.

Διότι, μετὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ὁ Λαὸς εἶχεν διχασθῆ εἰς
δύο στρατόπεδα ἐξ αἰτίας τῶν Κυβερνητῶν του. Τὸ ἓνα ἤθελε
τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸν πόλεμον καὶ αὐτὸ ἦτο ἐπιθυ-
μία τοῦ Βενιζέλου καὶ τὸ ἄλλο δὲν ἤθελε τὴν εἴσοδόν του καὶ
αὐτὸ ἦτο μετὸ μέρος τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἐπὶ κολού-
θησεν ζωηρὸς ἀναβρασμὸς ἐξ αἰτίας τοῦ διχασμοῦ καὶ ἐπανά-
στασις τοῦ Βενιζέλου. Ὁ Βενιζέλος ἐπεκράτησε καὶ ὑπὸ τὴν πί-
εσιν τῶν Συμμάχων παρητήθη ὁ Κωνσταντῖνος. Εἰς τὸν Ἑλλη-
κὸν θρόνον τότε ἀνῆλθεν ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος.

Ὁ διχασμὸς αὐτὸς ἐβλάψε τὴν Πατρίδα μας διότι τὴν ἔρρι-
ψεν εἰς μεγάλας πολιτικὰς καὶ Στρατιωτικὰς περιπετείας ἐξ αἰ-
τίας τῶν μεγάλων ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα κατεῖχε καὶ ἐξ αἰτίας τῆς
μεγάλης ἐσωτερικῆς ἀνωμαλίας ἡ ὁποία ἤρχισεν νὰ ἐπικρατῇ
εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς.

2. Ἡ καταστροφὴ τῆς Μ. Ἀσίας (1922)

Ὁ Πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἐτελείωσεν τὸ 1918, ἀλλὰ
ὁ πόλεμος δὲν ἐτελείωσεν διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὰς παραχωρήσεις
τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας δὲν ἀνεγνώρισεν ἓνας ἀνώτερος
Ὅθωμανὸς ἀξιωματικὸς, ὀνομαζόμενος Μουσταφᾶ Κεμάλ, ὁ
ὁποῖος διὰ κινήματος κατάρθωσε νὰ ἀνατρέψῃ τὴν Κυβέρνησιν
του καὶ νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Ὡς ἐδραν
τῆς Κυβερνήσεώς του ἐξέλεξεν τὴν Ἀγκυραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ

δρμώμενος ἤρχισε νά πολεμᾷ τὸν Στρατὸν μας εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν.

Οἱ Ἕλληνες ἐκήρυξαν τότε ἐπιστράτευσιν καὶ ἐπολέμησεν τὸν Κεμάλ εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ὁ πόλεμος ὅμως αὐτὸς ἦτο δύσκολος καὶ τραχὺς καὶ τὸν ἔκαναν ἀκόμη δυσκολώτερον αἱ ἀνωμαλῖαι τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Βενιζέλος ἔκαμε ἐκλογὰς τὸ 1920 καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς αὐτάς ἐκέρδισε τὸ κόμμα τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ὁ Βενιζέλος παρέδωσε τὴν Ἀρχὴν καὶ ἐπανῆλθεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Οἱ Σύμμαχοι ὁμῶς δυσηρεστήθησαν ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν καὶ ἐγκατέλειψαν εἰς τὴν τύχην τῆς τῆν Ἑλλάδα.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Στρατὸς τοῦ Κεμάλ, μὲ τὴν κρυφὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων Δυνάμεων ἀνεσυγκροτήθη καὶ ἀνεδιοργανώθη. Τοιουτοτρόπως κατῴρθωσε νά ἀνατρέψῃ τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν εἰς τὴν μάχην τοῦ Σαγγαρίου καὶ τὸν ἠνάγκασε νά ἐγκαταλείψῃ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Τὴν φυγὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ἠκολούθησεν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν Στοιχεῖον τῆς Μ. Ἀσίας. Κατέφυγον χιλιάδες Ἑλλήνων ὡς Π ρ ὀ σ φ υ γ ε ς καὶ ἐδημιούργησαν μεγάλα προβλήματα διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν.

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ ἦτο ἄνευ προηγουμένου. Μὲ τὴν Συνθήκην τῆς Λ ὠ ζ ἄ ν η ς ἡ ὁποία ἠκολούθησεν καὶ τὴν ὁποίαν ἠναγκάσθη ἡ Ἑλλὰς νά ὑπογράψῃ, παρεχόρει εἰς τὸν Κεμάλ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὰ ἐδάφη τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐπίσης ἀντήλλασε τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Θράκης.

Πρὸ τῆς μεγάλης αὐτῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς περιθάλψεως 2 ἑκατομμυρίων προσφύγων, μερικοὶ Ἕλληνες ἀξιωματικοὶ ἐπανεστάτησαν τὸ ἔτος 1922 καὶ ἠνάγκασαν τὴν Κυβέρνησιν νά παραιτηθῇ καὶ νά ἀπομακρυνθῇ καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος. Ὁ ἔνδοξος ἐκεῖνος βασιλεὺς διὰ δευτέραν φορὰν ἐγκατέλειπεν τὸν θρόνον του καὶ μετέβη εἰς τὴν Εὐρώπην ὅπου καὶ ἀπέθανεν.

Εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἑλλάδος ἀνῆλθεν τότε ὁ υἱὸς τοῦ Γεώργιος Β', ὁ ὁποῖος ἐντὸς ὀλίγου ἐγκατέλειπεν τὸν θρόνον. Τὸ ἔτος 1923 ἔγιναν ἐκλογαὶ καὶ ἀπὸ τὴν προκύψασαν Ἐθνοσυνέσιν κατηργήθη τὸ πολίτευμα τῆς Βασιλείας διὰ νά ἀνακηρυχθῇ ἡ Δ η μ ο κ ρ α τ ί α.

Ἡ Ἑλλὰς ὑπὸ τὸ πολίτευμα αὐτὸ ἐκυβερνήθη 11 ἔτη, Κατὰ

τὸ διάστημα αὐτὸ ἐσημειώθησαν πολλὰ κινήματα καὶ ταραχαὶ ἕως ὅτου, αἱ ἐκλογαὶ τοῦ 1935 ἐπανέφερον διὰ Δημοψηφίσματος τὴν Βασιλείαν καὶ πάλιν μὲ βασιλέα τὸν Γεώργιον Β'.

3. Δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος (1939 - 1944)

Αἱ ἀντιθέσεις τῶν Μεγάλων Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ὑφίσταντο καὶ μετὰ τὴν κατάπαυσιν τοῦ Πρώτου Μεγάλου Πολέμου. Ἡ ἡττηθεῖσα Γερμανία κατῴρθησε νὰ ἀναδιοργανωθῇ ἐκ τῶν ἐρείπων τῆς καὶ νὰ γίνῃ μίᾳ μεγάλη δύναμις ὅπως ἦτο καὶ πρὶν τοῦ πολέμου. Τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἀνέλαβεν ὁ κυβερνήτης τῆς Ἀδόλφος Χίτλερ ὁ ὁποῖος ἐφιλοδόκησεν ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν τιμὴν τῆς καὶ νὰ κυριεύσῃ ὅλον τὸν κόσμον.

Τοιοιτοτρόπως, ἀφοῦ ἡτοίμασε τὸν μεγαλύτερον Στρατόν, μὲ ὅλα τὰ τέλεια τεχνικὰ μέσα, ἐπέτέθη τὴν 1ην Σεπτεμβρίου 1939 ἐναντίον τῆς Πολωνίας. Ὁ Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ἤρχιζεν καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην.

Μὲ τὸ μέρος τῆς Γερμανίας συνετάχθησαν ἀμέσως ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰαπωνία, ἡ Βουλγαρία καὶ ἡ Ρουμανία.

Ἡ Ἀγγλία ἀνέλαβεν τότε νὰ προασπίσῃ τὴν Πολωνίαν. Μὲ τὸ μέρος τῆς συνετάχθη καὶ ἡ Γαλλία. Ἡ Ρωσία κατ' ἀρχὰς ἔμεινεν οὐδετέρα, εὐνοοῦσα μᾶλλον τὴν Γερμανίαν. Ὅταν ὁμως αἱ Στρατιαὶ τοῦ Χίτλερ κατέκλυσαν ὁλόκληρον τὴν Εὐρώπην, τότε ἡ Γερμανία τῆς ἐκήρυξεν τὸν πόλεμον καὶ ἡ Ρωσία ἀναγκαστικῶς εὐρέθη μὲ τὸ μέρος τῆς Ἀγγλίας. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐξηλθον εἰς τὸν πόλεμον καὶ αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς διὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὰς ἐλευθερίας τῶν μικρῶν Κρατῶν τοῦ Κόσμου.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦτο φοβερώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτον. Ὅλοκληραι πόλεις ἠφανίσθησαν ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς καὶ ἐκατομμύρια θυμάτων ἐθρηνήθησαν καὶ ἀπὸ τὰς δύο παρατάξεις.

4. Ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον

Ἡ Ἑλλὰς ἠθέλησε νὰ μείνῃ κατ' ἀρχὰς οὐδετέρα. Μὲ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Γεωργίου καὶ μὲ πρωθυπουργὸν τὸν Ἰωάννην Μεταξᾶν εἶχεν εὐρὴ καὶ πάλιν τὴν γαλήνην τῆς καὶ τὴν ἡσυχίαν τῆς ἀπὸ τὸν καταραμμένον διχασμὸν καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀνα-

συγκροτείται καὶ νὰ νοικοκυρεύεται ὕστερα ἀπὸ τὰς περιπετείας της. Ὁ λαὸς της ἦτο ἀφοσιωμένος εἰς τὰ εἰρηνικὰ του ἔργα ἀγαπημένους καὶ ἠνωμένος πλέον.

Ἡ Ἰταλία ὅμως ἠθέλησε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Βαλκανικὴν διὰ νὰ δυνηθῇ ἡ Γερμανία νὰ καταβάλλῃ τὴν Ρωσίαν. Ἐζήτησεν λοιπὸν διὰ τελεσίγραφου της ἀπὸ τὸν Κυβερνήτην Μεταξὰν τὴν εἴσοδον τῶν Ἰταλικῶν στρατευμάτων εἰς τὴν χώραν μας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τέλειον ἐξευτελισμὸν τοῦ γοήτρου μας καὶ πλήρη ὑποταγὴν μας.

Πρὶν ἢ ὅμως μᾶς ἐπιδώσῃ τὸ τελεσίγραφον εἶχεν ἀρχίσει νὰ φέρεται ἐχθρικὰ πρὸς τὴν χώραν μας δημιουργοῦσα ἀέννα μικροεπεισόδια εἰς τὰ Ἑλληνο Ἀλβανικὰ σύνορα καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ Αἰγαίου. Τὴν ἑορτὴν μάλιστα τῆς Μεγαλόχαρης (15ην Αὐγούστου 1940) ὅλως ἀναιτίως καὶ ὑπούλως ἐτορπίλισε τὸ εἰς τὴν Τήνον εὐρισκόμενον πολεμικὸν πλοῖον μας «ΕΛΛΗ».

Ὁ ἀναβρασμὸς καὶ ἡ ἀγανάκτησις ὄλων τῶν Ἑλλήνων εἶχε φθάσει πλέον εἰς τὸ κατακόρυφον ὅτε πλέον μᾶς ἐπέδωσε καὶ τὸ τελεσίγραφον τὴν νύκτα τῆς 28ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1940. Πρωθυπουργὸς καὶ βασιλεὺς, διερμηνεύοντες καὶ οἱ δύο τὰ αἰσθήματα τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ ἀπήντησαν ἀρνητικῶς εἰς τὴν ἀπαίτησιν αὐτὴν τῆς Ἰταλικῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ ἱστορικοῦ «ΟΧΙ».

Ἡ Ἰταλία ἀμέσως μᾶς ἐκήρυξε τὸν πόλεμον καὶ ἤρχισαν τὰ στρατεύματά της νὰ εἰσβάλουν ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἐδάφη.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἀπήντησεν ἀμέσως εἰς τὴν εἰσβολὴν καὶ χάρις εἰς τὴν ἐπιστράτευσιν τῆς Κυβερνήσεως κατῴρθωσε νὰ ἀποθήσῃ τοὺς Ἰταλοὺς ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ Σύνορα καὶ νὰ μετατοπίσῃ τὸν πόλεμον εἰς τὰ ἐδάφη τῆς Βορείου Ἡπείρου. Εἰς τὰ ἔνδοξα ὄρη ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἔγραψε τὰς ὠραιότερας του σελίδας.

Ἡ Γερμανία ὅμως τὸ ἐπόμενον ἔτος βλέπουσα τὴν ἀδυναμίαν τῆς Συμμάχου της καὶ τὰ ἥττας της εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἦλθε πρὸς βοήθειάν της καὶ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον τῆς Ἑλλάδος τὴν 6ην Ἀπριλίου 1941. Αἱ Γερμανικαὶ φάλαγγες προσέβαλον τὸ ἔδαφος τῆς Πατρίδος μας ἀπὸ τὸ ἔδαφος τῆς Βουλγαρίας. Τοιουτοτρόπως ἡ Ἑλλάς ἐδέχθη τὸ βάρος δύο μεγάλων αὐτοκρατοριῶν καὶ ἠναγκάσθη μετὰ ἀπὸ 20 ἡμερῶν ἀγῶνα νὰ ὑπο-

γράψη ανακωχήν καὶ νὰ καταληφθῇ ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ Γερμανίαν.

Ὁ βασιλεὺς τότε καὶ ἡ Κυβέρνησις κατέφυγον εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα τῶν εἰς τὸ πλεῦρόν τῶν Συμμάχων.

Ἦκολούθησε διὰ τὸν ἔνδοξον καὶ ἡρώϊκὸν λαὸν μίᾳ περιόδῳ ΚΑΤΟΧΗΣ ἡ ὁποία ἦτο χειροτέρα ἀπὸ τὴν κατοχήν τῶν 450 χρόνων. Οἱ ἐχθροὶ μας κατεδίκασαν τοὺς κατοίκους τῆς νὰ ἀποθάνουν ἐκ πείνης. Παρ' ὅλην ὁμῶς τὴν πείναν καὶ τὴν τρομοκρατίαν, ὁ ἀδάμαστος πάντα Ἑλληνικὸς Λαὸς ἐπέζησεν καὶ ἐδημιούργησεν φθορὰς εἰς τοὺς κατακτητὰς μὲ τὴν Ἑθνικὴν Ἀντίστασίν του.

Ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς ἐξ ἄλλου ὁ ὅποιος ἐδημιουργήθη εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐδόξασε τὰ Ἑλληνικὸν ὄνομα εἰς τὸ πλεῦρόν τῶν Συμμάχων. Ἐλαβεν μέρος εἰς ὅλας τὰς μεγάλας μάχας ἀπὸ τὸ Ἑλ - Ἀλαμέϊν τῆς Ἀφρικῆς μέχρι τοῦ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας.

Τὸ 1944 οἱ Σύμμαχοι ἐνήργησαν μεγάλην ἀπόβασιν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ συνέτριψαν τὴν Γερμανίαν. Τὸ αὐτὸ ἔτος ἡλευθερώθη καὶ ἡ Ἑλλάς καὶ τὸ ἔτος 1945 συνετρίβη καὶ ἡ Ἰαπωνία.

Τοιοῦτοτρόπως ἔληξεν καὶ ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος μὲ νίκην τῶν Συμμάχων. Ἡ Ἑλλάς διὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν συμβολὴν ἔλαβεν τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τοὺς Ἰταλοὺς καὶ τῶρα διεκδικεῖ τὴν Βόρειον Ἠπειρὸν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τὴν Μεγαλόνησον Κύπρον ἀπὸ τοὺς Ἀγγλοὺς.

ΕΡΓΑΣΙΑΙ - ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ

- 1) Ποῖα γεγονότα τοῦ τελευταίου πολέμου γνωρίζεις ἀπὸ ἀφηγήσεις τῶν γονέων σου ἢ τῶν ἀδελφῶν σου :
- 2) Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην ὅλα τὰ ἱστορικὰ μέρη.
- 3) Νὰ εὑρῇς εἰκόνας ἱστορικῶν προσώπων καὶ γεγονότων διὰ τὸ λεύκωμά σου.
- 4) Σημείωσε τὰ κυριώτερα ἱστορικὰ ὀνόματα.
- 5) Γράψε μίαν ἐκθεσιν μὲ θέμα τὸ «ΟΧΙ» τῆς 28ης Ὀκτωβρίου.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΕΩΤΑΡΑΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Ἡ Ἑλλάς διὰ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας κατώρθωσε νὰ ὀργανώσῃ τὴν ἐπανάστασιν τῆς 25ης Μαρτίου 1821 καὶ νὰ ἐξεγερῇ ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὥς ἕναν ἄνθρωπον ἐναντίον τῶν κατακτητῶν μας. Τοὺς Ἕλληνας αὐτοὺς τοὺς ἦγωνε ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ ὁ πόθος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλάς μὲ μεγάλας θυσίας καὶ φοβεροὺς ἀγῶνας κατώρθωσε νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου καὶ νὰ ἀποκτήσῃ τελικῶς τὴν ἐλευθερίαν της.

Οἱ Ἕλληνες ἀρχηγοὶ ἔπραξαν τὸ πᾶν διὰ τὴν Πατρίδα των. Τὰ κατορθώματά των καὶ ἡ ἀνδρεία των θὰ μείνουν αἰωνίως εἰς τὴν Ἱστορίαν.

Ἡ Εὐρώπη θαυμάζει τοὺς ἀγῶνας των καὶ μὲ τὸ φιλελευθερον πνεῦμα τὸ ὁποῖον διακρίνει τοὺς λαοὺς της, ἀποφασίζει ὀλικῶς καὶ ἠθικῶς νὰ συντρέξῃ.

Ἡ ἀπόβασις τοῦ Ἰμβραῆμ εἰς τὴν Πελοπόννησον φέρει τὴν μεγαλυτέραν συμφορὰν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ Μανιάκι φονεύεται ὁ Παπαφλέσσας. Τὸ Μεσολόγγι διὰ τῆς ἥρωικῆς ἐξόδου του δείχνει ἀκόμη ἕνα παράδειγμα ἀνδρείας καὶ αὐτοθυσίας. Οἱ Λαοὶ συγκινοῦνται καὶ ἐπεμβαίνουν. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου θέτει τέρμα εἰς τὸ δρᾶμα τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Ἑλλάς ἐξέρχεται βαρέως πληγωμένη καὶ κύπτει ἀμέσως νὰ ἐπουλώσῃ τὰς πληγὰς της. Ὁ πρῶτος Κυβερνήτης της ἀγωνίζεται καὶ πίπτει θύμα τῆς εὐσυνειδησίας καὶ τοῦ κατήκοντός του. Τὸ μῖσος καὶ ἡ διχονία χωρίζουν τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἐπανάστασεως καὶ δὲν τοὺς ἐγκαταλείπει.

Ὁ Ὅθων δὲν ἐνσαρκώνει τὰ ὄνειρα τῶν Ἑλλήνων. Ἐκθρονίζεται καὶ ἀναλαμβάνει ὁ βασιλεὺς Γεώργιος Α'. Εἰς τὴν μακροχρόνιον βασιλείαν του τὸ ἔθνος γνωρίζει ἡμέρας χαρᾶς καὶ ἡμέρας λύπης. Ὁ Λαὸς ὅμως εἶναι τώρα ἡνωμένος καὶ ἀγαπημένος. Κἀτά ἀπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ πρωθυπουργοῦ Βενιζέλου καὶ τὴν στρατιωτικὴν ἡγεσίαν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου ἡ Ἑλλάς μεγαλουργεῖ κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους.

Ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος διχάζει καὶ μεγαλώνει τὴν Ἑλλάδα. Τί τὸ ὄφελος; Ὁ διχασμὸς αὐτὸς ἀκολουθεῖ καὶ πάλιν τὴν ζωὴν της καὶ τῆς φέρει συμφορὰς καὶ δάκρυα.

Ὁ Β' Παγκόσμιος πόλεμος τὴν εὕρσκει καὶ πάλιν ἡνωμένην. Μεγαλουργεῖ καὶ πάλιν ἡ Ἑλλάς καὶ θαυμάζεται ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον. Χαρίζει τὴν πρώτην νίκην εἰς τοὺς Συμμάχους καὶ πληρώνει τὴν ἐπιτυχίαν της αὐτὴν μὲ 4 ἔτη κατοχῆς της.

Τὸ τέλος τοῦ πολέμου τὴν εὕρσκει καὶ πάλιν διχασμένην. Σήμερον εὐτυχῶς, μὲ βασιλέα τὸν Παῦλον καὶ ἀξιους Κυβερνήτας εἶναι ἡνωμένη καὶ ἀγαπημένη. Ἀτενίζει τὸ μέλλον της μὲ πίστιν καὶ θάρρος. Ἡ Ἑλλάς, ὅταν εἶναι ἑνωμένη μεγαλουργεῖ πάντα !

ΤΑ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΤΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗΝ ΣΕΙΡΑΝ

1454	Ἐκλογή Γεωργίου Σχολαρίου
1571	Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου
1669	Κατάληψις τῆς Κρήτης
1687	Καταστροφή τοῦ Παρθενῶνος
1770	Ἡ ἐπανάστασις τῆς Πελοποννήσου
1778	Λάμπρος Κατσώνης
1798	Θάνατος Ρήγα Φεραίου
1803	Ὑποταγή τοῦ Σουλίου
1814	Ἰδρυσις Φιλικῆς Ἑταιρείας
1821	Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις
1822	Ἡ Α' Ἐθνικὴ Συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων
1823	Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη
1824	Καταστροφή τῶν Ψαρῶν
1825	Ἀπόβαςις τοῦ Ἰμβραήμ
1826	Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγίου
1827	Ἐκλογή τοῦ Καποδιστρίου
1828	Ἀφίξις τοῦ Καποδιστρίου εἰς τὴν Ἑλλάδα
1829	Ἡ μάχη τῆς Πέτρας
1831	Θάνατος τοῦ Καποδιστρίου
1833	Ἀφίξις τοῦ Ὀθωνος
1862	Ἐκθρόνισις τοῦ Ὀθωνος
1863	Βασιλεὺς Γεώργιος Α'
1869	Κρητικὴ Ἐπανάστασις
1897	Ἀτυχὸς πόλεμος τῶν Ἑλλήνων
1902	Μακεδονικὸς ἀγὼν
1912	Βαλκανικοὶ πόλεμοι
1914	Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος
1922	Μικρασιατικὴ καταστροφή
1939	Β' Παγκόσμιος πόλεμος
1940	Ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος
1945	Ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ.

1. Χάρτης Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας
2. Ἀνάκτορον τῆς Βενετίας
3. Βενετικὸν πλοῖον
4. Παιδομάζωμα
5. Κλέφτικη ζωή
6. Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος Μέγας Διερμηνεὺς.
7. Τὸ κρυφὸ Σχολεῖο
8. Κωνστ. Οἰκονόμος
9. Ἀδαμάντιος Κοραΐς
10. Λάμπρος Κατσώνης
11. Μέγας Ναπολέον
12. Ρήγας Φεραίος
13. Ἀλῆ Πασᾶς
14. Χορὸς τοῦ Ζαλλόγγου
15. Ὅρκος τῶν Φιλικῶν
16. Ὁ Ἀλ. Ὑψηλάντης
17. Χάρτης τῆς Μολδοβλαχίας
18. Ὁ Ὑψηλάντης διαβαίνει τὸν Προῦθον
19. Πετρόμπεης
20. 25η Μαρτίου
21. Ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου
22. Νικηταρᾶς
23. Ἀθανάσιος Διάκος
24. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσος
25. Μπουμπουλίνα
26. Πυρπόλῃσις τῆς φρεγάτας
27. Δημήτριος Ὑψηλάντης
28. Καταστροφή τῆς Χίου
29. Πυρπόλῃσις τῆς ναυαρχίδος
30. Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος
31. Κολοκοτρώνης καὶ Παπαφλέσσας
32. Λόρδος Βύρων
33. Ἀνδρέας Μιαούλης
34. Παπαφλέσσας
35. Ἐξοδος τοῦ Μεσολογίου
36. Ἀνδρέας Ζαΐμης
37. Γεώργιος Καραϊσκάκης
38. Ναυμαχία Ναυαρίνου
39. Καποδίστριας
40. Ὁ Ὄθων
41. Βασιλεὺς Γεώργιος Α΄
42. Θυσία τοῦ Ἀρχαδίου
43. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος
44. Ἐλευθέριος Βενιζέλος
45. Ὁ Διάδοχος Κων]νος εἰς τὰ Ἰωάννινα
46. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος
47. Γεώργιος Β΄
48. Ἐφεδροὶ πηγαίνουν εἰς τὸ μέτωπον
49. Κατοχή
50. Χάρτης τῆς Ἑλλάδος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦ. Α'. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	
1. 'Η 'Υποδούλωσις τῆς 'Ελλάδος	5
2. Τὰ κυριώτερα Εὐρωπαϊκὰ Κράτη	6
3. Παρακμή τῆς 'Οθωμ. Αυτοκρατορίας	8
ΚΕΦ. Β'. Η ΕΛΛΑΣ ΥΠΟ ΔΟΥΛΕΙΑΝ	
1. Δεινοπαθήματα τῶν 'Ελλήνων	11
2. 'Οργάνωσις τοῦ ὑποδούλου 'Ελληνισμοῦ	13
α) Θρησκευτικὰ προνόμια	13
β) Πολιτικά »	14
γ) Κοινότητες	16
3. Κλέφτες καὶ Ἀρματολοὶ	15
4. Σοῦλι - Μάνη - Σφακιά	22
5. Τὸ 'Ελληνικὸν Ναυτικόν	23
6. Φαναριῶται	24
7. 'Η 'Ελληνικὴ Παιδεία	26
ΚΕΦ. Γ'. ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ	
1. Διάφοραι τοπικαὶ ἐξεγέρσεις	30
2. 'Η ἐπανάστασις τοῦ 1770	31
3. Τὸ κίνημα τοῦ 1778 - Κατσώνης	33
ΚΕΦ. Δ'. ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ	
1. 'Η Γαλλικὴ 'Επανάστασις	37
2. Ρήγας Φεραίος	38
ΚΕΦ. Ε'. ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ	
1. Τὸ Σοῦλι καὶ οἱ Σουλιώται	42
2. Ἀλῆ Πασᾶς καὶ Σουλιώται	43
3. Πρῶτος καὶ β' πόλεμος Σουλιωτῶν	44
4. Τρίτος πόλεμος	46
5. Θάνατος τοῦ Ἀλῆ	49
ΚΕΦ. ΣΤ'. Η ΜΕΓΑΛΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝ[Ι]ΣΙΣ	
1. 'Η 'Ιδρυσις τῆς Φιλικῆς 'Εταιρείας	51
2. 'Η ἐπανάστασις εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν	53
3. » » » » Πελοπόννησον	56
4. Ἀντίποινα κατὰ τῶν 'Ελλήνων	59
5. 'Ο Κολοκοτρώνης	61
6. Πρῶται μεγάλαι νίκαι τῶν 'Ελλήνων	63
7. Ἀλώσις τῆς Τριπόλεως	65

ΚΕΦ. Ζ'. ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Σιερράν	67
α) Ἀθανάσιος Διάκος	69
β) Χάνι Γραβιάς	70
γ) Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν	72
2. Ἡ ἐπανάστασις εἰς τὴν Δυτικὴν Σιερράν	73
3. » » » Θεσσαλίαν	73
4. » » » Μακεδονίαν	74
5. » » » Κρήτην	76
6. » » » Κύπρον	77
7. » » » Τὸ Αἰγαῖον	78
8. Ἡ Α' Ἐθνικὴ Συνέλευσις	80

ΚΕΦ. Η'. ΤΟ Β' ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου	82
2. Κωνσταντῖνος Κανάρης	84
3. Καταστροφὴ εἰς τὸ Πέτα	85
4. Πρώτῃ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	86
5. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμας	87

ΚΕΦ. Θ'. ΤΟ 3ον ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Μάρκος Μπότσαρης	91
2. Φιλελληνισμός	93
3. Λόρδος Βύρων — Θ. Τζέφερσον	94
4. Ἐμφύλιοι πόλεμοι	96

ΚΕΦ. Ι'. Τὸ 4ον ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Ἡ ἐπέμβασις τῆς Αἰγύπτου	98
2. Καταστροφὴ Κάσου	99
3. Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	100
4. Ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντος	101

ΚΕΦ. ΙΑ'. ΤΟ 5ον ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Ὁ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον	103
2. Μάχη τοῦ Μανιακίου	105
3. Ἀποφυλάκισις τοῦ Κολοκοτρώνη	106
4. Δευτέρα πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	107

ΚΕΦ. ΙΒ'. ΤΟ 6ον ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Τρίτῃ Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	109
2. Ἡ ἐπανάστασις ἐν κινδύνῳ	111
3. Γεώργιος Καραϊσκάκης	112

ΚΕΦ. ΙΓ'. ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΤΗ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

1. Θάνατος Καραϊσκάκη	115
2. Πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων	116
3. Ἐπέμβασις τῶν δυνάμεων	117

4. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου	118
5. Τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος	119
ΚΕΦ. ΙΔ'. Η ΕΛΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑ	
1. Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας	121
2. Θάνατος τοῦ Καποδίστρια	122
3. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὀθωνος	124
4. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'	126
5. Μακεδονικὸν ζήτημα	128
6. Βαλκανικοὶ πόλεμοι	130
ΚΕΦ. ΙΕ'. ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	
1. Πρῶτος Παγκόσμιος πόλεμος	133
2. Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφὴ	134
3. Δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος	136
4. Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν Β' Παγκ. πόλεμον	136
ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ	139
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ	140
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ	141
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	142 - 143

ΤΑΞΗ Α

- Όλιγό Αναγνωστικό (Αλφβ.)
- Μαθαίνω τη γλώσσα μου
- Μαθαίνω να μετρώ

ΤΑΞΗ Β

- Έλεύθερο Αναγνωστικό (πραγματογνωσία).
- Μαθαίνω τη γλώσσα μου
- Μαθαίνω να μετρώ

ΤΑΞΗ Γ (χωριστή)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής;
- Παλαιά Διαθήκη
- Ηρωϊκά Χρόνια
- Φυσική Ιστορία
- Αριθμητική με εικόνες
- Πατριδογνωσία - Το διαμέρισμα κάθε μαθητού
- Πατριδογνωστικός Χάρτης

ΤΑΞΗ Δ (χωριστή)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής;
- Καινή Διαθήκη
- Αρχαία Ελλάδα
- Φυσική Ιστορία
- Αριθμητική με εικόνες
- Γεωγραφία Ελλάδος
- Τριπλός χάρτης Ελλάδος

ΤΑΞΕΙΣ Γ-Δ (1ον έτος Συν]λιάς)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής
- Παλαιά Διαθήκη
- Έλληνική Ιστορία
- Φυσική Ιστορία
- Αριθμητική με εικόνες
- Πατριδογνωσία - Το διαμέρισμα κάθε μαθητού
- Πατριδογνωστικός χάρτης

—ΤΑΞΕΙΣ Γ-Δ (2ον έτος Συν]λιάς)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Γραμματική Δημοτικής
- Καινή Διαθήκη
- Έλληνική Ιστορία
- Φυσική Ιστορία
- Αριθμητική με εικόνες

- Γεωγραφία Ελλάδος
- Τριπλός χάρτης Ελλάδος

ΤΑΞΗ Ε (χωριστή)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Άγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Εκκλησιαστική Ιστορία
- Βυζαντινή Ιστορία
- Φυσική Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική- Χημεία
- Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία Ηπείρων
- Χάρτες Ηπείρων

ΤΑΞΗ ΣΤ (χωριστή)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Άγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Λειτουργική- Κατήχηση
- Ιστορία Νέων Χρόνων
- Φυσική Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική-Χημεία
- Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία Εύρώπης
- Τριπλός χάρτης Εύρώπης

ΤΑΞΕΙΣ Ε-ΣΤ (1ον έτος Συν]λιάς)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Άγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Εκκλησιαστική Ιστορία
- Βυζαντινή Ιστορία
- Φυσική Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική-Χημεία
- Αριθμητική Ε-ΣΤ
- Γεωμετρία Ε-ΣΤ
- Γεωγραφία Ηπείρων
- Χάρτες Ηπείρων

ΤΑΞΕΙΣ Ε-ΣΤ (2ον έτος Συν]λιάς)

- Έλεύθερο Αναγνωστικό
- Άγωγή Πολίτου
- Γραμματική Καθαρευούσης
- Λειτουργική- Κατήχηση
- Ιστορία Νέων Χρόνων
- Φυσική Ιστορία
- Φυσ. Πειραματική - Χημεία
- Αριθμητική
- Γεωγραφία Εύρώπης
- Τριπλός χάρτης Εύρώπης